

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**İSTİHBARATA DAYALI POLİSLİK
VE
SUÇUN ÖNLENMESİ**

**DOKTORA TEZİ
Murat AYASILI**

**Danışman
Prof. Dr. Mustafa YAYLA**

ANKARA – 2024

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

İSTİHBARATA DAYALI POLİSLİK
VE
SUÇUN ÖNLENMESİ

DOKTORA TEZİ
Murat AYASILI

Danışman
Prof. Dr. Mustafa YAYLA

ANKARA – 2024

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih: .../09/2024

Murat AYASILI

ÖNSÖZ

Toplumun huzur ve refahının temel bileşenleri kamu düzeni ve güvenliğidir. Polis teşkilatları, toplumda düzeni korumakla görevli kurumların en başında yer almaktadır. Polis teşkilatları, toplumda düzeni bozanlara müdahale etme yetkisine sahiptir. Kanuna aykırılık gerçekleşikten sonra müdahale olabileceği gibi henüz ortaya çıkmadan da olabilir. Hukuka aykırı bir hareket, suçun telafisi olarak cezalandırılır. Suçu işleyen bir kişiye verilen ceza, failin ıslahına, toplum düzeninin tesisine ve zarar gören kişinin zararının tazminine yöneliktir. Bununla birlikte, toplumda suçun etkisi devam edebilir. Bu nedenle, polisin kamu düzenini korumadaki proaktif (önleyici) rolü, suç sonrası (reaktif) rolünden daha önemlidir. Suçun önlenmesi, polis, birey, toplum ve devlet tarafından her yönüyle dikkatle ele alınması gereken bir konudur. Suçla mücadelede yeni bir paradigma olan istihbarata dayalı polislik modeli, suçun önlenmesinde veya azaltılmasında kullanılan modern polislik modellerinden biridir. Bu çalışmada, istihbarata dayalı polislik yaklaşımının nasıl ortaya çıktığı, suçun önlenmesinde nasıl uygulandığı, sınırlılıkları ve ülkemize uygulanabilirliği araştırılmıştır.

Akademik alanın en önemli adımlarından birisi olan bu tez çalışmamda birçok insanın desteği, emeği, güveni ve katkısı olmuştur. Tez çalışmamda en başından sonuna kadar desteklerini, tecrübelerini esirgemeyen başta tez danışmanım hocam Prof. Dr. Mustafa YAYLA'ya teşekkürü bir borç bilirim. Tez izleme komitelerinde görüşleri ile beni destekleyen Doç. Dr. Murat TINAS'a ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DEMİRDEN'e özellikle teşekkür ederim. Tez savunmamda, kıymetli zamanlarını ayırarak yapmış oldukları yapıcı eleştirileri ile destek veren Prof. Dr. Şenol YAPRAK, İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nden Prof. Dr. Alim YILMAZ ve Necmettin Erbakan Üniversitesi'nden Doç. Dr. Yusuf SAYIN'a da ayrı ayrı teşekkür ederim. Doktora çalışmamı bitirmemi en çok görmek isteyen Babam Rızvan AYASILI ve Anneme manevi desteklerini hayatımın her anında hissettirdikleri için teşekkür etmek isterim. Tez çalışmam sırasında zamanlarını almama müsaade eden, en zorlandığım zamanlarımda dahi en büyük desteği veren başta Eşim olmak üzere, Kızım ve Oğluma da sabırları, destekleri ve bana olan güvenlerinden dolayı çok teşekkür ediyorum. Emeği geçen ismini sayamadığım birçok kişinin katkılarına şükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

T.C.
Polis Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı
İstihbarata Dayalı Polislik ve Suçun Önlenmesi
Hazırlayan: Murat AYASILI
Doktora Tezi
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa YAYLA
2024, 209 Sayfa

Kamu düzenini korumaya yönelik suç önleme modellerinden biri de istihbarata dayalı polisliktir. Bu çalışmanın amacı, suçun önlenmesinde istihbarata dayalı polislik uygulamasını açıklamak ve Türkiye güvenlik bürokrasisine bir katkı sunmaktır. Tezin iddiası idari polislik faaliyeti olan önlemede, suçun önlenmesinin veya azaltılmasının istihbarata dayandırılması perspektif çerçevesinden açıklanabileceğine yöneliktir. Tez, yeni güvenlik yaklaşımında istihbarata dayalı polisliğin bu çerçevede suçun önlenmesinde incelenmeye değer bir olgu olduğunu savunmaktadır. Çalışma özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'deki uygulamalara odaklanarak, geleneksel polislik yaklaşımı ile ortaya çıkan suçlara reaktif yaklaşımların kamu düzeninin tesis edilmesi yerine; günümüzde modern devletler tarafından suçun önlenmesinde benimsenen, proaktif yaklaşımla polislikte modern analiz tekniklerinin uygulanabileceğini vurgulamaktadır. Tez, istihbarata dayalı polislik yaklaşımının polislik ve istihbarat faaliyetlerini etkin ve etkili bir şekilde entegre eden modern polislik yöntemlerinden biri olduğu ile ilgili çağdaş güvenlik stratejilerinin ayrıntılı bir analizini sunmaktadır. Bulgular, polislikte suç ve suçlularla etkin bir mücadele yürütebilmesi perspektifinin, suç işlenmeden önlenmesi ve suç oranlarının azaltılması amacıyla istihbarat birimleri ve kolluk kuvvetlerinin stratejik bir amaç doğrultusunda işbirliği yapması gerekliliğini vurgulamaktadır. Buna göre Türkiye'de İstihbarata Dayalı Polislik yaklaşımının, suçun önlenmesinde uygulanmasının faydalı olacağı çağrısında bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, İstihbarata Dayalı Polislik, Suçun Önlenmesi, Milli Güvenlik, Polislik Modelleri

ABSTRACT

**Republic of Türkiye
Turkish National Police Academy
Institute of Security Sciences
Department of Security Strategies and Administration
Intelligence-Led Policing and Prevention of Crime
Murat AYASILI
Ph.D. Dissertation
Supervisor: Prof. Dr. Mustafa YAYLA
2024, 209 Pages**

One of the crime prevention models aimed at maintaining public order is intelligence-led policing. The aim of this study is to explain the application of intelligence-led policing in crime prevention and to make a contribution to the security bureaucracy of Türkiye. The claim of the thesis is that the prevention or reduction of crime in prevention, which is an administrative policing activity, can be explained from the perspective of basing it on intelligence. The thesis argues that intelligence-led policing in the new security approach is a phenomenon worth examining in the prevention of crime within this framework. Focusing on the practices in the United States (USA) and the UK in particular, the study emphasizes that modern analysis techniques can be applied in policing with a proactive approach adopted by modern states in prevent crime today, instead of establishing public order by taking a reactive approach to crimes that occur with the traditional policing approach. The findings emphasize the need for intelligence units and law enforcement agencies to cooperate in line with a strategic objective in order to prevent crime before it is committed and to reduce crime rates, from the perspective of being able to carry out an effective fight against crime and criminals in policing. Accordingly, it calls for the implementation of the Intelligence-Led Policing approach in the prevention of crime in Türkiye to be beneficial.

Keywords: Intelligence, Intelligence-Led Policing, Prevention of Crime, National Security, Policing Models

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	II
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM SUÇ VE SUÇUN ÖNLENMESİ

1.1. SUÇ KAVRAMI	6
1.2. SUÇ TEORİLERİ	11
1.2.1. Bireysel Teoriler	11
1.2.1.1. <i>Klasik Okul</i>	12
1.2.1.2. <i>Neo-Klasik Okul</i>	12
1.2.1.3. <i>Pozitivist Okul</i>	13
1.2.1.4. <i>Coğrafi Ekol</i>	14
1.2.2. Biyolojik Teoriler	15
1.2.3. Psikolojik Teoriler	15
1.2.4. Sosyolojik Teoriler	16
1.2.5. Rutin Aktivite ve Rasyonel Seçim Teorileri	16
1.3. SUÇ ÖNLEME STRATEJİLERİ	18
1.3.1. Birey Odaklı Suç Önleme	22
1.3.2. Toplum Odaklı Suç Önleme	24
1.3.3. Mekân ve Durum Odaklı Suç Önleme	26
1.4. SUÇ ÖNLEME POLİTİKALARI VE POLİSLİK MODELLERİ	30

1.4.1. Türkiye’de ve Farklı Ülkelerdeki Suç Önleme Politikaları	35
1.4.2. Suçun Önlenmesinde Polislik Modelleri	43
1.4.2.1. Kırık Camlar Polisliği	44
1.4.2.2. Compstat Polisliği	47
1.4.2.3. Suç Yoğun Polisliği	49
1.4.2.4. Problem Odaklı Polislik	51
1.4.2.5. Toplum Destekli Polislik	55
1.4.2.6. İstihbarata Dayalı Polislik	59

İKİNCİ BÖLÜM

POLİSLİK

2.1. POLİS KAVRAMI	63
2.2. MODERN DEVLETTE POLİS	65
2.2.1. Modern Devlet	66
2.2.2. Meşruyet ve Siyasal İtaat Yükümlülüğü	71
2.2.3. İnsan Hakları ve Polislik	76
2.3. BATI’DA VE TÜRKİYE’DE POLİS TEŞKİLATLARININ KURULUŞU	84
2.3.1. İngiltere’de Polis Teşkilatı Kuruluşu	85
2.3.2. Fransa’da Polis Teşkilatı Kuruluşu	87
2.3.3. Türk Polis Teşkilatı’nın Kuruluşu	90
2.4. GÜVENLİK TEORİLERİ	94
2.4.1. Güvenlik Kavramı	95
2.4.2. Yeni Güvenlik Yaklaşımları	98
2.4.2.1. Liberalizm	103
2.4.2.2. Realizm	104
2.4.2.3. Neo-Realizm	105
2.4.2.4. Kopenhag Okulu	106
2.4.2.5. Güvenikleştirme	107
2.4.2.6. Güveniksizleştirme	109
2.4.2.7. Aberystwyth Okulu	109
2.4.2.8. Eleştirel	110

2.4.2.9. İnşacılık (Konstrüktivizm)	111
2.4.2.10. Postmodernizm	111
2.4.2.11. Feminist	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTİHBARAT VE İSTİHBARATA DAYALI POLİSLİK

3.1. İSTİHBARAT KAVRAMI	114
3.1.1. İstihbarat Olgusunun Tarihsel Gelişimi	117
3.1.2. İstihbarat Döngüsü (İstihbarat Çarkı)	121
3.1.2.1. Planlama ve Yönlendirme	123
3.1.2.2. Bilgi Toplama	124
3.1.2.3. Bilginin İşlenmesi/Tasnifi	124
3.1.2.4. Bilginin Analizi	125
3.1.2.5. Dağıtım	126
3.1.2.6. (Yeniden) Değerlendirme	127
3.2. İSTİHBARAT KAYNAKLARI VE HABER TOPLAMAYÖNTEMLERİ	127
3.2.1. İnsan İstihbaratı	127
3.2.2. Teknik İstihbarat	128
3.2.2.1. Yapay Zekâ ve Büyük Veri	129
3.2.3. Açık Kaynak İstihbaratı	133
3.3. İSTİHBARATIN İLKELERİ	134
3.3.1. Perspektif İlkesi	134
3.3.2. Senkronizasyon	135
3.3.3. Doğruluk İlkesi	135
3.3.4. Çaba Birliği	136
3.3.5. Önceliklendirme	136
3.3.6. Mükemmellik	136
3.3.7. Tahmin	137
3.3.8. Esneklik	138
3.3.9. İş birliği	138
3.3.10. Füzyon	138

3.4. İSTİHBARATIN KAPSAMI	139
3.4.1. Dış İstihbarat	139
3.4.2. İç İstihbarat	140
3.5. İSTİHBARATA DAYALI POLİSLİK	141
3.5.1. Suç İstihbaratı	143
3.5.2. İstihbarata Dayalı Polisliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	146
3.5.3. İstihbarata Dayalı Polislik Kavramı ve 4-i Modeli	151
3.5.4. İstihbarata Dayalı Polisliğin Sınırlılıkları	156
3.5.5. Suçun Önlenmesinde veya Azaltılmasında İstihbarata Dayalı Polisliğin Uygulanması Örnekleri	160
SONUÇ	164
KAYNAKÇA	174

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Genişletilmiş Güvenlik Kavramları.....	101
Tablo 3.1: Bilgi ve İstihbaratın Karşılaştırılması	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1:	Farklı Polislik Türlerinin Bazı Temel Yönleri	47
Şekil 3.1:	İstihbarat Çarkı	123

GİRİŞ

Çağlar boyunca devam eden suç kavramı insanlık tarihiyle birlikte var olan bir olgudur. Suç, genel anlamda toplum hayatında dirliğin ve düzenin zıttı anlamına gelir. Bireylerin bir arada yaşamaya devam ettiği toplumlarda suç, sonu gelmeyecek bir toplumsal gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Toplumlar zaman içinde kendi içlerinde gelişmiştir ve her bir dönem önceki dönemden daha ileri seviyelere yükselmiştir. Bu süreçte suç, suçlu ve suç işleme yöntemleri de değişmiş, yenilenmiş ve insanların toplum içerisinde huzur, sükûn ve düzen içerisinde yaşaması için insanların asırlarca mücadele ettiği ve önlemeye çalıştığı bir olgu olmuştur. Tarih boyunca bu süreç bir döngü halinde devam etmiştir.

Toplumda düzeni sağlamak ve sürdürmek için bireyler, sosyal ilişkileri sağlıklı bir şekilde geliştirmek için bir takım kurallar oluşturur ve bunları uygulama yetkisini en üst otorite olarak oluşturdukları devlet kurumuna devrederler. Devletler, toplumdan aldığı kuralları uygulama yetkisini kendi adına hareket eden organları aracılığıyla yine topluma karşı uygulamaktadır. Bu kuralları uygularken devletin kullandığı araçlardan birisi de polis kurumudur. Polis, meşruiyetini halktan aldığı kanunları uygulama yetkisi ile toplumda asayiş ve düzeni temin ve tesis etmek için kimi zaman sadece suçü önlemek amacıyla önlemler almakta, kimi zamanda zor kullanmaktadır. Polisin suç ve suçlular ile mücadelesinde başarı kriteri değişkenlik arz etmektedir. Polisin başarısı, toplumlarda kimi zaman suçü önlemedeki başarısı ile değerlendirilirken, kimi zaman ise suçun ortaya çıkmasından itibaren suçun aydınlatılması ve suçluların adalete teslim edilmesi ve suç oranlarının azaltılması ile değerlendirilmektedir.

Bireylerin toplum içinde yaşaması için en önemli unsurlardan biri olan güvenlik alanında literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Sanayi devrimi sonrasında ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte pek çok alandaki gelişmeler polislik alanına da yansımıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerinde yaşanan toplumsal hareketler polis vakalarının artmasına neden olmuş, bu artış, polis teşkilatlarının suçla mücadelede yeni stratejiler geliştirmesine neden olmuştur. Bu çalışmada, geleneksel polislik yaklaşımlarına alternatif olarak ortaya konulan ve suç ortaya çıkmadan suçun önlenmesinde uygulanan modern polislik modellerinden, "İstihbarata Dayalı Polislik yaklaşımı,

modern bir polislik modeli olarak suçun önlenmesine nasıl katkı sağlamaktadır?” sorusu araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Bu araştırma sorusu, istihbarata dayalı polislik etkili bir yöntem midir ve uygulanması için neler yapılması gerekir alt sorularını ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada, hâlihazırda suçun önlenmesinde uygulanan modern polislik uygulamalarına (toplum destekli polislik, problem odaklı polislik, kırık camlar polisliği, istihbarata dayalı polislik vb. gibi kavramlar, uygulanma usulleri, polislik anlayışındaki dönüşüm) ilişkin ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, “günümüzde önleyici polislikte ön plana çıkan İstihbarata Dayalı Polislik yaklaşımı hakkında fikir edinmek ve suçun önlenmesi amacıyla genel istihbarat anlayışının İstihbarata Dayalı Polislik çerçevesinde Türkiye için uygun bir yaklaşım olup olmadığının” ortaya konulmasına yardımcı olmaktır. Birincil araştırma hedefi, suç önleme stratejilerini ve suçun önlenmesinde polislik modellerini derinlemesine keşfetmek, tanımlamak ve açıklamaktır. Bu nedenle, kriminalistik bilim alanındaki ve ceza adalet sistemindeki suç teorileri, suç önleme stratejileri, suçun önlenmesinde uygulanan polislik modelleri bu çalışmanın bir sonucu olarak test edilmemiş, bunun yerine araştırma metodolojisini oluşturmada ve ardından verilerin yorumlanmasında ve analizinde kullanılmıştır.

Çalışmanın amacı, suçun önlenmesinde kullanılan belirli suç önleme stratejilerinin ve polis modellerinin etkinliğini kanıtlamak veya çürütmek değildir. Aksine, bu çalışmanın amacı, suçla mücadelede henüz suç işlenmeden ya da işlenmişse suç oranlarının azaltılmasında polisin suç önlemede muhtemel başarıları ve başarısızlıkları olan polislik faaliyeti sürecinin durumunu tasvir etmek ve tüm süreci suç önleme yönüyle değerlendirmek için farklı bileşenlerin bütüne nasıl katkıda bulunabileceğine dair bir anlayış geliştirmektir. Tezin amacı, suçun önlenmesi için ulaşılabilir bir sonucu desteklemek ve dolaylı çıkarımlar yerine doğrudan kanıtlanmış örnekler sunarak polis teşkilatlarını ve istihbarat birimlerini bilgilendirebilecek içgörüler elde etmek için istihbarata dayalı polislik yaklaşımının suçun önlenmesinde uygulanışını araştırmaktır. Böylece hem literatüre katkı sağlanması, hem de ülkemizde uygulanan polislik faaliyetlerine bir katkı sunması amaçlanmaktadır.

Polislikte suçun önlenmesinde, modern polislik yaklaşımlarından istihbarata dayalı polislik yaklaşımı ile güvenlik teorilerinde yeni güvenlik yaklaşımlarının

kavramsal değişimlerine yönelik literatür taraması, istihbarata dayalı polislik kavramının farklı yönlerini kapsayacak şekilde tanımlanmadığını göstermektedir. Metodolojik açıdan bakıldığında, bu durum belirsizlik yaratmakta ve araştırmacıları istihbarata dayalı polisliğin doğası ve rolü konusunda farklı teorik pozisyonlar almaya yönlendirmektedir. Bu çalışma, istihbarata dayalı polislik kavramı için suçun önlenmesinde belirsizliği ortaya koymakta ve istihbarata dayalı polislik kavramının çeşitli yönlerini açıkça tanımlayarak, suçun önlenmesinde modern bir polislik yaklaşımı olarak istihbarata dayalı polislik yaklaşımının Türkiye’de uygulanması için bir çerçeve önermektedir. Suçun önlenmesinde, istihbarata dayalı polislik modelinin farklı yönlerini tanımlamak, yalnızca istihbarata dayalı polislik modelinin doğasını anlamak için daha ayrıntılı bir resim ortaya koymamakta, aynı zamanda kolluk kuvvetlerinin istihbarata dayalı olarak geliştirilen modelin, suçun önlenmesi modeline yönelik diğer polislik modellerine göre makul olup olmadığını inceleyebilmesi için bir çerçeve de sunmaktadır.

Bu çalışma, 1) suç ve suçun önlenmesi; polis, güvenlik ve devlet; istihbarat ve istihbarata dayalı polislik kavramlarının nasıl ilişkili olduğuna dair kanıt bulmayı, 2) bir toplumda bireyin güvenliğinin, toplumun güvenliği ve devletin güvenliği kavramsal çerçevesinde nasıl ilişkili olduğunu anlamayı ve 3) suçun önlenmesinde karşılaşılan sorunlara yanıt olarak modern bir yaklaşım olan istihbarata dayalı polislik modeli oluşturma sürecini anlamayı amaçlamaktadır. Kavramsal değişim yerine, alternatif ve nazari kavramların eş zamanlı bir arada var olması, suçun önlenmesinde ülkemizde pratikte uygulanmakta olan toplum destekli polislik uygulaması gibi modern yaklaşımların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, suç önleme uygulamalarında uygun modellerin oluşturulması için gerekli bilgi, beceri ve muhakemeyi belirlemek, polislik faaliyetleri alanında uygulama için temel içgörüler sağlar.

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin uygulanır olduğu değerlendirilmiştir. Doküman analizi tekniği sayesinde, konu hakkındaki yazılı ve görsel dokümanlar incelenerek, ortaya kapsamlı bir çalışma çıkarma amacı güdülmüştür. Bu kapsamda, ele alınan ülkelerin yaptıkları düzenlemeler ve geliştirdikleri çözüm modelleri değerlendirilerek karşılaştırmak için birkaç örnek ülke uygulaması incelenmiş ve elde edilen verilerin yorumlanmasıyla çalışmanın temel

problemi ortaya konulmuştur.

Ülkemiz, özellikle terörizmle mücadele konusunda çok fazla bilgi ve tecrübeye sahip olsa da, farklı kurumlar arasında iletişim ve etkin işbirliğinin sistematik hale getirilmesi durumunda daha iyi sonuçlar elde edilebilir. Bununla birlikte, başta organize suç örgütleri ve çeteler ile mücadele olmak üzere sınır aşan suçlar, siber suçlar gibi küresel anlamda tehlike oluşturabilecek suçlar ile mücadele ve bu tür suçların ortaya çıkmadan önlenmesi için devletler tarafından alınan stratejik önlemlerde uygulanan modern polislik uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamalardan istihbarata dayalı polislik, bu çalışmada özellikle suçun ortaya çıkmasından önce uygulanması boyutu ile ele alınmıştır. Aynı zamanda, kamu düzeni ve güvenliği ile önleyici istihbarat faaliyetleri arasında nasıl bir ilişki bulunduğu, istihbarat faaliyetlerinin iç güvenlik açısından önemi ve Türkiye'nin iç güvenlik istihbarat kurumlarının kamu düzeni ve güvenliğini teminde rollerine yer verilmiştir.

Ülkelerin stratejik konumu, toplumsal ve kültürel yapısı, tehdit algısı ve devlet yapısı farklı olduğu için istihbarata dayalı polisliğin ülkemiz şartlarını göz önüne alarak uyarlanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu amaçla, istihbarata dayalı polislik uygulamalarının incelenmesi, ülkemize uygun bir model geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

İstihbarat kavramı, ekonomik istihbarattan askeri istihbarata kadar çok çeşitli konuları kapsadığından bu araştırmanın yapılabilmesi için konunun sınırlandırılması gerekmiştir. Bu nedenle çalışma, iç güvenlik istihbaratı ile sınırlı tutulmuş ve suçun önlenmesinde istihbarata dayalı polislik yaklaşımını uygulayarak somut veriler elde etmiş ABD ve İngiltere örneklerine yer verilmiştir. Türkiye'de bu alanda ulaşılabilecek verilere asayiş teminle görevli birimler ile istihbarat birimlerinin kompartımantalizasyonu nedeniyle erişilememesi tezin sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Buradan hareketle, suçun önlenmesinde istihbarata dayalı polislik yaklaşımı doküman analizi ile ele alınmış ve araştırma sorusuna ilişkin uygulama örnekleri üzerinden değerlendirmeler sunulmuştur.

İlk bölümde, suç kavramı, suç teorileri ve suçun önlenmesine yönelik geliştirilen stratejiler birey odaklı, toplum odaklı, mekân ve durum odaklı stratejiler başlıkları altında incelenmiştir. Bu bölümde, suç ve suçlu kavramı ele alınarak, bireylerin suç işleme nedenlerini açıklamak için geliştirilen teoriler tartışılmıştır.

Ayrıca, iç güvenlik hizmetleri kapsamında geliştirilen suç önleme stratejileri, politikaları ve polislik modelleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, iç güvenliğin en önemli unsuru olan polis kavramının ortaya çıkışı ve modern devlette polis ele alınmıştır. Polisin varlık sebebi olan birey, toplum ve kamu düzeninin korunması olarak ifade edilebilen güvenlik kavramı ve bu alanda geliştirilen teoriler açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, istihbarat ve istihbarata dayalı polislik yaklaşımı tartışılmıştır. İstihbarata dayalı polisliğin ortaya çıkışı, ilkeleri ve unsurları ele alınarak başarılı uygulamalardan örnekler sunulmuştur.

Sonuç bölümünde ise, istihbarata dayalı polislik yaklaşımının ülkemizde etkin bir şekilde uygulanabilmesi için yapılması gereken hukuki ve idari düzenlemeler tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE SUÇUN ÖNLENMESİ

İlk bölümde, suç kavramı ve suçun önlenmesine yönelik geliştirilen stratejiler incelenecektir. Bu bölümde, suç ve suçlu kavramı ele alınacak, bireylerin suç işleme nedenlerini açıklamak için geliştirilen teoriler tartışılacaktır. Ayrıca, iç güvenlik hizmetleri kapsamında geliştirilen suç önleme politikaları ve polislik modelleri incelenecektir.

1.1. SUÇ KAVRAMI

İnsanlar aile içinde doğarlar ve aileler kendiliğinden bir toplum oluşturur. Sosyal gereklilikler insanların birlikte yaşamasını gerektirir. Kişilerin, yani tek insanların birlikte yaşamaya olan ihtiyaç ve gereksinimleri toplumları oluşturur. Toplum hayatının devam etmesi için, toplum içinde yaşamak ve diğer toplumlarla ilişki kurmak gereklidir. Toplum hayatının devam ve tekâmülünü sağlayan esasların temelleri bir taraftan medeni seviye ve ilmi kemale dayanırken diğer taraftan da ahlaki ve dini telakkilerin de tesirleri altında kalmışlardır. Bu kurallarla temin edilen toplum düzenini bozan fiil ve hareketler de olmaktadır. Bu hareketler, nizam ve düzeni tesis eden kural ve esaslara aykırılık teşkil etmektedir (Gider, 1961: 65-66). İnsan varlığının başlangıcından beri suç vardır. Habil'in kardeşi Kabil tarafından öldürülmesi insanlık tarihindeki ilk adam öldürme suçudur (Sokullu, 1999: 21).

Göreceli bir kavram olan suç, toplumdan topluma, çağdan çağa değişen bir içerik ve anlama gelmesine rağmen yine toplumca istenmeyeni, yasaklanmış olanı belirleyen bir kavramdır (Şenel ve Şenel, 2018a: 31). TDK'ya göre suçun sözlük anlamı, “törelere, ahlak kurallarına, yasalara aykırı davranış, cürüm” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023).

İnsanların toplum içinde toplumsal normlara uygun hareket etmesi, toplumun devamlılığını ve bütünlüğünü sağlar. Bununla birlikte, toplumsal normların temel özelliklerinden biri, toplumu oluşturan bireylerin bu normlardan sapabilmesidir. Normlara uygun hareket etmek esas olmakla birlikte, normlardan sapan eylemler yapılmakta ve belli ölçüde normlardan sapılabilmektedir (Dönmezer, 1981: 1). Bu

haliyle insan davranışları toplumsal normlara uygun ve normlardan sapan olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir. Bireylerin sapkın eylemlerinin hepsi teknik anlamda suç teşkil etmez. Teknik olarak hukuki anlamda suç sayılmayan, nezaket kurallarına, edep kurallarına, örf ve adetlere, bazı ahlak kurallarına aykırı sapkın eylemler bulunabilmektedir (Dönmezer, 1981: 58).

Suç, yasama organı tarafından topluma zararlı veya tehlikeli olarak kabul edilen ve belirtilen (Dönmezer, 1994: 48), ceza hukukuna aykırı kasıtlı bir eylem, savunma veya mazeret olmaksızın işlenen ve devlet tarafından hafif veya ağır bir suç kapsamında cezalandırılan bir eylemdir (Polat, 2004: 31).

Kanunen suç olarak gösterilen ve işlenmesi halinde ceza ve güvenlik tedbirine tabi olan fiiller suç olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, insanların toplum içinde bir arada yaşamalarını sağlamak ve toplumsal düzeni korumak için gerekli olan yasal değerleri ihlal eden davranışlar suç olarak tanımlanır (Zengin, 2022).

Auguste Compte'un ileri sürdüğü insanlık tarihinin üç aşamasına göre suçun tanımı tarih boyunca farklı şekillerde ele alınmıştır. Teolojik çağda suç, şeytani bir eylem olarak görülüyordu. Bu düşünce Orta Çağda hâkim ve egemen olmuştur. Metafizik çağda suç, mümeyyiz bir kişinin elde edeceği menfaat ve maruz kalacağı cezayı dikkate alarak yaptığı bir tercih olarak kabul edilmiştir. Bu düşünce günümüzde de ceza hukukunun temelinde yer alır. Pozitif çağda suç, gözlem ve deneysel yöntem kullanılarak koşulların sonucu doğal bir olay olarak açıklanır (Soyaslan, 2018: 39).

Ceza Hukukunda 19. yüzyıla kadar suç, hukukun üstünlüğünü ihlal eden bir eylem olarak, suçlu ise bunu isteyerek ihlal eden birey olarak ele alınmıştır. İşlediği kötü fiilin karşılığı olarak toplum tarafından uygulanacak bir karşı kötülüğe maruz kalması, muhtemel suçlu adayı olan kişilere gözdağı vermek için mutlaka cezalandırılması gereği kabul edilmiş, insan haysiyeti ile bağdaşmayan bedeni cezaların yerine hürriyeti bağlayıcı cezalar konulmuş, kişinin hürriyetinin ortadan kaldırılması ile aynı zamanda ıslah edileceği beklenilmiştir (Soyaslan, 2018: 40). Suç ve suçun karşılığı olarak ceza uygulaması ceza hukukunun ana unsurlarıdır. Suç, en basit ifadeyle, cezai yaptırımlara tabi tutulan hukuk ihlallerini ifade eder. Ne var ki, her suç kanuna aykırı olsa da her kanuna aykırılık suç değildir. Bir suç karşılığında öngörülen yaptırımlara cezai yaptırım denir (Karakehya, 2019: 21).

Suç terimi, failin kasıtlı veya ihmali suç eylemlerini ifade eder. Ceza hukuku

açısından suç, ceza kanunu ile yasaklanan davranış (Demirbaş, 2001: 39) ve bunun karşılığında ceza hukuku yaptırımına tabi tutulan olan eylemdir. Suç teşkil eden bir eylemin gerçekleşip gerçekleşmediği, her somut olayda aykırılığın tanımlandığı hukuk normundaki unsurlar değerlendirilerek belirlenebilir (Zengin, 2022).

Kriminologlar, hukukçuların hukuka aykırı ve yaptırım gerektiren bir eylem olarak gördükleri suç, çok sayıda nedenin etkileşimi ve insan iradesinin bir sonucu olarak görürler ve suçun bilimsel değil, siyasi süreçlere dayanan hukuki bir kavram olduğu konusunda hemfikirdirler (Ayhan ve Çubukçu, 2007: 31; Evcim, 2011: 15). Suç, Jhering'e göre "toplum halinde yaşama şartlarına yönelen her türlü saldırılardır"; Durkheim'e göre ise "kolektif bilincin kuvvetli ve belirmiş tutumlarını ihlal eden fiillerdir" (Dönmezer, 1994: 46).

Sosyo-kültürel bilimler, insan davranışlarından suça konu olanları, toplumda devam eden sosyal normlardan sapma, toplum kurallarına uymayan bir eylem olarak tanımlar. Suçlu, yaşadığı toplumda yer alan normlar ile kendi kişisel özellikleri arasında uyum sağlayamamış olan bir bireydir (Dönmezer, 1994: 46-47).

Suç aynı zamanda bireyin kendi tercih ettiği bir fiildir. Tercih edilen bu hareketin kendine has özellikleri vardır. Gassin, kendine has özelliği olan bu durumu; "Suç cezalandırılmadan önce bir beşeri ve sosyal gerçek olarak sosyal grubun en önemli değerlerine yönelmiş bir saldırıdır. Bu değerler ilk moral duygulardan, bazen kolektif ihtirasların heyecanından, bazen de amaçlara ulaşmak için kullanılan araçlardan kaynaklanır" şeklinde ifade etmektedir (Dönmezer, 1994: 47). Moral açıdan, insanların fikri manzumelerinin ve duygu âlemlerinin alanında doğru ve uygun kabul edilen fiil ve hareketlere aykırı olan ve böylece psikolojik bir reaksiyon oluşturan fiil ve hareketler ve haller ahlaki yönden suçtur (Gider, 1961: 132-133).

Failin cezai yaptırımlara tabi tutulması için öngörülen yasak fiil anlamında fıkıh ve hukuki terimi (TDV, 2022) ifade eden suç, dini yönden, kabul edilmiş dini kaide ve esaslara, bu kaide ve esasların arkasında saklı bulunan inançlara aykırı fiil, hareket ve hallerde bulunanlar, günahkâr olarak suç işlemiş kabul edilebilirler (Gider, 1961: 133-134).

Sosyolojik açıdan bakıldığında suç, toplumdaki yerleşik ve zahirî toplum düzenini, çeşitli sebep ve eylemlerle ihlal edenlere karşı cezalandırılma duygusunun doğması ve bu yönde iradenin tecelli etmesi durumudur (Gider, 1961: 134). Bir suç,

kişisel alanın ötesine geçen ve kamu alanına yayılan, yasaklayıcı kuralları veya yasaları çiğneyen, meşru cezaların veya yaptırımların eklendiği ve bir kamu otoritesinin (devlet veya yerel bir organın) müdahalesini gerektiren ihlaller olarak kabul edilir. Devlet suç sonrasında suçla mücadele için resmî bir sistemi yönetir ve kendi adına hareket edecek temsilci memurları (örneğin polis teşkilatı) istihdam eder. Hukuk ve içtihat açısından bakıldığında, suç teşkil eden bir fiilin işlenmesinden dolayı suçlu davranış, hukukta bazı istisnalar bulunsa da, genellikle kötü niyet veya bilinçli taksir içermektedir (Marshall, 1998: 125).

Suçta neden olan faktörler kent ve suç ilişkisi bağlamında ele alındığında “sosyal ve kültürel”, “ekonomik”, “demografik” ve “mekânsal” olarak gruplandırılabilir (Ayhan ve Çubukçu, 2007: 33) gibi, bazı kriminologlar tarafından ise dört farklı açıdan ele alınmıştır (Akpınar, 2018: 12-13):

- 1) Politik anlamda suç, yasa çıkarmada gücü olan gruplar tarafından belirlenen ve daha sonra onaylanmamış davranış biçimlerini yasa dışı olarak kabul eden bir kıstasın sonucudur.
- 2) Hukuki anlamda suç, ceza yasalarını ihlal eden insan davranışlarıdır.
- 3) Psikolojik anlamda suç, bir davranış sorunu olarak bir tür sosyal uyumsuzluk veya zayıf uyum biçimi olarak ortaya çıkar.
- 4) Sosyolojik anlamda suç, içtimai sistemi korumak için bastırılması gereken anti sosyal bir davranıştır.

Amerikalı sosyolog-kriminologlara göre bir kişinin suça yönelik davranışı aynı zamanda diğer tüm toplumsal tutum ve hareketleri belirleyen, nüfus artış hızı ve yoğunluğu, toplumsal çözülme, servet dağılımı, kültürel çatışmalar, toplumdaki zümreler arası rekabet, politik, dini ve ekonomik inançlar, işsizlik gibi süreçlere bağlıdır. Bu süreçlerde suçlu olmanın genel sosyal bilgi edinme kuramlarına da bağlı olduğu açıklanarak kişinin nasıl suçlu olduğu yani bu süreçlerin mekanizması açıklanmaya çalışılmış ve taklit, davranışsal değer, çelişkilerin çağırışımı, mübadele ve saldırı kavramları ortaya atılmıştır (Dönmezer, 1994: 71).

Suç olgusundaki artış başlıca iki nedene bağlanabilir (Yücel, 1973: 16; 1986: 17):

- 1) Suçun giderek kârlı bir meslek haline dönüşmesi ve suç çeşitlerine göre değişimle birlikte yakalanma ihtimalinin de ciddi oranda azalması,

2) Toplumun sürekli gelişmeye devam etmesi, kentleşme ve sanayileşme süreci ve iç göçler.

Şehirlerde, ilçelerde ve köylerde, tarım ve sanayi alanlarında ve şehirlerin belirli bölümlerinde suçluların nasıl dağıldığına dair çeşitli araştırmalar yapılmış ve sonuçlarının dünyanın birçok ülkesinde aynı olduğu görülmüştür. Araştırmalar, aynı ülkedeki büyük şehirler, küçük şehirler ve köyler arasında suç işleme, suçların yoğunluğu, şekli ve çeşidi açısından önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Suçun büyük şehirlerde köy ve küçük şehirlere göre daha fazla işlendiği kabul edilen bir gerçektir, yapılan araştırmalar şehirlerin nüfusu arttıkça ciddi suçların sayısının da arttığını göstermektedir (Dönmezer, 1994: 170-172).

Kırsal kesimde ilk kez suç işleyenlerin sayısı daha fazla olmasına rağmen, şehirlerde tekrar suç işleyenlerin oranı daha yüksektir. Kırsal kesimde suç işleyenlerin büyük çoğunluğu esas olarak aynı bölgede doğmuş kişiler olmasına rağmen, kentlerde suç işleyenlerin büyük çoğunluğunun kırsalda doğup daha sonra kente göç eden kişilerden olduğu görülmektedir (Dönmezer, 1994: 172).

Sanayi toplumunda çok büyük işbölümü kentlerde heterojen bir nüfus kitlesinin biraraya gelmesine yol açmakta, bunun sonucunda kentte kültürel ayrışmalar ve kültürel çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Yeni normlarla karşı karşıya kalan bu heterojen nüfusun olduğu yerde normlardan sapma ve normal dışı uyumsuzluklar kaçınılmazdır (Dönmezer, 1994: 195).

Gelişen sanayi toplumunda teknolojik değişim, yerleşik algıları ve anlayışları değiştirmekte, insanların eski yaşam biçimlerini yok etmekte, kurumların önemini azaltmakta ve değiştirmektedir. Dolayısıyla artan sapmalar, anlaşmazlıklar sürekli toplumsal sorunlara yol açarken, sanayi toplumu da toplumsal sorunlara neden olan bir etken olabilmektedir. Bu bakımdan sanayileşmeye başlayan gelenekçi toplumda normlardan sapmalar, normlar üzerinde anlaşmazlıklar ve toplumsal çözümler meydana gelecektir. Sanayi toplumu normlar üzerindeki eski fikir birliğini zayıflatıp yok edeceğinden, onu yeni bir normatif entegrasyonla değiştirmek gerekecek ve yeni normlar edinene kadar sanayi toplumunda normatif entegrasyon düşük kalacaktır. Sanayi toplumunda ortaya çıkacak normlar üzerindeki anlaşmazlıklar ve sapmalar, toplumun bütünleşme düzeyini azaltacak, suç ise normlardan sapmanın ve suçluluğun yaygınlaşmasının temel nedenlerinden birini ortaya çıkaracaktır (Dönmezer, 1994:

195). Görgü ve davranış normları, ahlaki normlar, örf ve adet normları ve ceza hukuku normlarını da kapsayan norm ihlallerinin tümü sapma olmakla birlikte hepsi suç değildir. Suç, ceza hukuku normundan bir sapmadır ve yaptırım cezadır (Sokullu, 1999: 40).

Suçun işlenmesi ile birlikte adli nitelikte işlemler silsilesinin olduğu ceza muhakemesi süreci başlar. Ceza muhakemesine başlanmadan önce, suç henüz ortaya çıkmadan yürütülen ve suçun önlenmesine yönelik faaliyetler ise idari niteliktedir ve yerine getirilmesi görev ve sorumluluğu idareye aittir. Günümüzde ülkeler, suç önleme konusunda devletin gücünü artırmak istemektedir. Zira bir suç işlendikten sonra, suçun sonuçları hiçbir zaman tamamen telafi edilebilir değildir. Suçun mağduru ister bir birey ister devlet olsun, işlenmiş bir suç, kamu güvenliğini ve huzurunu bozar veya en azından tehlikeye atar. Kamu düzeninin sağlanması, suç teşkil eden faaliyetlerin önlenmesi ve dolayısıyla kişilerin ve toplumun hak ve çıkarlarının daha iyi korunmasıyla mümkündür. Hukuk ve ceza adalet sistemleri, suç sonrası işlemlere yönelik ortak standartlar ve prosedürler oluşturur. Bu nedenle suç işleyen kişilere belirli cezalar verilmektedir (İçer ve Buluz, 2019: 14).

1.2. SUÇ TEORİLERİ

Suç oluşturulan tavır ve hareketi çok sayıda etmene bağlayan teoriye göre suç, çok çeşitli faktörlerin bir bileşimidir. Kriminolojide, istisnasız sadece suçu açıklayabilecek bir teori oluşturmak mümkün değildir ve belki de asla gerçekleşmeyecektir. Buna göre yapılması gereken, her bir suç olayını ayrı ayrı ve bağımsız incelemek ve bu olaya has faktörlerin nasıl bir kombinasyon oluşturduğunu belirlemektir (Dönmezer, 1994: 76). Suç teorileri bireysel, biyolojik, psikolojik, sosyolojik, rutin aktivite ve rasyonel seçim teoriler şeklinde ele alınacaktır.

1.2.1. Bireysel Teoriler

Bireysel teorileri; klasik ekol, neo-klasik ekol, pozitivist ekol ve coğrafi ekol olmak üzere sınıflandırabilmek mümkündür.

1.2.1.1. Klasik Okul

18. yüzyılda ortaya çıkan Klasik Ekol, suçu ve suçlu davranışını açıklamaya yönelik ilk sistematik çabadır. Klasik Okul tarafından geliştirilen teorilerden önce suç davranışı, doğüstü güçler ve/veya doğa güçleri yoluyla açıklanmıştır (Moyer, 2001: 13). Bu dönemlerde belirli suç ve ceza adaleti kavramları müştereken Klasik Kriminoloji Okulu olarak bilinir. Kriminoloji, bazı yasa yapma çalışmalarını da içeren, suç ve suçluların incelenmesidir. Klasik Okulun Ceza Hukuku üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Klasik Okul, suçluları incelemekle ilgilenmediği için kriminoloji ile olan ilişkisini kanun yapma ve yasal işlemlere odaklanarak kurar. Klasik Okul, özgür irade fikrini savunur ve suçu, insancıl, adil ve etkili bir hukuk sistemi ve aklın yardımıyla kontrol eden ideali sürdürür (Sykes, 1978: 10-11; Williams ve McShane, 2016: 13)

Klasik Okul teorisyenleri, insanların rasyonel olduğunu ve kendi kararlarını vermekte özgür olduklarını vurgularlar. Rasyonel varlıklar olarak insanlar, yaşamlarında fırsatlar yaratan ve seçimler yapan aktif aktörlerdir. Klasik Okulun temel varsayımı, mücrimlerin, fiillerinin neticelerini hesapladıktan sonra suç işlemeyi seçtiği düşüncesine dayanmaktadır. Klasiklere göre, bireyler, istedikleri şeyi elde etmek için hukuki veya hukuki olmayan araçları ve iyi ile kötü arasında seçim yapabilecekleri seçme konusunda özgür bir iradeye sahiptirler (Moyer, 2001: 14; Sokullu, 1999: 122; Uzun, 2019: 4).

1.2.1.2. Neo-Klasik Okul

İnsanlar gerçekten kötü ya da benmerkezciyse, sorun suçluluğun arka planındaki faktörlerin nasıl açıklanacağı değil, suçluların nasıl farklı düşündüklerinin açıklanmasıdır. Bu nedenle, bilim insanları eski Klasik Okulun rasyonel insanlar, caydırıcılık ve ceza gibi bazı temel fikirlerine geri dönerler. Bazı kriminologlar, kriminolojideki bu gelişmelere “neoklasik teori” adını vermişlerdir (Williams ve McShane, 2016: 163).

Neo-Klasik Okul, Klasik Okulun temel ilkelerinden çok farklı değildir. Bu teorisyenler, insanların özgür iradeye sahip, akılcı varlıklar olduğunu savunurlar. Ayrıca, ceza korkusu aracılığıyla insanların kontrol edildiği ve suçun caydırıldığı faydacı ilkeyi desteklerler. Neticede, cezanın verdiği acı, eylemin verdiği zevkten daha fazla olmalıdır. Ancak Neo-Klasik Okul, hukuk temelli Klasik Okulun

uygulamalarında bazı değişiklikler yapmıştır. Bu teorisyenler, seçme özgürlüğünün yaşın yetersizliği veya delilikten etkilenebileceğini belirterek özgür irade doktrininde düzenlemeler yapmıştır. Aynı zamanda önceden tasarlama ve hafifletici nedenler kavramlarını ileri sürdüler (Moyer, 2001: 27).

Neo-Klasik Ekol her ne kadar temelini Klasik Ekolün temel varsayımlarından alsa da bu varsayımları bir adım daha ileri götürerek bir eylemin gerçekleşmesi için gerekli asgari koşulların oluşmasını engelleyerek suçun işlenmeden önlenebileceğini savunmaktadır. Neo-Klasik Ekole göre suçun nedenlerinden daha çok suça neden olan durumların ele alınması öncelikli hususlardır (Erbuğa, 2020: 596).

1.2.1.3. Pozitivist Okul

Pozitivist Okul teorisi, suçun, cezayla caydırılabilecek ve kontrol edilebilecek, rasyonel olarak gerekçelendirilmiş bir davranış olmadığını savunmuştur. Bunun yerine, 19. yüzyıl Pozitivist Okulu, suçun kişinin iç özelliklerden kaynaklandığına dair bilimsel kanıt arar. Pozitivist Okul, suçlu davranışının incelenmesi ve suçluların tedavisi ve rehabilitasyonu yoluyla suçun önlenmesi konusunda determinist bir yaklaşımı vurgulamıştır (Moyer, 2001: 29).

Pozitivist Okul, insan davranışının bireylerin kontrolü dışındaki güçler tarafından belirlendiğini ve bu güçlerin ölçülmesinin mümkün olduğunu savunur. İnsanların suç işlerken bilimsel testlere tabi tutmadan rasyonel bir şekilde seçim yaptıklarını söyleyen Klasiklerin aksine, Pozitivistler suçluluk nedenlerini kişinin biyolojik yapısında, psikolojisinde veya sosyal çevrenin etkisinde ararlar (Uzun, 2019: 4, 16) ve suç davranışının biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörler tarafından belirlendiğini savunurlar (Sokullu, 1999: 122). Pozitivist teoriler, suç davranışındaki patolojiye, tedaviye ve bireylerdeki suçluluğun düzeltilmesine odaklanır (Williams ve McShane, 2016: 8).

Suçluları pozitivist bir bakış açısıyla inceleyenler, bilimsel araştırma tekniklerini kullanmışlardır. Bilimsel analizlerde, farklı sosyal koşulların yanı sıra farklı birey türlerini tanımlamak ve açıklamak için veriler toplanmıştır (Williams ve McShane, 2016: 25). Suçluluğun artması ve buna Klasik Okulun çözüm bulamamasına karşı bir reaksiyon olarak doğan Pozitivist Okul kriminolojiye gözlem ve deney metodunu getirmiştir. Klasik hukukçuların varlığını iddia ettiği irade özgürlüğü bir

varsayımdır. Pozitivistlere göre hür irade yoktur. Kişi koşulların eseridir ve içinde bulunduğu koşullar nedeniyle suç işlemektedir (Soyaslan, 2018: 40-41).

1.2.1.4. Coğrafi Ekol

19. yüzyılda başta Belçika ve Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde Coğrafi Kriminoloji Okulları kurulmuştur. Bu okullarda bölgesel suç modellerini çizmek, kırsal ve kentsel farklılıkları karşılaştırmak ve suç ile diğer sosyo-ekonomik koşullar arasındaki ilişkiyi araştırmak için haritalar çizilmiştir. Kentsel suçların araştırılmasına yönelik ekolojik bir yaklaşım, 1920'lerde Chicago Sosyal Araştırma Okulu tarafından daha kapsamlı bir şekilde geliştirilir. Chicago Okulu'nun yol gösterici ilkesi, şehirlerin birbirine bağlı parçalardan oluşan canlı organizmalar olduğu ve araştırmacıların görevinin, her bir parçanın şehrin genel yapısıyla ve diğer bölümlerin nasıl ilişkili olduğunu anlamaktır. Suç ve suçluluk üzerine yapılan coğrafi araştırmalar, hedef belirleme ve çevresel tasarım yoluyla suçun önlenmesi gibi durumsal suç önleme stratejilerinden suç önleme programlarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaya devam etmiştir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) gibi gelişmiş suç haritalama teknikleri, suçun yoğun olduğu yerlere (çeşitli istatistiklere göre belirli suç türleri için fırsatların en yüksek olduğu yerler) yönelik mekânsal araştırmaların mantıksal bir sonucudur (McLaughlin, 2001: 132-133).

Chicago Okulu olarak adlandırılan bilim insanları, Chicago Üniversitesi'nde 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar dönemin sosyal koşullarını inceleyerek kriminoloji, sosyal psikoloji ve sosyoloji alanlarında önemli katkılar sağlamışlar ve suçun insanın fitratından gelen değil, yaşadığı, içinde bulunduğu çevrenin etkisiyle oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. İnsanın tabii ortamını ve insan varlığının mikrokozmunu şehirlerin oluşturduğuna inanılıyordu. Chicago Okulu suçu tanımlamak üzere iki ana metot kullanmıştır. İlk olarak suç istatistikleri ve nüfus sayımları gibi resmî verileri, ikinci olarak hayat hikâyeleri ve vaka incelenmesi metotlarını kullanmışlardır (Sokullu, 1999: 133). Bu ekolde, rekabet, iş bölümü, göç gibi toplumsal nedenlerle insanların hareketliliği ile suç bağlantısı belirlenmeye çalışılmıştır (Dönmezer, 1994: 72).

1.2.2. Biyolojik Teoriler

Kriminolojinin babası olarak kabul edilen Lombroso, onu eleştirenlerin yanlış bir şekilde iddia ettiği gibi, çevresel faktörleri tamamen göz ardı etmese de, suçun biyolojik nedenlerini ve ilişkilerini vurgulamıştır. Suçluların fiziksel olarak suçlu olmayanlardan daha aşağı olduğuna inanan Lombroso, suçluların çeşitli anatomik tuhaflikleri hakkında yorum yapar. Biyolojik suç teorileri, genetik, kromozomal anormallikler, fizyolojik düzensizlikler ve yapısal (vücut tipi) faktörlere odaklanan teorilere ayrılır. Bu teoriler, biyofiziksel unsurları suça yatkınlık yaratan faktörler olarak görürler. Ayrıca çevresel ve sosyolojik etkilerin önemine de dikkat çekerler (Nietzel, 1979: 52).

Aslında bu gelenekteki araştırmacılar, biyolojik yapının suçun tek başına yeterli bir açıklama olarak kullanılabileceğini iddia etmemişlerdir. Tam olarak neyin aktarıldığı belirsizdir. Daha ziyade, bazı biyolojik faktörler, ancak yalnızca diğer bazı psikolojik veya sosyal faktörlerle etkileşime girdiklerinde suçluluğa neden olabilir. Korelasyon analizi, suçluluğun belirli ailelerde aktarıldığını öne sürse de, genetik ve çevresel faktörlerin suçluluğun yayılması için ne kadar önemli olduğunu ayırt etmemize izin vermemektedir. Suç işlemeye ilgili özellikler (örneğin zekâ, dürtüsellik, saldırganlık) genetik olarak aktarılabilir, ancak suçluluk tek başına genetik olarak aktarılamaz (Muncie, 2001: 21).

1.2.3. Psikolojik Teoriler

Psikanalitik suç teorileri, psikiyatrik ve psikolojik ortamların yanı sıra suç davranışını açıklamaya çalışmıştır. Psikanalistler, suçun, içsel (ego ve süper ego) kontrollerin idin ilkel, saldırgan ve antisosyal içgüdülerini kontrol edemediği bir tür kişilik bozukluğunun bir tezahürü olduğuna inanırlar. Bireyin kendine özgü yaşam öyküsü, kusurlu bir süper ego oluşturan belirli unsurları ortaya çıkarması gerekirken, çocukların ebeveynleriyle hatalı bir şekilde özdeşleşmelerinin en yaygın nedeni olduğu düşünülmektedir. Suç, psikolojik dengeyi korumanın veya düzeltmenin bir yolu olarak görülür (Nietzel, 1979: 76).

1900'lerin başlarında, suçun nedenlerini araştırmak için yapılan araştırmaların çoğu bedenden ruha doğru kaymaya başlamıştır. Suçlu anormal olarak görülmeye devam ederken akıl anormalliğine ve kusurlu zekâyâ odaklanan ilgi, daha sonra

bilinçdışı çatışmalarla devam etmiştir (Sykes, 1978: 241-242). Teoriyi ileri sürenler, bir kişinin kişiliğinde, düşünme süreçlerinde ve ahlaki gelişiminde suçun nedenlerini ararlar. Başkalarının haklarına saygı gösterememe, ahlaki gelişim eksikliği, empati kuramama gibi nedenler suç davranışlarına yol açabilir (Uzun, 2019: 16).

1.2.4. Sosyolojik Teoriler

Sosyal teoriler, kültürel çatışmanın suçun temel nedeni olduğunu iddia etse de, suçun birçok biçimi vardır. Genel olarak belirli popülasyonların yaşadığı sosyal veya kültürel çevrede var olan kriminojenik koşulları tanımlarlar. Büyük insan gruplarını etkileyen siyasi, sosyal sınıf, coğrafi veya çevresel yapılardan kaynaklanan sosyolojik vurgu, herhangi bir bireyin dışında olan ve herhangi bir spesifik suç eyleminden önce gelen faktörlerdir (Nietzel, 1979: 51).

Fransız sosyolog Emile Durkheim, insanlar arasındaki ahlaki bağların ve kısıtlamaların işlevsel gerekliliğinin önemini vurgulayarak insanın temel sosyal doğasına işaret etmiştir. Durkheim'e göre, ahlaki sorumlulukların ve sosyal kuralların olmadığı bir yaşam, intihar ya da suç gibi yıkıcı davranışlardan önce ortaya çıkabilecek anomiyeye, kuralsızlık duygusuna ya da normsuzluğa yol açacaktır. Anomi teorisinin birçok sonucundan biri, sınırsız arzuların veya davranışların sosyal normlardan sapmaya teşvik edilmesidir (Nietzel, 1979: 54).

1.2.5. Rutin Aktivite ve Rasyonel Seçim Teorileri

Kriminoloji, geleneksel olarak suçlulara ve suç işlemeye onları neyin motive ettiğine (veya kontrol teorisi söz konusu olduğunda, suçlunun özelliklerinin onları motivasyonlarına göre hareket etmekten nasıl engellediğine) odaklanmaktadır. Suçluların kanunları ihlal etme fırsatı ortaya çıkmadıkça suç işlemek isteseler bile bunu yapamayacaklarına uzun süre dikkat çekilmiştir. Belirli bir suçun işlenmesi, bir fırsat gerektirir. Suçlular, suç girişimlerine düşünerek katılırlar, kararlar alırlar, seçimler yaparlar. Bununla birlikte, neden belirli bir durumda suç işlemeyi veya başka bir durumda işlememeyi seçtikleri zorlu bir kriminolojik sorudur. Bu bakış açısından hareketle bazen fırsat teorileri olarak da adlandırılır, çünkü eylemi tamamlama fırsatı olmadıkça hiçbir suçun işlenemeyeceğini iddia ederler (Lilly vd., 2019: 613-615).

Savunucuları, “geleneksel kriminoloji” ile rasyonel seçim teorisini karşılaştırırlar. Diğer teorilerin suç davranışının irrasyonel olduğunu iddia ederek, bu teorinin diğer kriminolojik teorilerden farklı olduğunu düşünmektedirler. Psikanalitik teori ve biyolojik teorinin dışındaki tüm kriminolojik teoriler, suçta rasyonel seçim modelinden daha fazla veya daha az rasyonellik olduğunu kabul etmemektedir (Akers, 2012: 26). Rutin aktivite teorisine göre, iyi insanların yapabileceği iki şey vardır. Bunlardan biri, suç işlemeye motive olmuş kişilerle temaslarını azaltmak için günlük rutinlerle ilgilenmektir. Başka bir seçenek, “motive olmuş bir suçlunun” bulunduğu bir ortamda bir suçun mümkün olması için gereken unsurlardan birini ortadan kaldırmaktır (Lilly vd., 2019: 617).

Fırsat teorileri, suçun nedenini fırsatın varlığı olarak ele alan ve son dönemlerde hem suçun nedenini anlamak hem de suçu önlemek amacıyla kullanılan teorilerden biridir. Teorinin temel çıkış noktası, fırsatın bireyi suça götüreceği anlayışıdır (Kızmaz, 2022: 38). Fırsatın niteliği, suçun neye, nerede, nasıl ve kime karşı işlendiğini etkiler. Bu yaklaşım, motive olmuş suçluların neden bir yere girdiklerinde bazen suç işlediklerine bazen de işlemediklerine odaklanır. Genellikle fırsat belirleyici faktördür (Lilly vd., 2019: 613).

Küçük ve büyük unsurların bir arada ele alındığı, birey, aile ve sosyalleşmenin ihmal edilmediği kuramsal ve kavramsal yaklaşımlar, yapıyı ön planda tutan teorik yaklaşımlardan daha etkili yaklaşımlardır. Tek bir bakış açısını ve ögeyi merkeze almak yerine, farklı bilim dallarına ait perspektiflerin bir arada değerlendirildiği çok disiplinli ve disiplinler arası bir yaklaşım benimsemek, suçu anlama ve önlemede daha güçlü bir bakış açısına sahip olma imkânı sağlayacaktır (Güllü, 2014: 106).

Birbirinden farklı etmenlerin esas alındığı birçok teorinin neredeyse hepsinin gerçeklere dayalı bazı bulgulara yer vermiş olması ve suç davranışını açıklamayı, suçun nedenlerini açıklığa kavuşturmayı amaçlaması hepsinin destekçi bulabilmesine neden olmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken husus, suçun azaltılması, kontrolü ve önlenmesi konularının ihmal edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla suç alanında yapılacak en kayda değer çalışma, suçun önlenmesi ve suçluların ıslahına yönelik maddi normların oluşturulması olmalıdır (Sokullu, 1999: 151).

1.3. SUÇ ÖNLEME STRATEJİLERİ

Suç önleme, suç oranını azaltmak ve toplumu geliştirmek için kamu bilincini ve önleyici tedbirleri kullanan proaktif bir yaklaşımdır. Polis ve toplum, suçun işlenmeden önce önlenmesi için harekete geçer (troopers.ny, 2024). Suçun önlenmesi, ceza adalet sisteminin her bir kurumunun hedefidir. Uygulamada, “önleme” teriminin farklı alanlarda kullanılması nedeniyle ortaya çıkabilecek karışıklıklar, model olarak kullanılabilir şu üç önleme düzeyi ile giderilebilir: (1) Genel olarak fiziksel ve sosyal çevredeki kriminojenik koşulların değiştirilmesi, (2) Kriminojenik durumdaki bireylerin veya grupların yaşamlarında erken teşhis ve müdahale ve (3) Tekrar suç işlemenin önlenmesi. Bu kavramsal modelin kullanımı, mevcut suç önleme çabalarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı gibi “ceza” savunucuları ile “ıslah” savunucuları arasındaki tartışmayı çözmeye yardımcı olabilecektir (Brantingham ve Faust, 1976: 284).

Beccaria, iyi bir yazılı hukukun temel amacının suçları cezalandırmaktan ziyade önceden önlemek olduğunu vurgular (Beccaria, 2022: 201). Caydırıcılık ve ıslah (rehabilitasyon, resosyalizasyon, yeniden topluma kazandırma) suçun önlenmesinde iki önemli faktördür. Suç karşılığında uygulanan cezai yaptırımlar hem failleri hem de toplumdaki diğer kişileri suç işlemekten vazgeçirme etkisine sahiptir. Ayrıca, suçluların cezalarının infazı sırasında rehabilite edilmesinin sağlanması suçun önlenmesi kadar önemlidir (Karakehya, 2019: 21).

Suç, devleti oluşturan her toplumda sosyal bir hastalık haline geldiğinden, önlemek tedavi etmekten daha iyidir. Suç, can, sağlık ve mal kaybını içerdiğinden çoğu zaman geri döndürülemez ve suçtan sonra suçla mücadeleye yönelik tedbirler (önleyici tedbirler, suçun önlenmesi) çoğu zaman olumsuz sonuçlara yol açar. Bu nedenle, önleyici suçla mücadele olarak da bilinen suçun önlenmesinde, suçun daha önce meydana gelmiş bir suçla ilgili olup olmadığına bakılmaksızın, suçun ortaya çıkmasını önleyecek yöntemler kullanılır (Demirbaş, 2001: 317, 2019: 62-63).

Suç önleme, birçok kategoriye ayrılmıştır. Birincil, ikincil ve üçüncül önleme sınıflandırmaları, kullanılan sınıflandırma türleridir. Birincil önleme, fiziksel ve sosyal ortamlara müdahale ederek suç fırsatlarını azaltarak suç işlenmesini önler. Burada suçluları veya suça eğilimi olan kişileri engellemeye veya suçluları ıslah etmeye/rehabilite etmeye yönelik bir girişim yoktur. Bu önleyici yöntemin amacı, suç

zemin hazırlayan fiziksel ve sosyal koşulların değiştirilmesidir. İkincil önleme, suç işleme potansiyeli olan risk gruplarına yönelik önleme faaliyetlerini içermektedir. Başka bir deyişle, ikincil suç önleme, suç riski altındaki kişi veya gruplara erken müdahalenin suçun azaltılmasında olumlu etkisi olduğunu ifade etmektedir. Burada erken teşhis ve müdahale birincil öneme sahiptir. Üçüncül önleme, failerin tekrar suç işlemeyen önce suç işlemelerini engellemeye yönelik bir yaklaşımdır. Bu yöntem, cezaevinden çıkan suçluların tekrar suçlu olmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Diğer bir ifade ile bu yöntemin amacı, suçun tekrarlanmasını önlemektir (Kızmaz, 2019: 288-289).

Genel toplumsal kontrolün bir parçası olarak, suçun kontrolü, suç işlenmesini kendi organları aracılığıyla önlemeyi ve önlemeyi amaçlayan yapılar ve otoriteler tarafından gerçekleştirilebilir. Toplumda ahlakın, geleneğin, göreneğin, örfün, eğitimin toplumsal denetleyicilik ve sosyal kontrol işlevi vardır. Suç kontrolü, ceza hukukunun sosyal kontrolüdür. Hukuk bir sosyal kontrol aracı olarak değerlendirildiğinde, sosyal kontrolü sağlayanlar polis, ceza adalet sistemi ve ceza infaz kurumlarıdır (Demirbaş, 2001: 313).

Beccaria, suçların önlenmesi için açık, basit, anlaşılır bir şekilde yapılacak yasaların toplum tarafından benimsenerek korunacağını, yasaların eşitlikçi olması gerektiğini, insanın insana vereceği korkunun ortaya çıkacak yeni suçların kaynağı olduğunu ileri sürerek, bunun yerine yasaların toplum nezdinde oluşturduğu korkunun daha özgürleştirici olduğunu savunur (Beccaria, 2022: 202).

İşlenen her bir suçta yalnızca mağdur açısından değil, toplumsal çıkar açısından da bir zarar veya tehlike söz konusudur. Suç oranlarının artması toplumsal barış ve düzeni tehdit etmeye başlayacak ve buna karşı gerekli tedbirler alınmadığı takdirde kamu düzeninin sürekliliğinin sağlanması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle suçluların bulunarak işledikleri suçların karşılığında cezalandırılmasında ve suçun önlenmesinde kamu yararı bulunmaktadır (Karakehya, 2019: 21).

Suç politikasının temel bir sorunu olan suçun önlenmesi, suça karşı korunma girişimidir ve iki hareket noktası vardır. İlk olarak, her toplumda suçluluğun kaçınılmaz bir payının olduğu, ancak ihlallerinin azaltılabileceği varsayılmaktadır. İkinci olarak, belirli suç tiplerini azaltmak veya tamamen önlemek mümkündür. Hemen hemen tüm teoriler tarafından kabul edilen, suçsuz bir toplumun var

olamayacağı düşüncesi ile hareket edilir (Demirbaş, 2001: 313; 2019: 58).

Etkili suç önleme, suçlar ve suçlular arasındaki önemli farklılıkları göz önünde bulundurarak çeşitli ve şekillendirilmiş olmalıdır. Kolluk kuvvetlerinin suçun önlenmesi için gerekli ancak yeterli olmayan bir strateji olmasının nedenlerinden biri suçların ve suçluların çeşitliliğidir. Devlet tarafından belirlenecek kapsamlı bir suç önleme stratejisi, kolluk kuvvetlerine ek olarak, gelişimsel, toplumsal ve durumsal yaklaşımları içermelidir (Tonry ve Farrington, 1995: 7). İyi planlanmış suç önleme stratejileri yalnızca suç ve mağduriyeti önlemekle kalmayıp, aynı zamanda kamu güvenliğini teşvik eder ve ülkelerin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunur. Etkili ve sağlam suç önleme, tüm vatandaşların yaşam kalitesini artırır. Ceza adalet sistemi ile ilgili maliyetlerin yanı sıra, suçtan kaynaklanan diğer sosyal maliyetlerin azaltılması açısından uzun vadeli faydaları vardır. Suçun önlenmesi, suç sorunlarını daha insani ve daha ekonomik bir şekilde ele almak için fırsatlar sunar (Compendium, 2006: 294).

Suçun önlenmesi süreci sadece yargı ve kolluk kuvvetlerine bırakılacak bir konu değildir. Bu sürece vatandaşlar ve tüm paydaşlar katılmadığı takdirde suçun önlenmesinde başarı veya ilerleme de sınırlı kalacaktır. Bir modeli geliştirmeden önce sosyal bir analiz yapılmalıdır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde uygulanan modellerin her zaman, her yerde başarılı olacağına dair bir kural yoktur (Ayhan, 2016: 173).

Suçun Önlenmesi ve Ceza Adaletinde Birleşmiş Milletler Standartları ve Normları, altmış yılı aşkın bir süredir uluslararası toplum tarafından benimsenen hususları içerir. Bu standartlar, suçun önlenmesi ve ceza adaleti alanında başarılı bir suç önleme sürecinin yürütülebilmesi için belirli temel prensipleri içerir (Compendium, 2006: 295-296):

- 1) Devletin tüm kurumları ile işbirliği yaparak etkili ve insani suç önleme stratejileri oluşturmak ve uygulamak için kurumsal çerçeveler oluşturması ve sürdürmesi.
- 2) Sosyo-ekonomik kalkınma ve kapsayıcılık açısından, suç önleme konuları, istihdam, eğitim, sağlık, barınma ve şehir planlaması, yoksulluk, sosyal marjinalleşme ve dışlanmayı ele alanlar da dahil olmak üzere ilgili tüm sosyal ve ekonomik politika ve programlara entegre edilmelidir. Risk altındaki gruplara, ailelere, çocuklara ve gençlere özel önem verilmelidir.
- 3) Suç nedenlerinin geniş kapsamlı doğası ve bunları ele almak için gereken beceri ve

sorumluluklar göz önüne alındığında, etkili suç önleme için bakanlıklar, sivil toplum kuruluşları, özel sektör arasındaki işbirliği optimum düzeyde olmalıdır.

4) Suçun önlenmesinin sürdürülebilmesi için finansman olarak yeterli kaynakların temin edilmesi, ayrıca uygulama ve değerlendirme ile planlanan sonuçların elde edilmesi için hesap verebilirlik olmalıdır.

5) Suç önleme stratejileri, politikaları, programları ve eylemlerinin, suç sorunları, suçun birden çok nedenleri ve gelecek vaat eden kanıtlanmış uygulamalar hakkında kapsamlı, çok disiplinli bir bilgi temeline dayanması gerekir.

6) Hukukun üstünlüğüne ve üye devletlerin taraf olduğu uluslararası belgelerde tanınan insan haklarına, suçun önlenmesinin tüm yönlerinde saygı gösterilmelidir. Suçun önlenmesinde yasallık kültürü aktif olarak teşvik edilmelidir.

7) Ulusal suç önleme tanımlamaları ve stratejileri, gerektiğinde uluslararası organize suçlarla da mücadelede uyum içerisinde olmalıdır.

8) Suç önleme stratejileri, yeri geldiğinde kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarını dikkate almalı ve toplumun korunmasız üyelerinin özel ihtiyaçlarını dikkate almalıdır.

Suçun önlenmesine yönelik geleneksel yaklaşım, suçlara yönelik etkili ve caydırıcı cezaların getirilmesini önermektedir. Çağdaş yaklaşımlar ise bir suç meydana gelmeden önce önlem almayı veya suçun tekrür etmemesini sağlamayı amaçlamaktadır. Proaktif strateji yaklaşımı, suç işleme olasılıklarının ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Önleyici strateji yaklaşımı, suç işlemesi muhtemel kişilerin takibini gerektirmektedir. Reaktif strateji, suç işlendikten sonra suçluların bulunması ve yakalanması ile ilgilidir. Onarıcı strateji ise suç işleyenleri ıslah ederek yeni suçların işlenmesini önlemeye çalışır (Uzun, 2019: 16). Önleyici tedbirler suçla mücadelede etkili olduğu kadar insan özgürlüklerini de etkilemektedir. Çünkü bunlar büyük ölçüde kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanması ya da tamamen ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanan tedbirlerle ilgilidir. Örneğin, bir yabancı devlet başkanının ülkeyi ziyareti nedeniyle tehlike oluşturabilecek bazı kişilerin gözetim altında tutulması kişi özgürlüğünü ortadan kaldıran bir önlemdir. Önleyici tedbirler suçlunun şahsına ilişkin olabileceği gibi, suçu oluşturan faktörlerin ortadan kaldırılması şeklinde de olabilir (Soyaslan, 2018: 60).

Birleşmiş Milletler 2002 yılında yayımladığı Suçun Önlenmesi Yönergesinde suç önleme yaklaşımlarını dört ayrı kategoride ele almıştır (ECOSOC, 2002): a)

Özellikle çocuklara ve gençlere vurgu yaparak, sosyal, ekonomik, sağlık ve eğitim tedbirleri yoluyla insanların refahını teşvik etmek ve toplum yanlısı davranışları teşvik etmek ve suç ve mağduriyetle ilişkili risk ve koruyucu faktörlere odaklanmak (sosyal kalkınma yoluyla önleme veya toplumsal suçların önlenmesi); b) Mahallelerde suç işlemeyi, mağduriyeti ve suçtan kaynaklanan güvensizliği etkileyen koşulları, toplum üyelerinin inisiyatifleri, uzmanlıkları ve bağlılıkları üzerine inşa ederek değiştirmek (yerel temelli suç önleme); c) Fırsatları azaltarak, yakalanma risklerini artırarak ve çevresel tasarım da dahil olmak üzere faydaları en aza indirerek ve potansiyel ve gerçek mağdurlara yardım ve bilgi sağlayarak suçların oluşmasını önlemek (durumsal suçların önlenmesi); d) Suçluların topluma yeniden kazandırılmasına ve diğer önleyici mekanizmalara (rehabilitasyon programları) yardımcı olarak tekrar suç işlenmesini önlemek.

Daha güvenli bir toplum inşa etmek, suçun önlenmesine yönelik çeşitli farklı stratejik yaklaşımlar ile mümkün olacaktır. Tonry ve Farrington, polislik suç önleme, gelişimsel suç önleme, toplum destekli suç önleme ve durumsal suç önleme olarak dört ana önleme stratejisi (1995: 1-2) şeklinde gruplarken, John Graham, Avrupa ve Kuzey Amerika'da Suç Önleme Stratejileri isimli çalışmasında sosyal suç önleme, durumsal suç önleme ve toplum destekli suç önleme olarak üç grupta incelemiştir (Graham, 1990). Suç önleme stratejileri bu çalışmada, suçun önlenmesinde polislik modelleri ile suç önleme stratejileri perspektifinden hareketle birey odaklı suç önleme, toplum odaklı suç önleme ve mekân ve durum odaklı suç önleme sınıflandırmasıyla açıklanacaktır.

1.3.1. Birey Odaklı Suç Önleme

Klasik Okulda özel önleme/bireysel önleme ve genel önleme/toplum odaklı önleme olmak üzere iki tür önlemeden bahsedilir. Özel önleme veya bireysel önleme; suçlu kişi açısından söz konusudur. Suçta tekerrürü önler. Suç işleyen kişiye ancak suç işlediğinde duyduğu hazzı giderecek kadar ceza verilmelidir. Bundan daha fazla uygulanacak bir ceza gereksizdir ve devleti despotik bir duruma sokacaktır (Sokullu, 1999: 117).

Klasik Okula göre, insanlar yaptıkları fiillerinde elde edecekleri kârın ya da kaybedecekleri zararın hesabını yaparlar, yapılan bu hesapta cezaların daha ağır ve

caydırıcı olması durumunda, kişiler suç işlemekten vazgeçerler. Bu hali ile Klasik Okul ıslaha odaklanmıştır. Toplum, suç işlemeyi düşünen insana vereceği cezalandırılma korkusunun yanında, işlenecek suç ile elde edilecek hazzı karşı, verilecek cezanın daha ağır basması neticesinde suçlu davranışını kontrol altında tutabilir (Uzun, 2019: 4, 16). Rasyonel seçim teorisi de, temelde fiilin işlenmesi öncesi faile kazandıracakları ve kaybettirecekleri üzerine hesap yapıyor olması düşüncesine dayanır. Birey yaptığı hesabında kazançlı çıkacağını düşünüyorsa suçu işler, düşünmüyorsa işlemez. Burada bireyin kazançlarını azaltarak suçun önlenmesi yaklaşımı benimsenmiştir (Göcek, 2020: 24).

Rutin aktiviteler teorisinde, suça karışmada insanların günlük hayatlarında yer alan rutin faaliyetlerinin etkisi ortaya konur. Suçun ortaya çıkabilmesi için üç temel durumun olgunlaşması gerekmektedir. Bunlar, failin motivasyonu, hedefin erişilebilirliği ve fiili işlemeye engel bir durumun olmamasıdır. Üç unsurdan herhangi birinin ortamda bulunmaması suçun önlenmesi için yeterlidir (Göcek, 2020: 23). Klasik Okula göre bir suçu önlemenin yolu, suç işlemesi muhtemel bir bireyin motive unsurunun ortadan kaldırılmasıdır. Suçu caydırmak için yürütülecek uygulamaların, bireyin suç işleme iradesini değiştirmeye yönelik olması gerekmektedir (Erbuğa, 2020: 596).

Suç kontrolüne ve suçla mücadeleye ilişkin olarak faile yönelik sosyal davranışın farklı hedefleri üç gruba ayrılabilir (Demirbaş, 2001: 314; 2019: 60):

- 1) Suç işleyen kişilik özelliklerine etkileri (yok etme, iyileştirme),
- 2) Suç işleyen çevreye gelecekte vereceği etki (amaç, eylemin önlenmesi veya fiili çözen provokatif ortamdan kaçınmak),
- 3) Diğer insanlar üzerindeki etki (hukuk bilincinin güçlendirilmesi, genel önleme)

Suçluluğun önlenmesi ve suçluların rehabilitasyonuna yönelik programların oluşturulması ve uygulanmasında topluluk gruplarının katılımı çeşitli şekillerde sağlanabilir. Özellikle genel önleme alanında halk katılımının artırılması ve kalkınmanın temel bileşenleri olan eğitim, sağlık, konut, sosyal refah, kültür ve boş zamanların değerlendirilmesine odaklanılması gerekmektedir (Yücel, 1973: 102; 1986: 159). İnsanların bu yöntemle ilgili riskler konusunda duyarlı hale getirilmesi, önleme tedbirlerinde önemli rol oynayacaktır. Çocukluk ve gençlik dönemleri, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimin hızlı ilerlediği dönemlerdir. Bu nedenle,

gelecekte duygu, düşünce ve davranışların gelişimi ve şekillenmesinde çok önemlidir (Küçükay, 2019: 362).

1.3.2. Toplum Odaklı Suç Önleme

Klasik Okulda genel ya da toplum odaklı önlemeden kastedilen, suç işleyenleri cezalandırarak, olası suçlulara suç işlemenin bir şey kazandırmadığını gösterip onların suç işlemelerini önlemektir. Ceza, suç olarak kabul edilen eylemin karşılığıdır, ancak diğerlerini korkutup, caydırmak fonksiyonu da vardır (Sokullu, 1999: 117).

Suçluluğun bazı faktörlerine karşı mücadelede önleme tedbirleri doğrudan olabileceği gibi dolaylı da olabilir (Soyaslan, 2018: 59-60):

- a) Doğrudan önleme tedbirlerini üç grupta incelemek mümkündür.
  - 1) **Cezalandırma:** Cezalandırmanın suç işlemeyi önleyici bir tedbir olduğu şüphesizdir. Gerçekten suç işleyenin cezalandırılmadığı toplumlarda suç sayısı herhalde çok daha fazla olurdu. Çünkü ceza kişiyi suça iten dürtüyü insanın içinde tutar. Ceza, acı çektirici olması nedeniyle insanın suç için harekete geçmesini engeller.
  - 2) **Erken cezalandırma:** İşlenmesi önlenmek istenen suçu doğuran faktör nedeniyle kişinin cezalandırılması halinde erken cezalandırma söz konusudur. Örneğin; alkollü araç kullanma halinde failin cezalandırılmasının nedeni taksirle adam öldürme veya yaralamaları önlemektir.
  - 3) **Sosyal tedbirler:** Suçun önemli sebeplerinden birisi de fakirlik ve sefalettir. Bunlarla mücadelede önleme tedbirlerinden birisidir.
- b) Dolaylı önleme tedbirleri suçlulukla dolaylı yoldan mücadele tedbirleridir. Dağılmış aile çocuklarının, anne babasız çocukların suç işleme ihtimali, aile bütünlüğü içinde yaşayan çocukların suçluluğuna göre daha fazladır. Evlat edinmeyi kolaylaştırarak sahipsiz ve kimsesiz çocukları bir aile ile bütünleştirmek suçlulukla mücadelede bir tedbirdir.

Suçun önlenmesinde neyin işe yaradığına ilişkin araştırmalar uzun süredir uygulayıcıların, politika yapıcıların ve akademisyenlerin ilgisini çekmektedir. Ancak suçu önlemede neyin işe yaradığına ilişkin iddiaların güvenilirliğini artırmaya yönelik çalışmalar ise son yıllarda artış göstermektedir. Bilimsel delillerin, titiz ve şeffaf inceleme yöntemlerinin kullanılmasıyla suçu önlemede neyin işe yaradığını

değerlendirmek için bazı sonuçlar elde edilmiştir. Bunlar (Welsh, 2007: 3):

Aile Temelli Önleme

Suçun önlenmesinde beş tür aile temelli programın etkili olduğu bulunmuştur:

1. Ev ziyareti,
2. Gündüz bakımı/okul öncesi,
3. Ebeveyn eğitimi (küçük çocuklarla),
4. Evde/toplumda ebeveyn eğitimi (büyük çocuklarla),
5. Multisistemik terapi.

Toplum Temelli Önleme

Suçun önlenmesinde üç tür toplum temelli programın umut verici olduğu değerlendirilmektedir:

1. Gençlik grupları ve bireyle grup üyeleri arasındaki bağlılığın azaltılmasına odaklanan grup üyesi müdahale programları,
2. Toplum temelli mentorluk,
3. Okul sonrası boş zaman etkinliği.

Okul Temelli Önleme

Suçun önlenmesinde üç tür okul temelli programın etkili olduğu bulunmuştur:

1. Okul ve disiplin yönetimi,
2. Davranışa ilişkin normları veya beklentileri oluşturmaya yönelik müdahaleler,
3. Bilişsel-davranışsal öğretim yöntemlerini kullanan öz kontrol veya sosyal yeterlilik öğretimi.

Yer Odaklı Önleme

Suçun önlenmesinde üç tür mekân odaklı programın etkili olduğu bulunmuştur:

1. Sıkıntının azaltılması/giderilmesi,
2. Kapalı devre televizyon izleme kameraları,
3. Sokak aydınlatmasının iyileştirilmesi.

Kamuoyu, din, eğitim, şehirleşme, endüstrileşme ve köylerden şehirlere göç, suçluluğun kontrolünü etkileyen sosyal faktörlerdir (Yücel, 1971: 86; 1973: 101; 1986:

158). Resmî olmayan kontrol mercilerinin (örneğin aile, okul, cami ve kilise) sayısının azaldığı yerlerde, resmî kontrol mercilerine daha fazla iş düşer. Okullar ve aileler, gençlerin ve yetişkinlerin gelecekteki suçluluğunu önlemek için temel hareket noktası olmalıdır (Demirbaş, 2001: 313, 2019: 58-59). Ailenin de suçluluğun önlenmesinde esaslı bir sosyal kuvvet olduğu anlaşılmıştır. Köylerden şehirlere olan göç neticesi aile birliği zayıflamış, yetişkin çocukların ebeveynine karşı olan tutumu değişmiş, ebeveyn rehberliği kabul edilmez olmuş ve netice olarak zayıflayan kontrol neticesi çocuklarda suçluluk hareketlerine meyletmişlerdir (Yücel, 1971: 87; 1973: 102; 1986: 159).

1.3.3. Mekân ve Durum Odaklı Suç Önleme

Clarke, çevresel tasarım yoluyla suçun önlenmesi teorisinin suçun kısmen fiziksel çevrenin sunduğu fırsatlardan kaynaklandığı fikrine dayandığını ileri sürmüştür. Bu nedenle teoriye göre, fiziksel çevreyi değiştirmek suçun meydana gelme olasılığını azaltır (Crowe ve Fennelly, 2013: 3).

Hem çevresel tasarım yoluyla suç önleme hem de durumsal suç önleme, suç tasarlamayı veya belki de daha gerçekçi bir şekilde suç fırsatlarını azaltmayı amaçlayan çevresel manipülasyonları içerir. Çevresel tasarım yoluyla suç önleme daha eski bir terimdir ve Kuzey Amerika literatüründe daha yaygın olarak yer alır. Genellikle mimarlık ve planlama alanlarındaki tasarım çözümleri ile ilişkilendirilir. Birleşik Krallık'ta ortaya çıkan daha yeni bir terim olan durumsal suç önleme, çevresel tasarım yoluyla suç önlemeyi içerir ve kapsamı daha geniştir. Suç işlemenin zorluklarını veya risklerini artırmayı amaçlayan, tasarım, yönetim ve hatta polislik olsun, her türlü fırsat azaltıcı önlemi ifade eder. Görünüşe göre, durumsal suç önleme sadece yapılı çevre ile ilgili suçlara değil, her türlü suça uygulanabilir (Clarke, 1989: 13).

Çevresel tasarım yoluyla suç önleme teorisine göre insanlar özel alanlarında güvenlikleri ile ilgili daha hassas davranırken kamusal alanlarda yeterince dikkatli değiller ve suç oranı kamusal alanda daha çoktur. Dolayısıyla kamusal alanları da özel alanlar gibi hassas görmek, çevresel tasarımdan başlanarak insanlara daha çok gözlenebilir alan sağlamak ve insanların suça ve suçluya karşı duyarlılıklarını artırmak bu teorisinin temel hedeflerindedir. Polis-vatandaş iş birliğinin en çok görüldüğü yaklaşımlardan olan çevresel tasarım yolu ile suç önleme yaklaşımı, yaşanan

olağandışı durumlarda vatandaşın polise ihbarı neticesinde suçların önüne geçilmesi felsefesiyle hareket etmektedir. İnsanlar güvenlik algıları ve korkuları nedeniyle özellikle site yaşamını tercih etmektedirler. Mimarlar ve bu alanda çalışanlar ise bu kaygıları en aza indirecek düzenlemeleri planlarında kullanmakta ve faydacı bir yaklaşımla suçun önüne geçmeye çalışmaktadırlar (Göcek, 2020: 26).

Savunulabilir alan programlarının genel amacı, insanların evlerinin etrafındaki ortak kullanım alanlarının fiziksel düzenini yeniden düzenlemektir. Bu, insanların binalarının dışındaki alanlar ve sokakları kontrol etmelerine izin verir. Programlar, insanların yaşam tarzlarını ve ortak değerlerini gerçekleştirebilecekleri alanları korumalarına yardımcı olur. Savunulabilir alan, devletin müdahalesi yerine “kendi sorununu kendin çöz” yaklaşımı veya “imece” usulüne dayanmaktadır. Suçun azaltılması ve suçluların varlığının ortadan kaldırılması bölge sakinlerinin katılımına bağlıdır (Newman, 1996: 9).

Savunulabilir mekân teorisine göre, savunulabilir mekân kavramı meskenler ve çevrelerinde suç önlemeye çalışan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım kişilerin kendi kendilerini korumasından ziyade, toplumun kişiyi korumasını ön plana çıkartmaktadır. Bu modelin en büyük yararı, güvenlik sorununun polise ihtiyaç duyulmadan çözülmesine olanak sağlıyor olmasıdır. Bu modelde tasarımcılar, evleri toplumsal ilişkiler kurmaya müsait şekilde yapmaya, ortak alanlar oluşturmaya ve sakinler için birbirlerini gözetim olanakları sağlamaya çalışmışlardır. Benzer bir teori olan mekân dizin analizine göre ise mekânsal kompozisyon, insanların ortak alanlarda hareket tarzlarında oldukça etkilidir. Bu yaklaşım tahminlere dayanmaktadır ve amacı mekânın insanlar üzerindeki etkilerini bulmaktır. Bir çevresel yapı içerisinde yer alan blokların, sosyal alanların ve binaların dizilimi ile çevre düzenlemelerinin insanların suç işlemelerinde teşvik edici olduğu belirtilmektedir (Göcek, 2020: 25).

Suç için fırsatlar artık tüm suçların önemli bir nedeni olarak kabul edilmektedir. Suç, potansiyel bir suçlunun bir durumu suç fırsatı olarak algılaması ve bundan yararlanmaya karar verdiği durumlarda ortaya çıkar. Suç için fırsatlar oluşturan veya kolaylaştıran durumsal ve ekolojik faktörleri anlamak suçun önlenmesinde önemli bir rol oynar. Bu faktörlerin anlaşılır olması, hem teorik hem de uygulama açısından faydalıdır. Teorik olarak, suç oranlarının zaman içinde ve coğrafi bölgelere göre nasıl ve neden değiştiğinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur. Suç

fırsatlarına odaklanmak, uygulamada belirli suçların neden belirli yerlerde ve belirli zamanlarda defaatle tekrarlandığının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur. Böylece, işlenen suçların kontrolüne yönelik yeni bir durumsal suç önleme yaklaşımı ortaya çıkar (Benson ve Madensen, 2007: 609).

Suçun geometrik teorisine göre, yollar, merkezler, semtler ve kenarlar gibi toplumun yoğun olarak bulunduğu ve zaman geçirdiği noktalar gibi geometrik olarak kesişen noktalar fiilin oluşmasında etkili ve bu noktaların kesiştiği yerlerde suç oluşma ihtimali diğer yerlere göre daha fazladır. Benzer bir yaklaşım olan suç deseni teorisinde, potansiyel suçlu ile hedeflerin aynı ortamda bulunması söz konusudur. Burada suçlu ve mağdurun aktivite alanları birbiriyle kesişir ve oluşan bu fırsat suçu doğurur. Bu tür alanlardan uzak kalmak ve alınacak tedbirlerin bu noktalarda artırılması suçun önlenmesi adına bir çözüm sunabilir (Göcek, 2020: 24).

Son zamanlarda yapılan çalışmalar aynı zamanda suçun durumsal tetikleyicilerinin kontrol edilmesi veya suç işlemeye tahrik eden durumsal faktörlerin ortadan kaldırılması fikrini de içermektedir (Benson ve Madensen, 2007: 611; Wortley, 2001: 65; Cornish ve Clarke, 2003: 43). Suçun önlenmesinin kentsel yaşamda üç hedefi vardır. Bunlar, şehirlerde suça neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması, şehir sakinlerinin emniyet ve güvenlik duygusunun artırılması ve şehirlerdeki yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir (Payam, 2018: 620). Şehirlerde güvenliğin sağlanması ve suçun önlenmesinde belediyeler, suçla etkin bir mücadele sisteminin önemli bir parçasıdır. Şehirlerde suç önleme ve güvenliğin sağlanmasında, belediyelerin aşırı bürokratik ve idari engelleri ortadan kaldırmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Payam, 2019: 1041).

Wortley, durumların suçluların davranışlarına verilecek tepkileri şekillendirebileceği dört duruma karşı, suçun durumsal tetikleyicilerini kontrol etmek için dört strateji önermektedir. Durumlar, bir kişiyi suç davranışı sergilemeye sevk eden ipuçları sunabilir, “tepkileri kontrol etmek”; bir kişiye suç işlemesi için sosyal baskı uygulayabilirler, “baskıları kontrol etme”; ahlaki yasakları zayıflatabilir ve potansiyel suçluların yasa dışı eylemlerde bulunmasına izin verebilir, “izin verilebilirliği azaltmak”; suç teşkil eden bir tepkiyi tetikleyen duygusal uyarılma yaratabilirler, “kışkırtıcıları azaltmak” (Wortley, 2001: 65).

Suç azaltma ilkelerini uygulamak, belirli suç sorunlarını önlemek veya

azaltmak için stratejistlere, bir suçun potansiyel suçlular için daha az çekici görünmesini sağlayacak şekilde mevcut fırsat yapılarının nasıl değiştirilebileceği konusunda stratejiler oluşturmasında yardımcı olmak ve riskleri artırmak için çeşitli taktik veya tekniklerle analitik bir araç olarak kullanılabilir. Örnek olarak; elektronik kart girişleri, kira kontratları, otel giriş kayıtları, sokak aydınlatmalarının iyileştirilmesi, savunulabilir mekân tasarımları, kapalı devre sistemlerinin toplu taşıma araçlarında kullanımı, hırsız alarmları, yol kenarlarında hız gösterge levhaları, kurcalamaya dayanıklı ambalaj, hırsızlığa karşı ekranlar, grafitilerin temizlenmesi, okulda sorun çıkaranları uzaklaştırma ve okul üniformalarının kullanılması gibi taktik ve tedbirler uygulanabilir (Benson ve Madensen, 2007: 611-612; Cornish ve Clarke, 2003: 90). Bu yaklaşımda suçun, suçu mümkün kılan durumların ortadan kaldırılması ile önlenebileceği düşüncesinden hareketle, suçun oluşabileceği potansiyel yerlerde yapılacak fiziki düzenlemeler ve çevresel tasarımlarla suç fırsatlarının oluşmasının önüne geçilebileceği iddia edilmektedir (Göcek, 2020: 24).

Durumsal suç önleme, potansiyel suçlular için suçun çekiciliğini azaltmaya yönelik fırsat azaltıcı önlemleri içeren beş genel suç önleme ilkesi sunar (Clarke, 1997: 4; Benson ve Madensen, 2007: 611):

- 1) Özellikle yüksek önem arz eden suç türlerini azaltmaya ya da önlemeye yönelik değişiklikler ve suçu gerçekleştirmek için gereken çaba derecesini artırmak,
- 2) Binalar, caddeler, parklar gibi yakın çevrenin mümkün olduğu kadar sistematik ve kalıcı bir şekilde suçu önlemeye yönelik olarak yönetimini, tasarımını veya yönlendirmesini içeren düzenlemeler ile planlanmamış bir suç eylemine neden olabilecek durumsal koşulları azaltmak,
- 3) Suçu daha zor ve riskli hale getirerek, suç eyleminin tamamlanmasından önce, sırasında veya sonrasında tespit edilme riskini artırmak,
- 4) Suçlular tarafından değerlendirildiği şekliyle suçu daha az ödüllendirici hale getirerek, suçu gerçekleştirerek elde edilebilecek kazanımları azaltmak,
- 5) Suçluları işledikleri suçlardan daha az affedilebilir hale getirerek, suçlunun suç eylemlerini haklı çıkaracak veya suçluyu sorumluluktan kurtaracak mazeretler üretme yeteneğini ortadan kaldırmak.

1.4. SUÇ ÖNLEME POLİTİKALARI VE POLİSLİK MODELLERİ

Topluluk halinde yaşayan insanların toplumda birbirlerinden emin olma ve yaşama haklarını devam ettirme hakları en temel insan haklarındandır. Polisin varlık sebeplerinin en başında, bu hakları koruma ve kamu düzenini temin etme gelir. Suçsuz bir toplumun olmayacağı gerçeğinden hareketle, polisin temelde iki görevi ortaya çıkmaktadır. Birincisi suçun ortaya çıkışından önce önleyici ya da idari, diğeri ise suç ve suçluları ortaya koyma, adli görevi vardır.

Polis, ihbar, şikâyet, olay ve gözlemlerinden sonuçlar çıkarır, olaylar meydana gelmeden önce tahminlerde bulunur. Görevli olduğu mntıkanın özelliklerini ve o yer sakinlerinin sosyal durumlarını örf ve adetlerini tetkik ederek doğru sonuçlara ulaşmaya ve isabetli tedbirler almaya yönelir. Polisin esas hizmeti önleyici görevi, ilgili mevzuat kapsamında kamu düzenine aykırı eylemlerin ortaya çıkışından önce önünü almaktır. Emniyet ve asayiş, öncelikle önleyici tedbirlerle temin edilir (Vural, 1973: 25).

İdari polisin yaptığı hizmet, suç öncesi polislik, önleyici polisliktir. Suç henüz işlenmeden polisin uyguladığı caydırıcı tedbirlerle birlikte gerekli hukuki işlemleri uygulaması, gerektiğinde yaptırımlar uygulayarak suçu önlemek için yapmış olduğu çalışmaları önleyici polislik görevine girer. İdari polislik, proaktif polislik yaklaşımı ile bireyleri suça iten motifleri ortadan kaldırarak suçu önlemek ve asayişini temin etmektir (Aydın, 2014: 82). Suçlulukla mücadelede önleyici metodun uygulanmasında, polis görevini icra ederken kişilerin üstünde, aracında arama yaptığında insanların bireysel özgürlüğüne müdahalede bulunabilir (Demirbaş, 2001: 314, 2019: 59).

Ferri'nin ceza tedbirleri yerine geçen tedbirler olarak işaret ettiği, suçun işlenmesini tahrik ve kolaylaştıran şartların ve çevrenin değiştirilmesi, suçu doğuran faktörlerin önlenmesinde önemli bir paya sahiptir. Bunlara, suç politikası tedbirleri de denir. İçerikleri itibariyle idari, terbiyevi, ekonomik tedbirlerdir. Örneğin, karanlık ve dar caddeler suçu kolaylaştırırlar. Buraların aydınlatılması suçun işlenmesini önleyen tedbirlerden başında gelir (Soyaslan, 2018: 63). Suç, mekâna, zamana, mağdurlara, hedeflere ve suçlulara göre oldukça örüntülü bir şekilde sınıflandırılabilir. Sınıflandırmanın bu vb. şekilde yapılması ile suçu önleyici girişimleri yönlendirmek daha kolay olur (Tilley, 2009: 8).

Suçun önlenmesinde önleyici tedbirler tek başına yeterli değildir. Suça ve güvensizliğe karşı baskıcı ve reaktif tepkilere karşı uygulanabilir, uzun vadeli alternatif müdahaleleri sürekli olarak uygulamak, uyarlamak, yenilemek, düzenlemek ve yeniden kullanmak gereklidir (Shaw, 2009: 234). Zira suçluluk birdenbire ortaya çıkmaz; önce çocukluk döneminde okuldan kaçma, okulda zorbalık yapma gibi görülmeye başlanan anti sosyal davranışlar; ergenlik döneminde ehliyetsiz araç kullanmak gibi sapma davranışlara ve yetişkinlikte ise ailede eşe ve çocuğa karşı şiddet uygulamak gibi anti sosyal davranışlara ve suça dönüşebilir (Topçuoğlu, 2013: 1167).

Suç önleme politikasında, çocuklar ve gençler, en önemli unsurlar arasında yer alır. Ekonomik ve kültürel politikalar, sosyal politikalar vb. olmak üzere çeşitli politikalarla suça neden olan davranışların nedenlerini azaltmak amaçlanmaktadır. Birinci önlemede eğitim veya sosyalleşme, barınma, çalışma, boş zaman vb. hukuk bilincinin güçlendirilmesi gibi engelleyici yöntemler ele alınırken, ikinci önlemede potansiyel suçları caydırmayı amaçlayan ceza hukukuna, polislin suç ve suçlu ile mücadelesindeki başarıları, fiili imkân yapılarının bozulması ve potansiyel mağdurun polislin önleyici programları aracılığıyla uyarılması ele alınır (Demirbaş, 2001: 49). Sosyal gelişim modeli, özellikle gençlerin suça yönelmesini engelleyen kapsamlı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, sosyal kontrol kuramına benzer olarak, aile, akran, okul ve topluluklar dâhil olmak üzere sosyalizasyon sürecini vurgular. Teorinin ana hatları, gençlerin kanunlara uyma, iyi davranışları pekiştirme (ödüllendirme) ve akranlarının suç teşkil eden davranışlarına karşı sosyal bir duvar inşa etme bilgisine sahip olmaları ve akranlara karşı sosyal bir duvar örülmesidir (Küçükay, 2019: 361).

Suçun önlenmesinde polislin sorumluluğu büyüktür. Polis teşkilatlarında suçun önlenmesine yönelik etkin polislik modellerinin uygulanması önem arz etmektedir. Başarılı polislik modellerinin uygulamada tercihi ve bireyi suça iten suç fırsatlarını azaltma ya da yok etme çabaları, alınan önlemler ile suç işlenmesinin güçleştirilmesi suç istatistiklerinin düşmesinde etkili olacaktır (Kızmaz, 2022: 46). Polis ile toplum arasında güven tesis etme ve güveni artırmak için adil ve eşitlikçi polislik ile iki yönlü bilgi akışı sağlayarak toplumla etkileşime geçmek, özellikle geçmişte polisle ilişkilerin zayıf olduğu bölgelerde, ciddi çaba gerektirir ve zaman alır. İster problem çözme yoluyla ister diğer yöntemlerle suçu azaltma çalışmaları, zaman ve çaba gerektirir (Karn, 2013: 23-24; Myhill, 2012: 84-85). Halkın iyileştirme programlarına iştiraki,

grupların veya şahısların cezaevlerindeki eğitsel yöndeki yardımlarını, salıverilen hükümlülere iş bulunmasını ve gönüllü olarak infaz sonrası yardım ajanı vs. kapsamaktadır (Yücel, 1971: 87; 1973: 101; 1986: 159).

Kurt Lewin, “iyi bir teori kadar pratik hiçbir şey yoktur” (Tilley, 2009: 2) sözü ile çıkarımlara, bilimsel öngörülerin önemine vurgu yapmıştır. Suç önleme politikaları ve uygulamaları detaylandırılmayacak kadar kapsamlı sayıda yorum ve analize yol açmış olsa da, belirli gelişim yolları ve bunların sonuçları hakkında bilgi sağlayan nedenler ve aynı zamanda gelecekteki olası etkileri üzerine derinlemesine düşünmeye yönelik çok az sistematik çalışma yapılmıştır. Ayrıca, bazı istisnalar olsa da literatürün çoğu, çeşitli önleme modelleri ile farklı uygulama yolları arasındaki karşılaştırmalı farklılıklar ve benzerliklerin analizine daha az önem vermiştir. 1980’lerdeki “önleyici eğilim”in başlangıcı, mevcut politika tartışmalarının aksine, suçun önlenmesi, yönetimi ve bunların sunulmasına ilişkin çeşitli Avrupa modellerinin faydaları ve çekicilikleri bakımından belirgin bir şekilde o döneme damgasını vurmuştur. Başlangıçta bu modeller büyük ölçüde siyasi ideolojiden etkilenmiş ve suç, davranışsal motivasyonlar ve düzenleyici tepkileri organize etmenin uygun yolları hakkında çeşitli görüşler yansıtmışlardır (Crawford, 2009: xvi).

Kullanılan araçlara bağlı olarak suçun önlenmesi, hukuka bağlılığın ve hukuka olan inancın sürdürülmesi ve güçlendirilmesi bağlamında pozitif önlem veya potansiyel failin korkutulması gibi negatif bir önlem olarak anlaşılmaktadır (Demirbaş, 2001: 314; 2019: 60). Suç işleyen failerin cezalandırılması ve suç işlendiğinde failerin yakalanma ihtimalinin yüksek olması suçların karşılığında uygulanacak cezaların artırılmasından daha etkilidir. Gerçekçi bir suç önleme siyaseti, polis ile halkı kapsayacak nitelikte olmalı, polis halkın kendi tarafında olduğunu hissetmeli ve halk polise saygı duymalı, halkında polisleri yardımcı olmasını sağlayacak nitelikte bulunmalıdır. Etkili ve anlamlı bir güvenlik ve adalet tesisi için belki de her zamankinden daha fazla kontrole ihtiyaç duyulacaktır (Yücel, 1973:17; 1986:18). Kanunlar (yasama), içtihatlar (yargı) ve polis ve infaz kurumları (icra) resmî sosyal kontrolü oluşturur. Bunların caydırıcı etkisi olmakla birlikte amacı, suçu ve suçluluğu önlemek ve bunlarla mücadele etmektir (Demirbaş, 2001: 313, 2019: 59).

1829’da Londra Polis Teşkilatının kurucusu ve modern polisliğin babası olarak bilinen Sir Robert Peel’in vurguladığı gibi polisin birincil görevi suç önlemektir.

Modern polislik için suçun önlenmesi çok önemlidir. Weisburd ve Eck'e göre, polisin halktan gelen suç bilgilerine tepki verdiği ve her suçu araştırdığı standart yaklaşım hâlâ popülerdir, ancak polislik stratejilerinde ve polisliğin günlük uygulamalarında modern yaklaşımlar giderek daha fazla ilgi görmektedir. Tilley (2008: 373) polisliğe yönelik bu geleneksel yaklaşımı, bir itfaiye ekibinin yangını söndürmesine ve ardından bir sonraki yangına geçmesine benzeterek, stratejisiz ve uzun vadeli hedefleri olmayan polislik olarak adlandırır (Duijf, 2015: 2). Polis teşkilatlarının standart polislik modelini kullanması, polislik hizmetlerinin kamu güvenliği üzerinde bir etkisi olup olmadığına bakmaktan ziyade, hizmetlerin nasıl sunulduğuyula ilgilenmelerine neden olabilir (Weisburd ve Eck, 2004: 47).

Birinci Dünya Savaşı sonrası Büyük Buhran, kamu hizmeti istihdamının istikrar ve güvenliği nedeniyle polislik hizmetine değer ve prestij kazandırmıştır. 1950'lerde, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra polisin suçlarla ilgili sorumluluğunu içeren muğlak ilişki çözülmüş ve kurumsallaştırılmıştır. Polisin hedefleri ve polis teşkilatlarının beyan ettikleri misyonları; devriye, soruşturma ve polis yönetiminin yol gösterici ilkelerini kullanarak suçun tespiti, kontrolü ve önlenmesine ilişkin polisin sorumluluklarının ana hatlarını çizmiştir. August Vollmer'in profesyonel polis modelleri fikrinin ABD'de ülke çapında kabul görmesi ve Orlando Winfield Wilson tarafından belirtilen örgütsel hedefler ve yapılar, ABD'de polis teşkilatlarını profesyonel suçla mücadele örgütlerine dönüştürmüştür (Wadman ve Allison, 2004:139).

1960'larda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ayaklanmalar, Afrikalı-Amerikalı halk ve polis arasındaki yabancılaşmayı ortaya çıkardı. Polis, olayların ortaya çıkmasına doğrudan katkıda bulunmamış olsa da, olayların ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Yine, 1960'larda Yüksek Mahkeme, polis yöneticilerinin baş edemediği veya başa çıkamayacağı ve cezai soruşturmalar yürütmenin bir yolu olarak kullanılan işkenceyi, sona erdirmek için harekete geçti. Bunun da ötesinde, 1970'lerde Amerika Birleşik Devletleri polisinin önleyici devriye ve acil yardım çağrılarında hızlı yanıt verme gibi temel yetkinliklere ilişkin araştırmalar, Amerika Birleşik Devletleri polisinin etkinliğini artıramadı. Suç sayılarının hızla artışı ve hiçbir şeyin işe yaramadığı izlenimi, geçmiş dönemlerle kıyaslandığında, 1980'lerin başında polisliği strateji arayışı içinde bir meslek konumuna getirmiştir. Bunun üzerine 1980'lerde

ABD polisi, toplum destekli veya problem odaklı polislik olarak bilinen modern yeni bir strateji belirleyerek hareket etmeye başlar. Uzun yıllardır “kanun uygulayıcısı” olan, polis, “polisliği” yeniden keşfetmiştir (Kelling, 2000: ix).

1950’lerden 1990’lara kadar polis, gelişimini karakterize eden zorlu bir evrim geçirir. Eski sorunlar yeniden ortaya çıktığında, polis vatandaşları korumak ve onlara hizmet etmek için ne yaptıklarını ve nasıl yaptıklarını yeniden düşünmeye başlamıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, polislikte bir paradigma değişikliği ortaya çıkmaya başlamıştır (Wadman ve Allison, 2004: 140). Polislikte paradigma değişimi olarak adlandırılabilir toplum destekli polislik, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere gibi dünyanın birçok ülkesinde uygulanmaya başlamıştır. 2000’li yılların başında yirmi yıldır uygulanmakta olan toplum destekli polislik, 21. yüzyılda polisliğe yön verir. Bu bağlamda, 21. yüzyılda toplum destekli polisliğin felsefi köklerini ve tarihsel perspektifini sürdürmesi çok önemlidir (Oliver, 2000: 1).

Suçun önlenmesinde daha iyi politika ve uygulamaların geliştirilmesine yol açabilecek temel suç önleme politika önerilerinden birkaçını şu şekilde sıralamak mümkündür (Tilley, 2009: 183-185):

- 1) Suç önlemenin tamamı teoriyi içerir. Başarılı suç önleme, eldeki sorun için iyi seçilmiş, yeterince iyi bir teoriye bağlıdır.
- 2) Bütün suç sorunları ayrıntıları bakımından farklılık gösterir. Başarılı suç önleme, hangi teorinin uygulanacağına karar vermek için ilgili benzerlikleri ve farklılıkları tanıyabilmeyi gerektirir.
- 3) Eski suç sorunları ortadan kalkar ve süreç, mekân ve sonuçlarda meydana gelen değişikliklerle yenileri ortaya çıkar. Başarılı bir suç önleme, bu değişiklikleri tespit edebilmeye ve bunlara uyum sağlayabilmeye bağlıdır. Açıkça benzer ve farklı olanı tanımak ve önceden önlenebilecek gelecekteki sorunları tahmin etmek için teori gereklidir.
- 4) Suçlular ve suç önleyiciler, her birinin diğerine uyum sağladığı bir rekabete girerler. Önleyiciler, suçluların karşı hamlelerini tahmin etmek için teoriye ihtiyaç duyarlar. Sürdürülebilir suç önleme etkileri açısından en iyi beklentilere sahip önleyici stratejilerin geliştirilmesi, karşı hamleleri öngörme çabalarına yardımcı olabilir.
- 5) Suçların işlenebilmesi için pek çok koşulun bulunması gerekmektedir. Bu durum, bunların engellenmesi için birçok potansiyel müdahale noktası sunmaktadır.

Suçluluğun “temel nedenleri”, suç için gerekli koşulların tümüne ilişkin değildir. Yakın nedenlere dikkat edilmesi, suçun önlenmesinde genellikle etkilidir.

6) Hiçbir suç önleme tedbiri her zaman ve her koşulda işe yaramaz. Belirli suç sorunlarını önlemeye yönelik teoriye dayanan küçük ölçekli veya özel suç önleme çabaları, “sihirli çözümler” bulma çabalarından daha umut vericidir.

7) Suç sorunları, tekrarlanabilecek belirli bir olaydan ulusal veya uluslararası standartlara kadar çeşitli düzeylerde ortaya çıkar. Önleyici tedbirler herhangi bir seviyede veya her seviyede uygulanabilir olmalıdır.

8) Her teori eşit derecede işe yarar değildir. Çok genel olan teori kolayca uygulanamaz. Çok spesifik olan teori, kendi özel odağının ötesinde yararsızdır. Bunların arasında yer alan “orta ölçek teorisi” en çok işe yarayacak olandır. Ayrıca, suç önleme teorisinin, önlemlerin nasıl etki ettiğine ve bunların sonuçlarını göstermek için gereken koşulların türlerine odaklanması gerekir.

9) Suç önleme konusunda en yetkin olanların çoğu, geleneksel olarak suçu önleme görevi verilen kişiler arasında değildir. Etkili suç önleme, yetkin kişileri bazı sorumlulukları kabul etmeye ikna etmeyi ve kimin makul bir şekilde sorumlu tutulabileceğine karar vermeyi de içerir.

10) Suçu önleme teorisinin yeterince güçlü olması ve eylemde bulunmaya yetkin kişilerin sorumluluğu kabul etmesi, etkili bir suç önleme için yeterli değildir. Seçilen önlemler aynı zamanda bilinçli bir uygulamayı da gerektirir. Uygulamanın başarılı olması için yeterince iyi bir uygulama teorisine ihtiyaç vardır.

11) Suçun önlenmesi her yerde bulunur. Tüm suç önleme tedbirleri etik sorunları gündeme getirmektedir. Hepsi ahlaki eleştiriye açıktır. Suç önleme stratejilerinin ve taktiklerinin formülasyonu, açıkça belirtilmese bile etik seçimleri veya varsayımları içerir. Alternatif suç önleme stratejileri arasından seçim yapmak kaçınılmaz olarak ödün vermeyi gerektirir.

12) Suçu önlemenin yolları hakkında öğrenilecek çok şey vardır. Kümülatif eylem araştırması programları, politika ve uygulama için orta ölçek teorisinin geliştirilmesi, test edilmesi ve iyileştirilmesinde ilerleme kaydetmek için çok uygundur.

1.4.1. Türkiye’de ve Farklı Ülkelerdeki Suç Önleme Politikaları

ABD’deki modern suç önlemenin tarihi, 1960’larda suç oranlarındaki çarpıcı artış ile

birlikte ceza adalet sistemine olan güven kaybı ile yakından bağlantılıdır. Bu güven kaybı, ceza adalet sistemine halkın desteğinin azalması, artan suç korkusu ve birçok geleneksel suç önleme yönteminin suçu azaltmada ve toplumun güvenliğini artırmada yetersiz ve etkisiz olduğunu gösteren kriminolojik çalışmalar gibi faktörlerin birleşiminden kaynaklanmaktadır. Yaşanan bu durumun Kanada, İngiltere gibi diğer Avrupa ülkelerinde de gözlenmesi 1970’li yıllardan itibaren suç ve suçlularla mücadelede suçun önlenmesine, engellenmesine ve suçu azaltmaya yönelik yeni stratejilerin uygulamaya konulmasına yol açmıştır (Welsh ve Farrington, 2012: 5; Küçükay, 2019: 356-357).

1970’lerden beri Birleşik Krallık yargısı, özellikle de İngiltere ve Galler, suç kontrolünün yönetiminde iki önemli dönüşüm yaşamıştır. Özellikle İngilizlerin deneyimi, devlet suç önleme programı olarak gelişen durumsal suç önlemenin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Birincisi, suçun önlenmesine yönelik “yeni” tekniklerin ortaya çıkması, ikincisi ise suçla mücadele yönetiminde belirgin bir dönüşüm olmuştur (Hope, 2009: 38). Britanya’da “suç önleme” terimi geleneksel olarak polisin çalışmaları, polis tarafından önerilen güvenlik önlemlerinin uygulanması ve polis tarafından yürütülen mahalle izleme programları ile bağlantılıdır. İçişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen ve polis tarafından yönetilen bir “Suç Önleme Merkezi”nde uzman “suç önleme memurları” bu hizmeti sunmak için eğitilmiştir (Tilley, 2009: 6)

1970’lerde, İngiliz devletinin merkezi hükümeti, ceza adaletinin yönetiminde sistem kaynaklı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Hapishanedeki mahkûm sayısındaki artış, devlete olan en önemli maliyettir. Suç oranlarındaki kısa vadeli değişiklikler önemsizdir ve polislik açısından, suç önleme veya gözaltı alternatiflerini azaltmaktan ziyade mevzuat ve ceza uygulamasını artırmak daha kolaydır. Ayrıca, 1980’lerde, polis tarafından kaydedilen ve zaten artmakta olan suç oranı çarpıcı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Bu sistem içindeki başarısızlıkların en önemlisi, polis teşkilatının, suç oranının düşürülmesi, suçluların tespit edilmesi ve halka güven verilmesi konularında kamuoyunun beklentilerini karşılayamamasıdır. Kamuoyunun artan suçla ilgili rahatsızlığını yansıtan araştırmalar, polisin operasyonel etkinliğinin ne kadar etkili olduğunu göstermekte başarısız olmuştur (Hope, 2009: 44-45).

1998 tarihli Suç ve Düzensizlik Yasası (CDA), İngiltere’de yerel makamlara ve polise eşit sorumluluklar yükler. Önceki dönemlerde olduğu gibi, suçla mücadelede

ana ortaklara bu şekilde hareket etmeleri için yasal yükümlülük sağlamak dışında, özellikle polis teşkilatı için diğer kurumsal düzenlemeler ve teşkilat uygulamaları aynı kalmıştır. Uygulamada, bu, polis şeflerinin kendi faaliyetlerini yürütme yeteneğini korumayı ifade etmektedir. Bununla birlikte, CDA'nın anayasal uzlaşması, suç kontrolünü doğrudan devlet yönetiminin aşırı sorumluluklarından çıkarırken merkezi hükümete, aynı zamanda profesyonel olarak özerk polis hizmetini kabul etmesi için yeni bir araç sunmuştur. Merkezi hükümet, suç oranını azaltmak için polis kaynaklarının tahsisi ve ceza adaleti politikalarını oluşturmak için yasama (yönlendirici) görevi üstlenir. Aynı zamanda, yasal performans rejimi, polis hizmetini halka karşı hesap verebilirliğe taşır. Yerel yönetime suç kontrolü sorumluluğunun bir kısmını verirken, aynı zamanda hesap verebilirliği de genişletir. Bu, en azından kamunun ilgisi için uygun bir odak noktası (veya gerekirse günah keçisi) yaratır. Polis perspektifinden bakıldığında, CDA, yerel suç kontrolü sorunlarına bir 'kazan-kazan' çözümü önerir: 'suçla mücadelede' yerel yetkilileri ve onların kaynaklarını polis tarafına taşıyacak; sadece polisin etkinliğini değil, aynı zamanda toplum içindeki imajını da iyileştirecektir (Hope, 2009: 46-47).

Kişisel çıkarı dayalı durumsal suç önlemenin 'ahlaki vizyonu' ve durumsal suç önleme ahlakı, özgürlük, kişisel özgürlük ve bireysel sorumluluk değerlerini benimseyen mülkiyet sahibi olma ve liberal demokrasi türüyle yakından bağlantılıdır. Hükümetin vatandaşlara yönelik suç önlemeyi teşvik etme çabaları, talep üzerine yerel polis suç önleme görevlilerinin ücretsiz güvenlik tavsiyeleriyle desteklenen 'kamuyu bilgilendirme' şeklindedir (Hope, 2009: 48).

İngiliz suç önleme modeli, özel sektörü bu sürece doğrudan dâhil etmeye çalışan durumsal bir yaklaşımla birleşirken, 1982 yılında yayınlanan Bonnemaision komisyon raporunda örneklenen Fransız modeli, sosyal kapsam ve refah temelli müdahalelere yaptığı vurgu ile sosyal suç önleme yaklaşımının ilk örneği olarak görülmeye başlanmıştır. Bu kutuplaşmaların arasında, ulusal stratejilerin de suçların önlenmesine ve entegrasyonuna yönelik yeni önlemlerin değerlendirilmesine odaklanan Hollandalıların (ve hatta bir dereceye kadar bazı İskandinav ülkelerinin, özellikle İsveç'in) daha pragmatik yaklaşımı yer almaktadır (Crawford, 2009: xvi).

1980'lerin başından beri uygulanan Bonnemaision modeli olarak adlandırılan Fransız suç önleme modeli, yıllardır sosyal önlemeye odaklanmıştır. Amaç, sapkın

davranışların ortaya çıkmasını önlemek ve sapmayı teşvik eden sosyal faktörleri azaltmak için bireylerin kişiliği ve yaşam koşulları üzerinde dolaylı veya doğrudan bir etkiye sahip olmaktır. Fransız modeli yoksulluk, eğitim eksikliği, kötü eylemler ve kötü barınma koşulları gibi suçun temel nedenlerine odaklanmaktadır. Bu sebeplere göre hareket edildiğinde insanları suçtan uzaklaştırması beklenir. Bu görüşe göre, Fransız suç önleme modeli her zaman dezavantajlı kentsel alanları hedef alan bir yandan sosyal nitelikteki eylemler, diğer yandan şehircilik, kentsel dönüşüm gibi kent politikaları ile iki yönlü bir yaklaşımla ilişkilendirilmiştir. Güvenlik konularına odaklanan Bonnemaïson Raporunun bu konuda hazırlanmış olan “Mahallelerin Sosyal Gelişimi Üzerine Dubedout Raporu (1983)” ve “Gençlerin Mesleki Entegrasyonu Üzerine Schwartz Raporu (1981)” ile aynı bağlamda hazırlanmış olması ise ilgi çekicidir (Wyvekens, 2009: 117-118).

Savaş sonrası Almanya’da suçun önlenmesi ilk kez 1970’lerde ceza adaleti politikasının bir konusu olmuştur. Polis, önlemeyi ‘polis için en asil görev’ olarak görmeye başlar ve ülke çapındaki tüm şehirlerde ve bölgelerde polis bilgi merkezlerinin kurulmasını teşvik eder. Suçun önlenmesi, ilk etapta polisin kendi tesislerinin ve araçlarının güvenliğinden sorumlu olduğu düşünülen vatandaşların güvenlik danışmanları olduğu bir tür ‘teknik önleme’ olarak anlaşılmıştır. Kurumsal düzeyde, bu erken önleme faaliyetleri ile ilgili iki husus dikkat çekicidir: Birincisi, polisin önleme çalışmasının sistematik olarak ele alınması gereken bir konu olduğunu keşfetmesi 1970’li yıllarda olmuştur. İkincisi, teknik önleme programlarının geliştirilmesi, esasen merkezi hükümet ve federal eyaletlerin yetkilileri tarafından başlatılan ve daha sonra polis tarafından yönetilen tepeden aşağıya bir hareket olmuştur (Jasch, 2009: 197-198).

Almanya’da teknik ve durumsal önleme yerine suça yönelik salt baskıcı bir yaklaşımdan, 1980’lerde sosyal önleme kavramına ve 1990’larda toplum destekli stratejilere kadar, önleyici tekniklerin üstünlüğüne geri dönmüştür. Bununla birlikte, suçun önlenmesi gerçeği 1970’lerdeki durumla karşılaştırıldığında, Almanya’da temelde önleme ile ilgili kurum, komite ve konseylerin sayısının büyük ölçüde arttığı ortaya çıkar. Hemen hemen her federal eyalet ve büyük Alman şehirlerinin çoğu, suça karşı kurumlar arası bir yaklaşım oluşturmak için önleme kurulları kurmuştur. Merkezi hükümet, başarılı bir suç önleme politikası için ‘kalıcı yapıların gerekli olduğunu’

belirtirken, suçun önlenmesine yönelik süreç odaklı bir yaklaşımın mutlaka olması gerektiğini savunmaktadır (Jasch, 2009: 207-208).

Türkiye, yeni Soğuk Savaş döneminin tanımladığı dünyanın en önemli ülkelerinden biridir. Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu gibi bölgesel çatışmaların yaşandığı üç bölgeye komşu olan Türkiye, son 20-25 yılda özellikle güvenlik alanında önemli değişimler yaşamıştır. Bu süreçte, ulusal savunmanın ötesine geçerek çok daha derin ve kurumsal müdahalelerin gerçekleşmesine izin veren milli güvenlik kavramı gittikçe daha da genişlemiş ve karmaşıklaşmıştır. Türkiye'nin güvenlik algısındaki değişim, karşı karşıya olduğu ulusal güvenlik sorunlarıyla ilgilidir. Öncelikle NATO'nun önemli bir üyesi olan Türkiye'nin 1990'dan sonra değişen duruma uyum sağlayabilmesi için orduda hızlı bir modernizasyon projesi başlatılmıştır. Körfez savaşıyla birlikte PKK terörü ve buna karşı verilen mücadeleyle birlikte yeni tehdit algılamaları ortaya çıkmıştır. İkinci olarak, Avrupa Birliği'ne entegrasyon süreci, 2000'lerden günümüze kadar olan dönemi etkilemiştir. 11 Eylül'ün getirdiği yeni algılamalar ve bunların yarattığı çatışmalar, bu sürecin kendi içinde değişikliklere uğramıştır. Bu bağlamda önceki güvenlik kavramlarının yeniden değerlendirilmesi ve yeni tanımların oluşturulması söz konusudur. Bu değişiklik, iç uygulamalarda, mevzuatta ve Milli Güvenlik Stratejilerinde görülebilir (Bilgin Aytaç, 2017: 274).

Türkiye'nin AB'ye katılım hedefini ilerletmek amacıyla gerçekleştirdiği daha geniş hükümet uygulamaları ve yasal değişikliklerin bir parçası olarak Emniyet Genel Müdürlüğü gerçekten de ciddi reformlar geçirmiştir. Türkiye'de AB'nin zorunlu kıldığı reform süreci, Türkiye'deki "güçlü devlet" geleneği olarak bilinenin aksine, halk tarafından çoğunlukla demokratikleşme ve sivilleşmenin yanı sıra sivil toplum gelişmesini sağlayan bir süreç olarak görülmüştür. AB uyum paketleri 2002 ile 2004 yılları arasında kabul edilmiş ve bireysel özgürlükleri ve siyasi hakları güçlendirmeyi amaçlayan önemli yasal değişiklikler getirmiştir. Türkiye'de AB'ye uyum çalışmaları, yasal reformların yanı sıra diğer kamu kurumlarının da birçok reform projesi üstlendiği bir dönem olmuştur. Örneğin, 2002 yılından bu yana Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin katılım müzakerelerinin "Yargı ve Temel Haklar" ve "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" başlıkları altında AB tarafından finanse edilen yirmi dokuz proje yürütmüştür. Bu projeler genellikle insan hakları, hesap verebilirlik, şeffaflık ve iyi yönetim konularına odaklanarak güvenlik sektöründe reform yapmaya çalışmıştır.

Bu reformlar genel olarak personel, eğitim ve ekipman yatırımlarının yanı sıra çoğu aktif olan yeni polis birimleri ve departmanlarının kurulmasını içermektedir. Türkiye genelindeki polis birimleri ayrıca, bazıları “risk önleme” gibi yeni terimler, Toplum Destekli Polislik gibi yeni birimler ve önlemeye odaklanan yeni bir polislik yaklaşımı getiren çeşitli proaktif polislik projeleri geliştirmişlerdir. Proaktif polislik, bir bakıma devletin vatandaşlarına önem veren ve daha az sert polislik uygulamaları kullanan bir imaj oluşturmasını sağlarken, aynı zamanda Türk Polis Teşkilatına polislik faaliyetleri için yeni imkânlarla ve görünüşte daha az şiddet içeren, ancak hemen göze çarpmayan ve yaygın sosyal kontrol araçlarına erişim sağlamıştır (Akarsu, 2020: 3).

Türkiye AB uyum sürecinde birçok AB üye ülke kurum ve kuruluşları ile karşılıklı işbirliği çalışmaları içerisine girmiştir. Toplum Destekli Polislik modeli, eş üye ülke İspanya ile işbirliği çerçevesinde Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen “Türk Polis Teşkilatının Sorumluluğunun, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Güçlendirilmesi Twinning (Eşleştirme) Projesi” kapsamında 2003 yılında hayata geçirilmiş, 2006 yılında önce pilot illerde uygulama ile sonrasında 2009 yılı itibariyle tüm ülkede uygulanmaya başlanmıştır (EGM, 2009: 57-60).

Polisin görev, usul ve politikalarını düzenleyen yasal çerçevelerde yapılan değişiklikler, 2000’li yıllarda Türkiye’de proaktif polisliğe geçişin önemli bir parçası olmuştur. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK) 2003 yılında ve ardından 2007 yılında yeniden revize edilmiş ve artık polisi “devletin bölünmez bütünlüğü”nün koruyucusu olmasının yanı sıra, “bireysel hak ve özgürlüklerin koruyucusu” olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda, polisin görev ve yükümlülüklerinin yeniden tanımlanması, polisler için önleyici tedbirler alma konusunda daha fazla yetki kazandırmıştır. Örneğin, 2007 yılında PVSK’ya yapılan eklemeler, polise sadece suçların soruşturulması sırasında değil, aynı zamanda görev alanlarındaki “potansiyel suçluları” izlemeye yönelik proaktif bir stratejinin parçası olarak önleyici aramalar ve kimlik kontrolleri yapma yetkisi vermiştir (Akarsu, 2020: 4).

Türkiye’de kentlerin güvenliğini sağlamak amacıyla modern polislik yaklaşımlarından Compstat polisliği uygulamasına benzer bir uygulama Emniyet Genel Müdürlüğü’nün Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) alt yapısı ile desteklenen bilgisayar destekli projelerden, BEMTAP-2000 Bursa Emniyet Müdürlüğü Teknolojik Adaptasyon Projesi, 1998 yılında Türk Polis Teşkilatında ilk defa Bursa Emniyet

Müdürlüğü tarafından uygulanmaya başlanılmıştır. Proje, vatandaşın yapacağı ihbarları alma, değerlendirme ve ilgili birime yönlendirme sistematğinde çalışan ve suç kayıt ile araç tescil sistemi tabanlı sayısal haritalar kullanan bir sistemdir (Candemir, 2000: 35-36).

Aynı şekilde önceleri Mobese olarak bilinen Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri (KGYS) de, 81 il ve 922 ilçede kamu düzeni ve güvenliği, kişilerin can ve mal emniyetinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, suçların aydınlatılması ve trafik güvenliği ve kontrolü faaliyetlerinde 2000’li yılların başından itibaren kullanılmaktadır. Bu sistemler, karayolu, meydan, cadde, sokak, park vb. kamuya açık alanlarda kurulmuştur. KGYS, Emniyet Genel Müdürlüğü iç portal ağı (POLNET) sistemi ile entegre olarak kullanılan bir uygulamadır. KGYS Akıllı Analiz Projesinde, KGYS’den elde edilen video görüntülerini analiz ederek olayların hızlı bir şekilde çözülmesini sağlamak, izleme operatörlerinin iş yükünü azaltmak ve aynı anda sahada bulunan kameraların izlenme ihtiyacını ortadan kaldırmak amaçlanmıştır. KGYS yazılımı üzerinden çalışacak olan Merkezi Video Analiz Yazılımı marifetiyle meydana gelmiş olayları hızlı bir şekilde analiz edebilmek ve gerçekleşmesi muhtemel olayları yazılım sayesinde önceden fark edebilmek için ülke çapında yaygınlaştırılması hedeflenmektedir (Bilişim Bülteni, 2024: 15).

Türkiye’de 2018 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından kadına şiddet olaylarının önüne geçebilmek amacıyla uygulanmasına başlanılan, akıllı telefonlara kurulabilen ve bir acil destek ihbar sistemi olan, KADES (Kadın Destek) uygulaması ile aile içi ve kadına yönelik şiddet mağduru kadınların ya da uygulamayı indiren bir vatandaşın acil durumlarda yardım çağrısı yapabilmesine ve olay yerine en yakın ekibin olaya müdahale edebilmesine imkân sağlanmaktadır (Bilişim Bülteni, 2024: 52).

CNN Türk’te 28 Şubat 2024 tarihinde yayınlanan Tarafsız Bölge programında İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, İstanbul ilinde yakın zamanda tamamlanacak çalışma ile hem Mobese kameralarının sayılarının artırılacağını hem de kamu ve özel sektörde hali hazırda binalarda (AVM’ler, kamu binaları gibi) kullanılmakta olan kameraların, polisin kullandığı Mobese ve veri tabanı ile entegre edileceğini ve bu uygulamanın polisin suçu önlemede katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Aynı şekilde tüm emniyet teşkilatındaki polisler için yaka kamerası takılması için Türkiye’de savunma sanayisinin

öncü kurumu olan ASELSAN tarafından yaka kamerası üretiminin yapılacağını ve 2025 yılında hayata geçirilmesi planlanan projenin çalışmalarına başlanıldığını beyan etmiştir. Bu şekilde de hem görev yapan polisin görevini en iyi şekilde yerine getirmesinin hedeflendiğini hem de polisin muhatabı olan vatandaşın yüz tanıma sistemi ile veri tabanından yapılacak eş zamanlı kontrolle herhangi bir suç kaydı vs. olması halinde polisi uyaracak bir sistemin hedeflendiğini vurgulamıştır. İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya bu çalışmalar ile polisin önleyici görevine atıfta bulunarak suçların işlenmeden önlenmesinin önemini altını bir kez daha çizmiştir (Hakan, 2024).

Türk polisinin proaktif bir polislik modeli doğrultusunda reformu, aynı zamanda vatandaşların “sosyal ortamına” yerleşmiş “potansiyel risklere” odaklı, polis liderliğinde yürütülen bir dizi sosyal projenin geliştirilmesine de yol açmıştır. Bu projeler, genellikle çeşitli polis birimleri (Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü, Çocuk Şube Müdürlüğü, Suç Önleme Büroları) tarafından ve toplumsal refah odaklı diğer kuruluşların, bakanlıklar, meslek odaları, ticaret odaları, diğer sivil toplum kuruluşları vb. birimlerin desteğiyle planlanır ve uygulanır (Akarsu, 2020: 4).

2005 yılında yürürlüğe giren Kabahatler Kanunu da polise, kabahatleri yargı süreci olmaksızın idari yaptırımlarla (para cezası ve uyarı gibi) cezalandırma yetkisi vermiştir. Kabahatler Kanunu ile diğer vatandaşlar için “barışçıl ve uyumlu bir atmosfer” sağlanması, “potansiyel suçluları” ise caydırması hedeflenmektedir. Bu yasa kapsamında “gürültü yapmak ve başkalarını rahatsız etmek”, “izinsiz yasak yerlerde sigara içmek”, “çevreyi kirletmek” gibi çeşitli davranışlar kabahat olarak kabul edilmiştir. Polis memurları artık bu kanun kapsamındaki suçlulara, mesleki yargılarına (tecrübe, bilgi) dayanarak doğrudan doğruya (yargı süreci olmadan -idari olarak-) ne zaman para cezası vereceğine, kime para cezası vereceğine ve hatta bir şeyin ne zaman kabahat olarak kabul edileceğine karar vermek de dâhil olmak üzere, cezalandırma hakkına sahip oldu (Akarsu, 2020: 4).

Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının desteği ile çocuk ve gençler için sosyal koruma ve destek sağlamak, dezavantajlı toplum kesimlerinin sosyal yaşama katılımını teşvik etmek ve güvenli yaşama dolaylı olarak zarar veren sosyal yoksunlukları azaltmak için Emniyet Genel Müdürlüğünün yürütücülüğünde 2012 yılında Güvenli Hayat ve Güvenli Gelecek İçin Çocuk ve

Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı (ÇOGEP)'na başlanılmıştır. Proaktif polislik projeleri aracılığıyla sosyal hizmetlerin sunulması, katılımcıların sosyal yardımları güvence altına almak için polislik çalışma alanı içinde etkileşime girmesini gerektirmiştir (Akarsu, 2020: 5-6).

Bu tür programların temel hedeflerinden biri, risk azaltıcı sosyal politikaların geliştirilmesi ve uygulanması yoluyla “sosyal riskler” olarak adlandırılan durumların daha iyi yönetilmesidir. Sosyo-ekonomik yoksunluklar ve eşitsizlikler, sosyal ve ahlaki değerler açısından yetersiz rehberlik veya her ikisinin bir kombinasyonu, potansiyel suçlarla sıkı sıkıya bağlantılı olarak kabul edilmiş ve bir güvenlik sorunu olarak görülmeye başlanmıştır. Sonraki projeler genellikle yoksulluk, işsizlik, parçalanmış aile yapıları veya uygun eğitim eksikliği gibi “sosyal koşulları”ndaki sorunlar nedeniyle suça “zorlandığı” düşünülen kişilere odaklanmıştır. Bu tür sosyal projelerin kendi başına riskli bireylere değil, riskli sosyal ortamlara, güvenlik riskleri üretmeye eğilimli sosyal koşullara yönelik olduğunu belirtmek gerekir (Akarsu, 2020: 5).

1.4.2. Suçun Önlenmesinde Polislik Modelleri

Geleneksel polis uygulamalarının suçları çözümlenmekte yetersiz kaldığı ve toplumda güvensizliğe yol açtığı fark edildiğinde, 1990'larda toplum destekli polislik, problem odaklı polislik, sıcak nokta (suç yoğun) polisliği, Compstat polisliği, sıfır tolerans polisliği ve kırık camlar polisliği gibi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Toplum destekli polislik ve problem odaklı polislik kavramları ABD'de ülke genelinde polis teşkilatları arasında yaygın bir şekilde benimsenmeye başladı (Weisburd ve Eck, 2004: 42, 51; Wadman ve Allison, 2004: 154, 158). Suç oranlarının düşmesinde etkili olduğu varsayılan, toplum destekli polislik, problem odaklı polislik ve istihbarata dayalı polislik yöntemleri, dominant, “itfaiye” veya “reaktif” polislik yöntemlerini eleştirir ve bunların yerini almayı amaçlar. Toplum destekli polislik, problem odaklı polislik ve istihbarata dayalı polislik uygulamalarının hepsi, alternatif modeller sunmakta ve polislik faaliyetlerine daha fazla yön verecek şekilde polisliği yeniden düzenlemekle ilgilenmektedir (Tilley, 2008: 373).

Bunlardan başka siber alanındaki suçlara odaklanan “Meçhul Odaklı Polislik” (Faceless Oriented Policing) teorisi gibi farklı modellerde bulunmaktadır. Birçok

geleneksel polislik teorisi, suçlar çevrimiçi işlendiğinde geçerli değildir. MOP, interneti suç işlemek için meçhul bir mekân olarak kullananlara uygulanacak polisliğin açıklamasını ve bu suçların nasıl soruşturulacağını özetleyen bir teoridir. Geleneksel polislik faaliyetleri olan bekçilik ve yaya devriyesi gibi geleneksel toplum destekli polislik ve problem odaklı polislik konseptlerinin bilgisayar suçları üzerinde çok az etkisi vardır. Topluma yakınlaşmak siber suçlarına gerçekten çözüm değildir. Bu suçların birçoğunun görünür yönleri yoktur veya büyük ölçüde değiştirilmiştir (Walker vd., 2006: 169, 175).

Hangi modelin hangi durumlarda uygulanacağı gibi bir soru akla gelebilir. Burada Welsh'in Kanada'nın suç önleme çabalarına ilişkin Kanada Kamu Güvenliği Ulusal Suç Önleme Merkezi için hazırladığı raporuna göre, delile dayalı suç önlemede, suçu önlemek için tasarlanmış bir programın uygulanması kararında, mevcut en iyi delilin dikkate alınması esastır. Delile dayalı suç önleme yaklaşımında gerçek verilere dayalı sonuçlar elde edilerek ilk olarak delillerin geçerliliği ve sonrasında delilleri bulmak, değerlendirmek ve sentezlemek için kullanılan yöntemlere dikkat çekilir (Welsh, 2007: 1).

Bir suç önleme programı değerlendirilirken, yüksek düzeyde içsel, yapısal ve istatistiksel sonuç geçerliliğine sahipse, üstün nitelikli olarak kabul edilir. Başka bir deyişle, bir müdahalenin bu üç geçerlilik biçimine yönelik başlıca tehditleri kontrol eden bir model ile -deneysel (rastgele ve rastgele olmayan) ve yarı deneysel araştırma modelleri- değerlendirilmesi durumunda, müdahalenin gözlemlenen etkilerine büyük ölçüde güven duyulabilir (Welsh, 2007: 2).

1.4.2.1. Kırık Camlar Polisliği

Kırık camlar teorisi, düzensizlik ve suçun gelişimsel bir sırayla bağlantılı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Kırık camlar teorisi, 1982'de Wilson ve Kelling tarafından ortaya atılmış ve o zamandan beri, toplum tarafından istenmeyen davranışların kontrolleri ile suçun artmasına engel olduğu inancı nedeniyle toplum destekli polislik programlarında itici bir güç haline gelmiştir (Lombardo and Lough, 2007: 123).

Kırık camlar teorisi, suçun ortaya çıkmasında karışıklığın ve düzensiz yapıların etkilerini ortaya koymaktadır. Teoriye göre, çevrenizde kullanılmayan bir yapı

bulunuyorsa ve bu yapının camlarının bir kısmı kırılmışsa, diğerleri de kırılacaktır. Sosyal psikologlar ve polisler, bir binanın herhangi bir penceresi kırılır ve tamir edilmeden bırakılırsa, geri kalan tüm pencerelerin yakında kırılacağı konusunda hemfikirdirler. Çünkü yapıdaki harap görüntü ve kırık camlar diğer insanlarda sahipsiz ve denetimsiz olduğu izlenimini vermekte ve suç işlemeye teşvik etmektedir (Kelling ve Wilson, 1982: 31; Göcek, 2020: 24).

1970'lerin ortalarında New Jersey eyaletinde, yirmi sekiz şehirde toplum yaşamının kalitesini iyileştirmek için tasarlanmış bir "Güvenli ve Temiz Mahalleler Programı" hayata geçirilmiştir. Bu program kapsamında eyalette, suçu azaltmanın bir yolu olarak polis memurlarını devriye arabalarından çıkararak onların yaya devriye yapmaları için finansal destek sağlamıştır (Kelling ve Wilson, 1982: 29).

Programın başlamasından beş yıl sonra, Washington D.C.'deki Polis Vakfı, yaya devriyesi projesinin bir değerlendirmesini yayınladı. Vakıf, dikkatli bir şekilde kontrol edilen bir deney analizine dayanarak, yaya devriyesinin suç oranlarını düşürmediği sonucuna varır. Ancak yaya devriyesi yapılan mahalle sakinlerinin kendilerini diğer bölgelerdeki insanlardan daha güvende hissettiği ve suçun azaldığına inandığı bulunmuştur. Ayrıca başka yerde yaşayanlara göre yaya devriyesinin yapıldığı bölgelerdeki vatandaşların polis hakkında daha olumlu bir görüşe sahip olduğu tespit edilmiştir. Yaya devriyesi yapan memurların, devriye arabaları ile gezen memurlardan daha yüksek moral, daha fazla iş tatmini ve mahallelerindeki vatandaşlara karşı daha olumlu bir tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir (Kelling ve Wilson, 1982: 29).

1990'larda suçta kayda değer (% 60'ın üzerinde) bir düşüş olan 'New York Mucizesi', bazıları tarafından New York Polis Teşkilatının (NYPD) polislik politikalarındaki dramatik değişime atfedilmiştir. Bu politikaları, düzensizlik ve suç arasında bir bağlantı olduğunu savunan kırık camlar suç teorisi çerçevesinde icra etmişlerdir (Billante, 2003: 1).

Kırık camlar polisliği, çok sayıda memurun devriye görevine geri dönmesini gerektirmiştir. NYPD, suçun önlenmesinde ilk adım olarak oldukça görünür, proaktif bir polis gücü haline gelir. Polis, suçları çözerek ve suçluları yakalayıp ceza adaleti sisteminde önemli bir rol oynar. Teoriye göre, yalnızca artan polis varlığı suçluların ilk etapta suç işlemekten caydırılmasında önemli bir role sahiptir. Tüm suçların

rasyonel seçimler olmadığı ve farklı suçluların riskleri ve faydaları farklı şekillerde değerlendireceği kabul edilmektedir. Bununla birlikte, rasyonel seçim perspektifine göre, polis tarafından yakalanma şansı artarsa, daha fazla sayıda birey suç teşkil eden davranışlarda bulunmaktan caydırılacaktır: “Yakalanma ve mahkûm edilme” olasılığını artırarak toplumdaki suçlar azaltılabilecektir (Billante, 2003: 4).

Kırık camlar polisliği, bir yerleşim bölgesinde yaşayan meskûnların yaşam alanlarını daha güvenli, yaşanabilir hale getirmeleri için mahalle, sokak, bina vb. düzensizlikleri düzene dönüştürmeleri ve bu yerlere sahip çıkmaları konusunda toplumu bilinçlendirmeye sevk eden bir yaklaşımdır (Kızmaz, 2022: 45). Toplu yaşamının doğası nedeniyle arabaların terk edilme ve eşyaların çalınma veya kırılma sıklığının olduğu yerlerde insanların “kimsenin umursamadığı”na inanmaya başlaması ile vandalizm, olduğundan çok daha hızlı başlar. Vandalizm, toplumsal engeller (karşılıklı saygı ve nezaket yükümlülükleri), “kimsenin umursamadığı” sinyalini veren eylemlerle azaltıldığında her yerde ortaya çıkabilir (Kelling ve Wilson, 1982: 31).

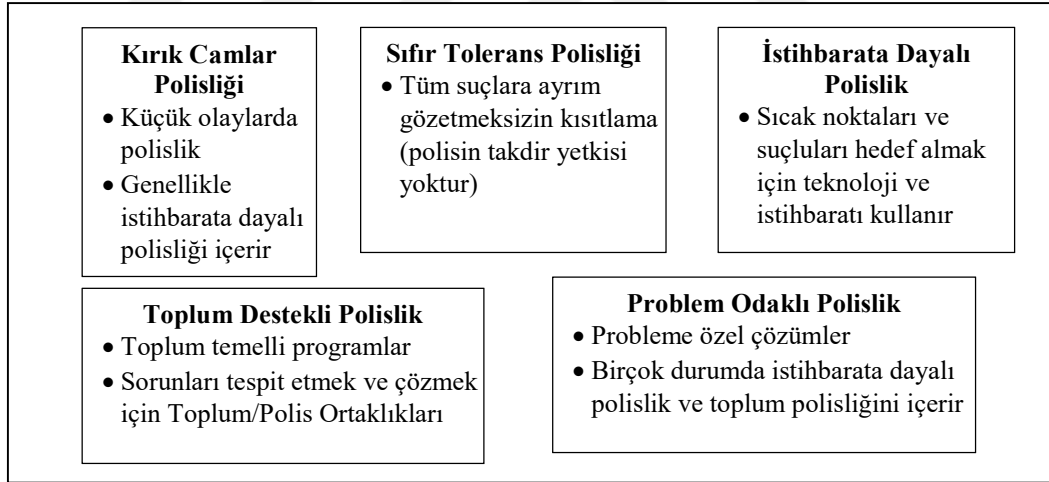
Wilson ve Kelling tarafından kırık camlar polisliği yaklaşımı ile dikkat çektikleri hususlardan birisi de düzensizlik ile suç arasındaki ilişkidir. Wilson ve Kelling düzensiz eylemlere veya yapılara zamanında müdahale edilmemesi, suçu oluşturan etmenlerin gelişmesine yol açmaktadır. Örneğin; denetlenmeyen dilenci aslında ilk kırılan penceredir. Gaspçılar ve hırsızlar, ister fırsatçı ister profesyonel olsun, potansiyel mağdurların hâlihazırda mevcut koşullardan korktuğu sokaklarda faaliyet gösteriyorlarsa yakalanma ve hatta teşhis edilme şanslarını azalttıklarına inanıyorlar. Wilson ve Kelling, en büyük korkunun, suçun değil düzensizliğin ve nezaketsizliğin en fazla olduğu binalarda yaşayanlar tarafından dile getirildiğini belirtirler. Bu durumda bireylerde suç korkusuna neden olduğunu, korkuya tepki olarak insanların birbirlerinden kaçınacağını ve toplumsal kontrollerin zayıflayacağını vurgularlar. Bu tür durumlarda polisin müdahalesi yetersiz kalırsa halkın polise olan güvenini yitirebileceğini, dolayısıyla müdahalenin bir suçlu tarafından ilk defa işlenmiş olması ya da küçük suç olup olmadığına bakılmaksızın yerine getirilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir (Kızmaz, 2021: 453-454; Kelling ve Wilson, 1982: 34).

Vatandaşlar güvenliklerinden endişe duyuyorsa, kırık camlar polisliği, kaygı düzeylerinin artmasına neden olan fiziksel ve sosyal bozukluk belirtilerini azaltmak

için önemli bir strateji olabilir. Ayrıca devriye memurları ve vatandaşlar arasındaki günlük etkileşimin kalitesini artırmak, bir polis teşkilatı için halkın polisten memnuniyetini artırmanın mümkün olan en iyi yolu olabilir (Lombardo and Lough, 2007: 131). Bununla birlikte, modern zamanlarda polisin sürekli olarak insanların günlük yaşamlarında bulunması, toplumsal düzenin tehdit altında olduğunun kanıtı olarak yanlış yorumlanabilir. Bazıları için eşit derecede güven veren görünür bir polis varlığı, diğerleri için rahatsız edici olabilir. Bu, diğerlerinin yanı sıra coğrafi, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak koşullu olabilecek bir dizi faktöre bağlıdır (James, 2013: 206).

Billante (2003: 2), çeşitli polislik biçimleri arasındaki farkı ve bağlantıyı görmek için kırık camlar teorisine dikkat çekmekte ve bu teoriyi modern polislik yaklaşımlarına yön veren başlangıç noktası olarak görmektedir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1: Farklı Polislik Türlerinin Bazı Temel Yönleri
(birbirinden farklı değil)

Kaynak: Billante, (2003: 2)

1.4.2.2. Compstat Polisliği

Compstat, suç nedenleri hakkında bilgi toplamak ve yaymak ve bunlarla başa çıkma çabalarını izlemek için geliştirilen bir “stratejik kontrol sistemi”ni ifade eder (Weisburd vd., 2003: 426). Kolluk kuvvetleri, 1990’ların başında New York Şehri Polis Teşkilatı tarafından ilk geliştirildiğinden beri Compstatı farklı yönlerle ve yeni performans seviyelerine taşıdılar. Bugün Compstat, polisliğin kurumsal DNA’sının bir

parçası olmuştur. Bunun nedeni, Compstatın polis üst yöneticilerine teşkilatlarının nasıl performans gösterdiğine dair günlük bir rapor sunmasıdır. Polis teşkilatlarının altı ya da on iki aylık suç verileriyle çalıştığı bir zamandan, gerçek zamanlı suç verileri çağına geçildi. Suç eğilimleri hızla belirleniyor ve daha fazla suçun ve şiddetin önlenmesi için gerekli önlemler alınıyor (PERF, 2013: vii).

Compstat, polis operasyonlarına rehberlik etmek için bilgi teknolojisini, operasyonel stratejiyi ve yönetsel hesap verebilirliği kullanan hedefe yönelik, stratejik bir yönetim sürecidir. New York Şehri Polis Teşkilatı tarafından tasarlanan orijinal Compstat modeli, polisin birincil görevinin suçun azaltılması ve toplumun yaşam kalitesinin artırılması olduğunu vurgulamaktadır. Compstat, kolluk yönetimi uygulamalarında devrim yaratan yeni bir polis yönetimi paradigması olarak kabul görmüştür (Walsh ve Vito, 2019: 26).

New York Şehri Eski Polis Şefi William Bratton anılarında, 1930-1980'lerin reform yaklaşımlarında polis operasyonlarının merkezi kontrolünü önceleyen ve üç R olarak adlandırılan; hizmet sunumunun birincil yöntemi olarak hızlı yanıt (rapid response to calls for service), rastgele devriyeler (random motorized preventive patrols) ve reaktif soruşturmalar (reactive investigations) (hızlı yanıt süresi ve tutuklama izni oranları) dönemin rasyonel-yasal bürokratik paradigması altında görev yaptığını ve polis operasyonlarının tepkisel olduğunu ve suçu önlemede başarısız olduğunu ifade etmiştir (Walsh ve Vito, 2019: 15).

İdari sorumluluğunu güçlendirmek için Bratton ve ekibi, Compstat olarak bilinen yönetim kontrol sürecini geliştirmiştir. Compstat, genel olarak tanınan dört temel bileşeni içerir bir süreçtir (Walsh ve Vito, 2019: 26; PERF, 2013: 2):

1. Doğru ve zamanında istihbarat: Suçu azaltmak için bunu bilmeniz gerekir. Suçun türü, yeri, zamanı ve neden işlendiği sorularının cevaplarının bilinmesi gerekir.

2. Hızlı görevlendirme: Haftalık suç istatistikleri ile Compstat süreci yöneticilerin bu istihbaratı değerlendirmesine olanak tanır. Yöneticiler daha sonra en çok ihtiyaç duyulan alanlardaki suç koşullarını ele almak için kaynaklarını mümkün olduğunca hızlı bir şekilde sevk edebilirler.

3. Etkili taktikler: Belirli kaynakları belirli sorunlara yönlendirilmiş bir şekilde odaklamak. Operasyonu yönetenlerin, kaynakları toplum yaşamı üzerinde en olumsuz etkiye sahip olaylara odaklayan stratejiler geliştirmeleri teşvik edilmektedir.

4. Aralıksız takip ve değerlendirme: İlk üç adım, ancak yöneticiler yapılanları sürekli takip eder ve sonuçlarını değerlendirirse etkilidir. Sonuçlar olması gerektiği gibi değilse, bir şeylerin değişmesi gerekir. Bu yöneticilerin ve uygulattıkları taktiklerin görevi yürüten personel tarafından birincil değerlendirmesi, anlık değerlendirme, analiz ve yönlendirme için Compstat toplantılarında yüz yüze yapılır.

Compstat, eklenmiş bir modele sahip bir programdan ziyade, ilgili bir operasyonel uygulamalarla ilişkilidir. Compstatın ne olduğunu ve NYPD, Los Angeles Polis Teşkilatı (LAPD) ve diğer polis teşkilatlarında nasıl kullanıldığını açıklamak için Weisburd vd. yapmış oldukları çalışmalarında Compstatın işleyişine dair yedi temel unsura işaret etmişlerdir: 1) Görev tanımlaması, 2) İç hesap verebilirlik, 3) Operasyon sorumlusunun coğrafi hâkimiyeti, 4) Sorunların veriye dayalı olarak belirlenmesi ve teşkilatın sorun çözme çabalarının değerlendirilmesi, 5) Organizasyonel esneklik, 6) Yenilikçi problem çözme taktikleri, 7) Dış kurumlarla bilgi alışverişi (Weisburd vd., 2003: 424-445; Janetta, 2006: 4).

Compstat, polis teşkilatlarının iyileştirilmesi konusunda da ümit vaat eden, alternatif bir model sunmaktadır. Pek çok toplum destekli polislik savunucusu tarafından önerilen tabandan tepeye yaklaşım yerini, üst yönetim tarafından genel hedefler verilen ve işlerin yapılması için yetki ve kaynaklar verilen, orta düzey yöneticiler (özellikle ekiplerden sorumlu amirler) kadrosuyla değiştirir. Compstat, üst yönetimin hedeflerine ulaşmak için hiyerarşiden yararlanarak polis teşkilatını güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Weisburd vd., 2003: 447).

1.4.2.3. Suç Yoğun Polisliği

Caydırıcılık ve polisin varlığı üzerine inşa edilen başarılı suç önleminin en önemli yönlerinden biri, sıcak noktalar olarak adlandırılan yüksek suç yoğunluğuna sahip bölgelerde polisliğin hedeflenmesidir (Billante, 2003: 5).

Polis, mağdurların ve suçluların mekân ve zamanda bir araya gelmesini önleyerek suçu azaltabilir. Suç riski faktörlerine net bir şekilde odaklanmayan toplum destekli polislik suç üzerinde yeterince etkili olmayabilir. Giderek artan sayıda araştırmalar; yönlendirilmiş devriyeler, proaktif tutuklamalar ve problem çözme gibi odaklanmış polis müdahalelerinin, suçun yüksek olduğu noktalarda önemli suç önleme kazanımları sağlayabileceğini göstermektedir (Braga, 2001: 105; Sherman, 1997: 8-

1).

Bugüne kadarki araştırmalarda, suç yoğun polisliğinin potansiyel sosyal sonuçlarının çoğu da görmezden gelinmiştir. Suçların yoğun olduğu noktalara yönelik yaklaşımlardan suç önleme açısından fayda sağlanabileceği açık olsa da, bunların hedeflenen bölgelerde yaşayan insanların hayatlarını nasıl etkilediği hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç olduğu bir gerçektir (Braga, 2006: 636).

Suç yoğun polisliği, suç kontrol faydalarını yakındaki alanlara kaydırmadan suç üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olabilir. Bununla birlikte (Weisburd'dan akt. Braga, 2008: 26), polislik yaklaşımlarının sıcak noktalarının bir sonucu olarak suçun hemen mekânsal olarak yer değiştirmesinin çok az olduğu bulgularını pekiştiren bir çalışma ortaya konulmuştur. Suç yoğun polislik müdahalelerine ilişkin Braga vd. (2019: 289) tarafından yapılan bir diğer araştırmada da, suç yoğun polisliğinin etkili bir suç önleme stratejisi olduğuna dair oldukça sağlam veriler elde edilmiştir. Sıcak noktalara odaklanan polis müdahalesi, suçun hedeflenen yerleri hemen çevreleyen alanlara mekânsal olarak yayılmasıyla sonuçlanmasının aksine, suç kontrolünün faydalarının yakın bölgelere yayıldığı gözlenmiştir.

Suç yoğun bölgelerin polisliğine daha fazla sınırlı kaynak koyulmasına karşı en büyük argümanlardan biri, yerinden edilme teorisidir. Teoriye göre, belirli bir bölgedeki suçu caydırmak, suçu yalnızca başka bir yere taşıyacak veya yerinden edecektir. Suçlular sadece farklı bir mahallede suç işleyecekler. Kriminologlar Derek Cornish ve Ronald Clarke, rasyonel tercih perspektifinden bakıldığında suçun yer değiştirmesinin kaçınılmaz olmadığını savunmuştur. Suçlar, kanunu çiğneme kararını etkileyen saik, fırsat, ödülleri, maliyetler vb. gibi (seçimi yapılandıran özellikler olarak adlandırılan) faktörlerin etkileşimi suçu çekici hale getirdiğinde işlenir. Bu faktörler farklı durumlara göre değişir ve dolayısıyla bir durumda veya bir yerde riske girmeye değer veya faydalı görünen bir suç, farklı bir zaman veya yerde öyle görünmeyebilir (Billante, 2003: 5).

Uygulamaya yönelik sıcak noktalar polislik girişimlerini düşünen polis yöneticileri, toplumu programın geliştirilmesine dâhil etmeli ve memurları doğru ve uygun polislik teknikleri konusunda eğitmelidir (Braga, 2008: 26).

1.4.2.4. Problem Odaklı Polislik

Goldstein, problem odaklı polisliği (POP), polisin işinin her biri polisin ele alması beklenen, suç veya düzensizlik içeren benzer olaylar kümesinden oluşan farklı parçaların mikroskobik incelemeye tabi tutulduğu bir polislik yaklaşımı şeklinde tanımlamaktadır. Özellikle sahada becerilerini geliştiren tecrübeli suç analistlerinin deneyimi ile yeni öğrenilen her sorun hakkında, onunla başa çıkmak için yeni ve daha etkili bir stratejinin keşfedilmesine yol açacağını ümit eder (Duijf, 2015: 5).

1960'ların sonlarında artan suç, insan hakları gösterileri ve siyasi protestolar nedeniyle ABD'de polise yönelik taleplerdeki keskin artış, polisliğin durumuna ilişkin çeşitli ulusal değerlendirmelerin yapılmasına yol açmıştır. Yayınlanan bulgularda, polis teşkilatının profesyonel modeline yönelik, öncelikle kişisel olmayan yapısı ve toplum içinden gelen meşru baskılara yanıt vermedeki başarısızlığı nedeniyle bazı eleştiriler yer almıştır (Goldstein, 1979: 238). Polis, "araçlar amaçtan üstündür" anlayışı ile hareket ederek teşkilatı iyileştirme çabalarına, çalışmalarının maddi sonuçlarından ziyade organizasyon ve çalışma yöntemlerine daha fazla önem vermiştir. Bu durum, polis teşkilatlarının personel alımı, yönetimi ve organizasyonu üzerinde yoğunlaşan polislik alanındaki profesyonel hareketten beslenmektedir. Birçok kişi, polis teşkilatlarının iç yönetimindeki iyileştirmelerin, polisin ele alması gereken sorunlarla daha etkili bir şekilde başa çıkmasını sağlayacağı yönündeki yaygın varsayımı sorgulamaktadır. Polis, operasyonlarını geliştirmek için yaptığı yatırımdan daha büyük bir getiri elde etmek istiyorsa ve bir meslek olarak olgunlaşmak istiyorsa, çabalarının nihai ürünüyle daha doğrudan ilgilenmesi gerekir. Bu ihtiyacın karşılanması, polisin toplumun kendilerinden çözmesini beklediği sorunların incelenmesi ve ele alınması için daha sistematik bir süreç geliştirmesini gerektirir. Bu sorunların daha kesin terimlerle tanımlanmasını, her sorunun araştırılmasını, mevcut polis müdahalesinin niteliğinin belgelenmesini, yeterliliğini ve mevcut otorite ve kaynakların yeterliliğini değerlendirmeyi, mevcut müdahalelere yönelik alternatiflerin geniş bir şekilde araştırılmasını, bu alternatifler arasından seçim yapmak ve polis müdahalesinin yararlarının tartılmasını gerektirir. Personel alımında, organizasyonda ve yönetimde iyileştirmeler önemini korumaya devam etmektedir, ancak bunların polisliğin sonuçlarıyla daha doğrudan ilgilenme bağlamında başarılması gerekir ve aslında daha ulaşılabilir olabilir (Goldstein, 1979: 236).

August Vollmer, Bruce Smith ve Orlando Winfield Wilson, gelişmiş polislik için reçetelerini formüle ettiklerinde, polis teşkilatlarının büyük çoğunluğunun durumu kaotikti: Personel düzensizdi, yetersiz donanımlıydı, yetersiz eğitilmişti, verimsizdi, hesap verebilirlikten yoksundu ve çoğu zaman yozlaşmıştı. İlk öncelik polisin kendisini düzene koyması idi. Aksi takdirde, kontrolden çıkmış bir örgütün ürettiği bitmek bilmeyen krizler tamamen tüketici olacaktır. Asgari düzeyde bir düzen ve hesap verebilirlik olmadan, bir birim yeniden yönlendirilemez - ancak yöneticileri daha önemli konuları ele almaya kararlı olabilir. Aslında, iç yönetime yapılan vurgu o kadar güçlüydü ki, profesyonel polislik öncelikle modern yönetim kavramlarının bir polis teşkilatının yönetimine uygulanması olarak tanımlanmıştır (Goldstein, 1979: 238-239).

Goldstein'a göre, problem odaklı polisliği teşvik etme konusunda savunduğu polis reformunun özünde iki önemli itici güç vardır (Tilley ve Scott, 2012: 123):

- 1) Polisin ele alması beklenen çeşitli davranışsal sorunları derinlemesine anlama çabasını neredeyse sıfırdan oluşturmak; gerçek "polislik işi" hakkında bir bilgi birikimi oluşturmak ve
- 2) Bir polis teşkilatının yapılanmasındaki tüm unsurların, kendilerinden ne yapmaları beklendiğine ilişkin öğrenilenlerle daha doğrudan şekillenecek şekilde kademeli olarak revize edilmesi.

Problem odaklı polislik, polislikle ilgili aşağıdaki temel varsayımlara dayanmaktadır (Scott ve Kirby, 2012: 4):

- 1) Polisin görevi sadece yasayı uygulamak değil, yasayı uygulamak polisin görevlerinde hedefine ulaşmanın yollarından yalnızca biridir, hedefin kendisi değildir.
- 2) Polislik çalışmaları, sonsuz olaylar zinciri ve ceza davası değil, kamu düzeni ve güvenliğini tehdit eden çok çeşitli sorunları içerir.
- 3) Polis teşkilatı yöneticileri, problemlerin doğası, nedenleri ve ele alınması konusunda muazzam bir içgörüye sahiptir ve sorunlara daha iyi çözümler geliştirmek için doğrudan danışılması gerekir.
- 4) Polisin sorunlara nasıl çözüm üretmesi gerektiğini anlamak, yalnızca hangi davranışın hukuka aykırı olduğunu bilmekten ziyade polisin sorunları nasıl ele aldığı ile ilgili olarak söz konusu değişken faydaları anlamayı gerektirir.
- 5) Polisin sorunlara müdahalesi, karar vericiler de dâhil olmak üzere önemli ölçüde

mesleki takdir yetkisinin kullanılmasını gerektirir.

6) Polisin sorunlara müdahale etmesi konusunda daha iyi seçimler, dikkatli, açık müzakere yoluyla ve sorunların titiz bir şekilde analiz edilmesiyle bilgilendirildiğinde yapılabilir.

Polisin olaylara müdahalelerini geliştirmek için probleme odaklanmaya yönelik en önemli çalışma, 1971'de Kaliforniya'da başlatılan ve daha sonra ülke çapında Kolluk Destek Yönetim Fonlarıyla desteklenen suça özgü yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Konsept, Ocak 1972'de sekiz şehirde başlatılan ve belirlenen beş suç -cinayet, tecavüz, saldırı, soygun ve hırsızlık- kategorisinde azalma sağlamayı amaçlayan suçla mücadele programının ayrılmaz bir parçası haline getirilmiştir. Bu politik destekli programın iki yılda her kategoride yüzde 5 ve beş yılda yüzde 20 azalma ile hızlı ve çarpıcı sonuçlara ulaşması, yaklaşımı geliştirmek ve test etmek için mükemmel bir imkân sağlamıştır (Goldstein, 1979: 244).

Problemlere odaklanmak, pratik ve somut bir yaklaşım olduğu için hem vatandaşlar hem de polis açısından caziptir. Problem odaklı bir yaklaşım, daha büyük bir çekiciliğe sahip olup, uzun süredir aranan organizasyonel değişimin daha etkili ve daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilebileceği bir araç olma potansiyeline sahiptir (Goldstein, 1979: 257).

Problem odaklı polislik, belirli bir sorunu ele alır, sorunu analiz eder, bir eylem planı belirler, programı uygular ve ardından değerlendirici bir şekilde takip eder. Sorun çözümlerse, polis ve toplum sadece sorunu kontrol altında tutmalıdır. Çözülemediği takdirde alternatif çözümler üretilir ve uygulanır. Problem odaklı polisliğin amacı, polisin ve toplumun, geleneksel polislik çalışmasıyla çözülemeyen veya belirli bir sorun ve durum için özel olarak hazırlanmış bir yanıt geliştirerek çözümü için özel dikkat gerektiren belirli sorunları çözmede birlikte çalışmasıdır (Oliver, 2004: 107).

Polisin kamu düzeni ve güvenliğini temin ederken sorunlarla karşılaşabileceği birden çok hedefi vardır (Goldstein, 1977: 35):

- 1) Yaşamı ve mülkiyeti tehdit ettiği yaygın olarak kabul edilen davranışları (ağır suç) önlemek ve kontrol etmek.
- 2) Suç niteliğindeki bir saldırının mağduru gibi fiziksel zarar tehlikesiyle karşı karşıya olan kişilere yardım etmek.
- 3) İfade özgürlüğü ve toplanma hakkı gibi anayasal güvenceleri korumak.

- 4) İnsanların ve araçların trafiğini kolaylaştırmak.
- 5) Kendine bakamayanlara yardım etmek: sarhoşlara, bağımlılara, akıl hastalarına, fiziksel engellilere, yaşlılara ve gençlere.
- 6) Bireyler, birey grupları veya bireyler ile devlet arasındaki çatışmaları çözmek.
- 7) Vatandaşlar, polis veya devlet için daha ciddi sorunlara dönüşme potansiyeli olan sorunları belirlemek.
- 8) Toplumda güvende olma duygusunu oluşturmak ve sürdürmek.

Bu model ayrıca, polisin bu hedeflere ulaşmak için çeşitli geniş operasyonel stratejiler kullandığını kabul etmektedir. Bu operasyonel stratejiler (veya çalışma türleri) şu şekilde kavramsallaştırılabilir (Scott, 2003: 57): 1) önleyici devriye, 2) rutin olay müdahalesi, 3) acil durum müdahalesi, 4) cezai soruşturma, 5) problem çözme, 6) yardımcı kamu hizmetleri.

Goldstein'in yaklaşımı Eck ve Spelman'in SARA modeliyle detaylandırılmıştır. SARA modeli, POP'u organize eden ve uygulayan polis teşkilatları tarafından geniş çapta kabul görmekte ve benimsenmektedir. Bu model dört unsurdan oluşmaktadır: Tarama (tekrar eden sorunları belirlemek için), Analiz (sorunla ilgili tüm ilgili verileri toplamak ve analiz etmek için), Müdahale (başka bir yerde işe yarayabilecek yanıtları aramak ve ardından sorunu çözecek yaklaşımları seçip uygulamak şeklinde) ve Değerlendirme (müdahalenin sorunu azaltıp azaltmadığını araştırmak ve daha iyi işe yarayabilecek yeni stratejileri belirlemek için). Sorunun tam olarak ne olduğunu belirlemek için SARA modelinin yanı sıra PAT modeli de kullanılmaktadır. PAT, Problem Analizi Üçgeni anlamına gelir ve sorunlara bakanları, tüm sorunların içerdiği üç unsuru -suçlu, mağdur ve konum- dikkate almaya davet eder. Bu üç unsur sorunun anlaşılmasına (analiz edilmesine) yardımcı olur (Duijf, 2015: 4-5).

Problem odaklı yaklaşım, polisin sorunlarla yaşamaktan vazgeçmek yerine sorunlarla baş etme girişiminde daha fazla inisiyatif alması, polisin uzmanlığından faydalanılması ve polisin diğer kamu kurumlarıyla daha girişken ortaklar olması çağrısında bulunur. Polisi toplumda çok daha olumlu bir konuma getirecek olan bu değişiklikler, aynı zamanda polis teşkilatı içindeki çözülemez veya başkaları tarafından göz ardı edilen problemlerin ve çalışma ortamının iyileştirilmesine de önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Problemlere odaklanmak, pratik ve somut bir

yaklaşım olduğundan hem vatandaşlar hem de polis açısından ilgi çekicidir. Problem odaklı yaklaşım, uzun süredir aranan organizasyonel değişimin daha etkili ve daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilebileceği bir araç olma potansiyeline sahiptir (Goldstein, 1979: 257).

Problem odaklı polislik, toplum destekli polislik ile eş anlamlı olmayabilir, ancak toplum destekli polislik, problem odaklı polislik ile eş anlamlıdır. Problem odaklı polislik kendi başına tasarlanmıştır ve toplum destekli polislik uygulanmadan kendi başına bir polis teşkilatında işleyebilir ve işlev görebilir. Ancak, toplum destekli polislik, problem odaklı polislik yaklaşımının yardımı olmadan uygulanamaz. Bu nedenle, toplum destekli polislik, problem odaklı polislik ile eş anlamlıdır (Oliver, 2004: 109-110).

1.4.2.5. Toplum Destekli Polislik

Goldstein'in (1979) "problem odaklı polislik" üzerine çalışması, yeni tarz "toplum destekli polisliğe" ve Atlantik boyunca çok uzaklara aktarılan ilk toplum destekli polislik ve problem odaklı polislik modellerine bir metodoloji kazandırmıştır (Hoogenboom ve Punch, 2012: 70).

Toplum destekli polislik, suç, sosyal düzensizlik ve suç korkusu gibi kamu güvenliği sorunlarına yol açan koşulları proaktif bir şekilde ele almak için ortaklıkların ve problem çözme tekniklerinin sistematik kullanımını destekleyen örgütsel stratejileri teşvik eden bir felsefedir (COPS Office, 2014: 1).

Halkın suça bakış açısı ve fiili suç istatistikleri çelişkili görünse de, polis yöneticileri halkın gözle görülür kaygısının büyük ölçüde temelsiz olduğunu varsaymadan önce bu eşitsizliği daha yakından değerlendirmelidir. Bu şiddetli suç korkusuna katkıda bulunan diğer faktörleri de göz önünde bulundurmaları gerekir. Şiddet içeren suçlar ve medyadaki şiddet açıklamaları bu kaygının çoğunu tetiklese de, kamuoyunun algılamaları da önemli bir rol oynamaktadır. Mahalledeki düzensizlik, halkın güvenlik algısını elbette suçun etkilediği kadar etkiler. İnsanlar rastgele fiziksel şiddetten çok, evlerinin yakınında dolaşan dilenciler, sarhoşlar, bağımlılar, kabadayı gençler, zihinsel olarak dengesiz serseriler ve evsizler gibi yabancılardan korktuklarını ifade etmişlerdir. Ancak aynı zamanda çöp, terk edilmiş binalar, duvar yazıları, kırık sokak lambaları ve pencereler, enkaz halindeki araçlar ve

mahallelerde yaşanılabilirliğin gerilemesine dair diğer göstergeler gibi fiziksel rahatsızlıklardan da korkmaktadırlar. Şiddet ve mahalle düzensizliği gibi ikili tehditler, halkın suç korkusunu, tek başına suç oranlarının ortaya koyabileceği seviyenin ötesine taşımaktadır (Glensor ve Peak, 1996: 14-16).

Toplum destekli polislik, polisin rolünü yeniden değerlendirerek polisin temel hedefinin insanlardaki suç korkusunu azaltmak olduğu bir anlayış ile polisliği 21. yüzyıla taşıyacağına dair vaatlerde bulunur. Toplum destekli polislik yaklaşımı oldukça basittir. Polis, daha çok toplum odaklı olma rolünü üstlenir ve vatandaşlar polise bilgi konusunda yardımcı olarak sürece daha fazla dâhil olur. Genel olarak, polisin toplumun sorunlarını çözebileceği, bunun da suçu azaltacağı ve sosyal düzeni yeniden sağlayacağı yönünde genel bir fikir vardır (Oliver, 2004: 22). Toplum destekli polislikte polis-halk ilişkilerinde güveni ve meşruiyeti inşa etme büyük önem arz etmektedir (Ganapathy ve Nyborg, 2018: 11).

Toplum destekli polislik, merkezi olmayan bir organizasyon yapısıyla polisliğe sistematik bir yaklaşım içinde olmalı ve memurlar, amirler ve siviller de dâhil olmak üzere polis teşkilatının tüm üyeleri bu felsefenin arkasında olmalıdır. Felsefi ve pratik kavramların birleşimi olarak toplum destekli polislik şu şekilde tanımlanabilir (Oliver, 2004: 46): Polisin âdemi merkezileştirilmesi ve üç temel bileşenin sentezinin uygulanması yoluyla, bir yerleşim yerinde yaşam kalitesini artırmak için toplum bilincini aşılacak ve geliştirmek paradigmasıyla polisliğe sistemik bir yaklaşımdır. Bu üç temel bileşen ise, 1) Stratejik odaklı polislik - geleneksel polis kaynaklarının yeniden dağıtılması, 2) Mahalleye yönelik polislik - yerel proaktif programlar aracılığıyla suçu ve suç korkusunu azaltmak için polisin ve tüm topluluk üyelerinin etkileşimi, 3) Problem odaklı polislik - semptomlardan ziyade suç nedenini çözmeye yönelik ortak çabadır.

Toplum destekli polislik şemsiyesi altına giren en temel programlar arasında, korkuyu azaltmak ve suçu caydırmak amacıyla polisin toplumda varlığını gösteren, kolayca erişilebilir, sıklıkla görünür ve vatandaşlarla ilişkilerinde özenli olduğunu gösteren programlar yer alır. Bu genellikle memurların yaya, motorlu scooter veya motosikletlere bindirilmesiyle elde edilir ve böylece ekip arabasının yarattığı psikolojik engel ortadan kaldırılarak başılır (Goldstein, 1987: 8-9).

Pek çok polis teşkilatının denediği yaklaşımlardan biri de toplum destekli

polisliğin sıfır tolerans kavramıdır. “Yaşam kalitesi” polisliği olarak da bilinen sıfır toleranslı polislik, en “önemsiz” ihlaller de dâhil olmak üzere tüm ihlallerin “güçlü” bir şekilde icrasına odaklanır. Bratton, 1993 yılında New York Şehri Polis Teşkilatının yeniden odaklanmasını sağlamak için bu programı kullanmıştır. Birçok yönden sıfır tolerans, 1960’ların eski istatistiksel temelli verimlilik derecelendirmelerine bir geri dönüş olmuştur (Wadman ve Allison, 2004: 157-158).

Toplum destekli polislikte fikir birliğine varılan ortak bileşenler şunlardır (Billante, 2003: 6):

- Görünüşte ilgisiz görünen suç ve düzensizlik olaylarını birbirine bağlayan altta yatan sorunları tek tek yanıtlamak yerine çözmek,
- Rutin devriye hizmeti ve olaylara hızlı müdahalenin temel suçla mücadele araçları olarak vurgulanmasının azaltılması,
- Sorunların belirlenmesinde ve müdahalelerin planlanmasında ve hatta yürütülmesinde ortak olarak denetlenen toplulukların dâhil edilmesi,
- Çocukları ve gençleri sosyalleştirme ve yüksek suç mahallerini daha güvenli hale getirme stratejileriyle suçun önlenmesi,
- Diğer hedefleri desteklemek için teşkilatları değiştirmek.

Değişiklikler, çeşitli etiketler ve kısaltmalar altında yeni programlar olarak başlatılmış ve oldukça farklı biçimler almıştır. Ancak birçoğu “toplum destekli polislik” başlığı altında genel olarak bir şekilde gruplandırılabilir. Bu şemsiye terim, olup bitenlerin çoğunun tanımlayıcısı olarak kullanılmıştır, çünkü yeni programlar genellikle genel “toplum destekli polislik” kavramıyla ilişkili bir veya daha fazla unsura sahiptir. Bunlar arasında en yaygın olanı, toplumun polislik faaliyetlerinin yerine getirilmesine katılımıdır; daha iyi ilişkiler geliştirmek için polislerin bir mahalleye kalıcı olarak atanması; toplumun özel ihtiyaç ve isteklerine dayalı olarak polis önceliklerinin belirlenmesi ve bu ihtiyaçların polis kaynaklarının ve polis yardımı çağrılarına yanıt vermekle görevlendirilen personelin tahsisi yoluyla karşılanmasıdır (Goldstein, 1987: 7). Polis teşkilatında öncelikle toplumla iç içe olan işbirliğini sağlayacak personel ve sonrasında diğer ilgili birimler personelinin toplum destekli polislik eğitimini alması bir örgütsel dönüşümdür.

Toplum destekli polisliğe yönelik kurumsal desteği zaman içinde artırmanın sıklıkla tartışılan bir yolu, “yeni nesil” polislerin işe alınması ve eğitilmesidir.

Geleneksel olarak polislikte başarı ile ilişkilendirilen beceri ve yeteneklere ek olarak, toplum destekli polislik, sözlü ve yazılı iletişimde ortalamanın üzerinde beceri, hayatın her kesiminden insanlarla yakın çalışma yeteneği ve çatışma çözme ve işbirliği yoluyla yaratıcı problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik güçlü bir istek gerektirir. Polis teşkilatlarının önündeki zorluk, eğitim ve sosyal hizmet alanlarındaki kişiler gibi, polisliği başka türlü düşünmeyen kişilere ulaşmak ve onları bu alana çekmektir (Connors ve Webster, 2001: 93).

Vatandaş ile ilk teması kuran polisler daha fazla özerklik verilir ve sorunları tanımlamaları ve çözmeleri beklenir. Yönetimin rolü, programın temelini oluşturan çeşitli grupları bir araya getirme ortamını oluşturma, politikasını, tasarımını, uygulanmasını ve gözetimini sağlamaktır. Tek bir toplum destekli polislik modeli yoktur. Toplum destekli polislik, birçok farklı toplum yapısına dayanan çeşitliliğe dayanmaktadır. Toplum destekli polislik benzersizdir, çünkü esnekler. Bu yukarıdan aşağıya uygulanan bir uygulama değil, yapılması gerekenin anında yapılması gerektiğinin uygulandığı bir yaklaşımdır. Toplum destekli polislik, organizasyon içindeki en üst düzey yöneticiden en alt düzeydekine kadar personele oldukça fazla takdir yetkisi verir. Bu, polis ile hizmet ettiği toplum arasında çok daha güçlü bir uzlaşmayı ve ortak sorunları çözmek için birlikte çalışma isteğini içerir (Edgar vd., 1995: 2).

Bu temel programların bir diğer boyutu suçun önlenmesidir. Polis, vatandaşları suç mağduru olmaktan nasıl kaçınabilecekleri konusunda eğitir ve şüpheli durumların bildirilmesinde vatandaşların dikkat kesilmesini ister. Örneğin, “Suç izleme” programları bu amaca hizmet eder. Polisin birleştirici bir güç olarak hizmet ettiği toplum ile sorunlarını görüştükleri mahalle toplantıları yapmaları, toplum destekli polislikte yaygın olarak kullanılan başka bir yöntemdir. Artan mahalle uyumunun hem korkunun azalmasına katkı sağlayacağı hem de polisin toplumun sorunlarıyla baş etmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir (Goldstein, 1987: 9).

Toplum destekli polislik uygulaması ile polisliğin iyileştirilmesine yönelik daha önceki uygulanan modellerde görülmeyen bir dizi önemli unsur ön plana çıkmaktadır (Goldstein, 1987: 27-28): 1) Polisin görevleri arasındaki ilişkinin ve polislik faaliyetlerinin daha gerçekçi bir şekilde tanınması, 2) Polisin görevlerini yaparken kendi başına yapma kapasitesinin sınırlı olduğunun ve dolayısıyla polis ile

toplum arasındaki ittifakın öneminin kabulü, 3) Cezai yargılaması sistemine daha az bağımlılık, dolayısıyla sorunlara yanıt vermek için yeni alternatifler geliştirmeye önem verilmesi, 4) Polislerin görevlendirildikleri alanlarla ilgili edindikleri bilgilerin kullanımının büyük ölçüde artması, 5) Personelin daha etkin kullanılması, 6) Daha etkili polis müdahaleleri tasarlamının temeli olarak toplum sorunlarının sistematik analizinde az ama önemli bir artış.

1994 yılında toplum destekli polislik o kadar methedilmiştir ki, ABD Federal Hükümeti ilave memurların işe alınması ve toplum destekli polislik programlarının uygulanması için 9 milyar dolar hibe sağlamıştır. Bununla birlikte, toplum destekli polislik ile ilgili araştırmada dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri, bazı girişimlerin suçun önlenmesinde etkili olması, tüm toplum destekli polislik programlarının kendilerine yatırılan paraya değeceği anlamına gelmediğidir. Kapsamlı kaynakların toplum destekli polisliğe tahsis edilip edilmediği, büyük ölçüde toplum destekli polisliğin hangi perspektiften kullanıldığına bağlı olarak dikkatle gözden geçirilmelidir. Araştırmaların halkla ilişkilerden biraz daha fazla olduğunu gösterdiği bir toplum destekli polislik politikasının faydaları, maliyetleriyle ciddi şekilde değerlendirilmelidir (Billante, 2003: 6).

1.4.2.6. İstihbarata Dayalı Polislik

1990'ların başlangıcından bu yana, istihbarata dayalı polislik, polis literatüründe suç kontrolüne yönelik en kalıcı yaklaşımlardan biri haline gelmiştir. İstihbarata dayalı polislik, polisin rolünü yeniden tasavvur etmekten çok, polisin kendine özgü yetki ve kapasitelerini kullanırken nasıl "daha akıllı" olabileceğini yeniden tasavvur etmesidir. İstihbarata dayalı polislik yaklaşımının, problem odaklı polisliğin ve Compstatın gelişimini etkileyen aynı temel faktörlere dayandırılabilir bir kökeni vardır. Başlangıçta polis taktiklerini planlarken suç istihbaratının kullanımını vurgulayan kolluk kuvvetlerinin operasyonel stratejisi olarak formüle edilen istihbarata dayalı polislik, bir yönetim modeline ve veri odaklı yaklaşıma dönüşmüştür (Ratcliffe, 2016: 3).

ABD'de 1982 "Mükerrir Suçlular Programı"nda (Repeat Offender Program-ROP), haftada beş veya daha fazla, nispeten ciddi suç işlediğine inanılan suçluları yakalamak için seçilmiş memurlardan oluşan bir ekip ile gözetleme ve muhbir

kullanımı gibi istihbarata dayalı tedbirler 1982’de Washington D.C.’de uygulanmaya başlamıştır (Heaton, 2000: 341).

Bayley’in ifadesiyle Amerikan polisi yeni stratejilerin geliştirilmesini vurgulamaya devam ederken, İngiliz polisi mevcut kaynakların daha verimli yönetimini vurgulamaktadır (Heaton, 2000: 351). İlk etapta Amerika Birleşik Devletleri’nde çoğunlukla problem odaklı polislik benimsenirken, İngiltere’de daha çok istihbarata dayalı polislik uygulanmıştır. Hem problem odaklı polislik hem de istihbarata dayalı polislik, daha etkili ve verimli polislik uygulamalarına yönelik bir talepten doğmuştur. Ayrıca her iki model de daha çok delile dayalı polislik için uğraşmaktadır. Ratcliffe, istihbarata dayalı polisliği bir iş modeli, yönetim felsefesi ve karar verme çerçevesi olarak tanımlamaktadır. Goldstein problem odaklı polisliği, sorunları çözmek için etkili stratejiler keşfetmek üzere polisliğin farklı bölümlerine odaklanan bir polislik yaklaşımı olarak tanımlamaktadır. İstihbarata dayalı polisliğin daha çok standart bir organizasyonel mekanizmaya ve bunun nasıl çalışması gerektiğine odaklandığı açıkça görülür. Problem odaklı polislik, genellikle tekrarlanan operasyonel sorunlarla mücadele ve toplumun polisin çözmesini beklediği bir sorunu çözmek için uygulamalı spesifik yöntemlere daha fazla vurgu yapılan amaca göre tanımlanır (Duijf, 2015: 6-7).

Taktiksel olarak her iki model de esas olarak mükerrir suçlulara, tekrarlanan suçlara, suç yoğun bölgelere (sıcak noktalara) ve tekrarlanan mağdurlara odaklanmaktadır. Ratcliffe’e göre her iki model de aynı sorunların çoğunu çözmeye çalışır. Ancak önemli bir fark vardır. Problem odaklı polisliğin kapsamı daha geniştir ve doğrudan polisle ilgili olmayan sorunları içerir. Ayrıca istihbarata dayalı polislik, kanunların uygulanmasına problem odaklı polislikten daha fazla önem vermektedir (Duijf, 2015: 7).

İstihbarata dayalı polislik ve problem odaklı polislik bilgi, analiz ve istihbaratı geleneksel polislik yöntemlerinden daha sistematik bir şekilde kullanmaktadır. Her iki model de bunu, temel kararlar almak ve sorunları anlamak için ana unsur olarak kullanır. Problem odaklı polislikten farklı olarak istihbarata dayalı polislik, analisti açıkça sürece dâhil eder. İstihbarata dayalı polislikte bilgi toplama ve analizin odak noktası daha çok üretken ve ciddi suçlulara ve onların bağlantılarına yöneliktir. Problem odaklı polislikte odak noktası daha çok toplum için polisle ilgili sorunların

belirlenmesi ve bu bilgilerin sorunun çözümü için analiz edilmesidir (Duijf, 2015: 8).

Problem odaklı polislik ve istihbarata dayalı polislik gibi çağdaş yaklaşımlar, standart polislik modelinin yerini almayı amaçlamaktadır. Ancak son yıllarda bilimsel araştırmalara dayalı olarak modern yaklaşımların daha birleşik kullanımına doğru bir değişim yaşanmaktadır. Hollanda Ulusal Polis Teşkilatı gibi bazı polis teşkilatları politikalarında ve günlük uygulamalarında bir rota değişikliği ile problem odaklı polislik ve istihbarata dayalı polisliği tercih etmektedirler (Duijf, 2015: 2).

Amerika Birleşik Devletleri'nde henüz tam potansiyeline ulaşmamış olsa da, istihbarata dayalı polislik belki de yerel, eyalet, federal ve uluslararası düzeylerdeki çabaları başarılı bir şekilde bütünleştirebilecek tek polislik modelidir. Özünde, istihbarat uzmanlarının ve olaylara ilk müdahaledeki polislerin “aynı dili konuşmaları” için bir çerçeve sağlar (Jensen vd., 2013: 278).

İstihbarata dayalı polislik yirmi birinci yüzyılın başında önemli bir yaklaşım haline gelmiştir. İngiltere’de ilk olarak Emniyet Müdürü Sir David Phillips tarafından Kent Polisi Teşkilatında uygulanmaya başlanmış ve Kent Polisi Teşkilatı kapsamlı olarak istihbarata dayalı polisliği yürüten öncü polis teşkilatı olmuştur (Duijf, 2015: 5).

Ratcliffe’e göre, şu bileşenler mevcut olduğunda tam anlamıyla istihbarata dayalı polislikten bahsedilebilir: Suç istihbaratı analisti suç ortamını yorumlamalı, sonra analist bu istihbaratı karar vericilerin düşüncelerini etkilemek için kullanmalı ve daha sonra karar vericilerin suç ortamı üzerinde olumlu bir etki yaratabilmek için kaynakları etkili bir şekilde yönlendirmeleri gerekmektedir. Bu bileşenlerin toplamına 3-i yorumla, etkile, sonuca ulaş (interpret, influence, impact) modeli adı verilir (Duijf, 2015: 5-6). Ratcliffe (2016) bu bileşenlere dördüncü i olarak amaç (intent) bileşenini de eklemiştir.

İstihbarata dayalı polislik, son birkaç yılda daha çok “suç” ve “sorun çözme” odağına doğru değişen, gelişen bir kavramdır. Bu iki unsur problem odaklı polislikte güçlü bir şekilde benimsenmiştir. Hale, Heaton ve Uglow, istihbarata dayalı polisliği revizyonist yaklaşım olarak adlandırır. Ratcliffe, son yıllarda meydana gelen felsefi değişimlerin ışığında ve daha geniş bir istihbarat tanımı ile istihbarata dayalı polisliği şöyle tanımlamaktadır (Duijf, 2015: 6): İstihbarata dayalı polislik, veri analizinin ve suç istihbaratının, hem stratejik yönetim hem de üretken ve ciddi suçluları hedefleyen

etkili uygulama stratejileri yoluyla suç ve sorunların azaltılmasını, aksamasını ve önlenmesini kolaylaştıran objektif, karar verme çerçevesi için hayati öneme sahip olduğu bir iş modeli ve yönetim felsefesidir. İstihbarata dayalı polislik konusu üçüncü bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Bu bölümde, tarihsel kökeni insanlık tarihi kadar eski olan suç kavramı; birçok kaynakta yer aldığı hali ile suç teorileri bireysel, biyolojik, psikolojik, sosyolojik teoriler olarak ele alınmakla birlikte suçlarda saikleri ön plana taşıyan ve fırsat teorileri olarak ifade edilebilen rutin aktivite ve rasyonel seçim teorileri ile beraber açıklanmıştır. Suç önleme stratejileri, istihbarata dayalı polislik yaklaşımına temel teşkil edebilecek şekilde birey odaklı, toplum odaklı ve mekân ve durum odaklı suç önleme başlıkları altında ele alınmıştır. Zira bu üç unsur, araştırmada istihbarata dayalı polislik faaliyetinin daha iyi anlaşılmasında önem arz etmektedir. Ülkelerde uygulanan suç önleme modelleri modern polislik yaklaşımına bakış açısının daha iyi anlaşılabilmesi için polislik politikaları ile birarada ele alınmıştır. Suçun önlenmesinde uygulanan polislik modellerine yer verilerek polislik faaliyetlerinde istihbarata dayalı polislik modelinin de yeni modern bir yaklaşım olduğu ortaya konulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

POLİSLİK

İkinci bölümde, iç güvenliğin en önemli unsuru olan polis kavramı ve Türk Polis Teşkilatı ile batıdan birkaç örnek polis teşkilatının kuruluşu ele alınacaktır. Polisin varlık sebebi olan birey, toplum ve kamu düzeninin korunması olarak ifade edilebilen güvenlik kavramı ve güvenlik alanında geliştirilen teoriler açıklanacaktır. Ayrıca devlet kavramı ve önemi konusunda farklı düşünürlerin görüşlerine yer verilecektir.

2.1. POLİS KAVRAMI

Polis Ansiklopedisinde polis, “genel düzenlik ve güvenliği sağlayan örgüt. Kolluk.” ifadesiyle (Özcan, 1969: 166), Meydan Larousse (1992: 176) da polis, genel anlamda “şehirde kamu düzeni, huzur ve güvenliğini sağlayan teşkilat, kolluk” olarak, idare hukuku açısından ise “Bir ülkenin sükûn, güvenlik, sağlık ve düzenini sağlamak ve korumak amacıyla idare tarafından alınan ve yürütülüp gerçekleştirilmesi bir takım müeyyidelerle sağlanan genel ve kişisel tedbirlerin ve bu amaçla yerine getirilen hizmetlerin tümünü ifade eden terim.” ifadesiyle tanımlanmaktadır. Polis kelimesi, bir şehrin idaresi, hükümet şekli, kamu düzen ve emniyetini koruyan organların heyeti umumiyesi (genel güvenlik gücü), kamu düzeni ve mevzuatının yerine getirilmesi için nezaret anlamlarını da ihtiva eder (Okçabol, 2016: 7). Kısaca, polisin varlık amacı, toplum içinde kamu düzenini, güvenliği ve sağlığı korumaktır (Derbil, 1944: 480).

Romalılar, Latince politia olarak nitelendirilen politeia terimini Yunanlılardan almışlardır. Yunanca şehir, polis kelimesinden türetilmiştir ve İngilizce ‘politics’ ve ‘policy’ kelimeleri de aynı kökten gelmektedir. “Kenti yönetme sanatı” kavramını kendi içinde barındıran politia terimi, şehir sakinlerinin hayatta kalmasını ve refahını etkileyen tüm konulara değinen kapsamlı bir terimdir. Platon ve Aristoteles, “polis”ten (şehirden) sorumlu yetkilileri, toplumun güvenliğini sağlama konusunda nihai sorumluluğa sahip olarak görmekteydiler. Bu sorumluluk, şehirde kamu düzeni, güvenlik, ahlak, gıda tedariki ve genel sağlık çerçevesinde kamu yararı doğrultusunda düzenleme yetkisini, kamu otoritesinin emrinde düzenlemelere uyulmasını ve sokaklarda düzeni sağlamak, piyasalarda adil ticareti sağlamak ve skandala neden

olacak davranışları bastırmak için kanun koruyucusu olan bir insan topluluğunun olmasını içerir. Bu kanun koruyucularının ceza verme yetkileri vardır, ancak topluma karşı işlenen ciddi suçların yüksek derece mahkemelerine sevk edilmesi gerekmektedir. Bir yandan, halkın güvenliği ve sağlığı için toplumun intizamını sağlamak için yasal yetkiye sahip bir kamu otoritesi ve diğer yandan gerekirse fiziksel güç kullanarak bu davranış kurallarını uygulama yetkisine sahip bir grup insan topluluğu gibi bir ayrım ortaya çıkmaktadır (Chapman, 1971: 11-12). Polisin, kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak için gerektiğinde fiziksel güç de kullanabilme yetkisini haiz, gücünü yasalardan alan kamu otoritesi adına hareket eden bir organizma olduğu görülmektedir.

Eskiden Fransızca'da "hükümet" anlamına gelen polis kelimesi, yıllar geçtikçe şehrin yönetimini, halkın güvenliğini, korunmasını ve kamu düzenini sağlamak için bir varlık, bir kural ve bir misyon olarak bugünkü anlamına kavuşmuştur (police-nationale, 2024). Çağdaş polis kavramının, 15. yüzyılda Fransız-Burgonya polisi ile ortaya çıktığı belirtilmektedir. "Şehir" kelimesinden türetilen polis terimi, klasik Helen şehir devletlerinin karşılaştığı düzenin korunmasına ilişkin sorunları ifade eder. Politik iktisatçıların, siyaset felsefecilerinin ve polis düşünürlerinin eserlerinde bu etimolojik kökün sürekli olarak yeniden canlandırılması, tanımsal açıdan polis sorununu doğrudan şehir sorunuyla eşitlemesi bakımından rastlantısaldır. Bu nedenle, polis projesi esas olarak kentsel bir projedir (Rigakos vd. 2009: 3-4). Kelimenin yazılışı değişse de, anlamı sabit kalmış ve genel refahı ve iyi düzen durumunu ("polis ve iyi düzen" veya "iyi polis ve düzen" gibi ifadelerde olduğu gibi) ve sosyal yaşamın düzenlenmesini ("hükümet ve polis" gibi) teşvik etmek için bir topluluğun iç yaşamının yasal ve idari düzenlenmesini ifade etmektedir. İyi düzenin korunması için gerekli görülen talimatlar ve faaliyetler, polis kanunları olarak bilinmekte ve halkın devlet tarafından yönetilmesi ve yönlendirilmesine atıfta bulunmaktadır (Neocleous, 2000: 1).

İç düzenin korunması ülke yönetiminin temel taşıdır. Bunu ise polis sağlar. Her hükümet sisteminde kaçınılmaz kurumlardan biri de düzenli bir polis örgütüdür. Polis önceleri çok geniş bir kavram ile örgütlenmiş devleti ve hatta uygarlığı ifade etmiştir. Bugün dahi otoriter, hukuka dayanmayan devletten polis devlet olarak söz edilmektedir (Sokullu-Akıncı, 1990: 18). Polis, toplum düzenini düşebileceği veya

düştüğü tehlikelere veyahut zararlara karşı zor kullanma tehdidi veya uygulaması ile koruyan hizmetlerdir. Devletin silahlı icra ve inzibat gücüdür (Vural, 1973: 7, 10).

2.2. MODERN DEVLETTE POLİS

İnsanlar yalnız yaşamının zorluklarını aşmak ve güvenlik ihtiyaçlarını rahat bir şekilde karşılayabilmek için bir arada yaşamaya başlamışlardır. Bir arada yaşamaya başlayan insanlar hem kendi oluşturdukları toplumsal yapı içerisindeki düzeni sağlamak hem de dışarıdan gelebilecek olası saldırıları önlemek için bir üst organizasyona ihtiyaç duymuş ve günümüzde devlet olarak tanımladığımız üst otorite karşımıza çıkmıştır. Devlet sistemi, Kıta Avrupa'sında 12. yüzyılda kendisini hissettirmeye başlamıştır. Feodal sistemin terk edilmesi ve şehirlerin canlanması ile yeni siyasal yapılar kurulmaya başlamıştır. 15. yüzyıla gelindiğinde ise günümüz modern devletlerin temelini oluşturan siyasal sisteme ve devletlere ilişkin unsurlar hayatımıza girmiştir (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 62).

Roma İmparatorluğu hukukçularının, egemenliğin bir parçası ve dolayısıyla devletin doğasının bir parçası olan polis, hukuk ve hükümet arasındaki dikkatli ayrımları imparatorluk sonrasında unutulmuştur. On yedinci yüzyılın sonuna kadar feodal, aristokratik, belediye ve lonca haklarına yönelik tecavüzlerin ve modern devletin ortaya çıkmasını sağlayan rasyonalizasyon ve millileştirmenin ilerlemesinin neticesinde mali yönetim, adalet, savunma ve dış ilişkiler Avrupa'da seçkin devlet işlevleri olarak yeniden belirmeye başladığında; 'Polis' kelimesi iç hizmet, dirlik, koruyucu ve bugünkü anlamda gözetim anlamlarını tekrar kazanmıştır (Chapman, 1971: 14-15; Subaşı, 2018: 128).

Güvenlik ihtiyacı, devletlerin ortaya çıkmasını tetikleyen temel unsurlardan bir tanesidir. Devletler, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde insan topluluğunun temel ihtiyaçlarını karşılayan ve meşru şiddet kullanma tekeline elinde bulunduran siyasal organizasyon olarak tanımlanarak güvenlik ihtiyacını temel bir devlet hizmeti olarak karşımıza çıkarmaktadır. Devletler, kamu düzeninin sağlanması noktasında yasal kurallara aykırı hareket edenlere karşı şiddet kullanma tekeline sahiptir. Devletler şiddet kullanma yetkisini şehirlerde genellikle polislerle devretmişlerdir. Bu kapsamda modern devlet anlayışında polis ve ordu gibi güvenlik

kurumları karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin temel varlık sebeplerinden biri güvenliğin sağlanması olduğu için vatandaşların korunması devletler için meşruiyet kaynağıdır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 62). Kentsel güvenlik, dar anlamda kentin nasıl olması gerektiğine, geniş anlamda ise toplumsal düzene ilişkin öne sürülen sosyo-politik projelerle yakından bağlantılıdır (Subaşı, 2018: 129).

Toplumsal hayatın düzen içerisinde devamı ile insan hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması noktasında olası risk ve tehditleri ortadan kaldırmak için polis teşkilatlarının tarihsel süreç içerisinde önemli görevler üstlendiği görülmektedir. Devletler özelinde merkezi ve yerel örgütlenmeler şeklinde ortaya çıkan polis teşkilatları ilk faaliyetlerini, toplumsal düzenin bozulmasına engel olmak amacıyla yürütmüşlerdir. Zamanla suç ve ceza sisteminin yerleşmesi ile birlikte suç ve suçlu ile ilgili görevleri bilimsel bir zemine kavuşmuştur. Fransa polis sistemini örnek alan Osmanlı Devleti özellikle merkezi yönetimin güçlenmesini hedeflemiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar şehirlerin güvenliklerinden sorumlu teşkilatlar genellikle askeri çatı altında yönetilmiştir. Tanzimat Fermanı ile yeni kurumların ortaya çıkması ve batı ülkelerinin etkisi ile güvenlik ihtiyacı, askeri kanattan ayrılmıştır. Türk Polis teşkilatının ilk adımları ise bu süreç içerisinde 1845 yılında atılmıştır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 62).

Modern devletin ortaya çıkışı ve devletin unsurları, meşruiyet, siyasal itaat yükümlüğü, meşru güç kavramları ve toplum sözleşmecî düşünürlerin devlet-güvenlik eksenindeki düşünce akımları, modern devletlerin meşru güç kullanma tekeli polis teşkilatının kuruluş sürecini hızlandırmıştır.

2.2.1. Modern Devlet

Modern devlet ifadesi, devletlerin başlangıcını değil, tarihsel süreç içerisinde devlet ifadesinin belirli bir formunu ifade etmektedir. Devleti tanımlamanın birçok alternatif yöntemi bulunmaktadır. Uzun cümleler ile devleti tanımlamak mümkünken bir kelime ile de devlet ifade edilebilmektedir. Devlet için bir sistem yahut organizasyon demek yanlış değildir ve onu tek bir kelime ile özetlemektedir. Bu tanım, devasa bir sistemi açıklamakta yetersiz kalsa da, devlet için bir fikir sunmaktadır. İnsanlar, çeşitli ve devamlılık arz eden ihtiyaçları olan varlıklardır. Bu ihtiyaçların tamamının optimum seviyede bireysel olarak karşılanması mümkün değildir. Bu ihtiyaçlar, zaman

içerisinde toplumların inşasını beraberinde getirmiş ve toplumların inşası da, bir düzen, barış ve istikrar ortamı arayışını tetiklemiştir. Bu mezkûr arayış, devlet olarak ifade edilen üst otoritenin varlığına temel oluşturmuştur (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 63).

Weber, devlet olma parametrelerinin çoğunu yirminci yüzyılın ilk yıllarında dile getirmiştir. Weber'e göre devlet (akt. Pierson, 2004: 5-6): "amaçları bakımından tanımlanamaz... Modern devlet, her siyasi birliktelikte olduğu gibi, yalnızca kendisine özgü belirli araçlar, yani fiziksel güç kullanımını açısından tanımlanabilir. İşleyişi süreklilik arz eden, emirlerinin yerine getirilmesinde memurlarının başarılı bir şekilde kullandığı fiziksel gücü tekelinde bulunduran zorunlu bir siyasi oluşum devlet olarak tanımlanabilir." Daha önceki düşüncelerin aksine Weber için başlangıç noktası, devletin amaçları veya işlevleri açısından tanımlanamayacağı, bunun yerine daha çok kendine özgü araçları açısından anlaşılması gerektiğidir. Max Weber, devletin kendine has araçları ve fiziksel güç kullanımının tekele indirgenmesi ile devlet sistemini tanımlamıştır.

Thomas Hobbes, devleti tanımlarken biraraya gelen insanların rızasını içeren sözleşme ifadesini kullanmaktadır. Sözleşme, insan toplumundaki barışı, huzuru ve güvenliği sağlamak için gereklidir. İnsanlar aldıkları kararlar ile bütün haklarını, kendilerini bir başkasına karşı koruması için temsilci olarak belirledikleri ve tek bir otorite olarak yetkilendirdikleri devlet kurumuna bir sözleşme ile devretmelidir. Sözleşmenin bir sonucu olarak da egemen güç ortaya çıkmaktadır (Hobbes, 1839: 159). Hobbes'a göre devlet sistemi, barış ve adaletin korunmasında, toplumdaki güven ve huzuru sağlamak, var olan güvensizlik ortamını ortadan kaldırmak için zorunludur (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 64).

John Locke, devleti herkese karşı eşitlikçi, özgürlükçü, ölüm cezası ya da daha az cezalar uygulayarak mülkiyetin düzenlenmesi ve korunması için, doğası gereği hiç kimseden izin almadan yetkisini kullanan siyasi iktidar olarak tanımlamaktadır. Bir suçun önlenmesi, cezalandırılması ya da tazmini için ve masum insanların korunması için Locke, devletin yasalarına işaret etmektedir. Locke'a göre devlet, toplumun gücünü kullanarak mülkiyeti koruyan ve düzenleyen, yasaları uygulayan, birisinin bir başkasına zarar vermesini önleyen, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı kendisini (devleti) koruyan ve bütün bunları sadece kamu yararı için yürüten bir müessesedir

(Locke, 1980: 8-14).

Hegel, öznel bir yaklaşımla devletin insanlar tarafından tamamen bir araç olarak kullanıldığını ifade etmektedir. İnsanların amaçlarına ulaşabilmek için kurumları işlettiğini, diğer yandan da devletin insan doğasında somutlaştığını düşünmektedir. İnsanın doğası ile devletin yapısını aynı olarak ele alır (Demir, 2017: 812). Örneğin, zümre ya da site devletleri zamanında ortaya çıkmaya başlayan sistem ve ticaretin canlanması, insanları devlet sisteminde değişiklik yapmaya itmiştir. İnsanlar, ticaretin önünü açacak ve yeni imkânlar sağlayacak bir devlet yapısı için mutlakiyetçi sisteme, tek bir hükümdarın varlığına, gücün ve yetkilerin bir egemende toplandığı sisteme geçmek istemişlerdir. Bu durum Avrupa’da mutlakiyetçi sistemin hızla güçlenmesine yol açmıştır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 64).

Hegel’in toplum unsurları arasında adil, etik bir uyum ilişkisini içeren ideal bir devlet olan “ulusal” devlet anlayışında, devlet tarihsel değil ebedidir; idealize edilmiş bir bütünleşmede toplumdaki üstündür. Dolayısıyla bu sadece bir siyasi kurum olmaktan daha fazlasıdır. Bu görüşün aksine Marx, devleti tarihsel bağlamda ele almış ve toplumu şekillendirenin devlet değil, devleti şekillendirenin toplum olduğunu ileri sürmüştür. Toplum da, egemen erk ve bu erkin doğasında var olan etkenler tarafından şekillenir. Marx, devletin var oluşunda kamu yararını temsil etmediğini, ancak toplumdaki sınıfsal yapının politik bir ifadesi olduğunu savunmaktadır (Carnoy, 1984: 46-47).

Devlet, farklı açılardan tanımlanabilmektedir. Modern devletin unsurlarını incelemek, modern toplumlar ile modern öncesi toplumların karşılaştırılmasında yardımcı olmaktadır. Bu karşılaştırma sayesinde günümüzdeki siyasal toplumların neden modern olarak tanımlandığı daha anlaşılır bir hale gelmektedir. Modern devleti oluşturan unsurları; zor kullanma araçlarının tekeli kullanımı, egemenlik, anayasallık, bürokrasi, otorite, meşruiyet ve son olarak vergilendirme kavramları ile ifade etmek mümkündür (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 64-65).

Toplumsal düzeni sağlamak ve kamu yararını korumak için devlet, güç kullanımına başvurabilmektedir. Modern devleti önceki dönemlerden ayıran en önemli özelliklerden biri güç kullanımını elinde bulundurmasıdır. Weber bu durumu şu şekilde özetlemektedir (akt. Pierson, 2004: 6): “Bugün, güç kullanımını ancak devletin izin verdiği veya öngördüğü ölçüde meşru kabul edilmektedir... Modern devletin güç

kullanımını tekelleştirme gereksinimi, zorunlu yargılama yetkisi ve devletin devamlılığı için çok önemlidir.” Hobbes, genel anlamda mutlak egemenlikten bahsetmektedir. Mutlak egemenlikte yönetimin bölünmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla, şiddet kullanımını da sadece egemen erke ait olan bir araçtır. Hobbes’un egemeni her zaman toplumun çıkarını gözeteneğinden ve yanlış yapmayacağından gücün kullanımı da yine toplumun yararına olacak şekildedir (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 65).

Egemenlik kavramı, 16. ve 17. yüzyıllarda kullanılmaya başlamıştır. Siyaset felsefesinde egemenlik kavramının gelişimine katkıda bulunan önemli isimlerden biri Jean Bodin’dir. Devletin ayırt edici gücü olarak egemenlik kavramını kullanan Bodin, egemenliği somutlaştırmak için gemi mecazını kullanır. Tahtadan inşa edilen bir geminin sadece dış parçalarının görüldüğü ve herkesin bu tahta parçalarının gemiyi ayakta tuttuğunu düşündüğünü söylemektedir. Oysa gerçek olan, dışarıdan görünmeyen ve gemiyi bir bütün halinde tutan geminin omurga kısmının olduğunu söylemektedir. Devleti oluşturan unsurlarda da, egemenlik tıpkı tahta gemideki omurga gibidir. Toprak ve halk gibi unsurlar dışarıdan görünen kısımlardır fakat bu unsurları bir arada tutan egemenliktir (Beriş, 2017: 360-361).

Her ne kadar politik olayların amaçlı yönünü vurgulamak revaçta olmasa da, 18. yüzyılda bir anayasanın felsefi dayanağı ne olursa olsun anayasa yapmanın kayda değer siyasi amacının özgürlük olduğunu söylemek doğru olur. Bir hareket olarak anayasacılık, polisi, orduları ve savaşları ile monarşik mutlakiyetçiliğe ve bunun sonucunda kendini ifade etme ve kendini gerçekleştirme özgürlüğü üzerindeki baskıcı kısıtlamalara yöneliktir (Friedrich, 1974: 5). Anayasa, kanunlar ve mahkemeler, feodal Avrupa siyasi hayatında ve sonrasındaki mutlakiyetçi sistemlerde de varlığını göstermektedir. İki dönem arasındaki temel fark, kanunların keyfi ve merkezi iradeden ayrı şekilde uygulanması noktasındadır. Feodal siyasi sistemlerde vassallar, kendi topraklarında kendi mahkemelerini kurmakta ve kendi kanunlarını uygulamaktadırlar. Burada yapılan yargılamalar, merkezi yönetimin kanunları ve mahkemeleri ile uyumadığından merkezi yönetimin iradesini yansıtmamaktadır. Ayrıca, keyfi uygulamalar ile de adalete güven konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Bu durum, günümüz modern devletlerin özellikleri ile ayrılmaktadır. Günümüz anayasaları halkın iradesi sonucunda hazırlanmıştır. Dolayısıyla, halkın iradesini temsil

etmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi de, erkler arasındaki dengeyi sağlamaktadır. Bu özellikler, siyasal toplumu modern hale getirmektedir (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 65-66).

Weber, modern devletlerin yönetiminin bürokratik olmasının esas olduğunu ifade eder. Bürokrasiyi modern toplumun tüm büyük ölçekli örgütlerinde genel yönetim biçimi olarak görür. Kamuda otoriteyi temin etmenin resmî ve en rasyonel yolu bürokrasidir ve kitle yönetiminin ihtiyaçları da onu tamamen vazgeçilmez kılmaktadır (Pierson, 2004: 16). Siyasal iktidar, halkın tamamını ilgilendiren kararlar olarak bunları uygulamakta ve halk da alınan bu kararlara uymak durumundadır. Burada meşruiyet ve otorite olmak üzere iki kavram ortaya çıkmaktadır.

Max Weber, gerekçeleri ile birlikte üç kuramsal meşru otorite türünden bahsetmektedir (Weber, 1961: 628):

- 1) Rasyonel gerekçeler, normatif kural kalıplarının “yasallığına” ve bu kurallar uyarınca otoriteye yükseltilemlerin emir verme hakkına (yasal otorite) olan bir inanca dayanır.
- 2) Geleneksel gerekçeler, eski geleneklerin kutsallığına ve bu gelenekler altında otoriteyi kullananların statüsünün meşruluğuna (geleneksel otorite) ilişkin yerleşik bir inanca dayanır.
- 3) Karizmatik gerekçeler, bir bireyin belirli ve istisnai kutsallığına, kahramanlığına veya örnek karakterine ve onun tarafından ortaya konan veya emredilen normatif kalıplara veya düzene (karizmatik otorite) bağlılığa dayanır.

Geçmiş dönemlerde meşruiyet kaynağı din, tanrı, örf, adet ve gelenekler olarak kabul görürken günümüz modern devletlerinde demokratik seçimler yolu ile halkın rızasını kazanma, meşruiyetin kaynağını oluşturmaktadır.

Modern vergi anlayışı da modern devletlerin ortaya çıkması ile sistemli hale gelmiştir. Modern siyasal hayatın bir parçası olan vergi rejimi; akıl, mantık, bürokrasi ve hukuka dayalı olarak işlev görmektedir. Pre-modern devletlerde halktan çeşitli zamanlarda vergi toplandığı bilinmektedir. Bu noktada önemli olan vergilerin hangi amaçla, ne zaman ve hangi oranla halktan toplandığıdır. Modern devletlerde vergi rejimi, gelir üzerinden adil bir oranla, keyfi amaçlar olmadan ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere uygulanmaktadır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 66).

2.2.2. Meşruiyet ve Siyasal İtaat Yükümlülüğü

En despotik devletler bile vatandaşları üzerinde hâkimiyetlerini yalnızca güce dayanarak sağlamak istemez. Bu hem yeterince güvenli değildir hem de bir taraftan kaynakların orantısız bir bölümünün güvenliğe harcanması, diğer taraftan bireysel inisiyatiflerin kırılması yönünden çok yüksek bir maliyet ortaya çıkartır. Bunu bilen devletler manevi unsurlara dayanmaya çalışırlar. Devletin manevi unsuru olan meşruiyet, yönetilenlerin (vatandaşların), yönetenlerin (kamu politikası oluşturma ve uygulama yetkisine sahip olanların) onları bağlayan kararlar alma ve gerekirse zorla uygulama yetkisine sahip olduğunu kabul etmelerini ifade etmektedir. Meşruiyetin rızaya dayanması gerekir. Başka bir ifadeyle meşruiyet, vatandaşların devlet otoritesine itiraz etmemesi ve ona rıza göstermesidir (Yayla, 2018: 55-57).

Anayasanın en temel işlevi, zor kullanma yetkisine sahip bir kurum olan devlete meşruiyet zemini oluşturmaktır. Meşruiyet, modern siyaset teorisinin temel sorunudur. 17. yüzyıl ile birlikte krallara tanrıdan geçtiği varsayılan meşruiyet anlayışı son bulmuştur. 19. yüzyıldan günümüze de meşruiyetin yani yönetme hakkının demokrasiden geldiği görüşü kabul görmektedir. Genel kabul gören bu anlayışa göre, siyasal anayasanın rolü demokrasiyi kurmak ve onu korumaktır (Dworkin, 2011: 27-28).

Bu kapsamda meşruiyet ilkesi, devletlere bir siyasi coğrafyada yaşayan herkesi bağlayacak kararlar alma yetkisi vermektedir. Devletin almış olduğu kararlara uymak istemeyen bireylerin bu kararlara uygun hareket etmesi için zorlanmaları mümkündür. Bu zorlama meşrudur ve meşru zor tekeli devlete aittir. Devlet, kararlara uymak istemeyen bireylere karşı asker ve polisi aracılığı ile doğrudan zor kullanabildiği gibi, mahkemeler ve vergi sistemleri ile dolaylı olarak da zor kullanabilmektedir. Meşruiyet ile sıkı sıkıya bağlantılı olan diğer bir kavram da, siyasal itaat yükümlülüğüdür. Siyasal itaat, bir bireyin niçin ve ne zaman bir devlete itaat etmesi gerekliliğini ortaya koyar (Yayla, 2018: 56-58).

Thomas Hobbes, doğa durumu kurgusunu insanın siyasal iktidarını elde etmesi ve elde ettikten sonra sürekli artırma arzusu ile izah etmektedir. Bu doğa durumunda bireylerin devlet sistemi olmadan yaşamlarını sürdürdükleri bir ortamdan, neden devlet sistemi çatısı altına girdiklerini incelemiştir. Hobbes'un doğa durumunda insan, olumsuz yönleri ile tasvir edilmektedir. Ona göre insan, bencil ve hırsçı bir varlıktır.

Doğa durumunda sahip oldukları ile yetinmeyen ve daha fazlasına sahip olmak için mücadele eden insan vardır. İnsanın şan ve şeref gibi duygular için yaşadığı ve bunun için mücadele edeceği düşüncesi de bulunmaktadır. Ayrıca, insanın korku ve gurur tutkuları insanı yanlış sürüklemekte ve doğa durumunu maksimum güvensizlik ortamına çevirmektedir (Demirci, 2017: 412-413, 419). Doğa durumunda yiyecek ve su gibi temel yaşam maddeleri kısıtlıdır. İnsanlar sadece arzuları veya mülkleri için değil, aynı zamanda kısıtlı temel yaşam maddeleri için de mücadele etmek zorundadır. Güçlü bir insan bile uyku anında kısıtlı su için çok zayıf biri tarafından öldürülebilmektedir. Dolayısıyla, doğa durumunda güçlü de zayıf da sürekli ölüm korkusu ile yaşamak zorundadır. Bu duruma son vermek, toplumsal hayatta barış, huzur ve istikrarı sağlamak devlet sisteminin inşa edilmesi ile mümkündür (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 67).

Hobbes, maksimum güvensizlik ortamında yaşamının insan için oldukça zor olduğunu savunmaktadır. Çünkü insanların birbirlerine itimadının olmadığı ve her an başkası tarafından zarar görme korkusu ile hayatlarını devam ettirmek zorunda olduklarını belirtmiştir. Leviathan isimli eserinde, “insanlar bir yolculuğa çıktıklarında kendini silahlandırır, hatta yolculukta birisinin eşlik etmesini isterler. Yatmadan önce evlerinin kapılarını kilitlerler; evde olduklarında bile çekmecelerini kilitlerler.” ifadelerini kullanmıştır (Hobbes, 1839: 114). Bu şekilde bireyler arasında var olan güvensizliğe vurgu yapmakla birlikte dünyanın her yerinde bu güvensizlik durumunun olduğu da söylenemez (Hobbes, 2011: 102).

Hobbes’un egemeninde bütün dönemlerde krallar ve iktidar sahipleri sahip oldukları sınırlarına kalelerini, ordularını dikmişler, bu şekilde vatandaşlarını korumuşlardır. (Hobbes, 2011: 102). Hobbes’un egemeni, toplumda yapılan bir sözleşmenin ürünüdür. Sözleşmeye herkes taraftır ve sözleşme sonucunda herkesin iradesini temsil eden egemen, sözleşmenin tarafı değil, ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin bu şekilde kurulmasından itibaren, egemenliğin halkın rızasıyla devredildiği kişi veya kurulun tüm hak ve yetkileri başlar (Hobbes, 2011: 136-137). Dolayısıyla egemen erk, toplumun yararını düşünmekten başka bir şey yapmayacaktır ve herkes bu erke itaat edecektir.

Locke, Hobbes gibi doğa durumu kurgusu üzerinden devletin neden var olması gerektiğini açıklamaktadır. Siyasal güce yönelik Locke’un tutumu Hobbes’unkinden

bir yönüyle ayrılmaktadır. Hobbes, her bireyin kendi adına sınırsız doğal hakkı bulunduğunu ve doğa durumunun bir çatışma durumu olduğunu savunurken, Locke ise bizi yaratmış olan yaratıcıya borçlu olduğumuzu “kendimizi koruma”nın doğal görev olduğunu ileri sürmektedir. Locke, Hobbes gibi insanın kendi aklıyla yönetim kurmasından hareketle akıl ve mantık üzerinden devlet sisteminin varlığını savunmaktadır (Monk, 2004: 114-115). Locke’un doğa durumunda herkes eşittir. İlk insan Âdem’in de Allah tarafından pozitif bir yetkilendirilme ile otorite ve hükümlanlık sahibi olmadığı tezi ile yeryüzündeki yöneticilerin iktidarlarının kaynağı olarak inanılan özel hükümlanlık ve yetkisinden bahsedemeyeceklerini savunmaktadır. Siyasal iktidarı, mülkiyeti düzenleme ve koruma amacıyla ölüm cezası da dâhil olmak üzere tüm cezaları içeren kanunlar yapma, bu kanunların uygulanmasında ve devlete dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunulmasında halkın gücünü kullanma ve tüm bunları kamu menfaati için yürütme hakkı olarak tanımlamaktadır (Locke, 2016: 10-11).

İnsanlar doğa yasalarını ihlal ederek, zaman zaman başka kişilerin mülkiyetlerine ve canlarına zarar verebilmektedir. Bu noktada bütün bireyler bir başkasının hakkını çiğnemekten ve birbirlerine zarar vermekten alıkoyma yetkisine sahiptir (Locke, 2016: 16). İnsanlar, doğa durumu yasalarını ihlal eden kişileri cezalandırırken adalet sınırını aşabilmektedir. Standardı olmadığı için hafif ceza verilebilecek yasa ihlalleri için ağır cezaların verilmesi mümkündür. Bu nedenle insanları adil olarak yargılama yetkisi bir üst otoriteye devredilmelidir. Devlet, mülkiyetleri ve insanların canlarını zarara uğratan bireylerin ceza ve infaz işlerini tarafsız bir şekilde yürütmek ile görevli olacaktır. Böylece yargılama ve cezalandırma gücü artık kamusaldır (Oğuz ve Tok, 2017: 478-479).

Toplumun rızası ile kurulan bir iktidar, doğal olarak toplumun yansıması olacaktır. Locke’un toplum sözleşmesinde insanlar kendilerini bulmaktadır. Buradaki egemen erke itaat etmek aslında insanın kendisine itaat etmesidir. Hobbes ve Bodin ile kıyaslandığında burada monarşi değil, daha demokratik bir rejim ile karşılaşmak mümkündür. Egemenin yumuşatılmış hali olduğundan bütün gücün bir makamda toplanması fikrîde bulunmamaktadır. Bu durum kuvvetler ayrılığı ilkesine götürmektedir. Egemenin kısıtlanmış bir yetki ile donatıldığı görülmektedir. Yasamanın tamamen halk tarafından yapıldığı, yürütmenin ise bir gruba veya bir

kişiyi devredildiği sistem, Locke'un yönetim anlayışını ifade etmektedir. Halkın yönetimde yer alması, egemenliğin yayılması ve bölünmesi fikri, egemenin değil de, halkın daha ön planda olduğunu göstermektedir. Bu noktada eğer egemen halkın çıkarları dışında yürütme görevini sürdürecektse olursa, insanların egemeni tamamen yönetimden indirme hakkı doğmaktadır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 69).

Aydınlanma zihniyetinin önemli bir filozofu olan Rousseau'nun (Rousseau, 2011: 4), "İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur" fikri üzerinden ele aldığı doğa durumu kurgusu diğer toplum sözleşmecilerden farklıdır. Rousseau, doğa durumunda insanı ne kötü ne de iyi olarak tasvir etmektedir. Onun odak noktası, insanın doğa durumundaki özgürlüğüdür. Rousseau'nun doğasında insan ilkel olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayram, 2017: 588). İnsan, artık o yalın ve mutlu doğa durumuna, dönülemez bir yola girmiştir. Bir kişi belirli toprak parçasını çevreleyerek kendi mülkiyetini ilan etmiştir. İnsan uygarlaşmaya başlamıştır. Bu durum beraberinde toplumsal huzursuzluğu getirmiştir (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 69).

Rousseau'nun toplum sözleşmesi, kişilerin bir araya gelerek kendi iradelerini temsil edecek üst kurumu tasvir etmektedir. Üst kurum, aslında genel iradeyi temsil etmektedir. Genel irade ya da egemenlik bir kanun çıkarttığında ve insanlar bu kanuna uyduğunda aslında kendi iradelerine, kendi yasalarına uymuş olacaktırlar. Toplum sözleşmesinin asıl amacı, "kişiyi mülkiyetini ve toplumun tüm gücünü savunacağı ve koruyacağı bir kurum bulmaktır. Bu kurumlar aracılığı ile kişi diğer herkes ile birleşecek ve böylece sadece kendisine itaat edecek ve önceki kadar da özgür kalacaktır." (Rousseau'dan akt. Bayram). Herkesin kendini hiç kimseye bırakmadan herkese bırakması için kişi tamamen kendisinin de bir parçası olduğu sözleşmeyle var olan topluma boyun eğmelidir. Herkes, herkes için eşit koşullar altında, başka bir gerçek kişiyi değil de ortak bir organın kişisel olmayan otoritesine itaat edeceğinden, hiç kimse şahsi olarak bir başkasına bağlı kalmayacaktır (Bayram, 2017: 594).

Rousseau'nun egemeni, insanların genel iradesini temsil etmektedir. Bundan dolayı Rousseau, halk egemenliğini tasvir etmiştir. Buradaki halk egemenliği, Fransız İhtilali sonrası mutlakiyetten millete geçen egemenlik şeklinde değildir. Rousseau'nun halk egemenliği, bireylerin iradesini temsil eden mutlak bir egemendir. Hobbes gibi Rousseau da bölünmez, devredilmez ve mutlak bir egemenlikten bahsetmektedir. Egemen, gerektiğinde gücü tereddütsüz uygulamaktadır. Bu durum insanın özgürlüğü

içindir ve Rousseau'nun egemeni de Hobbes'un egemeni gibi sadece toplumun yararını gözetir. Rousseau, farklı bir doğa durumu kurgusu ile siyasal hayatta devlet sisteminin varlığını tartışmıştır. Doğuştan özgür olan ama sonrasında bu özgürlüğü yitiren insanın ancak devlet sistemi ile tekrar özgürlüğüne kavuşabileceğini savunmuştur. Toplum sözleşmesine herkesin dâhil olması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun sonucunda genel irade yani egemenin ortaya çıkması mümkün olacaktır. Egemen, mutlak ve bölünemez bir rol üstlenecektir (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 70).

Egemenlik kavramını ortaya atarak siyaset kurumunun yönünü belirleyen düşünürlerden biri olan Bodin, Ortaçağın tüm gelenek ve kurumlarıyla yerini modern çağlara bırakmaya başladığı o dönemde, devletin ayırt edici gücü olarak egemenlik kavramını siyaset hayatına kazandırmıştır. Geç Rönesans düşünürü olarakta görülebilecek Jean Bodin, döneminde meydana gelen siyasi karışıklıklar ve mezhep savaşlarını devlet yönetimi fikirlerine de yansıtmıştır. Fransa'daki mezhep savaşlarına Saint Barthelemy Katliamı olarak bilinen Huguenot olaylarını örnek göstermek mümkündür. 24 Ağustos 1572'de Katolik mezhebine mensup kişiler Paris'te Protestanlara saldırıda bulunmuştur. Kısa sürede tüm Fransa'ya yayılan bu saldırılarda iki gün içerisinde on binlerce Protestan öldürülmüştür (Beriş, 2017: 355, 360).

Döneminin siyasi ve mezhepsel karışıklıklarına şahit olan Bodin, egemenlik kavramını bölünemez, mutlak ve sürekli olarak tanımlamıştır. Egemenliğin alt katmanlarına inerek, meşruluğu incelemiş ve egemenliği bir kavram haline getirmiştir. Bodin, insanların neden egemene itaat ettiğini ya da etmesi gerektiğini aile örneği üzerinden açıklamıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2018: 20, 27, 29). Bodin, aile örneğinden hareket ederek devleti tanımlamıştır. Aile müessesesinin devleti oluşturduğunu, ailede yönetici olarak babayı, gökyüzünde güneşi ve dünyada tanrıyı tek gördüğü gibi devlette de tek bir yönetimin varlığını ve iyi bir devletten bahsedebilmek için de bölünmez egemenliğin egemen bir iktidar olarak devlette olması gerektiğini savunmuştur (Akat, 1974: 566).

Bodin'in mutlak otoritesinde, Tanrı'dan sonra, kendi üzerinde hiçbir güç ya da kurum egemen erkin üzerinde konumlanamaz. Aynı zamanda egemenin mutlak monarşilerde daha uygun olduğunu da savunmaktadır. Başka bir ifadeyle, mutlak yönetim sisteminde tek ve bölünemez bir iktidar bulunmaktadır. Bu düşünce ile varılabilecek sonuçlardan biri de, kilise ve imparatorlukların egemen erkin kontrolüne

girmesidir (Beriş, 2008: 58).

Bodin'in egemenlik kavramının önemli noktalarından biri de egemenin bir kişide değil, bir makamda olmasıdır. Bodin, istenildiğinde geri alınabilen ya da süreli olan iktidarı egemen olarak değil yetkili, yönetici olarak görmektedir. Özellikle monarşilerde kral egemen olarak yaşar ve ölümü ile birlikte kendinden sonra yerini alacak kişiye arada herhangi bir boşluk yaşanmadan egemenlik hakkını devreder. "Kral öldü, yaşasın kral" sözü de bunu vurgulamaktadır (Aydınlı ve Ayhan, 2004: 74). Bodin'e göre devlet iktidarının fiziksel güç kullanması söz konusudur. Gücünü zorbalıktan alan bir eşkıya grubunun gücü ile devlet iktidarı arasındaki farkı karşılaştıran Bodin, devletin varlığının amacını belirler ve devleti devlet yapan noktaları vurgulamaya çalışır. Devletin hukuk alanı üzerinden hareket etmesi ve yönetiminin adalete dayanması ile eşkıya ve iktidar arasındaki farklılığa da işaret etmektedir (Saygılı, 2014: 188).

2.2.3. İnsan Hakları ve Polislik

Polislik, bir devletin, insan haklarının en temeli olan yaşam hakları, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakları ile adil yargılanma hakkı ve hukukun eşit korunması hakkı gibi diğer önemli insan haklarını koruma yükümlülüklerini yerine getirme araçlarından biridir. Bununla birlikte, hukuka aykırı ve etik olmayan polislik faaliyetleri, bu hakların ciddi şekilde ihlal edilmesine yol açabilir ve hatta yol açmaktadır. Polislik aynı zamanda siyasi hakların korunmasında veya kötüye kullanılmasında ve ekonomik, sosyal ve kültürel hakların sağlanmasında önemli bir rol oynar. Etkili polislik, bu haklar için gerekli olan sosyal barış ve huzuru sağlayabilirken, duyarsız, etkin olmayan polislik bu haklar için gerekli olan sosyal barış ve huzuru baskılayabilir veya yerine getirilmelerini engelleyebilir. Aynı şekilde, düzensizlik veya çatışma zamanlarında polislik, insani standartlara saygının sağlanmasında olumlu veya olumsuz bir faktör olabilir (Crawshaw, 1997: 2).

Polisin rolü, devletlerin insanların hak ve özgürlüklerinin korunmasını sağlama yükümlülüklerini yerine getirme veya yerine getirmeme araçlarına dair tartışmaların merkezinde yer almaktadır. İnsan hakları, insanın doğuştan sahip olduğu onur ve değerden kaynaklanır, evrensel ve bölünmezdir. Uluslararası belgelerde yer alan bu haklar, kişinin yaşam, özgürlük ve güvenlik haklarını ve işkenceye, zalimane veya

aşağılayıcı muameleye ve gereksiz veya keyfi özgürlükten yoksun bırakmaya karşı korumaları bakımından suçun önlenmesinde ve polislikte ana hedefdir. Bu belgeler ayrıca, herhangi bir nedenle özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere insanca, saygılı ve onurlu bir şekilde davranılması gerektiğini de göstermektedir. İnsan haklarının korunması, polise hem pozitif hem de negatif sorumluluklar yükler. Pozitif sorumluluk, polisin halkı güvende tutması ve güvenliğini sağlamasıdır. Bu husus, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin (İHEB) 28. maddesinde, “herkesin [insan] hak ve özgürlüklerinin... tam olarak gerçekleştirilebileceği bir sosyal ve uluslararası düzene hakkı vardır” şeklinde belirtilmektedir. Negatif sorumluluk, polisin devlet gücünü kullanırken kısıtlamalar getirerek halkın özgürlüğünü korumasıdır. Bu da, İHEB'in 29. maddesinde, hak ve özgürlüklerin kullanılmasında, “herkesin, ancak başkalarının hak ve özgürlüklerinin gerektiği gibi tanınması ve bunlara saygı gösterilmesi ve demokratik bir toplumda ahlak, kamu düzeni ve genel refahın gereklerinin yerine getirilmesi amacıyla kanunla belirlenen sınırlamalara tabi tutulacağı” şeklinde ifade edilmektedir (Bowling vd., 2004: 16).

İnsan haklarının, bireyler ve devlet arasındaki ilişkiyle ilgili olması, devletin bireyler üzerindeki güç kullanımını kontrol etmesi ve düzenlemesi ve polisin de devlet adına güç kullanması nedeniyle insan hakları ile polislik arasındaki ilişkinin incelenmesi önemlidir. Polislik, devletlerin kendi yetki alanlarındaki kişilerin insan haklarına saygı gösterilmesini ve bu hakların gözetilmesini güvence altına almak için uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme veya yerine getirmeme araçlarından biridir. Dolayısıyla, bu sorumluluklardan bazılarının ne ölçüde yerine getirildiği, polisin davranışlarına ve polislik faaliyetlerinde bireysel olarak ve günlük olarak etkileşimde buldukları bireylere ve gruplara karşı tutum ve davranışlarına bağlıdır (Crawshaw vd., 2007: 18-19).

Polis ve vatandaşlar arasındaki etkileşimlerin çoğu, son derece zor ve zorlu koşullar altında gerçekleşir. Ayrıca, büyük ölçüde, bu etkileşimlerin doğrudan bir denetimi yoktur. Bu etkileşimlerde ve bir devletin uluslararası yasal yükümlülüklerine ilişkin olarak polisliğin önemli rolü, polis yöneticilerinin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamadaki görevinin niteliğini ve önemini göstermektedir. Bu görev nedeniyle, insan hakları ve polislik arasındaki ilişkiyi uluslararası insan hakları araçları çerçevesinde araştırmak önemlidir. Polisin “hukuku uygulama görevlileri” olarak

adlandırılması, uluslararası insan hakları araçlarının özellikle de polise hitap edenlerin önemli bir özelliğidir. Genel olarak polisin temel işlevleri suçu önlemek ve tespit etmek, düzeni sağlamak ve gerektiğinde yeniden sağlamak ve acil durumlarda yardım ve destek sağlamak olduğu kabul edilir. Polis, polislik işlevlerini yerine getirebilmek için yasaları uygular (Crawshaw vd., 2007: 19).

Polis, suçları meydana geldikten sonra aydınlatmak ve soruşturmak yerine, meydana gelmeden önce tahmin etmeyi ve önlemeyi tercih eder. Polislerin çoğu, bunu gerçekleştirebilme metotlarından birisi olan “tahmine dayalı polislik” teknolojisini kullanmaktadır. Bununla birlikte, bu önleyici stratejiler, bireylerin insan haklarına veya kişisel dokunulmazlıklarına müdahale edebilecek müdahaleleri veya diğer “suç öncesi” polislik faaliyetlerini içerdiğinde, istatistiksel olarak gelecekte suç işleme riski taşıyanları belirlediğinden yasal ve etik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, “akıllı (teknolojik) önleme” stratejileri, toplumun ahlaki söylemini zayıflatarak geleneksel cezai sorumluluk anlayışını değiştirmekte ve suça ulaşmanın ahlaki nedenlerinden ziyade, suçu işlemeye yönelik araçların azaltılmasına odaklanmaktadır. Bu durumda, kişilerin bireysel vakalardan ziyade, bir gruba veya “sınıf”a ne kadar iyi uyum sağladıklarına göre, dolaylı olarak “veri tabanı” sisteminde değerlendirilmesi riski vardır. Bu sorun bir asırdan fazla bir süredir ceza hukukunda görülmektedir (Babuta ve Oswald, 2021: 225).

İnsan hakları ve polislik arasındaki bağı incelerken, çeşitli polislik işlevleri arasındaki ilişkiyi hesaba katmak ve bu bağı sadece kanunların uygulayıcısı rolü ile ilgili olarak değil, tüm polis faaliyeti kapsamında dikkate almak önemlidir. Polislik faaliyetleri çeşitli faaliyet biçimleri olarak görülse de, bunların tek ve kesintisiz bir polislik işlevine karşılık geldiği duygusu vardır. Örneğin, polis, kamu düzenini koruyarak ve olağanüstü durumlarda yardım ederek, topluma bazı suç türlerini önleyebilecek ve hatta suç veya düzensizliğin kökeninde yatan bazı sosyal veya ekonomik koşulları hafifletebilecek şekillerde hizmet eder. Polisin toplumla etkileşimi ve topluma yardımı, suçun tespitinde halkın işbirliğini de teşvik edebilir. Diğer suç türlerini önleyebilir veya toplumsal gerilimi azaltabilir veya düzensizliğin ortaya çıkmasına karşı koyabilir (Crawshaw vd., 2007: 20).

Dijital çağ ve özellikle yapay zekâ destekli analitik araçların ortaya çıkması, devletlerin gözetim yeteneklerinde bir değişiklik getirmiştir. Devletler, geçmişte

yalnızca az sayıda kişiyi izleyebilmiş ve faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmiştir. Ancak günümüzde, devletlerin yetki alanlarındaki hemen hemen herkesi izleyebildiği, ayrıntılı bireysel profiller oluşturabildiği, gelecekteki davranışları tahmin edebildiği ve kişi odaklı kararlar alabildiği yaygın bir gözetim toplumuna doğru ilerlenmektedir. Dijitalleşme ve yapay zekâ, devletlerin gözetim yeteneğini neredeyse hiçbir maliyet ödmeden kullanmasına izin vermektedir. Bu gözetim yeteneğinin kesin etkisi henüz bilinmemekle birlikte, bireylerde, davranışlarının gözlemlenmesi ile ortaya çıkabilecek sonuçlar konusundaki endişeleri nedeniyle caydırıcı etkiler yaratması muhtemeldir (Rautenberg ve Murray, 2024: 2). Her yerde sansür ve gözetim artmaktadır. Günümüzde devletin ve endüstrinin hayatımız, tercihlerimiz, inançlarımız ve faaliyetlerimiz hakkında erişebildiği veri miktarı benzeri görülmemiş düzeydedir. Aynı zamanda, bilgisayar ve sosyal medyanın yaygın kullanımı, yapay zekâ, makine öğrenimi ve yüz tanıma gibi yeni teknolojilerle birleştiğinde, bu bilgileri analiz etmek, izlemek, sansürlemek, manipüle etmek ve kontrol etmek, yasal yaptırımları otomatikleştirmek veya ticari çıkarları desteklemek üzere güçlü yeni araçlar sunmaktadır. Hukuktaki geleneksel anlayışa göre caydırıcı etki, bir kişinin kendisini sansürlemesi ve yasal veya hatta arzu edilir olmasına rağmen bir faaliyette bulunmaması veya konuşmaması şeklinde ortaya çıkar (Penney, 2022: 1452-1454).

Her ne kadar genellikle bireysel düzeyde bir değerlendirme olarak sunulsa da, istatistiksel risk değerlendirme aracının çıktısı, grup düzeyinde bir sınıflandırma veya kategorizasyon olarak daha iyi anlaşılabilir. Algoritma, “Bu bireyin belirli bir şekilde davranma olasılığı nedir?” sorusuna cevap vermek yerine, aslında, “Bu birey, verilerde belirli bir şekilde davranmaya devam eden diğer bireylere ne ölçüde benziyor?” sorusuna cevap vermektedir. Suçlu gruplarına uygulandığında tahmine dayalı yargılar anlamlı olabilir, ancak bireysel düzeyde, tahminler birçok kişi tarafından kesin olmayan olarak kabul edilir. Çünkü masumiyet karinesinde, kişinin kendisine isnat edilen suçu işlediği kesin ve inandırıcı delillerle sabit oluncaya, hakkında cezai karar verilinceye kadar suçsuz sayılması esastır ve lekelenmeme hakkı vardır. Grup düzeyinde sınıflandırma ile bireysel düzeyde tahmin arasındaki fark çok önemlidir, ancak bu farklılıklar sıklıkla göz ardı edilir veya yanlış yorumlanır. Bireysel düzeyde bir “risk değerlendirmesi” aracı olarak grup sınıflandırma yöntemlerinin kullanılması durumunda, polisin önleyici rolünün bireysel adaletten grup temelli müdahaleye

kayma riski ve geçmiş verilerde tanımlı belirli bir “profil”e uymalarına dayandırılarak bireylere karşı potansiyel olarak olumsuz ayrımcılık yapılması riski bulunmaktadır. Bu, ayrımcılığın bir veya daha fazla korunan özelliğe karşılık gelmesi durumunda devletin eşitlik görevini devreye sokabilir ve ayrıca bireylerin sistematik olarak “profillemesi” yoluyla korunan özelliklerle bağlantılı olmayan yeni hedef gruplar oluşturabilir (Babuta ve Oswald, 2021: 226).

Belirli grupların “tehlikeli” olarak sınıflandırılması, yani başkalarına ciddi zarar verme potansiyeline sahip olması durumunda, bu grupların özgürlükleri üzerinde muhtemelen daha fazla kısıtlama getirecektir. Örneğin Britanya’da, seks suçluları hapisshaneden serbest bırakıldıktan sonra riskli gruplar olarak görülürler. Bu durum, Gary Marx’a göre “gözetlemenin amacından sapması”dır. Başka bir deyişle, mahremiyeti koruyan mevcut engellerin “suç kontrolü” veya “toplum güvenliği” için bireylerin hayatlarının neredeyse her yönünün rutin olarak incelenmesinin haklı olduğu algısını oluşturmaktadır (Maguire, 2000: 334).

İngiltere’de Metropolitan Polisinin “Çete Matrisi”nde olduğu gibi, risk puanlama sistemi, bilinen suçlularla ilişki ölçütlerini de kullanarak bireyleri yalnızca belirli bir grup veya çevre ile ilişkilendirerek daha yüksek riskli olarak etiketleyebilir. Bu, yalnızca bireylerin belirli bir çevreyle veya grupla ilişki kurmaları nedeniyle olabilir. Bu durum ise Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 26. maddesi ve AİHS’nin 8. ve 14. maddelerinde yer alan aile hayatına, konuta ve yazışmaya saygı gösterilmesi ve ayrımcılığa karşı korunma hakkı gibi konularda ayrımcılık yapılmaması haklarına dair daha fazla sorunu gündeme getirir. Uygulamada birliktelik kriterlerinin “risk belirleyiciler” olarak kullanılması, bireylerin suç faaliyetlerine karışıklarına dair hiçbir kanıt olmasa bile “birliktelikleri nedeniyle suçlu” muamelesi görmelerine yol açabilir. Ayrımcılık, profilleme ve mahremiyet ihlalleri risklerinin ötesinde, bireylerin toplumdaki birlikteliklerine dayalı risk değerlendirmesi yapılması, bireylerin normal sosyal faaliyetlere katılmaları konusunda isteksizliğe yol açabilir. Dolayısıyla AİHS’nin 10. ve 11. maddelerinin ifade özgürlüğü hakkı ve toplanma ve dernek kurma özgürlüğü hakkı gibi ihlallerini de doğuran bir “caydırıcı etkiye” neden olabilir (Babuta ve Oswald, 2021: 226-227). Bir kişinin gelecekte yaptırımlardan kaçınmak için temel hak ve özgürlüklerini kullanmaktan veya hukuken meşru belirli eylemleri yapmaktan kaçınması caydırıcı

etkidir (Süngü, 2021: 105). Caydırıcılık ilkesi, bireylerin genellikle devletin yasaları tarafından caydırıldığı varsayımına dayanmaktadır. Araştırmacılar, bireylerin cezai ve hukuki cezalardan korktukları konusunda hemfikirdirler. İdeal olarakta, şüphesiz bireylerin cezanın ne olduğunu tam olarak bilmesi ve davranışlarını bir düzenlemenin kısıtlamalarına uyarlayabilmesi gerekir (Bedi, 2021: 273).

Verilerin diğer kurumlar arasında paylaşılması da bu caydırıcı etkiye katkıda bulunabilir ve bireyleri, bu hizmetlerle olan etkileşimlerinin istatistiksel bir modele kodlanacağı ve gelecekte riskin bir göstergesi olarak kullanılacağı korkusuyla diğer kamu hizmetleriyle etkileşime girme konusunda isteksiz hale getirebilir. Bu nedenle, tahmine dayalı sistemleri çalıştırmak için yalnızca polis verilerinin kullanılması önyargıya yol açabilir. Ayrımcılık riski taşımakla birlikte, diğer kaynaklardan alınan daha geniş veri setlerinin kullanılması, bireylerin hak ve özgürlüklerini daha karmaşık şekillerde etkileyebilmekte, bunun ölçülmesi ve hatta belirlenmesi zor olabilmektedir. Polisin tahmine dayalı analiz kullanmasının vatandaşların kişisel dokunulmazlıkları üzerindeki önemli etkisi ve bu teknolojinin kullanımıyla ortaya çıkabilecek çeşitli yasal düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, açık ulusal kılavuzların veya mesleki standartların olmaması büyük bir endişe kaynağıdır. Uzun vadede polisin teknoloji kullanımındaki bu gelişmeleri ele almak için temel mevzuata ihtiyaç duyulabilir. Bu, yalnızca polisin algoritmaları kullanması için değil, daha genel olarak “halkın korunması” ve suç önleyici faaliyetlerin meşruiyetini garanti etmek üzere polisin yetkileri ve görevleri için de gerekli olabilir. Bu tür araçlar kısa ve orta vadede operasyonel olarak kullanılmadan önce, deneysel teknolojinin denemelerini kolaylaştırmak için net bir çerçevenin oluşturulması ve kontrollü bir ortamda objektif olarak avantaj ve dezavantajların değerlendirilmesi önemlidir. Bunun yapılmaması, toplumun polise olan güvenini zedeleyebilir ve gelecekte anlamlı diyalog kurma çabalarını tehlikeye atabilir (Babuta ve Oswald, 2021: 227-232)

Polis, kamu düzenini ihlal eden davranışlara karşı farklı ve orantılı güç kullanabilir. Bağımsız, hızlı ve etkili bir soruşturma yürütülmelidir. Kolluk kuvvetlerinin görevi kötüye kullanması, hukukun üstünlüğüne doğrudan bir tehdittir. Herhangi bir güç kullanımı, mevcut koşulların ortaya çıkardığı fiili tehditle orantılı olmalıdır. Kullanılan güç, hukuka aykırı veya orantılı değilse hukuki ve/veya cezai sorumluluğun doğması gerekir (Jagland, 2015: 52).

Kamu düzeni ve güvenliği ile özgürlük arasında var olan çatışmanın niteliği ve kapsamı hakkında literatürde süregelen bir tartışma mevcuttur. Ancak bu tartışmanın çok az kısmı polislik ve insan hakları tartışmasına taşınabilir, çünkü tartışma konusunun neredeyse tamamı yasalarla ortadan kaldırılmıştır. İnsan hak ve özgürlükleri ile bu hak ve özgürlüklerin sınırları hukukta açıkça tanımlanmıştır. Ayrıca polisin yetkileri de bu sınırlamaları yansıtmaktadır. Polisin meşruiyeti hukuka dayandığından, hukuka uyması gerekir (Crawshaw vd., 2007: 25).

Hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygının bir başka iyi göstergesidir. Murney, hukukun üstünlüğünün tek başına bir uygulama olmadığını, ancak çeşitli siyasi ve sosyo-ekonomik koşullardan oluşan bir dizi “geliştirme paketleri” ile gerçekleştiğini tespit etmiştir. Hukukun üstünlüğü, siyasi açıdan, devletin niteliğiyle, özellikle demokratik olup olmadığı ve devletin yolsuzluktan uzak ve etkili bir şekilde çalışma yeteneğiyle yakından ilişkilidir. Sosyo-ekonomik açıdan, hukukun üstünlüğü, daha yüksek yaşam beklentisi, eğitim düzeyi ve kişi başına düşen gelir ile ilişkilidir. Daha kapsamlı bir geliştirme paketinin parçası ise insan hakları temelli polis reformudur. 1990’dan itibaren uluslararası polis reformunda insan haklarının geleceği tartışılırken, polisliğin değişip değişmediğinden ziyade normların değişip değişmediği fikri öne çıkmaktadır. Adli analiz, kaynak yönetimi, eğitim, uygulama stratejileri, silahlar ve teknoloji, polisliğin önemli ölçüde gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, “reform” sadece değişiklik değil, aynı zamanda gelişme ve zihniyet, davranış ve örgüt kültürü açısından iyileştirme anlamına gelir (Bayley, 2014: 541, 543).

Etkili hesap verebilirlik sistemleri, polis için iki nedenden dolayı önemlidir. Birincisi, polisin yetkilerinin kötüye kullanılmasını önlemek için gözetim sistemleri oluşturur. İkincisi, halkın polislik politikalarına ve eylemlerine katılmasına ve bunları izlemesine imkân tanır. Demokrasilerde sınırsız gücün tek bir kişiye ya da gruba ait olmaması çok önemlidir. Bu ilke polis için bilhassa önemlidir, çünkü polisin silah taşıma hakkı dâhil genellikle vatandaştan daha fazla yetkisi vardır. Bu nedenle, dünya çapında demokratik hesap verebilirlik sistemleri, yasal düzenlemeler sağlamak, halkın polise katılımını teşvik etmek ve polisin yetkilerini sınırlamak için geliştirilmiştir (O’Rawe ve Moore, 1997: 133).

Polisin mahremiyete ne ölçüde müdahale etmesi gerektiğine ilişkin tartışmalar sadece süreç ve hukuki meseleler değildir. Bunlar polisin meşruiyetini anlamının merkezinde yer alır. İstihbarat çalışmaları, kanunen meşrulaştırılsa dahi demokratik ilkelerle çelişiyor gibi görülebilir. Çok tartışılan bir konu olan toplum içinde espionaj faaliyetleri her zaman halk ile polis arasında çatışma potansiyeline sahiptir. Bu nedenlerden dolayı, polis yalnızca haklar ve yasal sürece değil, aynı zamanda adil yargılama ilkelerine de bağlı kalmalıdır. Sadece doğru olanı yapmakla kalmamalı, aynı zamanda kendilerine bu konuda eleştiri geldiğinde bu ilkeleri uyguladıklarını gösterebilmelidirler. Bu nedenle, kayıt tutma konusunda karar almayı destekleyen, kararların ve eylemlerinin şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlamak amacıyla kayıtların tutulmasını sağlayan bir kayıt yönetimi programı gereklidir (James, 2016: 25-26). Devletler otoritelerinin çoğunu, hükümetler de meşruiyetlerini etik ve yasal konularından alırlar (Crawshaw vd., 2007: 170).

Suçun hukuka uygun ve etik bir şekilde soruşturulması adil yargılanma hakkını koruyabilir, ancak hukuka aykırı veya etik olmayan bir soruşturma bu hakkı daha yargılama başlamadan önce ortadan kaldırabilir. Bir kişinin, adil yargılanma hükümleri uyarınca sahip olduğu temel haklardan bazıları, polis soruşturması sırasında önemli sonuçlar doğurabilir. Bunlar arasında, aleyhindeki tanıkları sorgulama veya sorgulatma, gereksiz gecikme olmaksızın yargılama ve örneğin kendisi aleyhine tanıklık etmeye veya suçunu itiraf etmeye zorlanmama hakları yer almaktadır. Suçluluğu yasalarca kanıtlanana kadar masum sayılma hakkı, polis soruşturmacılarının suç şüphelilerine ve soruşturmaya tabi tutulan kişilere karşı tutum ve davranışlarını bilinçlendirmelidir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 12. maddesinde ve insan hakları sözleşmelerinde de yer alan özel hayatın gizliliğine keyfi müdahale yasağı, polisin özellikle bireyleri ve evlerini arama ve yazışmaları, telefon konuşmalarını ve diğer iletişim biçimlerini dinleme yetkileri üzerinde sınırlayıcı bir faktördür. Suçun soruşturulması ve hatta diğer polislik görevleri için bu yetkiler gereklidir, ancak kesinlikle iç hukuka uygun olarak kullanılmalıdır (Crawshaw vd., 2007: 35).

2.3. BATI'DA VE TÜRKİYE'DE POLİS TEŞKİLATLARININ KURULUŞU

Toplumsal hayata geçiş ve sonrasında yaşanan ekonomik gelişmeler siyasal alanda yeni kurumların ortaya çıkmasını sağlamıştır. 12. ve 15. yüzyıllar arasında Avrupa'da 500 civarında şehir kurulmuştur. Şehirlerde insanlar, siyasal hayata katılabilecek meclisler kurmuş ve kral ile birlikte yönetimde yer edinmişlerdir. 19. yüzyılda Avrupa'da şehirler büyümüş ve buralarda kamu düzeni ve asayişin sağlanması için talepler artmıştır. Bu gelişmelere karşılık verebilmek için özellikle Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali sonrasında polis sistemleri ortaya çıkmıştır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 71).

M.S. 1000 yılından itibaren Avrupa'nın kentsel büyümesini beş evreye ayırmak mümkündür: Yaklaşık 1350'ye kadar kayda değer bir genişleme dönemi, 1350 ile 1500 arasında bir bunalım ve ardından trendsiz dalgalanma dönemi, 16. yüzyılda bir hızlanma, 17. yüzyılda bir yavaşlama ve nihayetinde 1750'den sonra muazzam bir hızlanma. 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar, birçok Avrupa bölgesi, haneler de dâhil olmak üzere küçük imalat birimlerinin ve onları uzak pazarlarla ilişkilendiren küçük tüccarların çoğalması ile proto-sanayileşme yaşamıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda beklenmedik bir hareket ile sermaye patlamış, imalat ve işçiler şehirlere taşınmış ve kırsal alanın geniş alanları sanayisizleştirilmiştir. Son yoğunlaşma patlaması, Avrupa kentleşmesini büyük ölçüde hızlandırmış ve bugün bildiğimiz şehirleşmiş kıtayı ortaya çıkarmıştır. Şehirler bir bütün olarak Avrupa nüfusuyla birlikte büyümüş ve bu nedenle kentsel yerlerin sayısı, nüfusun kentsel payı sabitken bile artmıştır. Hali ile bu artış beraberinde kırsalda yaşayanların geleneksel yaşam tarzlarının bozulmasına ve şehirlerde düzenin bozulması ile birlikte asayişsizliğe yol açmıştır. Şehirlerde dilenciler, işsiz güçsüzler, serseriler (kendi aralarındaki ifadeyle evsiz gezginler), kumarbazlar, sarhoşlar, yankesiciler, hırsızlar, fahişeler gibi insanların varlığında bir artış olmuştur. Şehirlerde güvenlik sorunları baş göstermeye başlamıştır. Böylece polis teşkilatlanmasının konularından bir boyutunu “şehirlerdeki güvensizlik ve asayişsizlik (düzensizlik) sorunu” oluşturur (Tilly, 1990: 49-50; McMullan, 1998: 97; Subaşı, 2018: 116).

15. ve 16. yüzyıllarda yaşanan gelişmeler günümüz modern devletinin temelini atmıştır. Weber'in fiziksel güç kullanımı merkezi otorite ile gerçekleşmeye başlamıştır. Özellikle kamu düzeni sağlama noktasında polis gibi kanun uygulayıcı

birimlere olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Avrupa’da devam eden iç karışıklıkların kontrol edilmesi, asayişin sağlanması için kolluk kuvvetleri kurulmuştur. Ekonominin canlanması şehirlerin büyümesi ile şehirlerde kamu düzeni ve asayiş önemli bir görev olarak insan hayatında yerini almıştır. Bu görev için yeni bürokrasinin inşa edilmesi kaçınılmaz bir durum olarak kendini göstermiş ve sonucunda polis teşkilatları kurulmaya başlanmıştır.

2.3.1. İngiltere’de Polis Teşkilatı Kuruluşu

İngiltere’de kolluk kuvveti ilk olarak 1829 yılında çıkarılan “The Metropolitan Police Act of 1829” yasası ile kurulmuştur. Bu tarihten önce kolluk kuvvetleri sorunuyla başa çıkmaya yönelik ilk gerçekçi girişim, 1749’da Henry Fielding’in Bow Street Sulh Hâkimliğine atanmasıyla gerçekleşmiştir. Göreve geldikten kısa bir süre sonra Henry Fielding ve kardeşi Sir John Fielding, kolluk kuvvetlerine olan ilgisini kısa sürede göstermiş ve Bow Street Runners olarak adlandırılan Bow Street Yaya Devriyesini kurmuşlardır. Bunlar düzenli olarak maaş ödenen, başarılı sonuçlarla ünlene ve polislik görevini yürüten dedektiflerdir (Lyman, 1964: 142). Bow Street Runners, ilk İngiliz polis gücü olarak kabul edilir. Başta altı kişilik erkek grubundan oluşan kuvvetin üyeleri tam zamanlı olarak çalışmakta ve konusunda eğitilmiş kişilerden oluşmaktadır. Yüksek yolsuzluk oranları ve yanlış veya kötü niyetli tutuklamalar nedeniyle hırsızların eylemlerini düzenlemek, resmîleştirmek ve yasallaştırmak için Fielding Kardeşler tarafından kurulmuştur ve 1839’a kadar Bow Street Runners polislik faaliyetini sürdürmüştür (Bow_Street_Runners: 2024).

Patrick Colquhoun, 1803 yılında kaleme aldığı “A Treatise on the Functions and Duties of A Constable” (Polis Memurunun İşlevleri ve Görevleri) isimli kitabında ilk inceleme notları başlığı altında mevcut sistemin geliştirilmesi adına polislerin geçmişte ve kendi zamanında uygulamadaki atanma usulleri ve görevlerine ilişkin tespitlerine dair öneriler sunmuştur. Toplumun gelişmesiyle beraber polislerin sadece sayısının artırılmasının yeterli olmayacağını, aynı zamanda görevlerinin de geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Düzenli bir polis teşkilatının var olması gerektiğini açıkça belirtmiş, polis teşkilatında sorumluluk alacak memurların görevlerini detaylandırmıştır. 1700’lerin sonunda İngiltere’de yerel kuvvetler genelde bölge kiliselerinin işe aldıkları memurlardan oluşmaktadır. Bunların haricinde merkezi

otoritenin (Londra bölgesinde) ve gönüllü birliklerin de kuvvetleri bulunmaktadır. Dönemin büyükşehirlerinde kiliselere ait 832 memur görev almaktadır. Hırsızlıkla mücadele etmek amaçlı kurulan Bow Street Koşucularında toplam 77 görevli çalışmaktadır. Toplamda ise, 1045 görevli memur Londra'daki bütün büyük şehirlerin genel polislik faaliyetlerinden sorumludur (Colquhoun, 1803: ix, xiii).

Eski polis sistemi etkisiz hale gelmiş, gelenek ve yeni endüstriyel kapitalizm, hem yasaların tanınmasını, hem de bunlarla başa çıkma isteğini geciktirmiştir. On sekizinci yüzyılda nüfus ve kentleşmede bir artış yaşanmış, Londra'da kolluk kuvvetlerine çok az önem verilmiştir. Londra'nın polisleri ve gece bekçileri yetersiz ve verimsizdir. On sekizinci yüzyılın ortalarına geldiğinde polisin artan kanunsuzluk ve suçla baş edememesi dönemsel kaygılara neden olmuştur. Polis genellikle sert ve zorbadır; birçoğu fiziksel veya zihinsel olarak görevlerini yerine getirmeye uygun değildir. Sonuçta, mahallenin en fakir ve en uygun olmayanları genellikle mahalle polisleridir. Birçoğunun rüşvet almak ve bilinen suçlularla işbirliği yapmakla adı çıkmıştır. Suçtaki artış, ölümle cezalandırılacak iki yüzden fazla suç içeren sert bir ceza kanununa yansımıştır. Sanayileşmenin etkisi ile hızla artan göç, alkol kullanımının ve ahlaksızlığın artması, doğum oranlarındaki artış, düşük maaşlar ve zorlu yaşam koşulları, Londra'da her biri yalnızca kendi sınırları içinde faaliyet gösteren ilçeler, mahalleler ve özel kuruluşlar kendi polislerini veya gece devriye sistemlerini kurmalarına neden olmuştur (Lyman, 1964: 141-142).

Bütün bu yaşananlar, seçkinlerin isyankâr (ve suçlu) yoksullara karşı hoşgörüsünü azaltmıştır. Bu, 1780'deki Gordon İsyanlarına ve 19. yüzyılın başlarında Napolyon Savaşlarını takip eden karışıklıklara verilen tepkilerde çok açık bir şekilde görülebilir. Daha genel bir anlamda, davranış kuralları, emekçi sınıfların kolektif faaliyetlerini etkileyecek şekilde değişmiştir. 18. yüzyıl sosyal ve politik yaşamının köklü ve kabul görmüş bir parçası olan hakların savunulmasında isyanlar otoriteye ve kamu düzenine karşı artık yıkıcı olarak görülmüştür (Taylor, 1997: 17).

19. yüzyılda İngiltere, işsizlik, ekonomik kriz, mezhepsel karışıklıklar ile mücadele etmektedir. Bunun üzerine Avam Kamarası tarafından 1828'de Londra polis gücü lehine bir rapor hazırlanmış ve sonucunda Peel'in Metropolitan Polis Tasarısı 1829 yılında Parlamentonun onayını almıştır (Parliament.uk).

1829 Metropolitan Polis Yasası, İngiltere'de merkezi ve birleşik bir polis

sistemi getirmiştir. Tarihi İngiliz özgürlük kavramı, Kraliyetin asayişini sağlama konusunda kabul edilen toplumsal sorumluluk teorisinde somutlaşmıştır. İngiliz adaleti ve yönetimi, genellikle soylular arasından seçilen, Kraliyet tarafından atanan, ücretsiz sulh hâkimlerinin yükümlülükleri ve ayrıcalıklarıdır. Kanun, geleneksel polis kuvvetleri yöntemlerinde bir devrim oluşturmuştur. İngilizlerin genel algısına göre; Kıta monarşisi polis tiranlığına dayanmaktadır. Dolayısı ile merkezi hükümetin gücünün güçlendirilmesini öneren herhangi bir önleme karşı şüpheli yaklaşılır. Londra Metropolitan Polisi, sonraki ulusal polis reformu için model olmuştur (Lyman, 1964: 141).

Düzenli ve profesyonel bir polis teşkilatının yokluğu, Sanayi Devrimi sonrasında Londra bölgesindeki suç oranlarının artmasına neden olmuştur. İngiltere-Fransa savaşının sona ermesi ve İngiltere'nin ekonomik olarak refaha ulaşmasının sonrasında suç oranlarını düşürmek üzere 1829'da düzenli, âdem-i merkezi yapıda, profesyonel, üniformalı ve tam zamanlı bir polis teşkilatı kurulmuştur. Devam eden yıllarda da yeni kanunlar ile Birleşik Krallık'ın tamamına yayılan polis teşkilatları kurulmaya devam etmiştir (Demirbaş ve Kavısracı, 2022: 73).

2.3.2. Fransa'da Polis Teşkilatı Kuruluşu

Fransız İhtilaline kadar olan süreçte polislik alanında gelişmeler oldukça nadir görülmektedir. 18. yüzyıla kadar bir polis teşkilatı bulunmamaktadır. Bunun yerine, daha çok belediyelerde, parlamento ve belediyenin yönetimi ve finansmanında görev alan görevliler bulunmaktadır. Sayıları ise oldukça yetersiz kalmaktadır. Örneğin, dönemin Fransa'sında önemli büyükşehirlerden biri olan Lyon kentinin güvenliğinden sorumlu personel sayısı 200 iken, Grasse'de ise sadece 6'dır (Merriman, 2006: 14). Ülkenin kolluk tarihi polis teşkilatından önce kurulan Ulusal Jandarma Teşkilatı ile başlamaktadır. Jandarma teşkilatı, Yüzyıl Savaşları (1337-1453) sırasında askeri bir kurum olan Fransa Mareşali'nin varisi olarak, 1791'de Ulusal Jandarma adı ile kurulmuştur. 1791 yılında jandarma teşkilatı resmî olarak ilan edilse de, kökeni 1337 yılına kadar uzandığından Fransız kolluk tarihini 1337 yılı itibariyle başlatmak mümkündür. 1791 ve 1798 yılında yapılan kurumsal düzenlemeler ile Jandarma, adli ve idari görevleri ile bir kolluk kuvveti olarak varlığını devam ettirmektedir (formation-ecole-gendarmerie-chaumont.fr).

Fransa ordusunun bir kolu olan jandarma iç güvenlikten sorumlu değilken, yine orduya bağlı olan ve askeri zabıta olarak görev yapan Marechaussee teşkilatı şehir dışında kalan alanların güvenliğinden sorumlu birimdir (Soytürk, 2012: 304).

Fransız İhtilali ile birlikte polis teşkilatı alanında yeni değişiklikler kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Şehirlerdeki nüfus artmaya başlamış, rejim karşıtı ayaklanmalar yaşanmış, yolsuzluk ve kaçakçılık gibi suçlarda artışlar olmuştur. Bu durumlar ile mücadele etmek amacıyla polislik alanında gelişmeler yaşanmıştır. Polis teşkilatına oldukça önem veren Napolyon, şehirler için polis bölgeleri oluşturmuştur. Napolyon, polis teşkilatında Makyavelci “böl ve yönet” ilkesi ile hareket ederek, imparatorluğunun büyük bir bölümünde görev almak üzere dört bölgede polis teşkilatını ihdas etmiştir. Bu sayede Napolyon, iç güvenlik yöntemini daha kolay hale getirmiş, Jandarma ve Polis arasındaki sınırları belirlemiştir (Emsley, 1999: 61-62).

19. yüzyılın ortalarında Fransa’da iç güvenlikten sorumlu polis ve jandarma (yerel veya belediye polisi) yapılanması, başkent Paris’te ayrı bir polis yapılanması (Paris Polis Emniyet Müdürlüğü) ve Ulusal Polis Genel Müdürlüğü şeklinde üç farklı polis teşkilat yapısı görülmektedir (Tosun, 2013: 76-77). Paris’te hükümetin atadığı Paris Bölgesi Emniyet Müdürü şehir polisini yönetmiştir. Polisin görev sınırları şehirler ile belirlenirken kırsal bölgelerin asayişinden jandarma sorumlu tutulmuştur. Bu ayrım şehir ya da kasabaların nüfuslarına göre yapılmıştır. Nüfusu 5000 ve üzeri olan yerleşim yerlerinin güvenliğinden polis sorumlu iken 5000’den az nüfusu olan yerleşim bölgeleri ise kırsal bölge olarak adlandırılmış ve güvenliği jandarmanın sorumluluğuna bırakılmıştır (Emsley, 1999a: 33-34).

Fransız polis sisteminin kurulduğu ilk zamanlarda polislerden sorumlu tek yetkili İçişleri Bakanlığı değildir. İlk zamanlarda hem vali hem de belediye başkanının polisi atama yetkisi bulunmaktadır. Atama konusunda merkezi ve yerel otorite arasında sürekli sürtüşmeler olmuştur. 1864 yasası belediye başkanının tavsiyesi üzerine Paris Emniyet Müdürüne polisi atama yetkisi verir; 1884 tarihli yasa, belediye başkanını temsili polis şefi olarak belirler ve ona emniyet müdürünün onayıyla personeli atama yetkisi verir. Bu durum özellikle Paris dışındaki bölgelerde ikili yapıya neden olmuştur. Yaşanan olumsuzluklar sonrası pek çok yerde belediyenin polisin yönetimine doğrudan müdahale etmekten giderek geri çekilerek, işleri polis müdürünün takdirine bıraktığı görülmektedir (Emsley, 1999a: 34).

Mutlakiyetçi sistem ile merkezi yönetimin güçlenmesinin ardından Paris bölgesinde iç güvenliği ve asayişini sağlama konusunda yaşanan ihtiyaç doğrultusunda Fransız Polis Teşkilatı, XIV. Louis tarafından 1667 yılında kurulmuştur (Emsley, 1999: 14). Fransız İhtilali ile birlikte modern Fransız polisinin önemli temellerini oluşturmuştur. Eski rejimde polis, genel asayiş ile ilgilenmektedir. Yeni rejim ise polise düzen getirmiş ve vatandaşların güvenliğini, vatandaşlık ve insan haklarını, özgürlüğün ve mülkiyet dokunulmazlığının korunması gibi daha modern ve demokratik görevler kazandırmıştır (Merriman, 2006: 7).

Yeni misyonu ile büyükşehirlerde görev alan polisler artık modern hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bu durum polislik mesleğini toplum gözünde cazip hale getirmiştir. Polisler de artık doktor ve mühendis gibi öne çıkan bir meslek görevlisi haline gelmiştir. Bunun sonucu olarak polislik mesleğine talep artmıştır. Sayısı artan teşkilat için yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Hiyerarşi, profesyonelleşme ve eğitimde kalite anlayışı gibi yenilikler polis teşkilatı ile anılmaya başlamıştır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 74).

Fransız polis sistemi, neredeyse her bakımdan İngilizlerle tamamen zıt bir yapıdadır. Fransız sistemi tamamen merkezileştirilmiştir. Sadece ülke genelinde aynı olan kurallar ve prosedürler konusunda değil, İçişleri Bakanlığı ülkenin her köşesindeki polis operasyonlarını yönetme yetkisine sahiptir. Polislik, ulusal hükümetin bir sorumluluğu olarak düşünülür. Nüfusu 10.000 ve üzeri olan bölgelerdeki polis atamaları Bakanlık tarafından yapılmaktadır. Nüfusu 10.000'in altında olan yerleşim alanlarında ise belediye başkanı ve belediye meclisinin kendi polis birimlerini oluşturma yetkisi bulunmaktadır. Bu iki yapılanmanın haricinde bir de kırsal bölgelerden sorumlu olan jandarma birimleri bulunmaktadır. Jandarma, Savunma Bakanlığı tarafından işe alınır ve maaşları ödenir, polislik faaliyetleri bakımından vali ve İçişleri Bakanlığına karşı sorumludurlar. Bir diğer ifadeyle, Polis birimleri İçişleri Bakanlığı bünyesinde iken, Jandarma birimleri, Savunma Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaktadır. Bu durumda Fransız Polis yapılanması merkezi yapıda ve üç farklı kurum altında toplanmaktadır (Bayley, 1975: 334).

Fransız polis sisteminin gelişimi her ne kadar siyasal gelişmelerden etkilense de, polis birimi genel olarak şehirlerin hiyerarşisi ile orantılı olarak gelişme göstermiştir. Bundan dolayı Fransız Polis Teşkilatı, şehirleşmenin ve modernitenin bir

çıktısı olarak batı düşüncesinde yerini almıştır. 17. yüzyıldan günümüze kadar birçok yenilik ile karşılaşan Fransız Polis Teşkilatı 1966 yılında çıkarılan kanun ile Ulusal Polis (Police Nationale) ismini almış ve doğrudan merkezi otoriteye bağlı olan valiye bağlanmıştır. Böylece Fransız Polis Teşkilatı, İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 75; Kaya, 2012: 26).

Türkiye’de Polis şehirlerin, Jandarma ise kırsal alanların güvenliğinden sorumlu güvenlik birimleri olarak kurulurken, Fransa’daki jandarma ve polis teşkilatlanması örnek alınan sistemler olmuştur (Soytürk, 2012: 302).

2.3.3. Türk Polis Teşkilatı’nın Kuruluşu

Türklerde eski dönemlerde polis teriminin bugünkü anlamda karşılığı olarak, “Yarkan” kelimesinin Moğolcadaki “Daruğa” ile aynı anlamda kullanıldıkları ve Yarkan teriminin polis, dedektif, cellat olarak çevrildiği anlaşılmaktadır. En eski Türk Polis teşkilatlarının “Karakol” terimini “dirlik ve düzenlik sağlama” anlamı ile bugünkü anlamda polisin görevinin karşılığı olarak kullandığı ve bu görevlerin icra edildiği yerlere ise “Karakolhane” adını verdikleri görülmektedir (Dündar, 1993: 213-214).

Günümüzde birçok farklı birimi ile ülke genelinde görev yapan Türk Polis Teşkilatı’nın temelleri Osmanlı İmparatorluğu’na dayanmaktadır. İslamiyet öncesi Türk Devletleri’nde ve Selçuklu Devletleri’nde iç güvenlikte asayiş ve düzenin sağlanması amacıyla çeşitli yapılanmalar mevcuttur. Türk zabıta tarihinde önemli bir rol oynayan ve bütün tarih boyunca, daima zabıta işlerinin de başında bulunduğu anlaşılan bir askeri görev sahibi olan subaşığı ilk zabıta olarak düşünmek gerekir. Büyük Selçuklu İmparatorluğu kurucusu Selçuk Beyin de bir subaşı olması (Alyot, 1947: 10), subaşının Selçuklularda geniş bir anlama sahip olduğunu göstermektedir. Osmanlı döneminde yurt içi emniyetin ve kolluk işleriyle görevli bütün teşkillerin en büyük amiri konumunda padişahlar tarafından kolluk görevinin ifa ettirildiği görülmektedir. Padişahlar, ülke içinde asayiş farklı dönemlerde, Sadrazam Paşa, Yeniçeri Ağası, Asesbaşı, Bostancıbaşı, Kapdanpaşa, Çavuşbaşılar, Böcekbaşı, Tebdil Çuhadarları, Beylerbeyi, Sancak Beyi (Vali ve Mutasarrıflar), Mütesellim, Müsellim, Voyvoda, Kadılar ve Subaşılar sorumluluğunda temin etmişlerdir (Okçabol, 2016: 36-47; Tongur, 1946: 5-34). Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar şehirlerin

güvenliklerinden sorumlu teşkilatlar genellikle askeri çatı altında yönetilmiştir.

Osmanlı'da Tanzimat Fermanı'na kadar olan süreçte başkent İstanbul'un güvenlik ve asayişinden yeniçeri ocağı sorumlu iken, kırsal kesimlerde ticari yolların ve yollardaki yolcuların güvenliği için Derbent Teşkilatı görevlidir. Bunların haricinde Kıta Avrupa'sındaki feodalizm sistemine benzer şekilde tımarlı sipahiler de barış zamanında kamu düzeninin sağlanması amacıyla çalışmıştır (Soytürk, 2012: 310). Tanzimat Fermanı ile yeni kurumların ortaya çıkması ve batı ülkelerinin etkisi ile güvenlik ihtiyacı, askeri kanattan ayrılarak yeni bir sisteme kavuşmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda polis teşkilatının kurulmasına giden süreç II. Mahmut dönemi ile başlamıştır. II. Mahmut, İstanbul'da polisiye görevlerini yürüten yeniçeri ordusunun siyasallaşmasından oldukça rahatsızdır. II. Mahmut Vaka-i Hayriye olarak bilinen girişim sonrasında yeniçeri ordusuna son vermiştir. Bunun sonucunda iç güvenlikte ve ordu genelinde yeni yapılanmalara gidilmiştir. Asakir-i Mansure-i Muhammediye ismiyle yeni ordu sistemi kurulmuştur (Zürcher, 2017: 57).

II. Mahmut ile başlayan siyasal hareketler, bürokrasinin etkinliği ve verimliliği, merkezi yapının güçlendirilmesi, hukuk, ordu ve eğitim gibi konularda geri kalmışlığın ivedi bir şekilde onarılması amacını taşımaktadır. Bu tema üzerinden orduda yapılan güvenlik kapsamındaki değişiklikler iç güvenlik yapılanmasına da sirayet etmiştir. Başta İstanbul olmak üzere şehirlerdeki güvenlik ve kamu düzeninin sağlanması amacıyla polis teşkilatı ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere Avrupa ülkelerindeki polis örgütlenmeleri incelenmiştir. Özellikle İngiltere ve Fransa'daki polis yapılanması incelenmiş ve Paris modeli rol model alınmıştır. Paris modelinin örnek alınmasındaki nedenleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Soytürk, 2012: 311-312):

- Bu dönemde yapılan reform hareketlerinde genel olarak Fransız etkisi görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına kadar bu süreç Fransa rüzgârı ile ilerlemiştir. 1870'de Fransa, Almanya'ya yenilince Fransa etkisi yerini Almanya'ya bırakmıştır.
- Paris polis sisteminin merkezi yapıda olması, Osmanlı sistemine uygulanmasında etkili olmuştur. İngiltere'de âdem-i merkeziyetçi yapıdaki polis teşkilatı dönemin yapısı için uygun değildir. Bu dönemde merkezi yönetimin daha güçlü ve etkin olması için girişimler bulunmaktadır.

- Fransa'daki jandarma ve polis sisteminin ayrılması, Osmanlı yönetimi için daha uygundur. Kırsal kesimlerde merkezi yapının gücünü daha çok hissettirmek isteyen merkezi yönetim için bu durum bir fırsat oluşturmaktadır. Dolayısıyla, kolluk yapılanmasında jandarma modeli de Fransa'nın bir yansıması olmuştur.

İç güvenlik hizmetleri Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonrası Osmanlı başkentinde ve diğer vilayetlerde öncesine göre gelişme göstermiş olmasına karşın, hiyerarşik yönden birden çok makama ve kişiye bağlılığı devam etmiştir. Teşkilat ve uygulama bakımından bu karışıklığı gidermek amacıyla 10 Nisan 1845 (12 Rebi-ül Evvel 1261) tarihinde İstanbul'da "Polis" adı altında bir teşkilat kurulmuş, aynı tarihte yayımlanan Polis Nizamnamesinde yeni kurulan polis teşkilatının görevleri belirtilmiş ve bu durum yabancı elçiliklere de bildirilmiştir (Egm.gov.tr). Polis adıyla kurulan bu kolluk kuvvetinin amacı, genel güvenliği, halkın ve belde sakinlerinin güvenliğine ilişkin görev ve sorumlulukları yerine getirmektir. İstanbul'da kurulan yeni kolluk kuvveti şehrin tümü ile sorumlu tutulmamıştır. Bunun yerine belirli bölgeler ile görev yerleri sınırlandırılmıştır. Galata ve Tophane bölgesi dönemin yabancı konukları için İstanbul'a giriş ve çıkış kapısını oluşturmaktadır. Galata bölgesi, aynı zamanda meyhanelerin yoğun olduğu ve buna bağlı olarak kolluk olaylarının sık görüldüğü bir yerdir. Bu çerçevede ilk dönemlerde kolluk ihtiyacının yoğun olduğu bölgedeki talebin karşılanması planlanmıştır (Gülmez, 1983: 4-5).

1845 yılındaki Polis Nizamının, 1 Temmuz 1800 tarihinde yayımlanan "Paris Emniyet Müdürünün Görevlerini Düzenleyen Kararname"de polisin genel görevlerini içeren on yedi maddenin esas alınarak hazırlandığı görülmektedir. Bu maddeler, başkentte görev alacak bu yeni kolluk teşkilatının görev ve yetkilerini göstermektedir. Nizamnamelerin önemli maddelerinden bazıları şunlardır (Gülmez, 1983: 5-10; Sönmez, 2005: 263-264):

- Polis, ülkenin iç güvenliğini ve kamu düzenini koruyan gerekli yasa ve tüzüklerin birliğini ve uygulanmasını denetleyecektir.
- Meclisin ayrıca kamu düzeninin ve asayişinin korunması amacıyla karakollarda görev yapan nizamiye askerlerini çağırma ve görevlendirme yetkisi de vardır.
- Yurt dışından veya illerden gelenlerin beraberlerindeki pasaport veya izin belgelerini saklamak ve yerine oturma izni vermek.
- Avcılara ateşli silah ruhsatı vermek.

- Devlet binaları ile kamuya açık alan ve yerlerin asayişini sağlamak.
- Dilencilerden çalışabilecek durumda olanların dilencilik yapmasını ve halkı rahatsız etmesini önlemek.
- Kötü niyetli kişilerin biraraya geldikleri yerleri, kumarhaneleri denetlemek ve bu tür yerlerin artmasını önlemek.
- Genel ahlaka aykırı yazıların basılmasını veya satılmasını önlemek için basına ve kitabevlerine dikkat etmek, dışarıdan gelen kitap, gazete ve diğer yayınların yayınlanmadan önce incelenmesi ve gerektiğinde toplanmasını sağlamak.

Polislik hizmeti, başkentte Yeniçeri Ağasının yerini alan Serasker, İhtisap Ağası ve Polis adlı bir teşkilat tarafından yürütülürken, taşrada ise ülkenin birçok vilayetinde kurulan Asakir-i Mansure Alayları ve sipahiler tarafından yürütülmüştür. Serasker tarafından polis hizmetlerinin yönetilmesinin askerlerin asli görevlerini aksattığı gerekçesi ile 1846 yılında seraskerden bağımsız olarak ve sadece polis hizmetlerini yürütmek için “Zaptiye Müdürlüğü, Zaptiye Müdür Yardımcılığı” ve polis ile ilgili kanunları hazırlamak üzere “Zaptiye Meclisi” kurulmuştur. Bir müddet sonra bu meclis lağvedilerek yerine “Divan-ı Zaptiye” ve “Meclis-i Tahkik” kurulmuştur. Böylece hem İstanbul’un hem de vilayetlerin asayiş işleri Emniyet Müdürlüğü tarafından yürütülmüş ve bu makam 1867 yılında polis teşkilatının müfettişlerle ikinci kez bağlandığı tek makam haline gelmiştir. Bu birleşmiş (tek) polis teşkilatı dönemi 1879 yılına kadar devam etmiştir. 1879’da Emniyet Müdürlüğü (Zaptiye Müşiriyeti) kaldırılarak yerine görevi sadece polis işlerini kapsayan Zaptiye Nezareti kurulmuştur. Böylece bir daha birleşmemek üzere polis ve jandarma birbirinden ayrılmışlardır (Egm.gov.tr).

1907 yılında yeni bir Polis Nizamnamesi hazırlanmıştır. Bu defa 167 madde içeren Nizamname, yabancı ülkelerin etkisinden bağımsız olarak düzenlenmiştir. Geniş yelpazede konular içeren maddelerden birkaçı şu şekildedir (Egm.gov.tr):

- Polisin izinde iken dâhil adli, idari, siyasi görevleri ve yetkileri,
- Merkez - taşra birimleri arasında hiyerarşi,
- Asakir-i Nizamiye ve jandarma ile olan ilişkiler,
- Müfettişlerin ve polis meclisinin görevleri,
- Polisliğe seçimi ve özlük haklarına ilişkin ödenek, tayin, cezalandırma, yargılanma usulü gibi hususları içermektedir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1909 yılında mecliste Zaptiye konuları görüşülmeye başlanmıştır. Bu yıl İstanbul Vilayeti Hakkındaki Kanunda bir kanun maddesinin kabulü ile Zaptiye Nezareti kaldırılmış, Genel Zabıta İdaresi ile görevli Dâhiliye Nezaretine bağlı Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti kurulmuştur. İstanbul ilinin asayişinden, emniyet ve muhafazasından sorumlu olmak üzere İstanbul Valiliği'ne bağlı İstanbul Polis Müdüriyeti kurulmuştur. Böylece, İstanbul il sınırlarındaki zaptiye memurları artık İstanbul Valisinin emir ve idaresindeki İstanbul Polis Müdüriyeti'ne verilmiştir (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, 1911: 340-341).

1913 tarihli Nizamname ile Emniyeti Umumiye Müdürlüğü Dâhiliye Nezaretine bağlanmış ve emniyet, heyet-i istihbariye, polis müfettişliği, memurin ve levazım, muhasebe ve tahribat şubelerinden oluşmuştur. Bu sayede Polis Teşkilatı artık Paris modelinde olduğu gibi İçişleri Bakanlığı bünyesinde görev üstlenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte polislik alanında yeni gelişmeler olmuştur. 1934 senesinde Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK) yürürlüğe girmiş, 1937 yılında ise çağa uygun ve modern bir polis teşkilatı kurmak amacıyla 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu (ETK) çıkartılmıştır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 78).

Türk Polis Teşkilatının temeli dönemin başkenti İstanbul'da atılmıştır. Yeniçeri ocağının kapatılmasının ardından başkentteki iç güvenlik ve asayiş konularındaki olumsuzlukları gidermek amacıyla yeni bir yapılanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaca cevap vermek amacıyla, Fransız etkisi ile Paris Polis Teşkilatı'nın örnekleminde bir sistem kurulmaya çalışılmıştır. İngiltere modelinin âdem-i merkeziyetçi polis yapılanması İstanbul yönetimi ile uyuşmadığı için merkezi yönetimin gücünü ön plana çıkartacak Paris'teki model örnek alınmıştır (Demirbaş ve Kavıracı, 2022: 78-79). Ülkelerin siyasi yapılarının özellikleri polis teşkilatlarına da yansımıştır. İngiltere âdem-i merkeziyetçi yapıda temellenen bir polis teşkilatı kurmuş, Fransa ise özellikle Fransız İhtilalinden sonra daha çok merkezi yapıyı güçlü kılacak bir polis teşkilatı yapısını tercih etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu da merkezi gücünü arttırmak için Fransa modeli ile bir polis teşkilatı kurmuştur.

2.4. GÜVENLİK TEORİLERİ

İnsanlar, çeşitli ve devamlılık arz eden ihtiyaçları olan varlıklardır. İhtiyaçların

tamamının bireysel olarak karşılanması ise mümkün değildir. Bu nedenle ihtiyaçlar, zaman içerisinde toplumların inşasını beraberinde getirmiş ve toplumların inşası da, bir düzen, barış ve istikrar ortamı arayışını tetiklemiştir. Bu mezkûr arayış, devlet olarak ifade edilen üst otoritenin varlığına temel oluşturmuştur.

Maslow'un hiyerarşisine göre, yiyecek ve içecek gibi temel fiziksel ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacı gelir. Bu durumda insanlar, temel fiziksel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra toplumsal, politik, iktisadi ve hukuki açıdan güven duyacakları bir ortam ihtiyacı duyarlar. Devletin, bu güveni vatandaşlarına vermesi gerekir (Karakehya, 2019: 50).

Yüzyıllar boyunca Batı ülkeleri yeni keşfedilen ülkeleri sömürgeleştirerek, doğal kaynakların kendi ülkelerine gelmesini sağlamış, ticarete ve doğal kaynaklara giden yolları kontrol altına almışlardır. Bu politikaların bir sonucu olarak da uluslararası güvenlik kavramı kaynakların kontrolü bağlamında gelişmiştir. Asya ve Afrika'da 14. ve 15. yüzyıllarda Avrupa ülkeleri tarafından başlatılan keşifler kapitalist dünya düzenini ortaya çıkarmış ve sanayi devrimiyle sermayenin batıya akışı ile bu bölgelerde refahın artması, güney bölgelerinde yoksulluk nedeniyle merkez (kuzey) - çevre (güney) ülke ayrımını meydana getirmiştir. Zamanla nüfus, enerji, şehirler ve endüstrilerdeki değişiklikler ve kapitalizm dünya çapında çevresel, sosyal, ekonomik ve güvenlik sorunları yaratmıştır. Batılı ülkeler, kendi içlerindeki kuzey-güney ayrımında kaynakları kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kontrol etmede ABD ve Japonya gibi büyük hegemonyacı ülkelerin oluşturduğu güvenlik stratejilerini takip etmişlerdir. 20. yüzyıla gelindiğinde sömürgecilik sona ermiş ve ulus devletler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmuşlar ve böylece hegemonyacı ülkeler arasındaki güvenlik stratejileri bölgesel hale gelmiştir (Bakan ve Şahin, 2018:137).

2.4.1. Güvenlik Kavramı

Güvenlik kelimesi İngilizce "security", Latince "securitas/securus"tan gelir ve "sine" "cura"dan türetilir. Sine cura; kaygısız, tasasız ve dertsiz olmak anlamına gelir. "Securitas" endişe ve tehlikeden uzak olmak veya biraz farklı bir açıdan bakıldığında emniyet ve güvenlik olarak tanımlanır (Neocleous, 2000: 42).

Meydan Larousse da (1992: 266) güvenlik genel anlamıyla, "Tehlike

bulunmaması hali, emin ve rahat olma” olarak tanımlanmaktadır. Güvenlik Terimleri Sözlüğünde güvenlik, değerlere yönelik tehditlerin ve bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusunun olmaması hali ile istenmeyen veya beklenmeyen durumlardan kaynaklanan zarara uğrama olasılığının olmaması durumudur. İnsana ve doğaya zarar verebilecek tehlike ve tehditlerle mücadelede kamu düzeninin temini, mal ve can güvenliğini korumak ve insanların korkusuzca yaşamasını sağlamak amacıyla teknolojiyi kullanmak dâhil aktif, pasif, önleyici, koruyucu, her türden önlemleri almayı güvenlik terimi kapsamında ele almak mümkündür (GTS, 2017: 256).

Güvenlik, sosyal bilimlerde toplumsal çerçeveye ve kapsama atıfta bulunan, bireylere, sorun alanlarına, toplumsal sözleşmelere ve değişen tarihsel koşullar ve koşullara uygulanan anahtar bir kavramdır. Güvenlik kavramı barışla yakından ilişkilidir ve ulus devletlerin, devletler üstü ve devletler harici aktörlerin “olağanüstü önlemler” gerektiren bir değeri ve faaliyet amacıdır. Güvenlik, önemli ölçüde kamu harcamalarını meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Güvenlik, toplumsal ya da bireysel bir siyasi ilke olarak özerk bir anlam taşımaz. Güvenlik her zaman belirli bireysel veya toplumsal değer sistemiyle ve bunun uygulanmasıyla ilgilidir (Brauch, 2008a: 2; Brauch, 2008b: 74).

Güvenlik durumu birbirinden hayli bağımsız objektif ve sübjektif koşulları içerir. Objektif mutlak güvenlik durumu, bugün itibariyle ulaşılabile dahi yarın ortaya çıkacak yeni tehditlere her daim açık olacak, tehditsiz bir hale işaret eder. Sübjektif güvenlik ise ya kendini mutlak olarak güvende hissetme veya tehlike hissini yatıştırılmış olması dolayısıyla kaygı veya evhamdan kısmen arınmış olma biçimini ifade eder (Zedner, 2015: 23-26).

Milli güvenliği hedef alan tehditler her daim nispi ve kesin olmayan bir şekilde ele alınmış, asıl tehdit ya da tehditlerin nasıl algılanacağı hususu korunması gereken değerler arasından tercih edilene göre değişmiştir. Örneğin, devlet temelli yaklaşımda kurumların yapısını ve devletin normal işleyişini baltalamaya yönelik girişimler tehdit olarak algılanılarak, demokrasinin ve bireyin özgürlüğünü tehdit edebilecek tedbirler alınabilmektedir. İnsan odaklı bir yaklaşımda ise devletin küçültülmesi pahasına demokrasi ve özgürlük değerleri ön plana çıkartılır, çünkü devlet, halkın çıkarlarını koruması ve hizmet etmesi gereken bir araç olarak kabul edilir (Birdişli, 2011: 152).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının yol açtığı sosyal ve ekonomik yıkımın

onarılmasına ve güçlendirilmesine yol açan strateji ve politikaların bir sonucu olarak güvenlik kavramı da değişmiştir. Devlet harcamalarının çoğu savaş zamanlarında askeri ve jeopolitik amaçlar için kullanılmıştır. Bu durum, sosyal, ekonomik ve bölgesel sorunların artmasına neden olmuştur. Sömürgelerinden ayrılan ulus-devletler sınırlarını daha da güçlendirmişlerdir. Böylece, büyük savaşların önlenmesi için küçük ulus-devletlerin kontrol altında tutulması düşünülmüştür. Bu süreçte, insan haklarının, barış ve güvenliğin korunması, sosyal gelişmenin sağlanması ve uluslararası ilişkilerin güçlendirilmesini amaçlayan BM sözleşmesi 1945'te imzalanmıştır. Daha sonra, 1949'da, üye devletlerin özgürlüğünü, demokrasisini ve insan haklarını korumayı ve Doğu Bloğunun tehdidine karşı bir güçler koalisyonu oluşturmayı amaçlayan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. SSCB öncülüğünde Batı Topluluğuna karşı Varşova Paktının kurulması ile de çok kutuplu bir dünyadan iki kutuplu bir dünyaya geçen rekabet dengesini değiştirmiştir. Bu dönemdeki nükleer silah üretimi ve iki süper gücün bölgeleri kontrol etme mücadelesi, çok sayıda savaşa ve kaosa yol açmıştır (Bakan ve Şahin, 2018: 137).

Güvenlik kavramını Soğuk Savaş devleti / askeri / statüko odağından genişletecek olanlara yönelik sık sık yöneltilen bir eleştiri, güvenlik kavramının genişletilmesinde, "güvenlik her şeyi kapsayacak" anlayışına dönüştürecek ve anlamsız hale getirecek kadar genişletilmesidir. Booth, güvenlik kavramının kapsamı genişletildikçe daha az tutarlı hale geldiğini ve güvenlik gündeminin aşırı yüklenme riski ile karşı karşıya olduğunu ileri sürer. Güvenlik kelimesi, çok büyük bir siyasi öneme sahiptir, bir konuyu bir devletin güvenlik gündemine almak, ona öncelik vermek anlamına gelmekte ve siyasi gerçekle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Buradan hareketle genişletilmiş güvenlik anlayışı daha iyi anlaşılabilir. Geleneksel güvenlik kavramını sürdürmek, güvenlik açısından neyin öncelikli olması gerektiğine dair devletçi, askerileştirilmiş ve maskülen tanımları sürdürmekten başka bir şey değildir. İnsan hakları, ekonomik adalet vb. gibi bazı konular neden güvenlik gündeminin dışında tutulmalıdır? Ne de olsa bunlar devletçi iktidar yapılarından yararlananlar için olmasa da birileri için çok önemli güvenlik meseleleridir. Temel mesele kimin güvende olacağıdır. Eğer devlet dışında farklı güvenlik referansları kabul edilirse, o zaman genişletilmiş güvenlik kavramında entelektüel bir tutarlılık vardır. Burada sorun, anlayışla ilgili entelektüel bir sorun değil, farklı askeri ve askeri

olmayan güvenlik taleplerini dengeleyen politik bir sorun haline gelir. Güvenlik kavramının genişlemesi, eleştirel güvenlik çalışmalarının temel amacının güvenlik anlayışını derinleştirmesinin kaçınılmaz sonucudur (Booth, 1997: 110-111). Güvenlik kavramı, bireylerin ve toplumun güvenlik anlayışından, siyasi ve felsefi görüşlerinden türetilmiş bir kavram olması nedeniyle genellikle muğlaktır. Bu nedenle güvenlik teriminin anlamı her yerde değişkenlik gösterebilmektedir (Bilgin, 2010: 36).

2.4.2. Yeni Güvenlik Yaklaşımları

Uluslararası düzenle birlikte siyasi ve bilimsel güvenlik kavramı da değişmiştir. 1919'da imzalanan Milletler Cemiyeti Antlaşması ile "kolektif güvenlik" kavramı gündeme getirilmiş, ABD'nin dünya çapında oynadığı küresel rolü meşrulaştırmak için İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ulusal güvenlik kavramı ortaya atılmıştır. 1990'lardan sonra ise, politika gündemine sektörel, çevresel ve insan güvenliği gibi yeni kavramlar dâhil edilmiş ve güvenlik kavramı genişletilip derinleştirilmiştir (Brauch, 2008a: 9; Brauch, 2008b: 74).

2. Dünya Savaşı, güvenlik araştırmalarının asıl araştırma konularını da etkilemiştir. Bu dönemde en çok araştırılan ve incelenen dört ana konu vardır. İlk olarak, güvenlik her zaman tüm devletlerin birincil hedefi olarak değil, göreceli önemi bir devletten diğerine ve bir tarihsel bağlamdan diğerine değişen çeşitli değerlerden biri olarak görülmüştür. Brodie, güvenliği "tehdidin büyüklüğü ile orantılı olarak diğerlerini öncelikli olarak yerinden edebilecek olsa da, yalnızca gerçekleştirilmiş veya gerçekleştirilmekte olan ve güvence altına alınmaya değer olduğu düşünülen diğer değerleri desteklediği ve koruduğu sürece anlamlı olan türetilmiş bir değer" olarak tanımlamıştır. Güvenlik her zaman devletin en temel amacı olarak görülmemiştir. Bunun yerine, ekonomik refah, ekonomik istikrar ve kişisel özgürlükleri koruma gibi devletin diğer temel amaçları ve değerleri arasından yalnızca birisi olarak görülmüştür. İkincisi, milli güvenlik, devlet yönetiminin diplomatik ve askeri diplomasi yoluyla ulaşılabilecek bir hedefi olarak değerlendirilmektedir. Silahlanmaya aşırı güvenmeye karşı uyarılar yaygındır. Üçüncüsü, güvenlik sorununun kabul edilmesi, ülkelerin politikalarında ve askeri stratejilerinde her zaman dikkatli ve duyarlı olmalarını gerektirmiştir. Ve son olarak, sivil hak ve özgürlükler, ekonomi, demokratik politik süreçler bakımından iç politika ve ulusal güvenlik

arasındaki etkileşime vurgu yapılmıştır (Bakan, 2007: 37-38; Baldwin, 1995: 122).

1947-1989 yılları arasında silahlanma, istihbarat, caydırma/yıldırma sırasıyla yöntem, araç ve strateji olarak askeri ve ulusal güvenlik meseleleri olmuştur (Brauch, 2008c: 29). Yüzyıllardır süren savaşlar ve kaynakların aşırı tüketiminin bir sonucu olarak, sosyal, ekonomik ve ekolojik sorunlar, geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında artmaya devam etmiştir. 1970'li yılların sonlarında uluslararası petrol krizi ve çevre felaketleri gibi ciddi sınır aşan sorunlarla birlikte güvenlik kavramı da değişmiş ve kapsamı genişlemiştir. Sosyal, ekolojik ve ekonomik sorunlar, ulusal güvenlik kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda açılışın artışı, yoksulluğun yükselişi, mülteci ve göç hareketliliği, ozon tabakasının incilmesi, kuraklık ve çölleşme, tarım arazilerinin küçülmesi vb. çeşitli küresel boyutta güvenlik tehditleri ortaya çıkmıştır (Bakan ve Şahin, 2018: 138).

Siyasi konuları ve askeri gücü ön planda tutan geleneksel güvenlik modelinde, devlet merkezli yaklaşım, güvenlik sektöründeki değişimi ve gelişimi tam olarak açıklamakta yetersiz kalmıştır. Soğuk Savaşın bitimi ve 11 Eylül saldırıları güvenlik anlayışının dönüşümüne yol açmıştır. Güvenlik aktörleri çeşitlenmiş, yeni güvenlik doktrinleri ortaya çıkmış, güvenliğin boyutları ve kapsamı genişlemiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 58).

11 Eylül 2001'de ABD'de ikiz kulelere yapılan terör saldırısı, güvenlik tehdit algılarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Güvenlik kavramının kapsamına terörizm, organize suç, kaçakçılık, etnik ve dini çatışmalar vb. tehdit unsuru olabilecek konular da dâhil edilmiştir. Tüm dünyada ortaya çıkan ve tek bir ülkenin üstesinden gelemeyeceği bu sorun ve tehditler karşısında, kolektif güvenlik mantığı içerisinde güvenlik politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş sırasında, ulusal çıkarların korunmasına yönelik askeri güvenlik anlayışı, uluslararası sorunların çözülmesinde ve uluslararası güvenlik konularında işbirliği ve karşılıklı bağımlılığı ön plana çıkarmıştır. Tarihsel süreçte yaşanan tüm bu gelişmeler ve yeni tehditler, teknolojik, sosyal ve ekonomik sınırların olmayışı, küreselleşme gibi nedenlerden dolayı çözülmesi zor olan uluslararası birer sorun haline gelmiştir (Bakan ve Şahin, 2018: 138).

Daha ziyade liberal ve ekonomik ilkelerin öne çıktığı yeni ulusal güvenlik anlayışı insan odaklı güvenlik yaklaşımı görünümündedir. İnsan güvenliğine yönelik

tehditler çok olmasına karşın BM İnsani Gelişme Raporunda güvenlik ekonomik, gıda, sağlık, çevre, bireysel, toplum, siyasi olmak üzere yedi ana kategoride değerlendirilmiştir. Kopenhag Okulu ise güvenliği, askeri, çevresel, ekonomik, toplumsal ve politik güvenlik olarak beş genel kategori ile tanımlamaktadır (Birdişi, 2011: 152-153; HUDEP, 1994: 24-25; Emmers, 2013: 132).

Güvenliğin yeni baştan kavramsallaştırılmasındaki eğilimler şu şekilde sıralanabilir (Brauch, 2008c: 33):

- Güvenlik kavramlarının genişletilmesi, derinleştirilmesi ve sektörlere ayrılması;
- Referans nesnesinin devletten insana veya insanlığa kayması (insan güvenliği);
- Ulusal ve uluslararası kuruluşlar, bilimsel epistemik topluluklar ve bilgi kontrolünün giderek internet üzerinden artan bir merkezileşme ve çeşitlilik ile dikkatli bir kamuoyu tarafından dile getirilmesi nedeniyle yeni güvenlik tehlikelerinin (tehditler, zorluklar, güvenlik açıkları ve riskler) algılanması ve yeni güvenlik endişelerinin kıymetleştirilmesi.
- Devletler için klasik bir “güvenlik ikilemi” değil, insanlar için bir “beka ikilemi” oluşturan bu yeni algılanan güvenlik tehlikeleri ve endişeleri ile yeni çevresel tehlikeler, riskler ve felaketlerle yüzleşmek ve bunlarla başa çıkmak için askeri olmayan yeni stratejiler aramak.

Genişletilmiş güvenlik kavramlarını güvenliğin konusu, öznesi, nesnesi ve tehdidin kaynağına göre Tablo 2.1’de görüldüğü şekilde sınıflandırmak mümkündür.

Tablo 2.1: Genişletilmiş Güvenlik Kavramları

Güvenlik Konusu	Referans Alınan Unsur (Güvenliğin Öznesi)	Riske Edilen Değer (Nesne, Güvenliğe Konu Olan)	Tehdit kaynağı ya da kaynakları (Ne, Neden ya da Kimden)
Milli Güvenlik	Devlet	Toprak Bütünlüğü	Devlet, Devlet Dışı Aktörler
Toplumsal Güvenlik	Toplumsal Gruplar (Halk)	Ulusal Kimlik	Millet, Göçmenler
İnsan Güvenliği	Kişi, Beşeriyet	Beka	Doğa, Devlet, Küresel
Çevresel	Ekosistem	Sürdürülebilirlik	İnsanlık
Cinsiyet Güvenliği	Cinsiyet İlişkileri, Yerli Halk, Sosyal Açıdan Savunmasız Azınlıklar	Eşitlik, Kimlik, Dayanışma	Ataerkil Toplum Düzeni, Totaliter Kurumlar (Hükümetler, Dinler, Elitler) Hoşgörüsüzlük

Kaynak: (Brauch, 2008d: 341)

Aktörler sorunları çözmek yerine kendi güvenliklerini korumayı seçerler. Anahtar kelime burada “seçim” kelimesidir, yani güvenlik politikalarını belirleyen politikadır. Karşılaşılan bir sorunun güvenlik sorunu olması, nesnel ya da öznel değildir; güvenlik sorununu ortaya çıkarabilecek unsurlar arasında yapılan bir değerlendirme süreciyle ulaşılan bir sonuçtur. Sorunların güvenleştirilmesinin siyasi bir tercih olmasının nedeni, güvenlik kelimesinin verdiği otoritedir. Güvenliğin politik bir tercih olmasının nedeni, güvenlik sözcüğünün verdiği güçtür. Bu otorite, normalde imkânsız olacak eylemleri (örneğin, kaynakların aktarılması, özgürlüklerin sınırlandırılması, şiddet içeren yöntemlerin meşrulaştırılması) mümkün kılar (Bilgin, 2010: 43).

Yeni güvenlik yaklaşımları, geleneksel güvenlik olgusunun konu, aktör ve hegemon açısından tekeli kırıştır. Bu yaklaşımlar, geleneksel güvenlik paradigmasının görünmez kıldığı sorunlara odaklanmaktadır. Günümüzde devlet temelli güvenlik yaklaşımları yerini, özellikle Soğuk Savaş sonrasında, güvenliğin psikolojik, sosyolojik ve ontolojik bir kavram olduğunu ve yalnızca devlet tarafından

ele alınamayacağını ileri süren insan güvenliği ve toplum güvenliğini öne alan yaklaşımlara bırakmaya başlamıştır (Sandıklı ve Emekler, 2011: 58).

“Yeni güvenlik” denildiğinde genellikle güvenlik kavramının daha fazla tehdidi kapsayacak şekilde genişlediği varsayılır. Askeri tehditlerin yanı sıra bu “yeni” tehditler arasında ekonomik eşitsizlik ve adaletsizlik, çevre kirliliği ve doğal kaynakların yok edilmesi, etnik çatışmalar, uluslararası göç, uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık ve daha fazla sorunlar yer alır. Bununla birlikte, “yeni güvenlik” sadece gündemi genişletmek değildir. Felsefi açıdan yeni güvenlik, insanların ihtiyaçlarını güvenlik anlayışı ve uygulaması bağlamına yerleştirmeyi amaçlayan gerçek bir reformdur. Güvenlik sisteminin dönüştürülmesi, askeri ve diğer bütün yönlerini kapsayan daha kapsamlı bir anlayışa geçmeyi gerektirir. Batıda, geleneksel ülkelerin sınırları dışından gelen askeri tehdit, “sert güvenlik” olarak tanımlanırken, yeni güvenlik yaklaşımları tarafından ortaya konulan yeni tehditler, “yumuşak güvenlik” olarak adlandırılmaktadır (Bilgin, 2010:40).

Soğuk Savaş (1946-1989) hem siyasi, askeri ve ekonomik bir mücadele hem de ideolojik, sosyal ve kültürel bir rekabettir. Modern ‘güvenlik kavramı’ sosyal bilimlerde entelektüel olarak Amerikan ve Sovyet stratejik kültürünün egemen olduğu siyasi ve bilimsel bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, hem süper güçler hem de nükleer caydırıcılık arasındaki sistemik çatışma artık kalmamış ve hâkim güvenlik kavramlarının yeniden gözden geçirilmesi ve yeni siyasi koşullara, güvenlik tehlikelerine ve endişelere göre düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1989-1991 küresel dönüşümü ile tetiklenen ve 11 Eylül 2001 olayları ve ardından ABD önderliğindeki “teröre karşı savaş” ile biraz değiştirilen bu yeniden düşünme veya “güvenlik kavramlarının yeniden kavramsallaştırılması” ve “güvenlik çıkarlarının yeniden tanımlanması” süreci gerçekten küresel bir süreç haline gelmiştir. Soğuk Savaşın iki süper gücünün entelektüel hâkimiyetinin yerini, çeşitli entelektüel gelenekleri ve aynı zamanda kültürel ve dini çeşitliliği temsil eden entelektüel bir çoğulculuk almıştır (Brauch, 2008c: 31).

Orta Doğu gibi bazı bölgelerde güvenliğe yönelik tehditler yalnızca komşu ülkelerden veya ABD’nin müdahaleci politikalarından kaynaklı değil, kendi iç işlerinde yaşadıkları sorunlardan da kaynaklandığı düşüncesinden hareketle güvenliğin tanımı çok daha geniş tutulmaktadır. Bu bölgelerde devlet ve ulus inşasının

devam etmesi nedeniyle ülkede yönetim ne tarafa baksa tehditle karşılaşabilmektedir. Bu türden tehditlere karşı koyabilmek için kapsamlı bir güvenlik gündemine yer vermektedirler. Bu tür bölgelerde ulusal güvenliği korumak ile aslında yapılan yönetimdeki aile, zümre, kabile vb. nin iktidarını sürdürmesini sağlamaktır. Bu da ancak güvenlik kavramının sağladığı otorite ile gerçekleştirilmektedir (Bilgin, 2010: 41). “Varlığa yönelik tehdidin belirtilmesi, onunla mücadele edilecek olağandışı önlemleri meşrulaştıracaktır.” Dolayısıyla vergilendirme, mecburi askerlik, gizlilik ve istihbarat gibi bir takım özel ve olağanüstü yetkiler ile kuvvet kullanımı yetkisi dâhil birçok yetki güvenlik sorunlarının çözümünde kullanılacaktır (Akgül-Açıkmeşe, 2011: 61).

1990’lı yıllardan sonra uluslararası güvenlik araştırmaları farklı disiplinlere bölünmüş ve birçok yeni teori ve yaklaşım ortaya çıkmıştır. Genel olarak geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinden olan güvenlik yaklaşımları, idealizm, realizm ve neorealizm; Kopenhag Güvenlik Okulu -geleneksel güvenlik kavramlarından yeni güvenlik kavramlarına doğru bir köprü görevi görmekte- ve post-pozitivist uluslararası ilişkiler kuramlarının güvenlik yaklaşımı olarak eleştirel kuram; Aberystwyth ekolü, kimlik ve güvenlik odaklı yapılandırmacı teoriler, postmodernizm ve feminist kuram günümüzde güvenlik yaklaşımlarına dair yeni tartışmalara yol açmıştır (Miş, 2012: 12-13; Karabulut, 2021: 56).

2.4.2.1. Liberalizm

Temel olarak “olandan öte olması gerekenden” söz eden idealizm, akılcılık, liberalizm veya ütopyacılık olarak adlandırılır (Karabulut, 2021: 56). I. Dünya Savaşı sonrasında BM tarafından ortaya atılan kolektif güvenlik anlayışı ve liberalizm, savaşın yıkıcı etkilerini azaltmak için dünya barışını savunmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı ile pratikte uygulanamamış, Machiavelli, Hobbes ve Thucydides gibi düşünürlerin fikirlerine dayanan güç odaklı devlet yönetimini ileri süren realizm bu dönemlerde ortaya çıkmıştır (Bakan ve Şahin, 2018: 136).

İdealizm, aydınlanma felsefesinin ve ardından liberalizmin ortaya çıkmasıyla başlar. Akılcılık ve ilerleme, bu fikrin temelini oluşturur. Bu bağlamda bireyler özünde akılcı (rasyonel) ve iyidir. Bu nedenle, devletlerin mutlakiyetçi ve otoriter bir şekilde yapılanmaları savaşların tek nedenidir. Şiddet, savaş ve çatışma gibi olaylar,

realistlerin iddia ettiği gibi insanın doğasından değil, sistemsel olarak yanlış kurgulardan ve algılardan kaynaklanmaktadır. İki ana araç, olası savaşların önüne geçmek ve uluslararası sistemin yeniden inşa edilmesi için kullanılır. Birincisi, uluslararası hukukun geliştirilmesi, diğeri ise uluslararası sistemin daha barışçıl ve uzlaşmacı bir şekilde yeniden inşa edilmesi için yeni uluslararası örgütler kurmaktır (Karabulut, 2021: 57-58).

Wilson Prensipleri, I. Dünya Savaşı sonrası idealizme öncülük etmiş ve kuram Milletler Cemiyeti kurulmasıyla birlikte en parlak sürecini yaşamıştır. Asıl hedef, yeni kurallar, standartlar ve organizasyon yapısıyla savaşları önlemektir. Wilson Prensipleri ve Milletler Cemiyeti'nin kurulması, idealizmin başarısıdır. Bu değişikliklere rağmen, idealizm kısa bir müddet sonra paradigma olarak çökmüş ve yerini realizme bırakmıştır (Karabulut, 2021: 58).

2.4.2.2. Realizm

Realizm ile idealizm arasındaki çatışma, geleneksel paradigma içindeki bir anlaşmazlıktır. İki yaklaşım arasındaki görüş ayrılığı, bir yandan güç dengesi kuramcılığı ile diğer yandan dünya-hükümet, dünya-toplum ve kolektif güvenlik teorileri arasındaki farka paralel olarak ilerlemektedir. Bu klasik teorilerden büyük ölçüde etkilenen idealizm ve realizm, modern uluslararası ilişkiler disiplinde geleneksel paradigmadan yola çıkan önemli fikir akımları olmuştur (Lijphart, 1974: 54; Aydın, 1996: 82-83)

Realizmin ilgilendiği konular devlet, güç ve ulusal menfaat gibi kavramlardır (Karabulut, 2021: 58). Morgenthau'ya göre insanlar açıkça güç peşinde koşarlar. Siyaset ve uluslararası ilişkilerde bu özellikle belirgindir: "Politika, güç için mücadeledir." Gücün, nihai amaca bakılmaksızın, elde edilmesi, korunması ve gösterilmesi için kullanılan araçlar da, siyasal hareketin tekniğini belirler (Aydın, 2004: 39). Realizm teorisine göre, anarşi ve güvensizliğin devamlı sürdüğü bir uluslararası arenada güvende olmanın yegâne yolu, güç ve kapasiteyi artırmaktır. Realistler, devletleri rasyonel ve bütüncül bir yapı olarak görürler ve ulusal gücü artırma yeteneğine sahip tek aktör olarak ulus-devletleri görürler. Ayrıca, ulusal güvenlik kavramı sadece ulus-devletlerin güvenliğini ifade eder (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 7).

Realist yaklaşım, devlet eksenli bir güvenlik perspektifi geliştirerek ulusal güvenlik üzerinde durur ve bireyin güvenliğini devletin güvenliğine bağlar, ancak bunu net bir şekilde belirtmez. Realizm, devletin güvenliğini ulusun ve bireyin güvenliği ile eş tutan savaş ve çatışma olgularına odaklanır. Bu nedenle, çalışmalarında sıklıkla güvensiz ortam temasıyla devlet-bağımlı güvenlik yaklaşımını meşrulaştırır. Devlet egemenliği ve toprak bütünlüğü söylemi, güvenliği sadece devletin bekasına indirgediğinden, realist analizler, devletlerarasındaki mevcut ya da gelecekteki çatışma alanlarına odaklanır. Realizmi savunanlara göre, devletin bekası için gerekli olan ve ulusal güvenliği sağlayan askeri-stratejik konular asıl politikayı oluştururken, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel konular tali politikayı oluşturur (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 7-8).

Uluslararası teorisyenler, 1970’li yıllarda yaşanan küresel petrol krizi, nükleer felaketler, çevre felaketleri ve ekonomik kriz gibi bir ülkenin tek başına baş edemeyeceği sınırları aşan toplumsal hareketlerle ortaya çıkan küresel güvenlik tehditleri nedeniyle askeri güç odaklı realist güvenlik yaklaşımını eleştirmişlerdir (Bakan ve Şahin, 2018:136).

Amerikalı düşünürler, özellikle Soğuk Savaş döneminde Alman düşünce kalıplarından yararlanarak realist teoriyi geliştirmişlerdir. Soğuk Savaş döneminde silahlanma yarışının en temel nedenlerinden biri, savaş ve çatışma gibi olayları insan doğası gereği hep var olacak gerçekler olarak kabul eden realist anlayıştır. Uluslararası ilişkilerde eleştirel kuram, postmodernizm, inşacı kuram ve feminist kuram günümüzde öne çıkmakta ise de realizm, özellikle güvenlik meselelerinde, dünya siyasetinin genel teorilerini ele alan hemen hemen her teorisyenin ele aldığı birincil veya alternatif teori olmaya devam etmektedir (Karabulut, 2021: 60-61; Legro ve Moravcsik, 1999: 5).

2.4.2.3. Neo-Realizm

Neo-realizm, güvenliğe odaklanan ve doğrudan bir güvenlik kuramı oluşturan bir teorik yaklaşımdır; bu yaklaşım, klasik güvenlik araştırmalarına belki de en fazla katkıda bulunan teorik yaklaşımdır (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 7). Waltz’ın sistematize ettiği neorealist yaklaşım, uluslararası güvenlik konusunda güç dengesini vurgular. Neo-realizmin sistem yaklaşımı, devletlerin benzer davranışlar sergilediğini

öne sürmekte, yapı ve sonuç farklılıklarına neden olan temel unsuru, devletlerin güç kapasiteleri olarak değerlendirmektedir. Güç dağılımındaki farklılıklar sistemin yapısını etkileyebilmektedir. Bu çerçevede, devletlerin tehdit unsuru olarak gördüğü devletler ile gücünü dengeleme çabaları, ulusal güvenliği korur ve herhangi bir gücün uluslararası sistemde egemen bir güç olarak öne çıkmasını engeller. Waltz, Soğuk Savaş sırasında iki kutuplu sistemin, uluslararası sistemin temelini oluşturan güç dengesinin bir örneği olduğunu ileri sürer (Karabulut, 2021: 61-62)

2.4.2.4. Kopenhag Okulu

Geleneksel güvenlik paradigması ulusal güvenliği ön planda tutar ve egemenliği temel bir değer olarak vurgularken, Kopenhag Okulu'nun yeni güvenlik paradigması egemenlik yerine kimlik ve öznelerarası etkileşimi öne çıkarır (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 50). Güvenlik kavramı, ulusal güvenlik, bireysel güvenlik ve uluslararası güvenlik şeklinde seviyelerine göre incelenmelidir. Ayrıca güvenliğin konuları artık sadece devletler değil, aynı zamanda sivil toplum, bireyler, uluslararası kurumlar, hükümet dışı aktörler, toplumlar ve çeşitli çıkar grupları da güvenlik konularına dâhildir (Bakan, 2007: 42).

Geleneksel güvenlik anlayışının savunucuları ile Kopenhag Okulu'nun savunucuları arasında en büyük farklılıklar güvenlik kavramının kapsamı ve içeriği üzerindedir. Kopenhag Okulu'nun savunucuları güvenlik kavramını yeniden tanımlamış, ancak güvenlik kavramının özü ve nasıl ortaya çıktığına odaklanmışlardır. Buzan, güvenliğin çok sınırlı bir şekilde tanımlandığı için eleştirilmesi gerektiğini düşünmüş ve güvenliği daha derinlemesine incelemiştir. Güvenliği savaş ve tehdit çerçevesinde ve askeri güç çerçevesinde değerlendiren gelenekçilerden farklı olarak, güvenliğin genişletilmiş bir kavramını geliştirmiştir. Buzan, “devlet” ve “askeri güvenlik” üzerine kurulu geleneksel güvenlik anlayışının bu yaklaşımını en önemli eksiklik olarak görür. Bu nedenle güvenlik algısının değiştirilmesi gerekmektedir (Karabulut, 2021: 64-65). Güvenliğin referans nesnelерinin birkaç farklı düzeyde ele alınması gerektiğini savunan Buzan, Waltz'ın (akt. Buzan, 1983: 13) bireylere, devletlere ve uluslararası sisteme odaklanan üç analiz düzeyi fikrini benimsediğini ifade etmekle birlikte, toplumların güvenliğinin toplumsal, ekonomik, askeri, politik ve çevresel olmak üzere beş ana sektördeki faktörlerden etkilendiğine de işaret

etmektedir (Buzan, 2016: 38).

2.4.2.5. Güvenlikleştirme

Ole Waever tarafından ilk kez 1995 yılında ortaya atılan güvenlikleştirme kavramı, sonradan Kopenhag Okulu yazarlarının diğer araştırmalarına da temel oluşturmuştur. Güvenlikleştirme teorisi, özellikle Soğuk Savaş sonrası askerî müdahalelerin değerlendirilmesi için oldukça açıklayıcı bir teoridir (Baysal ve Lüleci, 2015: 63). Söylemler, Kopenhag Okulu düşünürlerinden Ole Waever'ın "Güvenlikleştirme Yaklaşımı"nın temelini oluşturur. Özellikle politikacılar ve siyasetçiler tarafından söylemler, güvenlik alanı dışında yer alan bir olay ya da olguyu güvenlikleştirmek için kullanılır. Televizyonlar, gazeteler ve sosyal medya gibi iletişim araçları, amaçlanan gerçekliği kitlelere yaymak için kullanılır. Güvenlikleştirme uygulamalarının başarılı olması, söylemlerin ne kadar güçlü ve inandırıcı olduğuna bağlıdır. Algı yönetimi, propaganda ve stratejik iletişim bu noktada devreye girer (Karabulut, 2021: 65-66).

Ekseriyetle bir ülkenin siyasi ve askeri elitleri herhangi bir sorunu güvenlik sorunu haline dönüştürmekte ve nihayetinde olağanüstü araçlar kullanma ve önlemler uygulama yetkisini de haiz olmaktadır. Bu nedenle, aktörün bu güvenlik sorunu ile ilgili politikaları da meşrulaştırılmış olmaktadır (Bakan, 2007: 42)

"Güvenlik", siyaseti oyunun yerleşik kurallarının dışına çıkaran ve meseleyi ya özel bir siyaset türü ya da siyaset üstü olarak çerçeveleyen bir hamledir. Bu nedenle güvenlikleştirme, siyasallaşmanın daha uç bir versiyonu olarak görülebilir. Bir konu, güvenlikleştirme eylemi sırasında bir tehdit olarak gösterildiği için diğer konulardan önce gelir. "İyi nedenler" nedeniyle (yani söyleyebileceklerinden daha fazlasını bildikleri iddiası veya gizlilik iddiası) kamu görevlileri, herhangi bir güvenlikleştirici aktörle karşılaştırıldığında, bir konuyu öncelikle güvenlikleştirmeyi daha kolay bulacaktır. Çünkü siyasi sermayeleri nedeniyle güvenlik alanında etkili konumlara sahiptirler. Bu konu çözülmezse, diğer herhangi bir konunun önemi yoktur. Böylece aktör, oyunun normal siyasi kurallarını çiğnemek için (örneğin, gizlilik, vergi toplama veya zorunlu askerlik şeklinde, başka türlü dokunulmaz haklara sınırlamalar getirme veya toplumun enerjisini ve kaynaklarını belirli bir göreve odaklama şeklinde) konuyu olağanüstü yollarla ele alma hakkını talep etmiştir. Bu nedenle, ilgili taraflara bu sorunu olağanüstü araçlar kullanarak ya da önlemler olarak çözme yetkisi verilir.

Güvenlikleştiren unsur, olağanüstü önlemler kullanmak istediği sorunları güvenlik sorunu olarak tanımlar. “Güvenlik” terimini kullanarak, konunun acil bir durum olduğunu belirtir ve güvenlik tehdidi olarak gördüğü sorunu çözmek için gerekli tüm önlemleri alır. Buradan hareketle “güvenlik” kendi kendine referans veren bir uygulamadır, çünkü bu uygulamada sorun gerçek bir varoluşsal tehdit var olduğu için değil, sorun böyle bir tehdit olarak sunulduğu için bir güvenlik sorunu haline gelir. (Buzan vd., 1998: 23-24; Baysal ve Lüleci, 2015: 76; Balzacq, 2005: 190-191).

Başarılı bir güvenikleştirmenin üç bileşeni (veya adımı) vardır; varoluşsal tehditler, acil durum eylemleri ve kuralların dışına çıkarak birimler arası ilişkiler üzerindeki etkileri. Güvenikleştirmenin ayırt edici özelliği belirli bir retorik yapıdır, (hayatta kalma, eylem önceliği “çünkü sorun şimdi çözülmezse çok geç olacak ve başarısızlığımızı telafi etmek için var olmayacağız”), beka sorunudur ve büyük oranda siyasi erke meşruiyet zemini sağlayan uygulamalardır (Buzan vd., 1998: 26; Karabulut, 2021: 66). Örneğin Bush yönetimi, El-Kaide’ye karşı yasal veya siyasi bir hareket yerine askeri bir müdahalenin gerekli olduğunu ileri sürmüştür ve 11 Eylül saldırıları suçtan ziyade güvenlik sorunu haline getirilmiştir. Bu güvenikleştirme örneğinde görüleceği üzere, başta Bush olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri’nin karar alıcı mekanizması, kamuoyunun askeri müdahaleye destek vermesini sağlayarak meşrulaştırmış ve olağanüstü önlemler almasını teşvik etmiştir (Karacasulu, 2007: 97; Sandıklı ve Emeklier, 2011: 53).

11 Eylül’den bir yıl sonra yayınlanan ve Bush Doktrini olarak da bilinen ABD’nin yeni güvenlik stratejisi belgesinde strateji önleyici savaş kavramı ön planda tutulmuştur. Bu stratejinin temel ilkesi, ciddi tehditlerin tam olarak ortaya çıkmadan önce önlem almaya yönelik harekete geçilmesinin meşru olarak görülmesidir (Özcan, 2011: 456).

Amerika Birleşik Devletleri, 11 Eylül’de kendi hava gücüne bağlı uçaklarla yine kendisine saldırı düzenlenen bir ülke olarak, ülke içinde vatandaşlarının özgürlüklerini kısıtlama pahasına önlemler almıştır. Savaş halinde, saldıran ya da saldırıya uğrayan ülke olması fark etmez, ilgili ülkenin vatandaşları için olağanüstü hal veya sıkıyönetim adı altında özgürlüklerinin kısıtlandığı veya askıya alındığı ya da her ikisinin de uygulandığı normal döneme göre daha sıkı bir rejim yaşanacağı anlamına gelir. Bugün Amerika Birleşik Devletleri’nde bireysel özgürlükler büyük

ölçüde güvenlik endişesiyle tehdit altındadır. Bu çerçevede Ortadoğu kökenli vatandaşların kontrolü en üst düzeye çıkarılmış ve özellikle hava alanlarının güvenliği artırılmıştır (Özcan, 2011: 459).

2.4.2.6. Güveniksizleştirme

Güvenikleştirmenin ortadan kaldırılması (güveniksizleştirme) en uygun uzun vadeli seçenektir, çünkü bu, sorunların “karşı önlemlerin olduğu tehditler” olarak ifade edilmesi değil, bu tehdit-savunma silsilesinin dışına ve sıradan kamusal alana taşınması anlamına gelir (Buzan vd., 1998: 26). Waever’in öncülüğünde Kopenhag Okulu, güvenlik dışılaştırma olarak da bilinen güvenikleştirmenin antitezi olarak bilinen bir güvenlik teorisi geliştirmiştir. Güvenlik dışılaştırma, tehdit olarak kabul edilen bir konunun artık tehdit olarak değerlendirilmemesi anlamına gelir. Güvenlik dışılaştırma modeline, Soğuk Savaşın sona ermesi örnek olarak verilebilir. Soğuk Savaş sırasında güvenlik kavramına dâhil edilen çok sayıda konu, SSCB’nin dağılmasıyla güvenlik dışı bırakılmıştır (Waever, 1995: 59-60; Sandıklı ve Emeklier, 2011: 54).

2.4.2.7. Aberystwyth Okulu

Eleştirel güvenlik çalışmaları arasında yer alan Aberystwyth Okulu da Kopenhag Okulu’nda olduğu gibi güvenlik kavramına odaklanmakta ve klasik güvenlik yaklaşımını sorgulamaktadır. Güvenlik kavramını iki analitik düzlemde geliştirmeye odaklanan Aberystwyth Okulunun ilk kuramsal çabası, güvenlik kavramını derinleştirmektir (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 54).

Kopenhag Ekolü ile Aberystwyth Ekolü arasındaki en büyük fark, sorunların çözümünde uygulanan yaklaşımın güvenikleştirme ile mi yoksa güveniksizleştirme ile mi olması arasındadır. Aberystwyth Ekolü, güvenliği “türetilmiş bir kavram” olarak yeniden kuramlaştırarak “güvenliğin politikliğinin farkına varma” çağrısında bulunurken, Kopenhag Ekolü, konuları güvenlik gündeminden çıkararak sorunları güvenlik sorunu olmaktan çıkarmak ve normal siyasi süreçler aracılığıyla dile getirerek çözmek için argümanlar sunmaktadır ve etik-politik argümanı en çok tartışma konusudur (Bilgin, 2010: 44). Bu nedenle, ya toplumsal güvenlik gibi devlet düzeyinin altında kalan ya da çevre güvenliği gibi devlet düzeyinin üstünde olan diğer

güvenlik alanları önceliklendirilmektedir. Aktörlerin karşılaştığı bir dizi güvensizlikle başa çıkmak için ikinci analitik girişim güvenlik kavramını genişletmektir (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 55).

Aberystwyth Ekolünün etik-politik tercihi, güvenlik kavramının geniş olmasına alternatifler bulmak yerine güvenliğin odağına insanı yerleştirmek ve uygulanan yöntemler arasından sadece şiddet içeren yöntemleri değil, başka yöntemleri aramaktan yanadır (Bilgin, 2010: 45).

2.4.2.8. Eleştirel

Eleştirel kuram, güvenliğin modern dünyada ortaya çıkan paradokslarına dikkat çekerek klasik güvenlik anlayışının temel iddialarına karşı eleştirilerini geliştirmiştir. Eleştirel kuramın güvenliği ile ilgili bulguları ve değerlendirmeleri şu şekilde özetlenebilir: İlk olarak, güvenlik öznel bir kavramdır ve realizmdeki gibi yalnız bir güvenlik anlayışından bahsedilemez. İkincisi, realizmin güvenlik yaklaşımı, devlet güvenliği ile sınırlıdır ve bundan dolayı kişi ve toplum güvenliği göz ardı edilir. Üçüncüsü, güvenlik, güç ve bilgi ilişkisi gibi uluslararası ilişkiler disiplininin diğer kavramları çerçevesinde şekillendirilir. Dördüncüsü, küresel güvenlik konularına dair stratejilerde hegemon aktörler belirleyici bir rol oynar. Son olarak, küresel güvenliğin tesisi için etik evrenselliğin ve kozmopolitan dünya görüşün hâkim olması gerekir (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 30).

Eleştirel kuramcılar arasında önemli bir yere sahip olan Andrew Linklater, eleştirel kuramın geleneksel yaklaşımlara meydan okuyan büyük bir dönüşüm olduğunu iddia eder. Uluslararası ilişkilerin temelini oluşturan devletlerden öte bireylerdir; kavramsal düzeyde inşa edilir. Frankfurt Okulu ve temel olarak okulla ilişkilendirilen eleştirel kuram, karmaşık bir yapıya sahiptir. Ken Booth, eleştirel güvenlik çalışmalarının önde gelen aydınlarından biri olarak, tarihsel süreçte ortaya çıkan ataerkil yapıların, tüketime dayalı kapitalist bir bakış açısı, ırkçılık ve milliyetçilik gibi eğilimlerin yanı sıra egemen ulusal devletlerin varlığını istedikleri bir dünyayı yarattıklarını iddia eder. Zamanla çoğunluğu dışlayan ve yalnızca belirli bir azınlık grubunun çıkarlarını önceleyen bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu anlayışın karşılığı olarak, güvenlik alanında realizm ortaya çıkmıştır (Karabulut, 2021: 67-69).

2.4.2.9. İnşacılık (Konstrüktivizm)

İnşacılık kuramı, devleti ve küresel sistemi sosyal yapı olarak görüyor. Realizmden farklı olarak konstrüktivist yaklaşım, devleti sosyal etkileşimlerin bir sonucu olarak toplumla birlikte ele alır. Bir başka deyişle, devlet, toplumdan ayrı düşünülmez ve yalnızca toplum ile birlikte anlamlandırılır. İnşacılığın kimlik, norm, algılama ve önyargı gibi sosyal gerçekliklere vurgu yapması, realizmin devlet güvenliğinin dışında bıraktığı ya da yok saydığı insan hakları, göç, cinsiyet, kimlik ve refah toplumu gibi konuları güvenlik kapsamında yukarı sıralara taşımıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 39-40).

En genel anlamda, inşacılık kuramı ile siyaset teorisinde veya siyasi pratikler yerine fikirler ve normların şekillendiği, güç yerine kolektif kimlik üzerinde odaklanan bir anlayış geliştirerek sosyal inşa süreçlerini öne çıkardığı söylenebilir. İnşacı yaklaşımın öncülerinden Wendt, devletlerin kimliklerinin de değişebileceği bakış açısı ile devletlerin sosyal olarak inşa edilmiş olgular olduğu fikrini ortaya koymaktadır (Friedrichs, 2004: 119; Karabulut, 2021: 70-71).

Konstrüktivizmin güvenlik algısında, bir aktörün güvende olup olmadığına karar vermek, onun ötekini nasıl algıladığının bir sonucudur. 11 Eylül saldırılarının ardından Batı'da İslami kimliğe ve politikalara yönelik artan önyargılar, kimlik ve algının güvenlik üzerindeki etkisini öne çıkarmaktadır. Kimlik ve algılar üzerinden oluşturulan sanal tehditler, devletlerin güvenlik stratejilerini ve önlemlerini meşrulaştırmasına neden olabilmektedir (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 41).

2.4.2.10. Postmodernizm

Postmodernizm, güvenliği ele alırken öncelikle modernizmin ben ve öteki, biz ve onlar, dost ve düşman gibi kavramları keskinleştirerek ortaya koyduğu dilin sorunlu olduğunu ve önemli bir güvenlik sorunu oluşturduğunu düşünmektedir. Postmodernistler ayrıca dinler, ideolojiler ve geleneksel kuramlar gibi kapsayıcı meta-anlatılarını en büyük güvenlik sorunu olarak görürler. Kapitalizm ve ulus devlet kavramı, bu meta-anlatılarda öne çıkanlar arasındadır. Modernitenin temel araçlarından biri olan ulus-devlet sisteminin birey merkezli tek tip birey oluşturma girişimine postmodernizm karşı çıkar. Postmodernizm, modernist ideolojinin tek-tipleştirici anlayışını ve üstten baskıyla dayattığı kimliği hiçbir şekilde kabul etmez.

Postmodernizmin eleştirilerinin temelini modern ulus-devletleri oluşturmaktadır. Postmodernizmi savunanlara göre, modern ulus-devlet yapısının bir sorunu, günümüz koşullarında yeterli bir araç olmaktan ve bireyin refahını sağlamaktan çok uzak olmasıdır. Bu nedenle ulus-devlet yapısı politik şiddete meyilli ve baskı aracılığı ile egemenliği teminat altına alan bir amaca dönüştürülmüştür. Postmodernistler, devletlerin yerine nasıl bir sistem öngördüklerini açıkça ortaya koyamadıklarından genellikle bu eksiklikleri nedeniyle eleştirilmektedirler (Emeklier, 2011, 170; Karabulut, 2021: 72).

Uluslararası sistem açısından güçler dengesi sistemine benzese de tehditlerin farklılaşması, uluslararası aktörler, tehditler, yeni koruma alanları ve güvenlik stratejileri bakımından post-modern dönem geçmiş dönemlerden oldukça farklıdır. Hibrit savaş teknolojisinin askeri açıdan geniş çapta tartışıldığı günümüzde, uluslararası güvenlik açısından önemli olan şey, uluslararası müdahaleye uygun hale getirmek için uluslararası alanda var olan ya da ortaya çıkan risk ve tehlikelerin güvenleştirilmesidir. Bu bakımdan postmodern dönemde uluslararası politika, yük paylaşımına dayalı benzersiz bir ittifak üzerinden işlemektedir. Güç geçişi teorisi, yumuşak dengeleme teorisi ve keskin güç gibi kavramlar, bu dönemi açıklamak için klasik teorilerin yetersiz kalması nedeniyle kullanılmıştır. Ayrıca, post-modern güvenlik döneminde, Soğuk Savaş döneminden bazı stratejilerin revize edilerek uygulandığı görülmektedir. Tehdit dengesi, yeni çevreleme, ön alıcı savunma, sessiz sızma, tutunma bölgeleri ve kültürel angajman bu stratejileri oluşturan çeşitli kategorilerdir (Birdişi, 2020: 237).

2.4.2.11. Feminist

Feminist güvenlik anlayışında, güvenlik kavramının erkek egemen düşünce yapısının değişmesi gerekmektedir. Zira feminist teorisyenler, terörizm, savaş ve çatışma gibi uluslararası ilişkiler alanında yaşanan şiddet eylemlerinin hepsinin erkek egemen düşünce biçiminden kaynaklandığını iddia etmektedirler. Dünyanın daha barışçıl ve işbirliğine daha yatkın bir yapıya dönüşeceğine inanarak, alternatif olarak güçlü bir feminist gündem sunmaktadırlar (Karabulut, 2021: 75). Ayrıca, feminizmi savunanlar kadın imajının entelektüel olarak savaşları, yaptırımları ve müdahaleleri haklı çıkarmak ve meşrulaştırmak için bir araç olarak kullanıldığını ileri sürmektedirler

(Sandıklı ve Emeklier, 2011: 35).

Bu bölümde, polis kavramının eski medeniyetlerde şehir, hükümet ve politika anlamlarında kullanıldığı ve kamu düzenini temin ve tesis eden, birey ile toplum ve devlet arasında bağlılık ve yükümlülük dengesini sağlayan, halkın içinden çıkan ve halka hizmet eden kanun uygulayıcısı bir güvenlik unsuru olduğu tartışılmıştır. Modern devlet anlayışında, kanun uygulayıcısı olan polisin halkla işbirliği yapması ve meşruiyetini halktan almasının asayişin düzenlenmesinde önemi vurgulanmıştır. İnsan haklarının halk ile iç içe yürütülen polislik faaliyetlerinde önemi ve temel insan haklarının korunması ya da ihlallerine daha yakın olduğundan keyfilik ve duyarsızlık yerine etik davranışlara, hukukiliğe vurgu yapılmıştır. Polis teşkilatlarının ülkelerde kuruluşunda temelde yatan nedenin düzensizliğin karşısında düzeni koruyan ve uygulatan, devletin devamlılığını sağlayan en önemli kurumlardan biri olduğu irdelenmiştir. Güvenlik teorileri çerçevesinde, güvenlik kavramı ile güvenlik anlayışının başta devletlerin güvenliği olmak üzere çevre, ekonomi, gıda vb. gibi birçok alandaki güvenlik yaklaşımları, insan odaklı güvenlik anlayışı ile yeni güvenlik yaklaşımlarına dönüşen ve güvenikleştirme ya da güvenliksizleştirme ile de devletlerin kimi zaman toplumu özgürleştiren, kimi zamanda güvenlik ve beka sorunu gerekçesi ile toplumu baskılayan bir yapıya bürünebildikleri ele alınmıştır. Böylece, istihbarata dayalı polislik modelinin bireylerin toplum içerisinde ortaya çıkan düzensizlik yerine suç işlenmeden önlenmesi amacıyla hem modern devlette polisin görevini ifa ederken geleneksel polislik anlayışının yerine modern teknik ve yöntemlerin kullanılmasının daha iyi anlaşılması, hem de yeni güvenlik teorileri arasında polis teşkilatlarının kuruluş amacına uygun olarak insan odaklı bir şekilde çalışmasını sağlayabilecek bir yaklaşım olmasının anlaşılması amaçlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTİHBARAT VE İSTİHBARATA DAYALI POLİSLİK

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin günümüzde kamu ve özel sektörde giderek daha yoğun bir şekilde kullanımı, istihbarata ve bilgi yönetimine verilen önemi artırmaktadır. Diğer kamu sektörlerinde olduğu gibi polislik mesleği de gerek kamu yönetimi anlayışındaki yenilikler gerekse teknolojik gelişmelerle birlikte bir dönüşüm yaşamaktadır. Toplumda daha iyi kamu hizmeti vermek, suç ve suçlularla daha etkin ve etkili mücadele etmek ve kamu güvenliğini sağlamak amacıyla geliştirilen modern polislik modellerinden birisi olan, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanan istihbarata dayalı polislik yaklaşımı bu bölümde ele alınacaktır. Ancak günümüz bilgi toplumunda, istihbarat kavramının farklı kurum ve kişiler tarafından farklı anlamlarda kullanılması anlam karmaşasına sebep olmaktadır. İstihbarata dayalı polislik, ulusal güvenlik istihbaratı anlayışının polislik faaliyetlerine uyarlanması olarak kabul edildiğinden öncelikle ulusal istihbaratın tarihsel gelişimi, istihbarat süreci ve istihbarat toplama yöntemleri ele alınacaktır. Daha sonra suç istihbaratı ile istihbarata dayalı polislik kavramının daha iyi anlaşılması için geliştirilen diğer polislik modelleri ile karşılaştırmalı bir analiz sunulacaktır. Ayrıca istihbarata dayalı polisliğin uygulanma süreci olarak bilinen 4-i modeli açıklanacak ve istihbarata dayalı polisliğin hayata geçirilebilmesi için gerekli hususlar tartışılacaktır.

3.1. İSTİHBARAT KAVRAMI

Devletler, günümüzde çok çeşitli ve karmaşık sorunların üstesinden gelmek zorundadır. Yerli veya yabancı teröristler, sınır aşan organize suç örgütleri, düzensiz göç, siber saldırılar ve diğer suç türleri vatandaşların güvenlik endişelerini artırmaktadır. Devletler, iç ve dış güvenliği sağlamak ve vatandaşlarını her türlü tehdit ve tehlikeden korumakla yükümlüdür. Dış güvenliğini sağlayan bir devlet, insan güvenliği anlayışını esas alan, dünyadaki gelişmeleri takip eden, örgütlenmelerinde ve faaliyetlerinde yeni kamu hizmetleri yaklaşımını esas alan, toplumla iş birliği yaparak yetki ve sorumluluk paylaşan, temel insan hak ve özgürlüklerine ve meslek etiğine önem veren kolluk kuvvetleri aracılığıyla vatandaş odaklı güvenlik hizmeti verebilir

(İrdem, 2020: 26-41). Devletler, ülkelerinin iç ve dış güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyetlerini desteklemek, güvenliğe yönelik eylem ve tehditleri önlemek için istihbarat faaliyetlerinde bulunur (Tezsever, 1999: 88-89). İstihbarat servislerinin yanı sıra kolluk kuvvetleri de her türlü suç ve suçlularla mücadele etmek, ceza kovuşturmalarını sürdürmek, soruşturmacılara yardımcı olmak, planlama ve kaynak tahsisi yapmak amacıyla suçlar ve/veya suç girişimleri hakkında bilgi toplar ve değerlendirir, suç istihbaratı yaparlar (Carter, 1990: 2-3).

İstihbarat, Meydan Larousse ve TDK sözlüğüne göre, “yeni öğrenilen bilgiler, haberler” ve “bilgi toplama, haber alma” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2023; Meydan Larousse, 1992: 106). Arapça kökenli çoğul bir kelime olan istihbarat, “istihbar”, “haber” ve “bilgi alma” anlamını taşımakta, İngilizce’de ise istihbarat, “zekâ, akıl, anlayış, bilgi ve haber” manasına gelen “intelligence” kelimesi ile ifade edilmektedir (Özdağ, 2014: 19). Özdağ’a göre (2014: 19), İngilizce’de vurgu haberlerin değerlendirilmesinde iken, Türkçe’de haberin toplanmasına vurgu yapılmaktadır. Etimolojik olarak görülen bu farklılık, toplumların akıl, zekâ ve merak duygusuyla hareket ettiklerine, bilimsel araştırmalar yoluyla gelişmeye ve dünyada hâkimiyet kurmak isteyen toplumlar ile dünyaya kayıtsız kalan topluluklar arasındaki istihbarata bakış açısını ortaya koymaktadır (Özdağ, 2014: 19-20). Brown, “İstihbarat, bir soruşturma veya potansiyel soruşturma için önemli veya potansiyel olarak önemli olan bilgidir.” tanımı ile istihbaratın bilgi yönüne işaret etmektedir (Brown, 2007: 340).

Çinli stratejist Sun Tzu, “Savaş Sanatı” (The Art of War) adlı eserinde, “sonuçta kendinizi ve düşmanı biliyorsanız, yüzlerce savaşa bile girseniz sonuçtan emin olabilirsiniz. Kendinizi bilip, düşmanı bilmiyorsanız, kazanacağınız her zafere karşın yenilgiyle de tanışabilirsiniz. Ne kendinizi ne de düşmanı bilmiyorsanız, sizin için gireceğiniz her savaşta yenilgi kaçınılmazdır” şeklinde açıkladığı stratejisi ile istihbaratın neden önemli olduğunu vurgulamaktadır (Tzu, 2014: 8-9).

İstihbarat ile kamu yöneticileri arasında kopukluk olması, en iyi istihbarat raporunun bile ciddiye alınmadığı bir devlet yönetimini ifade eder ki bu durum gözleri kapalı maraton koşmaya çabalayan bir atlete benzetilebilir. Bir pilotun göstergeleri çalışmayan bir uçağı uçurmaya çalışması da buna örnek olabilir. Her iki durumda da kendisi ve çevresi hakkında bilgi sahibi olmayan bir sporcunun veya pilotun hedefe

ulaşmasına imkân bulunmamaktadır. Bu nedenle karar alıcıların, Kant'ın ifadesiyle “karanlıkta el yordamı ile” ilerlemesi yerine (Özdağ, 2014: 21-23), karar alıcıların doğru ilerleyebilmesi için rasyonaliteyi temsil eden istihbaratın akıl ve bilimsel yöntemleri kullanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Herman, 1996: 138).

İstihbaratın çok farklı tanımları bulunmaktadır. Genellikle araştırmacıların bakış açılarına göre değişen bu tanımların ortak noktasını bilginin toplanması ve analizi oluşturmaktadır. İstihbaratı arkeoloji metaforu ile açıklayan İngiliz istihbaratçı Michael Herman, istihbaratın ham bir haber ya da basit bir bilgi olmadığını altını çizerek; istihbaratın arkeolojik kazılarda olduğu gibi delilleri bulmayı ve yorumlamayı gerektirdiğini ifade etmektedir (2001: 10). İstihbaratın bir bilim dalı haline gelmesinde önemli bir rol oynayan Sherman Kent ise, istihbaratın bilgi, organizasyon ve faaliyet olmak üzere üç unsuru olduğunu belirtmektedir. Kent'e göre, istihbarat, bir organizasyon tarafından çeşitli yöntemler kullanılarak bilgilerin toplanması ve analizi süreci/faaliyettir (1965: 3, 69, 151).

Muazzez Şenel ve Turhan Şenel'e göre “istihbarat, hasım veya hasım olması muhtemel devletlerin niyetleri, planları ve bu planları gerçekleştirebilme kapasiteleri hakkında her şekilde haber toplama veya bilgi sahibi olmaktır” (1997: 32; 2018c: 29-30). Diğer bir ifadesiyle istihbarat, “hasım veya hasım olması muhtemel devletlerin hakkında her türlü imkân ve vasıtalarla herhangi bir konuda haber derlenmesi ve bu derlenen haberlerin belirli işlemlere tabi tutularak muhtemel anlamlarının anlaşılması ve bir sonuca varılmasıdır” (Şenel ve Şenel, 2018c: 30). Acar (2011: 75) istihbaratı, “devletin genel güvenliğini korumak ve geliştirmek için ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiyi, her türlü imkân ve vasıtalarla; gizlilik, tarafsızlık, doğruluk, süreklilik ve sürat ilkelerini uygulayarak toplaması, toplanan bu bilgilerin tasnif edilerek kıymetlendirilmesi, kıyaslanması ve yorumlanarak muhtemel tehdit ve tehlikelerin öngörülmesi, stratejik planların hazırlanmasına katkı sağlayacak bilgilerin üretilmesi” olarak tanımlamıştır.

Ülkemizde istihbarat konusunda ciddi çalışmaları olan Özdağ ise istihbaratı, “ulaşılabilen bütün açık, yarı açık ve/veya gizli kaynaklardan her türlü aracın kullanılması sonucunda elde edilen her türlü veri, malumat ve bilginin ulusal genel veya ulusal özel plandaki politikaların gerçekleştirilmesi ve ulusal politikalara zarar verilmesinin engellenmesi amacı ile toplandıktan sonra önemine ve doğruluğuna göre

sınıflandırılması, karşılaştırılması, analiz edilerek değerlendirilmesi sureci sonucunda ulaşılan bilgi” şeklinde tanımlamıştır (2014: 31).

Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) istihbaratı, “devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak çeşitli kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların işlenmesi sonucu elde edilen ürün” olarak tanımlamaktadır (MİT, 2023a). Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı tarafından ise, “ihtiyaç duyulan alanlarda, çeşitli imkân ve vasıtalarla elde edilen bilgilerin işlenmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanarak bunlardan bir sonuç çıkartılması” olarak tanımlanmaktadır (EGM İsth. Bşk.lığı, 2023). İstihbarat; planlama, araştırma, deliller toplama, çeşitli akli ve tecrübe gerektiren ilmi metotları harmanlayarak değerlendirme ve bir sonuç ortaya çıkarıp kullanma faaliyetlerini içine alan geniş bir anlama sahiptir (Urhal, 2008: 180). David Kahn istihbaratı, “bilginin en geniş manadaki hali” olarak tanımlamaktadır (2002: 5). Kahn, Fransız İhtilali ve Endüstri Devrimi ile şekillenen modern dünyanın modern istihbarat anlayış ve uygulamalarına yol açtığını ifade etmektedir (2002: 7). Buradan hareketle istihbaratın bugünkü halini anlayabilmek için tarihi evrimine kısaca değinmek faydalı olacaktır.

3.1.1. İstihbarat Olgusunun Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlu geleceği öngörmek ve buna göre planlar yapmak amacıyla tarih boyunca farklı yöntemler kullanmıştır. Bu amaçla, kehanet, falcılık veya din adamlarından yardım beklenildiği bilinmektedir. Bununla birlikte, tarihin ilk dönemlerinden itibaren istihbarat faaliyetlerinden yararlanılmaya çalışılmıştır (Acar, 2011: 79). Nuh Peygamberin, suların çekilip çekilmediğini ve yeryüzünün tekrar yaşanılabilir bir hale gelip gelmediğini anlamak amacıyla yetiştirdiği güvercinleri uzaklara gönderdikten bir süre sonra ağızlarında yeşil bir filizle geri dönmeleri istihbarat faaliyeti olarak değerlendirilebilir (Tezsever, 1999: 91).

Tarih boyunca devletler, varlıklarını devam ettirmek için istihbarata gereken önemi vermiş ve etkin bir şekilde kullanmaya çalışmışlardır. Bu nedenle istihbaratçılığın dünyanın en eski mesleklerinden biri olduğu belirtilerek tarihin şekillenmesinde istihbaratın oynadığı önemli role dikkat çekilmektedir. İstihbarat ihtiyacı insanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkmış ve kümülatif bir şekilde gelişerek günümüzdeki halini almıştır (Karan, 2008: 11).

M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan Çinli stratejist Sun Tzu tarafından yazılan “Savaş Sanatı” adlı eserde, devletlerin zafer kazanmalarında istihbaratın önemli bir rolü olduğu vurgulanarak “savaşmadan kazanmak, en büyük başarıdır” doktrini ele alınmıştır (Tzu, 2014: 5).

Türk tarihindeki istihbarat faaliyetleri hakkındaki bilgilere göre, Hunluları durduramayan Çinliler, Türk devlet ve toplum yapısı hakkında bilgi edinmek amacıyla M.Ö. 137 yılında bir Çinli gezgini casus olarak görevlendirmişlerdir. 13 yıl boyunca başarılı bir şekilde istihbarat toplayan Çinli gezginin hazırladığı rapor, Türkler hakkındaki ilk casusluk belgelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Söz konusu rapor ışığında hareket eden Çinliler, Türk devletlerinin zayıf noktalarını kullanarak, yöneticiler arasında sorunlar çıkması için çalışmalarda bulunmuş ve bu şekilde zayıflayan Türk devletlerinin yıkılmasına neden olmuşlardır (Karan, 2008: 18; 2015: 21). Çinlilerin Türkler hakkındaki istihbarat faaliyetleri daha sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir. Örneğin, 981-984 yılları arasında Uygurlarda bulunan resmî bir Çin elçisi, istihbarat faaliyetlerinde bulunmuş, Türklerin neden daha fazla ilerlediğini, güçlü toplumsal ilişkilerini ve askeri yapılanmalarını tespit etmiştir (Acar ve Urhal, 2007: 191). Göktürkler de Çinlilerin istihbarat faaliyetlerine maruz kalmışlardır. Göktürklerin güçlenmesi karşısında, gerek Çinlilerin devlet kademesine yerleştirdikleri görevliler, gerekse Çin’den gelen prenses ve casuslar Türk yöneticiler arasında sorunlar çıkarmış, ortaya çıkan sorunları provoke ederek Göktürklerin Doğu ve Batı olmak üzere önce ikiye ayrılmasına sonra da birbirleriyle savaşmalarına ve tarih sahnesinden silinmelerine neden olmuşlardır (Tiryakioğlu, 2019: 97-99). Diğer yandan “Orhun Kitabelerinde” Türklerin, düşman devletlerin casusluk faaliyetlerine karşı dikkatli olması gerektiği vurgulanmıştır (Karan, 2008: 19).

Buna karşın Göktürkler, Hunlar ve Uygurlar da diğer milletlere karşı istihbarat faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Türkler Batıya yöneldikçe, İranlılar, Hintliler, Araplar ve Rumlar Türk istihbaratına hedef olan milletler haline gelmiştir. Özellikle Selçukluların Moğol, İran ve Bizans devletleri arasında istihbarat faaliyetlerini etkili bir şekilde kullandığı söylenebilir. Selçuklular, Hasan Sabbah’ın kurduğu köken olarak acem olan Bâtınilerin karışıklık çıkarma ve suikast gibi faaliyetlerine hedef olmuştur. Selçuklu Devletinin Bizans topraklarında ilerleyişi karşısında Bizans ve İran

devletleri Selçuklulara karşı birleşerek Bâtınilere destek vermişlerdir. Selçuklular istihbaratı etkili bir şekilde kullanarak bu devletler ve terör örgütü arasındaki iş birliğine rağmen Anadolu'ya ilerleyişini sürdürmüştür (Karan, 2008: 19; Acar ve Urhal, 2007: 198-199).

Osmanlılarda ise devletin kuruluş aşamasındaki güç savaşında Bizans ve Timur mühim oyunculardır. Timur, casusları aracılığıyla Osmanlı Ordusu'ndaki beyleri kendi safına katılmaya ikna ederek Ankara Savaşını kazanmıştır. Osmanlılar ile Bizanslılar arasında özellikle 14. ve 15. yüzyıllarda yoğun casusluk faaliyetleri yaşandığı bilinmektedir. Karşılıklı olarak prenslerin, şehzadelerin diğer tarafa geçmesi ve birçoğunun casusluk yapması, özellikle yabancı cariyelerden Bizans'ın istifade etmesi ile olmuştur. 16. yüzyıldan itibaren Osmanlıların ilerleyişini durdurmak için Katolik olan Vatikan, Ortodoks olan Fener Rum Patriği, İran ve Memlûklular aralarında gizli antlaşmalar yapmışlardır (Karan, 2008: 19-20).

Büyük Selçuklu Devletinin veziri Nizamülmülk, devlet yönetimiyle ilgili hususlara değindiği "Siyasetname" adlı eserinde, padişahların ordu ve halkın durumunu araştırması ve onlardan haberdar olması gerektiğini belirterek istihbaratın önemini şu şekilde ifade etmiştir: "Hükümdar böyle yapmaz ise şanına noksan gelir ve halk onun gafil, ihmalkâr ve gaddar biri olduğunu düşünür. Şayet padişah olan bitenden haberdar da tedbir almıyorsa zulme rıza gösterip zalimlere ortak olur; yok eğer haberdar değilse ahmak, aymaz kara bir cahildir" (2021: 85). Nizamülmülk, padişahın her türlü olaydan haberi olması ve zamanında gerekli tedbirleri alması için, tüccar, seyyah, sûfi, yoksul ve satıcı görünüşünde ülkenin her tarafında casuslar görevlendirilmesi gerektiğini de vurgular (2021:101).

Tarih boyunca tüccarlar ve seyyahlar istihbarat faaliyetlerinde kullanılan başlıca kaynaklar arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra, işi istihbarat elde etmek olan özel görevlilere de rastlanmıştır. Osmanlı Devleti de söz konusu devletlerin düşmanca faaliyetlerini engellemek ve varlığını devam ettirmek için, "Martolos" adında bir istihbarat teşkilatı kurarak aktif şekilde istihbarat ve casusluk faaliyetlerinden yararlanmıştı. Ülkelerin dini ve milli özellikleri göz önünde tutularak daha çok gayri Müslimlerin istihdam edildiği bu gizli teşkilatın üyeleri, bir taraftan çeşitli işlerle uğraşüyor, bir yandan haber alma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Martolos mensupları ayrıca Osmanlıların yenilmez bir orduya sahip oldukları düşüncesini yayarak

psikolojik üstünlük sağlanmasında aktif rol oynamışlardır (Karan, 2008: 24).

Ayrıca Osmanlı topraklarında Venedik, İngiliz, Fransız ve diğer Avrupa devletlerinin tüccar, hekim veya tercüman olarak gönderdikleri casusları aracılığıyla faaliyet gösterdiğini söylemek şaşırtıcı olmayacaktır. Bunun yanı sıra Rusların, Fener Rum Ortodoks Kilisesi ve Ermeniler aracılığıyla casusluk faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir. Aynı şekilde Osmanlı Devleti de Ruslara karşı Kırım Tatarlarını karşı haber alma faaliyetlerinde kullanmışlardır (Karan, 2008: 24-26).

15. yüzyılda ilk defa elçilikler açan İtalyanları 16. yüzyılda diğer Avrupa devletleri takip etmiştir. Bu elçilikler, elçilik ve gözlem faaliyetlerinin yanı sıra istihbarat faaliyetleri ile de ilgilenmişlerdir (Yakın, 1969: 12). 16. yüzyılın ortalarında Avrupa devletleri İstanbul'da elçilikler açarak, Türklerin toplumsal, ekonomik, etnik yapı, siyasi vb. konularda bilgiler elde etmekle kalmamış, aynı zamanda, bazı devlet adamlarını kendi menfaatleri doğrultusunda çalışmalarını için ikna edebilmişlerdir. Osmanlı Devleti bu faaliyetleri engelleyemediği gibi, Avrupa ülkelerinde 18. yüzyılın sonlarına kadar daimî elçilikler açmadığı için dış politikasında sorunlar yaşamıştır (Karan, 2008: 28-29; Tezsever, 1999: 96).

Modern anlamda kurumsal istihbaratın ilk örnekleri 1530'lu yıllarda İngiltere'de Kraliyet gizli servisinin kurulumu olarak (Urhal, 2009: 477) görülmekle birlikte, 18. yüzyılda Fransa, Almanya, Avusturya gibi Avrupa devletleri modern anlamda istihbarat teşkilatlarını kurmuşlardır (Karan, 2008: 26). Osmanlı Devleti gerileme döneminde olduğu için modern anlamda bir istihbarat teşkilatı kurulması konusunda gecikmiştir. Sultan Abdülmecid döneminde başlayan modern istihbarat teşkilatı kurma girişimleri, 2. Abdülhamid döneminde ivme kazanarak artmış ve istihbarat faaliyetleri sayesinde etkili sonuçlar elde edilmiştir (Karan, 2008: 30). Öte yandan, bu dönemde Avrupalı özellikle de İngiliz seyyah, tüccar, arkeolog ve diplomatlar Osmanlı Devleti'nde ve Orta Doğuda casusluk faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bunların arasında dikkat çeken Edward Lawrence ve Gertrude Bell yapmış oldukları kültürel istihbarat yoluyla bölgenin siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullarını içeren raporlar hazırlamanın yanı sıra, bölgedeki etnik ve dini gruplar ve aşiretleri devlete karşı ayaklandırmaya çalışmışlardır (Torlak, 2021: 43-46).

19. yüzyılda bilginin sistematik bir şekilde kullanılması ve teknoloji alanında başlayan gelişmeler teknolojik istihbaratın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birinci

ve İkinci Dünya savaşlarında askeri istihbarat önem kazanırken, İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ve İngiltere'nin öncülüğünde kurulan Batı bloğu ile SSCB'nin önderliğinde kurulan Doğu bloğu arasındaki ideolojik mücadelede teknolojik gelişmeler ve yeniliklerin giderek daha fazla kullanılması casusluk faaliyetlerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu süreçte, istihbarat servisleri de bilgi toplama ve değerlendirmede bilimsel yaklaşımları benimsemiş ve kullanmıştır (Acar, 2011: 80-81).

Soğuk Savaşın sona ermesi bilgi çağına denk gelmiştir. Gizli bilgilere ulaşmayı kolaylaştıran uydu sistemleri ile küresel dinleme ve gözetleme sistemlerinin kullanılması istihbarat anlayış ve faaliyetlerine farklı bir boyut kazandırmıştır. Ayrıca, başta ABD olmak üzere batılı devletler, 11 Eylül saldırıları sonrasında, teknolojik gelişmeler ve yeni güvenlik konseptini dikkate alarak istihbarat teşkilatlarında önemli reformlar gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda, dünyadaki hızlı değişimler istihbarat fonksiyonlarını değiştirmekte ve istihbarat teşkilatlarından beklentileri artırmaktadır (Yılmaz, 2014: 17-20).

3.1.2. İstihbarat Döngüsü (İstihbarat Çarkı)

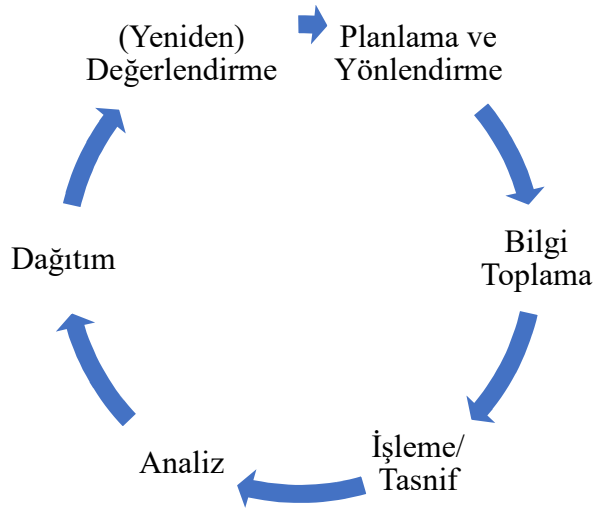
İstihbarat faaliyetleri, hasım veya hasım olması muhtemel devletlerin, örgütlerin veya bireylerin kısa ve uzun vadeli niyetlerini; bu niyetleri gerçekleştirmek için giriştikleri faaliyetleri ve bu niyetleri gerçekleştirme kabiliyet ve kapasitelerini ortaya çıkarmayı amaçlar (Şenel ve Şenel, 1997: 32-33). Bu bilgileri elde etmedeki amaç, söz konusu kuruluş veya devletlerin faaliyetlerini engellemek, karar alma mercilerinin politika oluşturmalarına yardımcı olmak ve devletin gizli bilgilerinin hasım devlet veya kuruluşların eline geçmesini engellemektir. İstihbarat faaliyetleri bilginin toplanmasından karar alma mercilerine iletilmesine kadar belirli bir sistematik çalışmayı gerektirmektedir (Özdağ, 2014: 32-33). Bilgi ve istihbarat kavramları arasında farklılık bulunmaktadır. Elde edilen bilgi, sistematik bir faaliyet sonucunda istihbarata dönüşür. İstihbarat çarkı (döngüsü) olarak adlandırılan bu faaliyetlerin tam ve eksiksiz yapılması, istihbarat ürününün sağlıklı olması için gereklidir (Acar, 2011: 170).

İstihbarat teşkilatları, devlet güvenliğine yönelik tehdit ve tehlikelerin önlenmesi amacıyla herhangi bir talimata gerek duymaksızın taktik seviyede istihbarat

faaliyetlerinde bulunur ve arşiv bilgilerini güncel tutar. Söz konusu rutin faaliyetlerin yanı sıra, karar alıcıların istihbarat teşkilatından gereksinim duyulan bir soruna yönelik istihbarat faaliyetlerinde bulunmasını istemesi durumunda istihbarat çarkı harekete geçirilir (Acar, 2011: 171). Aynı şekilde istihbarat birimleri bir sorun, tehdit veya tehlikeli bir durumla karşılaştığında herhangi bir talimata gerek duymaksızın bu gelişmeyi anlamaya yönelik araştırmalarına başlar (Özdağ, 2014: 330). Karar alıcıların istihbarat servisleri hakkındaki eksik ya da yanlış bilgilerinden dolayı, istihbarat döngüsü için istihbarat birimlerinden talepte bulunmamaları durumunda, istihbarat teşkilatları kendi tehdit algılamalarına göre karar vericileri yönlendirebilir (Acar, 2011: 171) veya politikacıların ham bilgiyi talep etmelerine veya istismar etmelerine neden olabilir (Özdağ, 2014: 329). Taleplerin veya sorunun kapsamının tespit edilmesi önem arz etmektedir, çünkü bilgi toplamada görev alacak personelin amaca yönelik olarak bilgi toplamasını kolaylaştıracak ve istihbarat çarkının daha sağlıklı işlemini sağlayacaktır (Özdağ, 2014: 331)

İstihbarat çarkı, birbirine bütünleşmiş fonksiyon ve faaliyetlerden oluşan bir süreci ifade eder. Carter (2009: 59), istihbarat çarkını iç içe geçmiş dışlıların senkronize hareketine benzetmektedir. Bu süreç, farklı kaynaklarda dört, beş veya altı aşama olarak belirtilmesine rağmen, temelde aynı sistematik çerçevede konular ele alınmaktadır. Bu çalışmada planlama ve yönlendirme, bilginin toplanması, bilgi işleme/tasnif, bilgi analizi, dağıtım ve (yeniden) değerlendirme sürecinden oluşan altı aşamalı istihbarat çarkı Şekil 3.1’de ele alınmıştır (U.S. National Intelligence, 2013: 4-7; Carter, 2009: 57; Peterson, 2005: 6). Bu aşamalar aşağıda kısaca açıklanmaktadır:

Şekil 3.1: İstihbarat Çarkı

Kaynak: Carter, (2009: 58).

3.1.2.1. Planlama ve Yönlendirme

İstihbarat faaliyetlerini etkili bir şekilde yürütebilmek adına planlama kaçınılmaz bir gerekliliktir (Acar, 2011: 172). Planlama, en yalın haliyle “hedeflerin ve bu hedeflere nasıl ulaşılabileceğinin belirlenmesi sürecidir” (Daft, 2008: 211). Koçel planlamayı (2020: 173), “geleceğe dönük olarak, orta ve uzak gelecekte hangi hedeflerin esas alınacağı, bunlara nasıl ulaşılabileceği, hangi kaynakların kullanılacağı, bu kaynakların nerelerden temin edileceği gibi konuların bugünden karara bağlanması süreci” olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, bir istihbarat teşkilatı, stratejik ve taktik hedef ve planlarını belirler ve bu doğrultuda çalışmalarını sürdürür.

Planlama sürecinin bir ekip tarafından yerine getirilmesi farklı bakış açılarının dikkate alınmasını ve daha etkili kararlar alınmasını sağlar. Planlama süreci, amaç ve hedeflerin belirlenmesi, fırsatların araştırılması, alternatif çözümlerin ve stratejilerin ortaya konulması, en uygun istihbarat toplama yönteminin seçilmesi, planın uygulanması ve denetlenmesini içerir. Planlama sürecinin, istihbarat çarkının içerisindeki daha küçük ölçekli bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. İstihbarat ürününün kalitesi veya operasyonun başarısı iyi bir planlama ile mümkündür. Bu süreç esnek olmalı ve değişen durumlara göre gerekli değişiklikler yapılmalıdır (Acar ve Urhal, 2007: 222; Acar, 2011: 172).

Bu aşamada öncelikle tehditlerin ve muhtemel hedeflere yönelik güvenlik açıklarının tanımlanması ve bu konulara ilişkin bilginin kalitesi ve tehditlerin

doğuracağı riskler değerlendirilerek önceliklerin belirlenmesi gerekir. Karar vericiler, analistler ve uygulayıcılar arasındaki çok yönlü bilgi paylaşımı tehdit ve risklerin önem derecesinin anlaşılmasına yardımcı olur. Planlama ve yönlendirme ile ortaya çıkan veya değişen durumlar sürekli izlenerek önceliklerin belirlenmesi ve bu doğrultuda planlar yapılması sağlanır (Carter, 2009: 59-62).

3.1.2.2. Bilgi Toplama

Planlama sürecinde hangi bilgilerin hangi metotlar kullanılarak toplanacağını tespit edilmesi bilgi toplamayı kolaylaştıracaktır. Bunun için öncelikle hangi bilgilere ihtiyaç duyulduğu belirlenir ve amaca yönelik en uygun bilgi toplama stratejisi benimsenerek bilgi toplanmaya gayret edilir (Acar, 2011: 173). Her ne kadar istihbarat personeli, sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerini kullanarak bilgi toplasa da bundan farklı olarak sinyal istihbaratı, insan istihbaratı ve foto/uydu istihbaratı gibi akademisyenlerin ulaşamayacağı birtakım bilgilere de ulaşabilirler (Özdağ, 2014: 339). Bilgi toplama, istihbarat üretimi için gerekli olan ham bilginin toplanmasını ifade eder. Bilgi toplama kaynakları dört grupta tasnif edilebilir: 1) Açık kaynaklardan elde edilen bilgiler, 2) Beşerî kaynaklardan elde edilen bilgiler, 3) Gözlemler sonucu elde edilen bilgiler ve 4) Teknik kaynaklı bilgiler (Acar, 2011: 173-174; U.S. National Intelligence, 2013: 45).

Bilgi toplama süreci suç istihbarat kayıtlarında tanımlanan herhangi bir kişi veya kuruluş arasında suçla ilgili bir bağ kurmayı amaçlamalıdır. Bu bağ noktası suç veya tehdit unsuru olarak anılır. Ancak istihbarat servisleri herhangi bir suç veya tehdit unsurunun olmadığı durumlarda bile bilgi toplarken anayasal hak ve özgürlüklerin korunmasına dikkat etmelidir (Carter, 2009: 63).

3.1.2.3. Bilginin İşlenmesi/Tasnifi

Toplanan bilgiler işlenmemiş haldedir. Toprağın altından çıkartılan ham madenin işlenerek kullanılabilir hale gelmesine benzer bir süreçten geçerek karar alıcıya iletilebilecek bir ürün haline gelmesi gerekir (Özdağ, 2014: 352). Bu aşama, derlenen bilgilerin tasnif edilmesini ve değerlendirilmesini içerir. Doğru bilgiye istenildiği zaman ulaşılabilmesi için, düzenli ve sistematik bir şekilde tasnif edilmesi ve arşivlenmesi gerekir. İstihbarat teşkilatları çok farklı konularda ve çok fazla bilgi

toplarlar. Ancak bu bilgiler doğru bir şekilde tasnif edilmediğinde, istenildiği zaman bilgiye ulaşamayacak ve çok fazla zaman ve işgücü kaybına sebep olacaktır. Ayrıca ham ve işlenmemiş haberin değerlendirme yapılmadan kullanılması yanıltıcı olabilir; bu sebeple bilginin işlenmesi gereklidir. Bilginin değerlendirilmesi, haberin ve haber kaynağının doğruluk, güvenilirlik ve tutarlılığının ayrı ayrı incelenmesini gerektirir. Bu şekilde doğru ve güvenilir olduğu değerlendirilen bilgilerin analiz için uygun hale geldiği kabul edilir (Acar ve Urhal, 2007: 222; Acar, 2011: 174). Değerlendirme sürecinde elde edilen bilgilerin karşılaştırılması önemlidir. Özdağ (2014: 358), “bana kaynağını söyle, sana analizini söyleyeyim” şeklinde bir ifade ile kaynak ve bilginin güvenilirliğinin önemini vurgulamıştır.

Bu aşamada ayrıca ülke içinde bilgi toplanırken hukuki prosedürlerin izlenip izlenmediği de değerlendirilmelidir. Çünkü anayasal hak ve özgürlükler ihlal edilerek toplanan bilgiler adli soruşturmalarda yapılan tüm faaliyetlerin güvenilirliğini zedeleyeceği gibi bilgiyi toplayanlar bakımından hem bireysel hem de kurumsal olarak hukuki açıdan hesap sorulmasına neden olacaktır (Carter, 2009: 67).

3.1.2.4. Bilginin Analizi

Bu aşama, tasnif edilen bilginin parçalanması, birleştirilmesi, kıymetlendirilmesi, başka bilgilerle birlikte analiz edilmesi ve istihbarat raporunun yazılarak istihbarat ürünü şekline getirilmesini kapsar (Yılmaz, 2007: 143). Analiz sürecinde anlamlandırılan bilgiler parçalara ayrılır, bilgi ve belgeler birbirleriyle ve arşiv bilgileriyle karşılaştırılır, akabinde bu bilgiler hedefin imkân ve yetenekleri göz önüne alınarak kıymetlendirilir ve yorumlanarak bir anlam kazandırılır (Acar ve Urhal, 2007: 224). İstihbarat analizi, her türlü kaynaktan elde edilen bilgilerin çeşitli analiz teknikleri kullanılarak sistematik olarak incelenmesini ifade eder. İstihbarat çarkının en zor aşaması olarak kabul edilen bu aşamada analistin yetenek, kabiliyet ve özellikleri önemli bir rol oynar. Analistlerin konuya hâkim, bilgili, mesleki tecrübeye sahip, tarafsız, idealist, dürüst olması ve empati özelliğine sahip olması etkili bir analiz için gereklidir (Acar, 2011: 175-176). Kaynak’a göre (2014:7-8), sorun haberlerin yeterliliği değil doğru olarak değerlendirilmesi, ne kadar bilgiye sahip olduğumuzdan ziyade, bilgileri nasıl yorumladığımız önemlidir. Çünkü açık kaynaklarda çok fazla bilgi mevcuttur ancak onu doğru değerlendirebilecek bilgi ve beceriye sahip istihbarat

teşkilatları rakiplerini tasfiye edebilir.

Analist, rakibin nasıl düşündüğünü anlamak için, geriye doğru düşünmek, kristal top, rol yapmak, şeytanın avukatlığı, çoklu avukatlık sistemi, ayna görüntüsü gibi analiz metotlarını kullanır. Ayrıca, analiz sürecinde, istatistiksel modeller, hipotezlerin karşılaştırmalı analizleri, saldırının ve kurbanın profilinin çıkartılması, sebep-sonuç ilişkisi analizi, SWOT analizi, T matrisi, karşılaştırmalı-ağırlıklı sıralama, matris ve link zinciri gibi analiz teknikleri kullanılmaktadır (Özdağ, 2014: 378; Yılmaz, 2007: 190).

3.1.2.5. Dağıtım

Üretilen istihbarat raporunun doğru kişilere doğru zamanda ulaştırılması önem arz etmektedir (Carter, 2009: 69). Dağıtım, istihbarat çarkının son aşaması olup, istihbaratın hazırlanacak rapor veya resmî yazı ile onu kullanılacak makamlara gönderilmesini ifade eder. İstihbaratın dağıtımını veya paylaşımında, doğru bilginin en etkili ve güvenilir yollarla doğru zamanda ve doğru kullanıcılara gönderilmesine dikkat edilmelidir (Acar ve Urhal, 2007: 225).

İstihbaratın dağıtımını ve kullanımı yeni istihbarat ihtiyaçları doğurur (Şenel ve Şenel, 2018ç: 116) İstihbarat faaliyetleri süresince uygulanan “bilmesi gerekenler prensibi” dağıtım aşamasında da uygulanmalı, raporların ihtiyacı olan kişi ve kurumlara gönderilmesine, ilgisiz kişilerin eline geçmemesine azami derecede dikkat edilmelidir. İstihbarat teşkilatları tarafından karar alıcılara sunulan raporların etkili bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir. İstihbarat teşkilatları, karar alıcılardan gelen geribildirim sayesinde eksik görülen veya ihtiyaç duyulan yeni bilgilere ulaşmak için istihbarat çarkını sürekli devam ettirir. Bu şekilde hatalı uygulamalardan ders alınacağı gibi başarılı uygulamalar geliştirilebilir ve kurumsal tecrübe kazanılır (Acar, 2011: 184). Farklı bir açıdan ele alındığında bilmesi gerekenler prensibinde, bilme ihtiyacının sembolik olduğu izolasyonizmin (soyutlanma politikasının), istihbarat ortamının nüfuzunu ve erişimini sınırlandırdığı, ayrıca kurumun istediği ortaklık ve çok kurumlu çalışma ile tutarlı ortaklık, karşılıklılık ve çok yönlü bilgi aktarımı türlerini caydırdığı görüşü ile polis istihbarat uygulamalarının gelişiminin önündeki engellerden birisi olduğu ileri sürülmektedir (James vd., 2017: 87).

3.1.2.6. (Yeniden) Değerlendirme

(Yeniden) değerlendirme, istihbarat çarkı süresince sürekli olarak geri bildirim alınmasını ve böylece her bir adımı ve dolayısıyla tüm süreci iyileştirmek için alınan geri bildirimlerin değerlendirilmesini ifade eder. Ayrıca istihbarat ürününü kullananlar ve karar vericilerden alınan geri bildirim ve yorumlar, istihbarat üretim sürecinde yer alanların, kullanıcıların değişen istek ve ihtiyaçlarına göre faaliyetlerinde değişiklikler yapmalarına olanak sağlar (U.S. National Intelligence, 2013: 6).

İstihbarat süreci birbiriyle ilişkili bir sistem olduğundan, bu sistemin bir bileşenindeki değişiklik diğer bileşenleri de doğrudan etkiler. Yeniden değerlendirmenin amacı, istihbarat sürecine eklenen her yeni bilginin sisteme entegre edilerek sistemin sağlıklı çalışmasını sürdürmesinin sağlanmasıdır. Yeniden değerlendirme ayrıca üretilen istihbaratın ne ölçüde başarılı olup olmadığının denetlenmesini sağlar. Bir başka ifadeyle sürecin arzu edildiği gibi çalışıp operasyonların başarısına katkıda bulunup bulunmadığı incelenerek sürecin geliştirilmesi için gerekli değişiklikler yapılır (Carter, 2009: 73).

3.2. İSTİHBARAT KAYNAKLARI VE HABER TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Devletler güvenliğin yanı sıra siyasal, sosyal, askeri, bilişim, iletişim, haberleşme, ekonomik, sanayi, tarım ve ulaştırma alanlarında diğer devletlerle olan iş birliği veya rekabetlerinde çıkarlarını korumak amacıyla istihbarat toplar. Temelde insan (HUMINT), teknik (TECHINT) ve açık kaynak (OSINT) istihbaratı olmak üzere üç çeşit haber toplama yöntemi vardır.

3.2.1. İnsan İstihbaratı

İnsan istihbaratı “human intelligence/HUMINT”, “insan temelli ve insana dayanan” en eski istihbarat toplama yöntemini ifade etmek için kullanılmaktadır (Özdağ, 2014: 116). İnsan istihbaratı, sözlü olarak veya doğrudan bir insan kaynağı tarafından sağlanan belgeler aracılığıyla bilgilerin toplanmasıdır. İstihbarat personelinin doğrudan bilgi kaynağıyla görüşebildiği ve kaynağın faaliyetlerini yönlendirebildiği istihbarat türüdür. İnsan kaynağı sayesinde, başka hiçbir şekilde elde edilemeyen bilgilere erişim sağlanabilir (U.S. National Intelligence, 2013: 45-46). İnsan

istihbaratında, istihbarat teşkilatında asli olarak görevlendirilen personel ve yardımcı istihbarat elemanı, ajan veya muhbir adları verilen ve haber kaynağı olarak istihbarat personeline yardımcı olan insan olmak üzere iki ana aktör bulunmaktadır (Acar, 2011: 186). Haber kaynağı olarak potansiyel bireylerin tespit edilmesi, eğitilmesi, bilgi akışındaki aksaklıklar, güvenilirlikleri gibi konularda zaman zaman sıkıntılar yaşansa da 11 Eylül saldırıları, teknoloji ne kadar ilerlese de insan istihbaratının vazgeçilmez olduğunu göstermiştir (Özdağ, 2014: 117).

İnsan istihbaratı yoluyla uzman personel veya yönlendireceği kişilerce hasım devlet veya örgüt mensuplarından ve onlara ait belgelerden bilgi toplanması amaçlanır. İnsan istihbaratı elde etmenin beş aşaması bulunmaktadır. İlk aşama olan planlama ile istihbarat personeli, belirli bir konu hakkında bilgi toplamak için gerekli araştırmayı ve planlama faaliyetini gerçekleştirir. Yaklaşma aşamasında, istihbarat personeli kaynağın iş birliği yapmasını sağlamak ve bilgi toplamayı kolaylaştırmak için uygun ortamı oluşturmaya çalışır. Görüşme aşamasında, kaynak kişiden bilgi almak için uygun olan mülakat veya sorgulama teknikleri kullanılır. Sonlandırma aşamasında, görüşme sonlandırılarak gelecekte de bilgi almaya devam etmek için gerekli şartlar oluşturulur. Raporlama aşamasında, görüşme sonucunda elde edilen bilgiler sözlü ve yazılı olarak rapor edilir. Bu şekilde elde edilen bilgiler diğer istihbarat kaynaklarıyla karşılaştırılır, analiz edilir ve değerlendirilir (Department of the Army, 2006: 1-6).

3.2.2. Teknik İstihbarat

Teknik istihbarat (technical intelligence/TECHINT), teknik yöntemlerin sistematik bir biçimde kullanılarak istihbarat toplanması anlamına gelmektedir (Özdağ, 2014: 123). Teknik istihbarat, ulusal istihbarat faaliyetlerini desteklemek amacıyla düşman veya düşman olması muhtemel unsurlara ait malzemelerden elde edilen bilgilerin toplanmasını, değerlendirilmesini ve kullanılmasını içerir. Teknik istihbarat, düşmanın teçhizat, performans ve kapasitesi hakkında değerlendirme yaparak muhtemel saldırılara karşı güvenlik açıklarının tespit edilmesine ve yapılacak operasyonlarda teknolojik avantaj sağlanmasına neden olur (TECHINT, 2006: vii).

Devletler, teknolojinin gelişmesine paralel olarak teknik istihbarat imkân ve kapasitelerinden faydalanmaktadırlar. İstihbarat teşkilatları, hedef ülke veya istihbarat servislerinden teknoloji yoluyla bilgi edinirken, kendi teknolojik imkân ve

kabiliyetlerinin yabancı istihbarat servisleri veya örgütlerin eline geçmesini önleyici faaliyetlerde bulunurlar (Acar, 2011: 110). Teknik istihbarat çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Teknik istihbarat, sinyal istihbaratı, fotoğraf/görüntü istihbaratı, ölçüm ve iz istihbaratı, uydu istihbaratı, nükleer istihbarat, radar istihbaratı, akustik istihbarat, elektronik istihbarat, elektro manyetik istihbarat ve tıbbi istihbarat disiplinlerini içermektedir (Özdağ, 2014: 122-129).

3.2.2.1. Yapay Zekâ ve Büyük Veri

Bilgisayar veri analizi, hızlı teknolojik gelişmeler ve suçu takip etmek ve belgelemek için bilgisayar araçlarının artan kullanımı sayesinde polisin istihbarî olarakta suç tespit sürecini geliştirmesine yardımcı olmak için son zamanlarda pratik ilerlemeler kaydetmiştir. Veriler, belirli yerlerdeki suç kalıplarını belirlemek için yapay zekâ tabanlı çerçeve tarafından incelenir. Bu amaçla önerilen çalışma, geçmiş polis kayıtlarından toplanan verileri analiz eden bir tahmin sistemini modellemektedir. Mevcut araştırmalar, geçerli veri parametrelerini kullanarak gelecekteki suç kalıplarını tahmin etmek için yapay zekâ tabanlı öğrenmeyi içermektedir. Destek vektör makinesi, yapay sinir ağı ve zaman serisi analizi bu yöntemlerden bazılarıdır. Bu modeller bazen gereksiz veriler içerse de suç kalıplarını ortaya çıkarabilmektedir. Veri sınıflandırma için en yaygın kullanılan veri gruplama yöntemi, belgeleri konu, olay veya suç dosyası kategorilerine göre gruplamak olarak bilinir (Raja vd., 2021: 120).

Bilgisayarların insan zekâsını taklit etmesini sağlayan bir dizi teknolojiye “yapay zekâ” adı verilmektedir. Bilgi yönetimi ve bilgi işleme gibi hizmetlere yönelik modeller oluşturmak için gelişmiş makine öğrenimi, örüntü tanıma ve veri madenciliği tekniklerini kullanır. Yapay zekânın uygulamaları arasında konuşma tanıma, otonom sürüş, görüntü tanıma ve sanal asistanları atan görevleri tamamlamaya yönlendirme yer almaktadır. Yapay zekâ, büyük veri analiziyle farkındalık, otomasyon ve verilerle etkileşime geçmenin yeni yöntemlerini sağlamak için makine zekâsını kullanır ve böylece sistemdeki verilere hâkimiyeti artırır. Büyük veri ve yapay zekânın sinerjik bir ilişkisi vardır. Büyük veri analizi, daha iyi veri analizi için yapay zekâyı kullanır. Öte yandan yapay zekânın karar alma süreçlerini iyileştirmek için büyük veriye ihtiyacı vardır. Bu entegrasyon sayesinde veri analistleri ve araştırmacılar, artırılmış veya tahmine dayalı analiz gibi gelişmiş analitik özelliklerini daha kolay kullanabilir

ve büyük veri depolarından eyleme geçirilebilir içgörüler keşfedebilir (Li vd., 2022: 641-643).

Yapay zekâ ve makine öğrenimi hayatın her alanında “yeni normal” haline gelmiştir. Özel ve kamu kurumları artık karar verme işlevlerinin çoğunu otomatik sistemlere yaptırmaktadır. Bu “Yapay Zekâ Devrimi”nin ilerleme hızı, sistemlerin “doğada” nasıl çalıştığını düşünmek ve içinde buldukları kurumsal bağlamları dönüştürmek için veya fayda sağlamaları gereken toplulukları nasıl etkiledikleri konusunda düşünmeye pek fırsat bırakmıyor (Shapiro, 2021: 185). Geçmişte, polis birimlerinde basılı kâğıt formlara manuel olarak girilen suç verilerinin, analizi çok yorucu ve uzun sürmüştür. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte suç verileri bilgisayar ortamında ulaşılabilir hale gelmiştir. Büyük veri, davranış eğilimlerini ve kalıplarını bulmak için analiz edilen çok sayıda yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış veriyi tanımlar. Büyük veri analizi, geleneksel veri analizi ile karşılaştırıldığında zaman tüketimi açısından şaşırtıcı sonuçlar vermektedir. Veri analizinde kullanılan verinin çokluğu suçun da çok olması demektir, bu da bir toplumda güvenlik ihtiyacını doğuran en temel sorundur. Veri analizinde, büyük verilerin hacim, hız, değişkenlik, değer, çeşitlilik ve doğruluk gibi özelliklerini bilmek ve bu özelliklerin büyük verilerin güvenliğini nasıl etkilediğini anlamak önemlidir. Son otuz yılda, çeşitli veri analizi yöntemlerinin güvenlik ve ceza infazına uygulanması, suç analizinin gelişimini, ilerlemesini ve olgunlaşmasını göstermiştir. Bu tür yöntemlerin geliştirilmesinde makine öğrenimi ve yapay zekâ önemli bir role sahiptir (AL-Rummana vd., 2021: 210).

Polis teşkilatları, çeşitli açık, ayrı ve gizli kaynaklardan rutin olarak istihbarat sağlar. Teknolojideki, toplumdaki ve ekonomideki gelişmeler ve Büyük Verilerin yaygınlaşması, bu veri toplama faaliyetini keşfedilmemiş bir alana sürükler. Sosyal medya da dâhil olmak üzere olağanüstü derin ve geniş bir açık kaynak tabanından kaynaklanan veri hacimlerine örnek olarak, tamamı Birleşik Krallık polisi tarafından yönetilen ve rutin olarak kullanılan dokuz Büyük Veri kapalı sistemi gösterilebilir. Bu Dokuz Büyük Veri sistemi; Acil Durum Hizmetleri Ağı (ESN), e-Sınırlar programı, Holmes2 soruşturma sistemi, Ulusal ANPR Veri Merkezi (NADC), Ulusal Parmak İzi ve Biyometrik Veritabanı IDENT1, Ulusal DNA Veritabanı (NDNAD), Polis Ulusal Bilgisayarı (PNC), Polis Ulusal Veritabanı (PND) ve Schengen Bilgi Sistemi

(SISII)'dir. Bu sistemler suçu çözmek için tek başına yeterli olmasa da, Büyük Veri kullanımı ile suç davranışı ve ortaya çıkan riskler hakkında derinlemesine bilgi sağlar. Her biri, polisin toplum ihtiyaçlarını daha iyi anlamasını sağlar, doğru suçluları tespit etmede (hedef olarak belirlemede) operasyonel çevikliği ve olaylara zamanında müdahale etme oranını artırır ve toplumlara yönelik yeni tehditlerin keşfedilmesine yardımcı olur. Bu sistemlerin kullanılması, kamuoyunda mahremiyet ve polisin Büyük Veri kullanımı konusunda bir takım tartışmalara yol açabilir (Stainer, 2016: 98-99).

2000'lerin başından itibaren "büyük veri"nin yükselişi ve günlük yaşamda gözetleme yaygınlaşmıştır. Aynı zamanda, bilginin kitlesel sayısallaştırılmasının da yardımıyla, "büyük veri" olarak bilinen geniş ve çeşitli veri kümelerinin hesaplamalı analizinde bir artış olmuştur. Büyük veri analizi finans, sağlık, sosyal bilimler, spor, pazarlama, güvenlik ve ceza adaleti dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Polis gözetleme faaliyetlerinde büyük verinin kullanımı politika, medya, hukuk, mevzuat düzenleyici ve akademik çevrelerde tartışma konusu olmuştur. Ancak bu konudaki tartışma büyük ölçüde spekülatiftir ve veriye dayalı gözetimin yeni biçimlerinin artıları ve eksileri üzerine odaklanmaktadır. İzlemeye yönelik teknolojik kapasite, yeni veri ortamında ampirik araştırmaların önüne geçmektedir. Neticede, büyük verinin gözetim faaliyetlerinde ne kadar kullanıldığı ve bunun getirdiği sonuçlar çok fazla bilinmemektedir (Brayne, 2017: 977-978)

Polis teşkilatları, veri toplamak için kurumsal olarak yetkilendirilmişlerdir. Polis "bilgi işçileri"dir ve her zaman öyle olmuştur. Haggerty, "gerçekten de polis, pragmatik olarak yararlı hale getirme yeteneklerini çok aşan veri hacimlerine erişim sağlama ve bu verilere erişimi güvence altına alma arzusu sergileyen, son derece hevesli bilgi toplayıcılarıdır" gözleminde bulunmuştur. Büyük Veri, açık veri ve veri altyapıları, dijital polislik ve yeni veri analitiği gibi potansiyel faydalar henüz tam olarak anlaşılmamıştır. Güvenilir tahmine dayalı analiz, büyük verilerle mümkün olabilir. Bununla birlikte, kamuoyunun Büyük Veri ile ilgili endişelerini göz ardı etmek tutarlı gibi görünse de tamamen doğru olmayacaktır (Stainer, 2016: 108).

Bu konuya farklı bir bakış açısı ile gizlilik hakları konusunda daha temkinli ve aşırı bir yaklaşıma yönelik dikkat çekilirken, diğer bir taraftan da "özel hayata aşırı saygı nedeniyle kamu yararının göz ardı edildiği" ve özgürlük ve güvenliğin kamu güvenliği ilkeleriyle dengelenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Büyük veri, toplumun

rızasıyla, toplum adına ve toplumun desteğiyle toplanmalıdır. Ancak bunu yapmak her zaman kolay bir yöntem değildir. Tutumlar, davranışlar ve normlar sürekli değişmektedir. Toplumların tek tip bir yapısı yoktur, sosyal yapı da dikkate alınır. Mümkün olduğu durumlarda büyük veriye ilişkin politika ve uygulamalar bu konuları ele almalıdır. Kamu düzeninin korunması, verilerin kişisel ve toplumsal faydalar amacıyla özel olarak kullanılmasına bağlıdır. Soruşturma, suçu önleme ve tespit etme, hırsızlık, zimmete para geçirme, haksız kazanç vb. gayri meşru davranışları ortaya çıkarma işinin bir parçasıdır. Anketler, suçun önlenmesi ve tespit edilmesi, hırsızlık, zimmete para geçirme, haksız kazanç vb. gayri meşru davranışların keşfedilmesi çabalarının bir parçası olarak verilerin kullanılmasına yönelik kamu desteğini göstermektedir (Stainer, 2016: 108-109).

Bilgi, polisin can damarıdır ve Büyük Veri sistemleri, doğru şekilde kullanıldığında ve diğer platformlarla entegre edildiğinde daha iyi hizmetler sunabilir, etkili operasyonel araç olarak kullanılabilir, hayat kurtarabilir ve bireylere ve topluma verilen zararları azaltabilir. Bununla birlikte, polislerin Büyük Veriyi kullanabilmesi, kullanması gerektiği anlamına da gelmemektedir. Kötüye kullanımının farklı ve zıt sonuçları olacaktır. Polislerin Büyük Veri kullanımında ne kadar başarılı olduğu, yalnızca öncelikle insanları korumak için kullanılmasıyla değil, aynı zamanda kullanımının önceden ve bilgilendirilmiş kamuoyu onayı almasıyla da ölçülebilecektir (Stainer, 2016: 110).

Polisin büyük veri kullanımı ile ilgili gelecekte sorun teşkil edebilecek hususlar beş ana kategoriye ayrılabilir. Birincisi, ilgili yasaların ve uygulamaların revizyonu ile ilgilidir. İkincisi, polisin hizmet sunumu için akıllı bilgi ve uygulama mimarisi gereklidir. Üçüncüsü, büyük verileri yönetmek ve kullanmak için radikal bir dönüşüm ve personel kapasitesinin genişletilmesi gereklidir. Dördüncüsü, özel sektör ve diğer geleneksel olmayan taraflarla mevcut işbirliği bağlantıları önemli ölçüde değiştirilmelidir. Son olarak, beşinci sorun olabilecek alan, mahremiyete müdahale sürecinde polisin çeşitli sosyal gruplarla olan ilişkilerine odaklanır (Stainer, 2016: 103).

Günümüzde tahmine dayalı analiz, çok çeşitli polislik faaliyetlerinde kullanılmaktadır. Bunlar arasında gelecekte suçların ne zaman ve nerede meydana gelme olasılığının en yüksek olduğunu tahmin eden algoritmalar, silahlı olaylara

karışma olasılığı en yüksek olan kişileri tahmin eden ağ modelleri ve riskli davranışlarda bulunma olasılığı yüksek olan polisleri öngören risk modelleri yer almaktadır (Brayne, 2017: 981).

3.2.3. Açık Kaynak İstihbaratı

Açık kaynak istihbaratı “open source intelligence/OSINT”, belirli bir konuda istihbarat gereksinimini karşılamak amacıyla kamuya açık bilgilerden toplanan, üretilen, kullanılan ve uygun hedef kitleye zamanında dağıtılan istihbaratı ifade etmektedir. Bu tanımda iki hususa dikkat çekildiği görülmektedir. Birincisi, açık kaynaktan kasıt, gizlilik beklentisi olmadan bir bireyin veya grubun bilgi sağlaması; ikincisi ise, kamuya doğrudan veya talep üzerine toplum üyelerinin kullanımına sunulan açık bilgiler, veriler ve materyalleri kapsamaktadır (Department of the Army, 2012: 1-1). Kısaca, “gizli kaynakların dışında kalan ve casusluk teknikleri kullanılmadan bilgi edinilebilecek tüm kaynaklar” açık kaynak olarak kabul edilmektedir (Çıtak, 2017: 107). Açık kaynaklar, topluluk önünde yapılan konuşmalar, kamuya açık belgeler, kamu yayıncılığı (televizyon, radyo, kitap, gazete, magazin, bilimsel dergi vb.) ve internet siteleri gibi herkesin kullanımına açık olan bilgilerdir (Department of the Army, 2012: 2-3). Ayrıca üniversiteler, stratejik araştırma merkezleri, düşünce kuruluşları ve sivil toplum örgütleri de önemli çalışmalar yapan ve ürettikleri bilgileri toplumla paylaşan önemli açık kaynaklar arasında yer almaktadır (Özdağ, 2014: 296).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatımızda giderek daha fazla yer alması, gerek kamu gerekse özel sektör kurumlarının internet sitelerinden ve sosyal medya platformları üzerinden bilgilerini toplumla paylaşmalarını hızlandırmıştır (Gül, 2018: 6). Bu da, açık kaynak bilgilerine erişimi kolaylaştırmaktadır. Açık kaynaklar, toplanan istihbaratın büyük bir kısmını oluşturması ve görece daha az maliyetli olmasına rağmen önyargılı veya yanıltıcı bilgiler içerebileceği için dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir (Open-Source Intelligence, 2012: 2-8/9). Açık kaynaklardan önemli miktarda istihbarat elde edilmektedir. Ancak bu, açık kaynak istihbaratının teknik veya insan istihbaratının yerine kullanılacağı anlamında değil, onlarla birlikte kullanılması gerektiğine vurgu yapmak için ifade edilmektedir (NATO, 2001: 1).

Açık kaynak bilgilerinin ulaşılabilir olması, herhangi bir işlem yapılmadan

kullanılabileceği anlamına gelmemektedir. NATO (2001: 1-2), açık kaynak istihbaratının dört aşamadan geçtiğini belirtmektedir. İlk olarak, açık istihbarat kaynaklarından ham veriler elde edilir. İkinci aşamada, ham veriler filtreleme ve doğrulama gibi birtakım işlemlerden sonra bilgi haline getirilir. Üçüncü aşamada, doğruluğu ve güvenilirliği teyit edilen veriler değerlendirilerek ve analiz yapılarak bilgi istihbarata dönüştürülür. Son aşamada ise, açık kaynak istihbaratı diğer istihbarat yöntemleriyle doğrulanarak yüksek derecede kesinlik atfedilebilecek bir istihbarat elde edilir.

3.3. İSTİHBARATIN İLKELERİ

Sistematik bir faaliyet olan istihbarat çarkının sağlıklı bir şekilde işlemesi ve üretilen istihbaratın etkin ve etkili olabilmesi birtakım ilkelerin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır (Özdağ, 2014: 35). İstihbarat teşkilatları sürekli olarak mümkün olan en yüksek güvenilirlik seviyesinde hazırlanan istihbarat raporlarını karar alma mercilerine süratle ulaştırmalıdır. İstihbarat teşkilatlarının güvenilirlikleri hazırladıkları raporların kalitesi ile doğru orantılıdır (Joint Publication, 2013: II-6). Her ne kadar literatürde nitelikli bir istihbaratta olması gereken ilkeler farklı yazarlar tarafından ele alınmışsa da, bu konuda ABD Savunma Bakanlığı tarafından kapsamlı bir çalışma yapılmıştır: Perspektif, senkronizasyon, doğruluk/dürüstlük, çaba birliği, önceliklendirme, mükemmellik, tahmin, esneklik, iş birliği ve füzyon (Joint Publication, 2013: II-1).

3.3.1. Perspektif İlkesi

İstihbarat analistleri, karşı istihbarat servislerinin, devletlerin veya örgütlerin tüm yönleriyle anlaşılması için gayret göstermelidir. Bunun için sadece düşmanın eğilimlerinin değil, aynı zamanda sosyokültürel özelliklerinin de bilinmesi gerekmektedir. Analist, düşman muhtemelen bir olayı nasıl algılar ve nasıl tepki verir sorusuna cevap aramalıdır. Analistin rakip gibi düşünebilmesi düşmanın iyi anlaşılmasına ve sağlam bir muhakeme yeteneğine sahip olmasına bağlıdır. Bir başka ifadeyle, düşmanın, hedefleri, motivasyonları, stratejileri, niyetleri, yetenek ve kabiliyetleri, operasyon veya eylem yöntemleri, zayıf ve güçlü yönlerinin anlaşılacak

düşmanın muhtemel eylemleri ve tepkileri öngörölmeye çalışılmalıdır. Düşmanın meydana gelen değişikliklere ve durumlara nasıl uyum sağladığının anlaşılması ve buna uygun seçeneklerin değerlendirilmesi sürekli yapılmalıdır. Ayrıca, kapsamlı bir anlayış için ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin farkında olunmalı ve buna uygun plan ve politikaların geliştirilmesi için istihbarat faaliyetlerine ağırlık verilmelidir (Joint Publication, 2013: II-1/2).

3.3.2. Senkronizasyon

İstihbarat, ulaşılması planlanan hedefler ve operasyonlarla senkronize olmalıdır. Bu şekilde sağlanan senkronizasyon, tüm istihbarat kaynaklarının etkili bir şekilde yönetilmesi, faaliyet ve operasyonların zamanlaması için önemlidir. İstihbarat çarkı süresince gerçekleştirilen senkronizasyon, operasyonel karar verme ve planlamanın başarılı olması için zorunludur. İstihbarat teşkilatındaki birimler arası koordinasyon, istihbaratın zamanında üretilmesine ve karar alma mercilerine ulaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Joint Publication, 2013: II-2).

3.3.3. Doğruluk İlkesi

Nitelikli istihbarat faaliyetlerinin en ayırt edici özelliği doğruluk ve dürüstlük içerisinde gerçekleştirilmesidir. Karar alma mercileri tarafından güvenilir olarak algılanması için istihbarat analiz ve raporlarında doğruluğu yüksek seviyede değerlendirilen gerçek veriler kullanılmalı ve kıymetlendirilmelidir. Acil karar vermeyi gerektiren önemli olay veya eylemlerde, sonuca ulaşma baskısı altında kalınsa bile dürüst kalmak istihbarat mesleğinin güvenilirliğinin inşası ve sürdürölmesi için gereklidir. İstihbarat birimlerinde görev alanların kendi konumlarını korumak için karar alma mercilerinin istediği amaca uyacak şekilde istihbaratın manipölle edilmesi veya önyargılı raporlar hazırlanması gibi faaliyetler istihbarat teşkilatlarının güvenilirliğini zedelemekle kalmaz, telafisi güç kararların uygulanmasına neden olabilir. Bu nedenle, her ne kadar karar alma merci bir konuda istihbarat raporu istese de, istihbarat teşkilatları yapılan değerlendirmelerin daha değerli görünmesini sağlamak veya duyulmak isteneni raporlamak yerine, bilinmeyenleri de rapor etme cesareti göstermeli ve doğru karar alınması için doğru istihbarat raporu hazırlamalıdır (Joint Publication, 2013: II-3).

3.3.4. Çaba Birliği

Çaba birliği, ortak bir amaca yönelik olarak istihbarat teşkilatlarının planlama ve iş birliğini ifade eder. Bu sayede kurumların güçlü yönlerinden faydalanılması, istihbarat toplama ve üretiminde gereksiz tekrarlardan kaçınılması ve kaynakların verimli kullanılması sağlanır. Çaba birliği, istihbarat fonksiyon ve operasyonlarının koordineli ve senkronize bir şekilde gerçekteŝtirilmesine olanak sağlar. Ayrıca, operasyonel alanda faaliyet gösteren kurumlar da planlama ve geri bildirimlerle istihbarat teşkilatlarının faaliyetlerine entegre edilmelidir. Bu şekilde sağlanan bir mimari ile tüm istihbarat ve operasyonel kurumların birlikte ortak bir amaca yönelik olarak faaliyetlerini yönlendirmesi başarılı sonuçlar alınmasını kolaylaştıracaktır. Bunun için kurumların birbirlerinin gereksinimlerini, perspektiflerini, politikalarını ve prosedürlerini anlayabilmelerini sağlayacak karşılıklı güven ve iş birliğine dayalı bir atmosfer oluşturulması bilgi paylaşımı ve iş birliğini kolaylaştıracaktır (Joint Publication, 2013: II-4/5).

3.3.5. Önceliklendirme

Operasyonel ihtiyaçlar genellikle istihbarat kapasitesini aŝtıđı için, istihbarat toplama ve üretim çabalarının önem derecesine göre sınıflandırılması ve kaynakların buna göre tahsis edilmesi önemlidir. Önceliklendirme, en önemli görevlerin belirlenerek kaynakların bu doğrultuda tahsis edilmesini, ihtiyaçların karşılanmasını ve risklerin etkili yönetilmesini sağlar. Etkili önceliklendirme, istihbarat üretenler ile istihbaratı kullananlar arasındaki koordinasyona ve iş birliğine bağlıdır. İstihbaratı kullanacak kişi ve kurumlar, istihbarat önceliklerini ve ihtiyaçlarını belirterek, istihbarat teşkilatlarının kaynaklarını yönlendirmesine yardımcı olur. Üzerinde uzlaŝmaya varılan çerçeve kapsamında açıkça önceliklerin belirlenmesi, yalnızca kaynakların etkili bir şekilde tahsis edilmesini değil, aynı zamanda kurumlar arasındaki iş birliğinin de artmasına neden olur (Joint Publication, 2013: II-6).

3.3.6. Mükemmellik

İstihbarat teşkilatları, mümkün olan en yüksek kalitede istihbarat üretmeye

çalışmalıdır. İstihbarat ürünlerinin kalitesi istihbarat teşkilatının güvenilirliği ve inandırıcılığını sürdürmesini sağladığı için, istihbarat faaliyetlerinin sürekli mükemmellik standartlarına ulaşması için gayret edilmelidir. Bu standartlar (Joint Publication, 2013: II-7/8):

Öngörü sağlamalı: İstihbarat personeli, operasyonel kurum yöneticileri ve karar alma mercilerinin operasyonel karar alma ve planlama için gerekli olan bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hangi bilgilere gereksinim duyacaklarını önceden tahmin edebilmelidir.

Zamanında dağıtılmalı: İstihbarat teşkilatları, karar alma mercilerinin ihtiyaç duyduğu zaman istihbarat raporunu hazır edebilmelidir. Zamanında üretilen ve ulaştırılan istihbarat, operasyonel kurumların operasyon alanındaki olayları önceden tahmin etmesini ve olası değişiklikler karşısında alternatif senaryolar hazırlamasına yardımcı olur.

Kesin olmalı: İstihbarat gerçek bilgilere dayanmalı ve durumu gerçekte olduğu gibi rasyonel yargılara dayanarak ifade etmelidir. Kaynağın ve bilginin güvenilirlik seviyesi değerlendirilmeli ve raporun doğruluk derecesi belirtilmelidir.

Kullanılabilir olmalı: İstihbarat ürünü, operasyonel kurum yöneticilerinin ve karar alma mercilerinin ihtiyaçlarına uygun ve anlaşılabilir bir biçimde olmalıdır.

Tam/eksiksiz olmalı: İstihbarat teşkilatı, operasyonel kurum yöneticilerinin ihtiyaç duyacağı bilgileri mevcut ve muhtemel durumları mümkün olduğu ölçüde öngörerek tam ve eksiksiz bir biçimde karşılamaya gayret etmelidir.

İlgili olmalı: istihbarat, planlanan ve gerçekleştirilecek operasyonel faaliyetle ilgili ihtiyaç duyulan bilgileri karşılamaya yönelik olmalıdır.

Objektif olmalı: İstihbarat çarkının her aşaması, önyargılardan uzak, tarafsız ve objektif bir şekilde yürütülmelidir.

Erişilebilir olmalı: Karar alma merciindekiler istihbarata kolayca erişebilmelidir. Erişilebilirlik sadece bilgilerin güncel değil, aynı zamanda güvenlik sınıflandırmasına tabi tutularak ilgili kişi ve kurumlara iletilmesi anlamına gelmektedir.

3.3.7. Tahmin

İstihbarat her ne kadar düşmanın mevcut yetenek ve kabiliyetlerini tanımlamayı

gerektirse de, asıl amacı geleceğe odaklanarak düşmanın niyetini anlamak ve savunma ve/veya operasyonel faaliyetleri desteklemektir. Gelecek çok fazla belirsizlik içerse de, mevcut bilgiler gelişmiş analiz yöntemleri aracılığıyla analiz edilerek düşmanın geleceğe yönelik niyet ve eylemleri tahmin edilmeye çalışılır. Elde yeterince veri olmadan geleceği tahmin etmek zor ve risklidir, bu nedenle eksik veya yanıltıcı bilgi içerebileceği hususu üretilen raporlarda belirtilmelidir (Joint Publication, 2013: II-10).

3.3.8. Esneklik

Esneklik (çeviklik), değişen koşullara uyum sağlama yeteneğini ifade eder. İstihbarat teşkilatı, yeni gelişen bir olayı ele alırken aynı zamanda önceden devam eden durumla ilgili çalışmasını sürdürebilmelidir. Bu amaçla, istihbarat yapıları, metodolojileri, veri tabanları ve personel, değişen durumlar, ortaya çıkan ihtiyaçlar ve önceliklere cevap verebilmek için çevik ve esnek olmalıdır. İstihbarat teşkilatlarının esnek olabilmesi ise, her türlü koşul ve şartlara hazırlıklı olmak ile mümkün olabilir. İstihbarat teşkilatları, siyasi, sosyal, askeri ve diplomatik sebeplerden kaynaklanabilecek durumları önceden öngörüp, bu doğrultuda alternatif planlar yapması esneklik kapasitesini artırır ve reaksiyon süresini azaltır (Joint Publication, 2013: II-10).

3.3.9. İş birliği

İstihbarat teşkilatlarının her şeyi bilmesi veya doğru yorumlaması mümkün değildir. Dahası dezenformasyon sonucu yanlış kararlar alınmasına sebep olabilir. Bu nedenle, diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması başarı oranını artıracaktır. Kamu kurumları, düşünce kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarında alanında uzman personelin görüşlerinden faydalanılması daha verimli sonuçlara neden olur. Böyle bir iş birliği, alanında uzman insanların beyin fırtınası yapmasına, farklı görüşleri ifade etmelerine, farklı perspektifler kazanmasına, bilgi paylaşımına ve koordinasyona sebep olacaktır (Joint Publication, 2013: II-11).

3.3.10. Füzyon

Füzyon, eksiksiz bir değerlendirme yapabilmek için mevcut tüm istihbarat kaynaklarından yararlanılarak bilgi toplanması ve analizi sürecidir. Böylece, farklı

istihbarat kaynak ve disiplinlerinin güçlü yönlerinden faydalanılır, önyargılar minimum seviyeye iner, düşmanın dezenformasyon çabaları engellenir. Füzyon, karar alma merciine en doğru ve eksiksiz resmin verilmesine olanak sağlar (Joint Publication, 2013: II-12).

3.4. İSTİHBARATIN KAPSAMI

İstihbarat faaliyetleri sonucunda fotoğrafın tamamının ortaya çıkabilmesi için hasım ülkenin milli gücünü oluşturan temel unsurlar hakkında bilgi toplanmalı ve analiz edilmelidir. Milli güç, “bir devletin sahip olduğu tüm varlıkların (nüfusu, yer altı ve üstü kaynakları, sanayii, bunların kalitesi) devletin gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflere ulaşmak için kullanılması” olarak tanımlanabilir (Özdağ, 2014: 55). Bir ülkenin milli gücünü oluşturan unsurlar, coğrafya, nüfus, doğal kaynaklar, ekonomi, silahlı kuvvetler, politik güç, psikolojik güç ve bilgi gücünden oluşmaktadır (Jablonsky, 2006: 130). Bu nedenle bir ülkenin milli gücünün tam olarak tespit edilebilmesi için tüm bu alanlar istihbarat faaliyetlerinin kapsamı içerisinde yer almaktadır.

İstihbarat faaliyetleri niteliği veya konusu bakımından kültürel, biyografik, demografik, haberleşme ve ulaştırma, teknik, bilimsel, yabancı servisler hakkında yapılan, politik, askeri, ekonomik, milli, diplomatik istihbarat ve istihbarata karşı koyma olmak üzere farklı sınıflandırmalara tabii tutulmaktadır (Acar, 2011: 110-116). Tehlikenin kaynağı bakımından yapılan sınıflandırma olan iç ve dış istihbarat (Acar, 2011: 124; Yılmaz, 2007: 122), bu çalışmanın kapsamı gereği burada ele alınmıştır.

3.4.1. Dış İstihbarat

Dış istihbarat, ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı tarafından “yabancı güçlerin, kuruluşların veya kişilerin yetenekleri, niyetleri ve faaliyetleriyle ilgili bilgilerin toplanması, işlenmesi ve analiz edilmesi sonucunda elde edilen ürün” olarak tanımlanmaktadır (CIA, 2004). Acar’a göre dış istihbarat, “hedef ülkeler hakkında bilgi toplamak, toplanan bilgileri değerlendirmek, güçlü ve zayıf yönlerini öğrenmek amacıyla yapılan çalışmalardır” (2011: 124-125). Yılmaz ise benzer şekilde, “hedef devletleri, onların topyekûn güç ve kabiliyetlerini öğrenip ortaya çıkarmak için yapılan faaliyetler” olarak tanımlamaktadır (2007: 122). Dış istihbarat ile devletin sınırları

dışında meydana gelen veya meydana gelmesi muhtemel olayların ülkenin güvenliğine tehdit oluşturmasını engellemek amaçlanmaktadır. Genel olarak dış istihbarat servislerinin iki temel görevi bulunmaktadır (Acar, 2011: 125):

- a) Devletin güvenliğini tehlikeye düşürmek için çalışan yabancı ülke istihbarat teşkilatlarının faaliyetlerini önlemek,
- b) Hedef ülkelerde faaliyet göstererek, toplumsal olaylar üzerinden toplumsal kargaşa çıkarmak, ekonomik krizlerin çıkmasına gayret etmek ve ülke güvenliğini tehdit eden faaliyetler yürütmek.

Küresel güçler, dış istihbarat servisleri aracılığıyla hedef ülkelerde ekonomik operasyonlar gerçekleştirmenin yanı sıra, legal örgütleri, terör örgütlerini ve organize suç örgütlerini desteklerler. Gelişmekte olan ülkeler ise genellikle iç istihbarata yoğunlaşır veya dış istihbarat servislerinin faaliyetlerini engellemeye çabalar (Acar, 2011: 125-126). Kaynak (2014: 9), güçlü devletlerin istihbarat servislerinin hedef ülkelerde sorun oluşturduğunu, diğer devletlerin istihbarat servislerinin ise bu sorunlarla uğraştığını ve tuzağa düşüklerini ifade etmektedir. Ayrıca, dış istihbarat ile iç istihbaratın entegre olması gerektiğini vurgulayan Çıtak (2017: 81), özellikle terör ve organize suçların genellikle ülke sınırları dışından ülke içerisine doğru uzandığı için istihbarat faaliyetlerinin de sürmesi gerektiğini belirtmektedir.

3.4.2. İç İstihbarat

İç istihbarat, ülke içerisinde devlet güvenliğine yönelik tehdit ve tehlikeleri zamanında tespit etmek için bilgilerin toplanması, değerlendirilmesi ve bu bilgilere dayanarak gerekli önlemlerin alınmasını ifade etmektedir (Acar, 2011: 124; Treverton, 2008: 15). Hem yurt dışında hem de ülke sınırları içerisinde, Türkiye'ye yönelik çok çeşitli biçimlerde terör faaliyetleri yürütülmektedir. Kaynak (2014: 77), kendiliğinden oluşan bir terör örgütünden bahsedilemeyeceğini, yabancı devletlerin hedef ülkeye yönelik yıpratma faaliyetlerini terör örgütlerini kullanarak gerçekleştirmeye çalıştıklarını belirtmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden günümüze kadar yaygın bir şekilde kullanılan "vekâlet savaşları" bu hususu daha iyi açıklamaktadır. Soğuk Savaş sırasında nükleer çatışmadan kaçınan büyük devletlerden, Arap Baharı sonrası Ortadoğu'da bölgesel çıkarlar gözeten bölgesel güçlere kadar, devletler, savaş

riskinden ve yüksek maliyetinden kaçınmak için doğrudan çatışmak yerine vekâlet savaşlarına başvurmaktadır. Vekalet savaşını yürüten sponsor devlet, küçük devletlere veya devlet dışı aktörlere destek vererek (istihbarat, lojistik, eğitim, siyasi) ve onları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek hedef devletin yıpratılmasını sağlar (Wiger and Atwell, 2023: 14-16). Vekâlet savaşı yürüten devletler, terör örgütleri veya devlet dışı aktörleri destekleyerek din, mezhep veya etnik temelli düşük yoğunluklu çatışmalar çıkmasını ve bu şekilde hedef devletin istikrarını ve kamu düzenini bozmayı, nihayetinde hedef ülkeye karşı uluslararası veya bölgesel baskı kurulmasını amaçlarlar (Ateş, 2017: 7).

Bu nedenle bölgesel veya küresel güçlerin kontrolü altında olan terör örgütlerinin ülke içindeki faaliyetlerini engelleyebilmek için iç ve dış istihbarat servislerinin iş birliği ve koordinasyon içinde hareket etmesi önem arz etmektedir. Ülkemizde iç güvenlik istihbaratı İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapan Emniyet ve Jandarma İstihbarat Teşkilatları tarafından yerine getirilmektedir (Acar, 2011: 124). Bununla birlikte, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT), ülke içinde ve dışında istihbarat faaliyetleri yaparak elde ettiği istihbaratı ilgili kişi ve kurumlara ulaştırmakla sorumludur (MİT, 2023).

3.5. İSTİHBARATA DAYALI POLİSLİK

Son yıllarda, istihbarat kavramı “istihbarata dayalı polislik” olarak polislik faaliyetlerine entegre edilerek kamu güvenliği bağlamında kullanılmaktadır. Proaktif bir yaklaşım olan istihbarata dayalı polislik, sadece meydana gelen suçların kovuşturulmasını değil, aynı zamanda bu bilgilerin analiz edilerek suçların önlenmesi için kullanılmasını da amaçlamaktadır. Özellikle ABD’de 11 Eylül ile gündeme gelen istihbarata dayalı polislik kavramı göz önüne alındığında, teröristlerin suçu işledikleri anda istihbaratın etkili olması için artık çok geçtir. Bunlardan başka istihbaratın kullanılacağı iç güvenliği tehdit eden bireysel ve organize işlenen çok farklı suç türlerine de odaklanılmalıdır (Treverton, 2008: 15-16).

Polis teşkilatları giderek daha karmaşık zorluklarla karşı karşıya kalırken, aynı zamanda polisin suçla mücadelede etkili, etkin ve hesap verebilir olması yönünde kamuoyunun polisten beklentileri de artmaktadır. İstihbarata dayalı polislik, bu amaçla

geliştirilen polislik modellerinden biridir. İstihbarata dayalı polislik, terörizm ve organize suçlar gibi sınıraşan organize suçların yanı sıra diğer suç türlerinin önlenmesi ve mücadele edilmesi için polislik faaliyetlerinin proaktif olarak planlanması ve yönetimini sağlar. Özellikle ekonomik sebeplerden kaynaklanan bütçe kısıtlamalarının olduğu dönemlerde, polis teşkilatlarının kaynaklarını etkin bir şekilde tahsis edebilmesine olanak sağlayan etkili bir yöntemdir (OSCE, 2017: 5). İstihbarata dayalı polislik, suçu azaltmak için yerel kolluk kuvvetlerinin hizmet verdiği eğilimleri analiz etmek ve istihbaratın kullanılmasıdır. İstihbarat dayalı polislik, çeşitli suçlarla mücadelede uygulanırken, olası radikalleşmiş tehditleri tespit etmek amacıyla bir iç güvenlik unsuru olan polis istihbaratından yararlanmayı vurgulamaktadır (Cichoracki, 2020: 2).

İngiltere'nin Milli İstihbarat Modelinde istihbarata dayalı polisliğin uygulamadaki etkisi üzerine yapmış olduğu araştırma neticesinde James (2011: 267), istihbarata dayalı polisliğin iki boyutuna işaret etmiştir: Birincisi, istihbarat analistlerine dayanan ve suç haritalaması ve sıcak nokta (suç yoğun bölge) belirleme gibi analitik teknikleri kullanan bir tür "idari" fonksiyon yönü, ikincisi çok daha açık bir şekilde suç kontrolü ile ilgili olan "operasyonel bir istihbarata dayalı polislik" yönü (James, 2011: 267).

İstihbarata dayalı polisliğin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle suç istihbaratı konusunun ele alınması faydalı olacaktır. İnsan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, kumar, kara para aklama vb. suçları işleyen organize suç örgütlerinin yanı sıra, seri katiller, siber veya geleneksel suçlular, kamu düzenini bozarak insanlarda suç mağduru olma korkusu oluşturmaktadır (Carter, 1990: 52). Ancak ülkemizdeki istihbarat teşkilatları terörle mücadele konseptine göre yapılanmış oldukları için terörizm üzerine odaklanmaktadır. Son yıllarda, -her ne kadar organize suç örgütleri üzerine çalışmalar yapsalar da- (Y.N.) istihbarat personelinin büyük bir çoğunluğu tarafından istihbaratın sadece terörle mücadele alanında olabileceğine dair yanlış bir kanaat bulunmaktadır (Acar, 2011: 103). Hâlbuki "suç istihbaratı" (criminal intelligence) veya "kolluk istihbaratı" (law enforcement intelligence) gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Carter, 2009: 10). Burada dikkat edilmesi gereken husus, ülkemizdeki iç istihbarat teşkilatlarının operasyon yetkisinin olmadığı, ürettiği istihbaratı karar alma mercilerine ve operasyonel birimlere ulaştırmakla

yükümlü olduğudur. Kolluk kuvvetleri ise, suç istihbaratı yaparak önleme amacıyla gerekli tedbirleri alabilir.

İstihbarat, çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerin bilimsel yöntemler kullanılarak analiz edilmesi ve değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan bir ürün olduğundan, terör veya organize suçların yanı sıra diğer suç türlerinin tahmini ve önlenmesinde kullanılması mümkündür. Kolluk kuvvetlerinin istihbarat faaliyetlerinde bulunmasının iki amacı vardır: a) Önleme, suç ve suçlulara ait bilgileri değerlendirerek terörizm ve diğer suç türlerinden kaynaklanan tehditleri önlemek veya azaltacak stratejiler geliştirmek; b) Planlama ve kaynak tahsisi, karar verici ve uygulayıcılara tehditlerin özellikleri ve metodolojileri hakkında istihbarat sağlayarak etkili müdahale stratejilerinin uygulanabilmesi için planlama ve kaynakların tahsisini sağlamak (Carter, 2009: 9). Açıkça görülmektedir ki, istihbarata dayalı polisliğin temelini oluşturan istihbarat, modern çağda polislik uygulamalarının temelinde de olmalıdır (James, 2011: 269).

3.5.1. Suç İstihbaratı

Suç istihbaratı, en genel anlamıyla “kolluk kuvvetlerinin ceza yasasını uygulama sorumluluğunu ifade ettiği” için kolluk istihbaratı kavramıyla da anılmaktadır (Carter, 2009: 11). Suç istihbaratı, kolluk kuvvetleri tarafından askeri ve ulusal güvenlik istihbaratı anlayışından esinlenerek geliştirilmiştir (Peterson, 2005: 5). Her ne kadar ortak yönleri bulunsa da suç istihbaratı, genel istihbarat türlerinden farklılık arz etmektedir. Bu nedenle, suç istihbaratının istihbarat teşkilatları tarafından üretilen ve kolluk kuvvetlerine iletilen bir istihbarat türü olduğu düşünülerek kavram karmaşasına neden olunmamalıdır. Ayrıca, Carter (2009: 10-11), bilgi ve istihbarat kavramlarının da günlük hayatta karıştırıldığına ve yanlış bir şekilde kullanıldığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle Tablo 3.1’in incelenmesi kolluk kuvvetleri tarafından kullanılan bilgi ve istihbarat kavramlarının daha iyi anlaşılmasına neden olacaktır.

Tablo 3.1: Bilgi ve İstihbaratın Karşılaştırılması

Bilgi (Information)	İstihbarat (Intelligence)
<ul style="list-style-type: none"> • Sabıka geçmişi ve sürücü kayıtları, • Olay veya suç raporu • Muhbirlerin, tanıkların ve şüphelilerin ifadeleri • Taşıt bilgileri • Araç kullanıcı bilgileri • Her türlü mesleki kayıtlar • Olayların ve şahısların davranışlarının soruşturmacılar veya vatandaşlar tarafından gözlemlenmesi • Bankacılık kayıtları, yatırımlar, kredi durumu ve mali konulardaki ayrıntılar • Şahısların seyahat detayları (seyahat yöntemi, tarih, saat, yer vb.) • Şahısların ideolojileri, inanç ve pratiklerine dair ifadeler	<ul style="list-style-type: none"> • Çeşitli kaynaklardan toplanan bilgilerin analizi sonucunda bir kişinin cezai sorumluluğu olduğunu gösteren rapor • Suç veya terör trendlerinin analizi yapılarak, suçluların özelliklerinin tespit edilmesi ve gelecekte meydana gelmesi muhtemel suç veya terör olaylarını önlemeye yönelik yöntemler hakkında hazırlanan rapor • Analistlerin sınırlı bilgi ve tecrübelerini kullanarak, potansiyel suç veya terör olaylarının mağdurları hakkında hazırlanan rapor • Yasa dışı ticaret ve kaçakçılık faaliyetlerinin analizine dayanarak bir kişinin organize suç faaliyetlerinden elde ettiği gelirin hesaplanmasına dair rapor

Kaynak: Carter, (2009: 12).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, suçla ilgili toplanan objektif ve güvenilir veriler analitik işlemler sonucunda istihbarata dönüştürülür. Ancak suç istihbaratı kavramını açıklamadan önce, suç istihbaratı kapsamında yer alan suç analizi tanımına yer verilmesi faydalı olacaktır. Suç analizi, “suç alanında istihbarat üretmek üzere ham verilerin analitik yöntemlerle incelenmesidir” (IALEIA, 2004: 31). Rachel Boba Santos suç analizini, “suç ve düzensizliğin azaltılması, suçun önlenmesi, suçluların yakalanması ve polislik faaliyetlerinin değerlendirilmesi amacıyla suç ve düzensizlik

sorunlarının yanı sıra sosyodemografik, mekânsal ve zamansal faktörler de dâhil olmak üzere polislikle ilgili diğer konuların sistematik olarak incelenmesi” olarak tanımlamaktadır (Santos, 2016: 29). Santos’a göre suç analizi, sosyal bilimler veri toplama prosedürlerini, analitik metotları ve istatistiki teknikleri kullanarak, devriye hizmetleri yapan polisleri bilgilendirmek suretiyle problemler daha ciddi bir hal almadan önlenmesini, suçluların yakalanmasını, suç ve düzensizliğe sebep olan faktörlerin azaltılmasını ve polisin uyguladığı program ve faaliyetlerin ne ölçüde etkili olduğunun değerlendirilmesini sağlar (Santos, 2005: 30-31).

Suç istihbaratı, “suç, suç eğilimleri, suç ve güvenlik tehditleri ve suçlulukla ilişkili koşullar hakkında farklı bilgilere entegre bir bakış açısı sağlayan analitik bir sürecin sonunda elde edilen ürün” olarak tanımlanmaktadır (Carter, 2002’den akt. Carter, 2009: 12). Uluslararası Kolluk Kuvvetleri İstihbarat Analistleri Birliği tarafından ise “suç teşkil ettiğinden şüphelenilen veya suç faaliyetlerine veya suçlu olduğu bilinen bireylere ilişkin ham verilerin sistematik olarak toplanması, değerlendirilmesi ve sentezi sonucu elde edilen ürün” olarak tanımlanmaktadır (IALEIA, 2004: 32). Yukarıda, ulusal güvenlik istihbaratı konusunda ele alınan istihbarat çarkı, suç istihbaratının elde edilmesinde de uygulanmaktadır. İstihbarat çarkı sonucunda üretilen istihbarat, potansiyel suç tehditlerinin ve şüpheli faaliyetlerin tespit edilmesi ve operasyonel birimlerin harekete geçmesi için suçla ilgili göstergeler sağlar (Carter, 2009: 57-58).

Modern polislik model ve uygulamalarının öncelikle ABD’de geliştirildiği ve daha sonra diğer devletler tarafından benimsendiği göz önüne alınırsa, suç istihbarat analizinin gelişimini ABD’de aramak doğru olacaktır. 1930’lardan 1980’lere kadar pek çok ulusal komisyon tarafından suçla mücadele konusundaki problemler ve yapılması gerekenler tespit edilmişse de, arzu edilen başarının sağlandığını söylemek güçtür. Bu komisyonların bazılarınca polis teşkilatlarının istihbarat birimleri kurması tavsiye edilmişse de polis teşkilatları bunu başaracak ne eğitimli personele ne de teknik donanıma sahiptir. Özellikle, 1980’lerde organize suç faaliyetlerindeki artış, polis teşkilatları arasındaki bilgi paylaşımı ve iş birliğine olan önemin anlaşılmasını sağlamıştır. 11 Eylül Komisyon raporu doğrultusunda, Amerikan istihbarat birimlerinin yeniden yapılandırılması çalışmaları, federal seviyede faaliyet gösteren

istihbarat teşkilatlarının yanı sıra eyalet ve mahalli seviyedeki kolluk kuvvetlerinin de istihbarat faaliyetlerine ağırlık vermesine yol açmıştır (Carter, 2009: 38-44).

3.5.2. İstihbarata Dayalı Polisliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

İstihbarata dayalı polislik, suçla mücadelede modern bir yaklaşım olarak kendini kanıtlamıştır. İlkesi, polisin bütün bir toplumu denetlemeye çalışmaması, bunun yerine suç modeli analizi, suç tehdidi analizi ve karakol suç istihbarat profili gibi suç istihbaratı ürünlerini, polisin suç “yoğun bölgeleri” ve bilinen suçluları veya çeteleri tespit etmesi için kullanmasıdır (Mashiloane, 2014: 2).

İstihbarat yöntemleri uzun yıllardır ABD’de polis tarafından organize suçlarla mücadelede uygulanırken, bazı Avrupa ülkelerinde ise genel olarak “siyasi polislik” amacıyla kullanılmıştır. 1990’larda Birleşik Krallık’ta ortaya çıkan istihbarata dayalı polislik paradigmasının temeli, artan suçlarla mücadelede geleneksel reaktif polislik modeli uygulamalarının başarısız kalmasında yatmaktadır. Polisin sokaklardaki bu başarısızlığı ile halkın güvenini kaybetmeye başlaması, kamu güvenliğinin bazı alanlarında özel sektör güvenliğinin hızlı bir şekilde büyümesine neden olmuştur. Eş zamanlı olarak, son çeyrek yüzyılda Batılı devletlerde yaşanan mali krizin de etkisiyle polisin daha etkili ve uygun maliyetli olması yönündeki çağrılarının artmasına neden olmuştur (Schreier, 2009: 60; Gill, 1998: 293-295, 309).

İstihbarata dayalı polisliğin İngiltere ve Amerika’da ortaya çıkışına farklı faktörler sebep olduğu için her iki ülkedeki gelişmeler ayrı olarak ele alınmıştır. İstihbarata dayalı polislik, ilk olarak 1990’ların ortalarında İngiltere’nin Kent adı verilen bölgesinde uygulanmaya başlanmıştır. 1990’ların başlarından itibaren, İngiltere genelinde mala karşı işlenen suçlarda dikkat çeken bir artış görülmüştür. Ekonomik durgunluğun arttığı, kamu hizmetlerine ayrılan bütçede kısıtlamaya gidildiği ve polisten daha az kaynakla daha verimli güvenlik hizmeti sunması beklendiği bir ortamda, Kent Polis Teşkilatı yöneticileri, yeni bir polislik modeli geliştirmiştir (Anderson, 1997: 4).

1993 yılında Kent Polis Teşkilatını inceleyen denetim komisyonunun raporu, istihbarat faaliyetlerine ağırlık verilmesinin suç seviyesinin azalmasında ve kamu güvenliğinin tesis edilmesinde önemli bir rol oynayacağını tavsiye etmiştir ki bu rapor Kent Polisi Modelinin temelini oluşturmuştur. Komisyon raporunda, polis istihbarat

kabiliyetinin reaktif olduğu, kaynakların planlanmasında ve tahsisinde kullanılmadığı, bilgi toplama ve analiz görevlerine yeterince önem verilmediği, devriyeler ve dedektifler için anlamlı ve kullanılabilir istihbarat üretilmediği ifade edilmiştir. Rapor doğrultusunda, istihbaratın karar verme sürecinin merkezinde yer alması için polis bölgelerinde altyapı ve personel eğitimine öncelik vererek istihbarat birimleri oluşturulmuştur. 1994 yılında Kent Polis Teşkilatında başarılı bir şekilde uygulanan model, 1995 yılından itibaren İngiltere’deki diğer polis teşkilatları tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Her ne kadar polis teşkilatlarının performanslarını ölçmek zor olsa da modelin uygulanmasının 1996 ve 1997 yıllarında suç oranlarındaki düşüşe katkıda bulunduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, zaman içerisinde model üzerinde gerekli değişiklikler yapılarak geliştirilmesi sağlanmıştır (Anderson, 1997: 5-6).

İngiltere Kraliyet Polis Müfettişliği (HMIC) tarafından 1997 yılında yayımlanan raporun, polisin kaynakları etkili kullanarak suçu önlemede istihbarat faaliyetlerinde bulunmasının önemine vurgu yapması ve bunun için öneriler sunması, istihbarata dayalı polisliğin benimsenmesine neden olmuştur (Ratcliffe, 2008: 37). 2004 yılında Milli İstihbarat Modeli (NIM)’nin başlatılmasıyla da istihbarata dayalı polislik Birleşik Krallık’ta zorunlu hale gelmiştir (Heaton, 2009: 162). Milli Suç İstihbarat Teşkilatı (NCIS) tarafından geliştirilen Milli İstihbarat Modeli (NIM), polis tarafından tasarlanan Kent Polisi Modeli (KPM)’nin genişletilmesi ve geliştirilmesi olan (“stratejik bir unsuru” tamamlayan, genel suç ve polis teşkilatı üzerindeki etkisini genişleten) bir istihbarata dayalı polislik (ILP) modelidir. Model, “problem odaklı polislik”, “toplum destekli polislik”, “suçun azaltılması ve mahalle polisliği”, Compstat’ın bazı yönleri ve “Yaşam Kalitesi Polisliği”nin de dâhil olduğu daha önceki polis uygulamalarının unsurlarını içermektedir (Osborn, 2012: 17).

Britanya’da “istihbarata dayalı polislik”, ideal olarak, suç örüntüsünün ve istihbarat verilerinin dikkatli bir analizine dayanan ve sadece rapor edilen geçmiş suçlara reaksiyondan ziyade, gelecekte bir tehdit oluşturacağı düşünülen kişilerin, yerlerin veya faaliyetlerin “hedef alınmasını” içeren, suç “nedenlerine” stratejik, “rasyonel” bir tepkiyi içermektedir (Maguire ve John, 2006: 82).

ABD’de istihbarata dayalı polisliğin ortaya çıkması ise bir dizi reform hareketi sonucunda olmuştur. Polis teşkilatlarının 1960 ve 1970’lerde artan suç oranları karşısında yeterince başarılı olamaması, standart (geleneksel) olarak adlandırılan

reaktif polislik anlayışının yetersizliği, 1970'lerden sonra organize ve sınıraşan suç oranlarında görülen artış ve 1980'lerden sonra bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler gibi faktörler çeşitli reform çabalarını tetiklemiştir (Ratcliffe, 2008: 19-23).

Bu reform çabaları ile polis teşkilatlarındaki yolsuzluğu önlemek ve polisin vatandaşların taleplerine daha duyarlı hale getirilmesi amaçlanmıştır. 20. yüzyıl boyunca gerçekleştirilen reform çabalarının en dikkat çekeninin toplum destekli polislik olduğu söylenebilir (Crank vd., 2010: 406). Toplum destekli polisliğin temel amacı, polisin güvenilirliğini ve meşruiyetini artırarak polis halk ilişkilerinin iyileştirilmesi ve iş birliği ile suçla mücadele edilmesidir. Toplum destekli polislik, bir felsefe olarak polis teşkilatlarında sürdürülürken, zamanla problem odaklı polislik, Compstat ve istihbarata dayalı polislik gibi bilgi yönetimine dayanan polislik modelleri geliştirilmiştir (Ratcliffe, 2008: 3, Crank vd., 2010: 407; Walsh ve Vito, 2019: 22). Söz konusu polislik modelleri arasında farklar bulunsa da suç ve suçlulara ait verilerin toplanması, analiz edilmesi ve taktik ve stratejik çözümler uygulanarak kaynakların etkin ve verimli kullanımı temel ortak noktalarını oluşturmaktadır (Walsh ve Vito, 2019: 23).

Bu kümülatif çabaların sonuncusu olan istihbarata dayalı polisliğin gelişmesinde 11 Eylül 2001'deki terör saldırılarının da etkisi olmuştur (Carter, 2009: 171). Amerikan istihbaratına ilişkin tartışmalar genellikle ulusal düzeydeki kurumlar ve programlar etrafında yoğunlaşmış ve 11 Eylül'den bu yana istihbarat reformuna yapılan vurgunun büyük kısmı istihbarat programlarının ve otoritesinin merkezileştirilmesi yönünde olmuştur (Dahl, 2021: 168).

11 Eylül saldırıları sonrası hazırlanan komisyon raporu, istihbarat servisleri ile kolluk kuvvetleri arasındaki istihbarat paylaşımındaki zafiyete dikkat çekerek veri entegrasyonunu sağlayacak bir mekanizmanın kurulmasını önermiştir. Rapora göre, mevcut güvenlik anlayışı gereği oluşan kurumlar arasındaki aşırı kompartımantalizasyon nedeniyle bilgi paylaşımından çekinilmiştir. Bilginin paylaşılmamasının bir yaptırımı olmadığı gibi, hiçbir kurum bunun maliyetini ödemek zorunda da değildir. Kurumlar bilginin paylaşılması gerektiğine dair bir kurum kültürünü desteklemek yerine bir Soğuk Savaş uygulaması olan bilmesi gerekenler prensibi gereği bilgiyi kendi kurumlarında muhafaza etmeyi sürdürmüşlerdir (the 9/11

Commission, 2004: 417). Ayrıca rapor, Federal Soruşturma Bürosu'nun (FBI) eyalet ve yerel kolluk kuvvetleriyle karşılıklı istihbarat paylaşımında bulunmasını tavsiye etmiştir (the 9/11 Commission, 2004: 427).

Peterson (2005: 1), 11 Eylül 2001 trajedisinden alınan kritik ders olarak, istihbaratın herkesin işi olduğuna işaret etmektedir. Buna ilişkin tespitleri ise; Amerika Birleşik Devletleri'ni her türlü suçtan korumak için bir istihbarat ve işbirliği kültürünün gerekliliği ile istihbaratın etkili olabilmesi için bir teşkilatın tüm operasyonlarını desteklemesi gerektiğidir. Suçun önlenmesi ve caydırıcılığı, tüm kaynaklardan bilgi toplanmasına ve analizine dayanmalıdır.

Böylece federal kurumların (FBI) yanı sıra, eyalet ve yerel kolluk kuvvetlerinin de terörle mücadele alanında sorumluluğu olduğu anlaşıldığından istihbarat üretmeleri ve paylaşımları için kapasitelerinin geliştirilmesine başlanmıştır. Ayrıca bilgi paylaşımının sağlanabilmesi için eyaletlerde kurulan füzyon merkezleri tüm suç türlerini kapsayacak şekilde bilgi paylaşımına olanak sağlamıştır. Bu şekilde her seviyedeki (eyalet ve yerel polis) kolluk kuvvetlerinin suç istihbaratına yönelmesi ise istihbarata dayalı polislik modelinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Carter, 2009: 171).

Amerika Birleşik Devletleri'nde henüz tam potansiyeline ulaşmamış olsa da, istihbarata dayalı polislik belki de yerel, eyalet, federal ve uluslararası düzeylerdeki çabaları başarılı bir şekilde entegre edebilen mevcut tek polislik modelidir. Özünde, istihbarat uzmanlarının ve olaylara ilk müdahalede yer alan polislerin “aynı dili konuşmaları” için bir çerçeve sağlar (Jensen vd., 2013: 278).

İstihbarata dayalı polisliğin ABD'de uygulandığı şekliyle Birleşik Krallık'ta uygulandığı arasındaki temel fark, çeşitli kolluk kuvvetleri, halk sağlığı gibi diğer devlet kurumları ve ABD modelindeki özel sektör arasında ham bilgi toplanmasına ve proaktif bilgi paylaşımına odaklanılmasıdır. ABD'nin asıl vurgusu, olası tehditleri önleyebilecek veya azaltabilecek bu proaktif çabanın bir sonucu olarak olası tehditlerle ilgili bilgilerin paylaşılması ve eyleme geçirilebilir istihbarat ürünlerinin oluşturulmasıdır. Milli İstihbarat Modelinden şekillendirilen Birleşik Krallık istihbarata dayalı polislik modeli, polis kaynakları ve belirli suç sorunlarını hedefleme konusunda daha bilinçli kararlar almak için durumsal suç ve mükerrir suçlu verilerini oluşturmaya ve analiz etmeye odaklanmıştır (Carter ve Phillips, 2013: 3).

Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda ülkeleri tarafından oluşturulan Beş Gözler Topluluğu istihbarat ittifakında, istihbarata dayalı polisliğin uygulamalarına bakıldığında (Cichoracki, 2020: 12-13);

1) 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından istihbarata dayalı polislik modeli Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yerel kolluk kuvvetleri tarafından geniş çapta kabul görmüştür. Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı, tüm Amerika Birleşik Devletleri kolluk kuvvetlerine (federal, eyalet ve yerel) istihbarata dayalı polislik çerçevesi geliştirmeye ve uygulamaya çağrıda bulunan Milli Kriminal İstihbarat Paylaşım Planını onaylamıştır.

2) İstihbarata dayalı polislik, Birleşik Krallık'ta 11 Eylül'den önce başlamış ve Amerika Birleşik Devletleri gibi, istihbarata dayalı polisliği teşvik eden Milli İstihbarat Modeli'ni geliştirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık modelleri arasındaki fark, Birleşik Krallık'ın kanunen kendi ülkelerindeki kolluk kuvvetlerinin Milli İstihbarat Modelini uygulamasını zorunlu kılmasıdır.

3) Kanada, Coğrafi Bilgi Sistemlerini (CBS) kullanarak, Waterloo Bölgesi Polis Teşkilatı ve Vancouver Polis Departmanı gibi yerel kolluk kuvvetlerinin istihbarat kapasitesini destekleyerek istihbarata dayalı polislik alanında yerini almıştır (Cichoracki, 2020: 12-13).

4) Avustralya ve Yeni Zelanda'daki polis teşkilatları, halen kullanımda olan istihbarat uygulamalarının ve standartlarının büyük çoğunluğunu Birleşik Krallık Milli İstihbarat Modeline (NIM) dayandırmıştır. Yeni Zelanda Polisi istihbarata dayalı polisliği geliştirmek için bir dizi adım atmıştır. Bunlardan en önemlilerinden birisi Milli İstihbarat Merkezi'nin (NIC) kurulmasıdır. NIC, istihbarat uygulayıcıları için Yeni Zelanda Polisinde istihbaratın profesyonelleştirilmesinde etkili olmuştur (Crous, 2011: 14-19).

5) Avustralya'da istihbarata dayalı polislik, New South Wales (NSW) eyaletinde Ocak 1998'de NSW Polis Teşkilatının, New York "Compstat" sürecini örnek alan yeni bir suçla mücadele stratejisi olarak şekillenmeye başlamıştır. Yerel düzeyde benimsenme, yerel düzeyde yeni hesap verebilirlik yapılarını, istihbarat ve soruşturmanın daha fazla bütünleşmesini ve istihbaratın yayılması yoluyla günlük polis çabalarının daha iyi sonuçlar almasını hedeflemiştir. Üst düzey polis yönetimi tarafından üç strateji güçlü bir şekilde vurgulanmıştır: İlk olarak polise kaynaklarını ve operasyonlarını "yoğun

zamanlar ve yoğun yerler” üzerine odaklaması yönünde çağrıda bulunulmuştur. İkinci olarak, yasadışı silahları halka açık yerlerde taşıdıklarından şüphelenilen kişiler arasında sık sık arama yapmaları teşvik edilmiştir. Son olarak, tekrarlanan suçları işlediği bilinen kişilerin tutuklanmasını sağlamak için mevcut tüm yasal yolları kullanmaları yönünde çağrıda bulunulmuştur (Chilvers ve Weatherburn, 2001: 1; Ratcliffe, 2003: 2). Batı Avustralya Polis Teşkilatı'nın (The Western Australian Police Service) 2001-2006 stratejik planında, özellikle bilinen suç yoğun bölgelerin (sıcak noktaları) ve mükerrer suçluların hedef alınarak, odağın net bir şekilde devamlılığın en uç noktalarına yönlendirildiği belirtilir. Suçu önlemedeki asıl görevlerinin de, hedeflenen stratejileri geliştirmek için istihbarata dayalı polisliğin kullanımı da dâhil olmak üzere, suç faaliyetlerini caydırmak için son derece odaklanmış, polis kuvvetine sahip olmak olduğu kabul edilmektedir (Billante, 2003: 6).

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından istihbarata dayalı polislik uygulamaları için öneriler ise şunlardır: a) Ülkenin mevzuatı, istihbarata dayalı polislik uygulamalarına izin vermeli ve buna dair özel hükümler içermelidir. b) Veri ve bilgilerin toplanması, saklanması, işlenmesi ve paylaşılmasına dair yapılacak hukuki düzenlemeler, uluslararası insan hakları ve veri koruma standartları, demokratik polislik ilkeleri, hukukun üstünlüğü ve etik değerlere uygun olmalıdır (OSCE, 2017: 47-50).

3.5.3. İstihbarata Dayalı Polislik Kavramı ve 4-i Modeli

İstihbarata dayalı polislik, polislik alanında suçun önlenmesi noktasında ele alınan modellerin sonuncusudur. Toplum destekli polislik, problem odaklı polislik ve Compstat bu çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır. Ancak istihbarata dayalı polislik ile benzerlik ve farklılıklarına burada kısaca değinilmesi, zamanın ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tasarlanmış modellerin birbirlerini nasıl etkilediği konusuna ışık tutacaktır.

Belirli bir coğrafi bölgede rastgele devriye gezmeyi, acil yardım çağrılarına yanıt vermeyi, meydana gelen olaylara müdahale etmeyi ifade eden reaktif bir yaklaşım olan standart (geleneksel) polislik yaklaşımının yetersizliği nedeniyle akademisyenler ve uzmanlar tarafından önerilen toplum destekli polislik ile polis, toplumla iş birliği yaparak suç ve suçu doğuran problemlere birlikte çözüm bulma

arayışına girmiştir (OSCE, 2017: 14; Walsh ve Vito, 2004: 55). Toplum destekli polisliğin, istihbarata dayalı polislik gibi merkezi bir yönteme kıyasla daha merkezi olmayan bir kolluk kuvveti yöntemi olduğu göz önüne alındığında, bu durum, terörle mücadele yöntemi olarak uygulanmasını zorlaştırmakta ve güvenilmez kılmaktadır (Cichoracki, 2020: 4).

Toplum destekli polisliğin amacı polis ve toplum arasındaki ilişkiyi istişare ve iş birliği yoluyla geliştirmek, devriye memurlarını belirli bir bölgede görevlendirmek ve sorumlu tutmak, toplumun önceliklerine odaklanmak, memur ve alt kademe yöneticileri karar alma sürecine dâhil etmek, halkın gözünde polise yeniden meşruiyet kazandırmak ve polise topluma hizmet etme anlayışı kazandırmaktır (Ratcliffe, 2008: 68). Görüldüğü üzere toplum destekli polislikte, sorunların ve önceliklerin belirlenmesinde vatandaşların talep ve ihtiyaçları dikkate alınırken, istihbarata dayalı polislikte verilere odaklanılmaktadır. Bununla birlikte, iki yöntemin birlikte entegre edilerek kullanılması daha sağlıklı sonuçlar sağlayacaktır (Ratcliffe, 2003: 5).

Problem odaklı polislik, polisin toplumun güvenliğini sağlamak için sorunların temel nedenini araştırmasını gerektirmektedir. Polisin, toplumda rahatsızlık oluşturan suç ve düzensizlik sorunlarını çözmek için verileri kapsamlı bir şekilde analiz ederek sorunların altta yatan temel sebeplerine odaklanması uzun vadeli çözümler üretmesini sağlar (OSCE, 2017: 15; Ratcliffe, 2008: 71). İstihbarata dayalı polislik de benzer şekilde suç analizini karar alma sürecinin temel fonksiyonu olarak görmektedir. Ancak, duruma göre aşağıdan yukarıya (bottom-up approach) veya yukarıdan aşağıya (top-down approach) bir yaklaşımı benimseyen problem odaklı polislik, devriye memurlarına ve suç analistlerine karar almada öncelik verirken; istihbarata dayalı polislik ise yukarıdan aşağıya bir yaklaşımı benimser, karar almada suç analistleri önemli rol oynasa da uygulamada üst yönetimin ağırlığı bulunmaktadır, suç oranlarını azaltmak ve önlemek amacıyla suç grupları ve mükerrir suçlular üzerine odaklanır (Ratcliffe, 2008: 72-74).

Hesap verebilirlik mekanizmasına vurgu yapılan Compstat'ı benimseyen polis teşkilatları, zamanında ve doğru bilginin elde edilmesi ve ilgili birimlere aktarılması, etkili taktiklerin geliştirilmesi, kaynakların veriye göre tahsis edilmesi ve aralıksız takip ve değerlendirme prensiplerini uyguladılar (Weisburd vd. 2003: 427). Compstat ve istihbarata dayalı polisliğin her ikisi de yukarıdan aşağıya yönetim modelini

benimser, analistler ve yöneticiler karar almada önemli rol oynar. Ayrıca, Compstat, idari yönetim birimlerine ve coğrafi bilgi sistemlerini kullanarak suçların meydana geldiği coğrafi bölgelere ait verilere odaklanarak suç oranlarının azaltılması ve önlenmesini amaçlarken; istihbarata dayalı polislik, suçluları hedef almak, suç gruplarını ve mükerrir suçluları analiz ederek suçların ve sorunların tespiti, bağlantılı suçların soruşturulması, suçu ve düzensizliği azaltmak veya engellenmek için yerel ortaklarla çalışmak da dâhil olmak üzere önleyici tedbirlerin uygulanmasını amaçlar (Ratcliffe, 2003: 2; 2008: 76-77).

Diğer polislik modelleri ile arasındaki benzerlik ve farklılıklar açıklandığına göre, istihbarata dayalı polislik kavramının tanımına geçilebilir. İstihbarata dayalı polislik ilk ortaya çıkışından günümüze kadar sürekli gelişen bir kavram olup evrensel olarak kabul edilen bir tanım olmamasına rağmen bu konudaki çalışmalarıyla bilinen akademisyenlerin tanımlarına burada yer verilmiştir.

İstihbarata dayalı polislik, Ratcliffe tarafından “veri analizi ve suç istihbaratı doğrultusunda karar alınmasını sağlayarak suç oranlarının azaltılması ve suçların önlenmesi amacıyla stratejik yönetim ve etkili müdahale stratejileri uygulanmasını sağlayan bir iş modeli ve yönetim felsefesi” olarak tanımlanmaktadır (2008: 89). Carter istihbarata dayalı polisliği (2009: 80), “kolluk kuvvetlerinin tehditlere karşı taktiksel yanıtlar geliştirmesine ve ortaya çıkan veya değişen tehditlerle ilgili stratejik planlar yapmasına yardımcı olmayı amaçlayan eyleme dönüştürülebilir istihbarat üretmek amacıyla suç ve suça sebep olan koşullarla ilgili bilgilerin toplanması ve analiz edilmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Leman-Langlois vd. ise istihbarata dayalı polisliği, polislikte yeni bir fikir, hızla gelişen bir model ve toplum destekli polislik gibi diğer modellerin yerini alacak “yeni bir mantra” olarak tanımlamaktadır (Leman-Langlois vd., 2011: 37).

Leman-Langlois vd.’e göre istihbarata dayalı polislik üç unsurun bir kombinasyonunu içermektedir: 1) Mükerrir suçluların ve özel olarak tanımlanmış bireylerin istihbarat temelli hedeflenmesine dayanan, suç kontrolüne yönelik bir risk yönetimi yaklaşımı; 2) Mükerrir suçlular hakkında istihbarat toplanması; 3) Suçlu davranışın haritalanması, izlenmesi ve tahmin edilmesi için gerekli olan kriminolojik bilgi ile elde edilenler sonucunda, mükerrir suçluları tutuklamanın genel suç

istatistiklerini azalttığı yönünde veriler ortaya konulmasıdır (Leman-Langlois vd., 2011: 37).

Clemente ve Milligan istihbarata dayalı polislik modelinin üç ana amacını; 1) Suç eğilimlerinin ve “sıcak noktaların” belirlenmesi, 2) Suçun çoğunluğundan sorumlu olan, genellikle tekrar suç işleyen sabıkalılar veya mükerrir suçlular olarak bilinen az sayıdaki kişiye odaklanması ve 3) Kaynakların sıcak noktalara (suç yoğun bölgelere) ve suç tekrarlayanlara dağıtılmasının kolaylaştırılması olarak belirtirken, Schreier da dördüncü amacı olarak, bağlantılı suç ve olay dizilerinin soruşturulmasını göstermektedir (Mashiolane, 2014: 185).

İstihbarata dayalı polisliğin hayata geçirilebilmesi için de istihbarat çarkı uygulanabilir. Nitekim Amerikan Adalet Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Küresel Adalet Bilgi Paylaşımı Girişimine göre, istihbarata dayalı polislik, “kaynak tahsisi ve suçların önlenmesi için proaktif karar almayı desteklemek amacıyla istihbarat çarkının uygulanmasıdır” (GJISI, 2009: 4). Konusu ve kapsamı farklı olsa da istihbarat üretim süreci olarak bilinen istihbarat çarkı ulusal güvenlik veya suç istihbaratı amacıyla kullanılmaktadır. Milli güvenlik istihbaratı, istihbarat servisleri tarafından bir devletin milli güvenlik politikalarının tanımlanan milli güvenliğe yönelik tehditlere karşı yapılır, adli davalarda delil olarak kullanılmayacağı için suç istihbaratına göre daha az kısıtlılığa maruzdur ve yürütme organı tarafından kullanılır. Suç istihbaratı ise, kolluk kuvvetleri tarafından suç konularında kullanılır, ceza davalarında delil olarak kullanılacağı için, hukuki prosedürler izlenir (Carter, 1990: 10). Suç istihbaratı tüm suç türlerini kapsadığı için her türlü suç ve suçluyu tanımlamaya yardımcı olacak bilgilerin planlanmasını, toplanmasını, işlenmesini, analizini, dağıtımını ve yeniden değerlendirme yapılmasını kapsar (Carter, 2009: 57).

Ancak, Ratcliffe, milli güvenlik istihbaratında kullanılan geleneksel istihbarat çarkının kolluk faaliyetlerinde kullanılması sırasında birtakım aksaklıkların oluşabileceği endişesinden hareketle pratikte daha etkili olabileceğini düşündüğü yeni bir model geliştirmiştir (Ratcliffe, 2008: 105-109). İlk olarak 3-i olarak adlandırılan modele daha sonra bir faktör (amaç-intent) daha ekleyerek 4-i şeklinde kavramsallaştırmıştır. 4-i modeli, suç istihbarat analizi, suç çevresi (ortamı) ve karar verici arasındaki ilişkiyi açıklamak için gerekli süreci, amaç (intent), yorumla

(interpret), etkile (influence) ve sonuca ulaş (impact) olmak üzere dört aşamada formüle etmektedir (Ratcliffe, 2016: 83).

İlk aşamada, karar vericiler hangi konuda çalışma yapılması istendiğine dair suç istihbarat analistlerini görevlendirir ve onlara açıkça amaçlarını ifade ederek yönlendirir. Burada yöneticilerin amacının suç analistleri tarafından tam olarak anlaşılması önem arz etmektedir. İkinci aşamada, suç analistleri tarafından görevin amacı göz önüne alınarak suç çevresi sürekli aktif bir şekilde incelenir. Suç analistleri devriye memurları ve dedektifler ile sürekli iletişim kurarak gerekli bilgileri alır ve yorumlayarak anlamlı hale getirmeye çabalar. Üçüncü aşamada, analistler ürettikleri istihbaratı karar vericilere ulaştırarak onların düşüncelerini etkileyerek doğru yönde karar vermelerine katkıda bulunur. Son olarak, karar vericiler elde ettikleri istihbarata dayalı olarak kaynakları etkili bir şekilde tahsis ederek suç ortamını etkiler ve arzu edilen sonuca ulaşılır (Ratcliffe, 2008: 110-112; Ratcliffe, 2016: 83).

İstihbarata dayalı polisliğin geleneksel yaklaşıma göre bir takım avantajı vardır. Birincisi, polis kaynaklarının kullanımında daha gerçekçi ve daha etkilidir. Suç davranışını araştırırken, istihbarata dayalı polislik, bireysel suçlar arasında bağlantılar ve modeller oluşturmaya ve böylece “suç serilerini” belirlemeye çalışır. Bir dizi önleyici tedbir uygulayarak suçla mücadelede uzun vadeli bir bakış açısı da getirmektedir. Bunlar arasında mevzuat ve politika değişikliklerinin tavsiye edilmesi, komşu gözetimi projelerinin uygulanması, kapalı devre televizyon sistemlerinin kullanılması ve suçun önlenmesi ve suçla mücadele için hedef odaklı devriyelerin kullanılması yer alabilir (Zinn, 2010: 120-121).

Carter’a (2009: 100-123) göre, istihbarata dayalı polislik modelinin uygulanması için (a) stratejik önceliklerin ve ihtiyaçların belirlenmesi, bilgi toplanması, analizi ve istihbarat ürünlerinin hazırlanışına dair bir bilgi yönetim planı hazırlanmalı, (b) teşkilatın vizyon ve misyon ifadelerinde değişiklik yapılması, teknolojik altyapının kurulması ve eğitim sağlanması gibi hazırlıklar yapılmalı ve (c) istihbarat kapasitesinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik adımların atılması gerekmektedir. Bu nedenle başarılı bir istihbarat sistemi, suç ortamını yorumlayabilen, bu istihbaratı karar vericilere aktarabilen ve onların düşüncelerini etkileyerek karar vericilerin suç ortamı üzerinde etkisi olan yaratıcı suç azaltma politikaları tasarlayabilen bir sistemdir (Ratcliffe, 2005: 440).

Kısaca istihbarata dayalı polislik kavramının özü: suç ortamı hakkında bilgi toplamak, bu bilgiyi analiz yoluyla istihbarata dönüştürmek, öncelikli alanları belirlemek ve ardından kaynakların önceliklere tahsis edilmesine ilişkin kararlar almak için bir süreç kullanmaktır (Alach, 2011: 82).

3.5.4. İstihbarata Dayalı Polisliğin Sınırlılıkları

1990’larda Birleşik Krallık ve Avrupa’da istihbarata dayalı polislik, “proaktif” ve gizli polislik biçimlerinin arttığı görülmektedir. Bu tür polislik faaliyetlerinin ortaya çıkardığı sorunlar, özellikle muhbirlerin kullanımı, müdahaleci gözetim, “proaktif” polislik, suçun doğası ve uluslararasılaşmasında meydana gelen sürekli gelişmeler ve bununla mücadele için kullanılan mevcut teknoloji ile ilgilidir. Gizli polislik alanında araştırma yapmanın zorluğu nedeniyle bu tür bir alanda çok az temel araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar genellikle “muhbirler” ve “elektronik gözetim” gibi kavramları ayırt etmeye çalışmıştır. “Gizli” polisliğin bileşenleri uygulamayla yakından ilişkilidir. İlk olarak, suçu tespit veya engellemek için delil ve istihbarat toplamak amaçlandığı için, çok az operasyon yalnızca bir yaklaşıma güvenebilir. Gerçekten de, iyi bir uygulama, bir yöntemin sonuçlarını elde edebilmek için veri, teori, yöntem üçlemesi için mümkün olduğunca çok sayıda aracın kullanılmasını destekler. İkinci olarak, çeşitli yöntemler ortak özelliklere sahiptir. Bunlar gizlidir, “suçlu merkezlidir”, dezenformasyona yol açabilir, bireysel haklara müdahale, özellikle mahremiyete müdahale edebilir ve polisliğin hesap verebilirliği ve etiği ile ilgili sorunlara yol açabilir. Gizli polislik konusundaki tartışma, devlet gözetiminin “büyük birader” olarak ilerlemesi konusunda kötümser bir görüşe sahip olanlar ile “suçla mücadele”de neredeyse her türlü teknolojiyi kullanmaya hevesli olanlar arasında genellikle ikiye bölünür. Bu basit analizin, Beck’in fikirlerini polisliğe uygulayarak gizlilik, güven, gözetim ve risk yönetimi konularının sıkı bir şekilde bağlantısını ve vatandaş ile devlet arasındaki yeni ve karmaşık bir “sözleşmenin” parçası olduğunu tespit eden Ericson ve Haggerty gibi kişilerin çalışmaları ışığında gözden geçirilmesi gerekir. Onların görüşüne göre, orijinal sözleşme toplum değiştikçe değişmiştir. Bu nedenle sorun, Marx’ın belirttiği gibi, gizli görevin kullanımı veya teknolojinin geliştirilmesi değil, “bu çok önemli konuların kullanımının nasıl kontrol edileceği sorusudur”. Dezenformasyon ve mahremiyete

müdahale, kontrol altına alınması gereken iki önemli alanı oluşturmaktadır (Neyroud ve Beckley, 2012: 141).

İstihbarata dayalı polisliğin sınırlılıklarına bakıldığında, istihbarata dayalı polislik uygunsuz bir şekilde uygulandığında veya uygulandığı düşünüldüğünde, polisin meşruiyetini tehdit edebilir. İstihbarata dayalı polislik, polislikte rutin olarak bulunmayan bir dizi beceri ve yetenek gerektirir. Terimin kapsadığı faaliyetlerin çoğu vatandaşların yaşamlarına müdahaleyi içermektedir. Bu tür yaşam alanlarına izinsiz girişler ancak orantılı, yasal ve sorumlu olduklarında ve polislik amacıyla gerekli oldukları gösterilebildiğinde meşrudur. Kapsamlı bir ulusal ve uluslararası iletişim ağına pek sahip olmayan genel kadrodaki personel, uzman meslektaşlarının bilgi ve deneyimleri ile nadiren karşılaşabilirler, ancak daha deneyimli ve daha iyi eğitilmiş meslektaşlarıyla aynı tür kararları vermeleri gerekir. Teşkilatın mali durumunu ve itibarını tehlikeye atabilecek bu durum, kovuşturmaları zayıflatma potansiyeli taşıyan eylemlerin orantılılığı, yasallığı ve gerekliliği hakkında sürekli olarak doğru karar vermesi istenen kişilere ağır bir sorumluluk yükler (James, 2017: 414-416). Polisin meşruiyeti, halkın polisle işbirliği yapmasında (olayları bildirme, istihbarat sağlama, tanıklık yapma) ve yasalara uymaya istekli olup olmadıklarının belirlenmesinde önemlidir. Adil, saygılı ve tarafsız davranan polisin, bu meşruiyeti sağlaması ve suçu azaltmada daha etkili olma ihtimali daha yüksektir (Karn, 2013: 4).

Gottschalk ve Gudmundsen, Norveç'te istihbarata dayalı polisliğin uygulanmasına ilişkin yaptıkları çalışmada, örgütsel yapı ve kültürün, istihbarata dayalı polisliğin başarılı bir şekilde uygulanması üzerinde doğrudan ve önemli bir etkiye sahip olduğunu ve polis teşkilatlarının aşırı bürokratik ve süreç odaklı bir organizasyon yerine, bilgi yönetimine değer veren bir organizasyon geliştirme ihtiyacını ortaya koymuşlardır (Crous, 2011: 18).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yerel kolluk kuvvetlerinin çoğunluğu, istihbarata dayalı polisliği uygulayacak personele veya kaynaklara sahip değil ve finansman eksikliğinden dolayı, küçük kolluk kuvvetlerinin özel bir istihbarat birimi kurmak bir yana, bir istihbarat irtibat görevlisi belirlemesinin de zor olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, istihbarata dayalı polisliğin uygulanması için ülke çapında tek bir standart belirlenmemiştir (Cichoraki, 2020: 6-7).

Burcher ve Whelan (2019: 139, 144) da Avustralya'da iki eyalet emniyet

teşkilatından istihbarat analistleriyle yaptıkları çalışmada, istihbarat analizi ve istihbarata dayalı polislik uygulamasının temel bileşenlerini temsil eden; analistler ve veriler, analistler ve araçlar ile analistler ve karar vericiler olmak üzere üç ilişkili temayı ortaya koymuştur. Buna göre, ilk olarak, karar vericileri etkilemek istihbarata dayalı polisliğin kilit bileşenidir. Sınırlı bir istihbarat anlayışına sahip karar vericilerin, kasıtlı veya kasıtsız olarak analistleri marjinalleştirme ve onlara daha az anlamlı görevler verme olasılığı daha yüksektir. İkincisi, araçların kullanımına ilişkin eğitim eksikliği; mevcut uygulamalardaki güncellemelerin yanı sıra tamamen yeni sistemlerin tanıtılması da dâhil olmak üzere araçlar değiştikçe beliren sürekli eğitim eksikliği özellikle sorun yaratmaktadır. Bu araçların birçoğuna yönelik var olan sürekli eğitimin iyileştirilmesi gerekmektedir. Son olarak veri paylaşımı açısından, görüşülen kişiler hem sahip oldukları sistemler, hem de bilgi paylaşma kapasiteleri (birlikte çalışabilirlik endişeleri dâhil) ve bilgi ve istihbaratın nasıl paylaşılabilirliğini kısıtlayan kurallarla ilgili hayal kırıklıklarını defalarca dile getirmişlerdir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte aşırı bilgi yükünün de daha büyük bir sorun haline geldiği, ancak bu soruna bir çözüm üretilemediği sonuçları ortaya konulmuştur (Burcher ve Whelan, 2019: 154-155).

Yeni Zelanda Polis Teşkilatı'nın 12 polis bölgesinden üç bölgesinde suç istihbarat sisteminin bir değerlendirmesi amacıyla 2003 yılında yapmış olduğu çalışmada Ratcliffe (2005: 441), tanımlanan zorluklar arasında eğitim eksikliği, veri girişi sorunları, istihbarat birimlerinin yapısında süreklilik eksikliği, istihbaratın yayılmasına yönelik şeffaf olmayan emir komuta zincirleri, istihbarat kaynaklı suçların azaltılması ilkelerine ilişkin netlik eksikliği ve suç azaltılması kültüründen ziyade performans ölçüm kültürünün var olduğunu tespit etmiştir (Ratcliffe, 2005: 441).

Hem istihbarata dayalı polislik hem de problem odaklı polislik, taktiklerin doğru yere zamanında yönlendirilebilmesi için yüksek mahiyette bilgi ve istihbarat analizi gerektirir. Kolluk kuvvetleri yöneticilerinin karar alma sürecini yönlendirmek için istihbarat kaynaklarının kullanımına aşına olma olasılıkları daha düşüktür. Hatta problem odaklı polislik, istihbarata dayalı polislik veya genel suç önleme ve azaltma konularında polis yöneticilerine verilen kursların neredeyse tamamen yokluğu göz önüne alındığında, istihbarat kaynaklarının kullanımına dair herhangi bir eğitim almış

olmaları pek olası görünmemektedir. Aslında sıkıntı, yöneticilerin kendilerine verilen istihbarat ve analizleri anlama ve uygulama konusundaki eğitimdeki eksiklikten de kaynaklanmaktadır (Ratcliffe, 2004: 79; 2014: 2578).

Batı Avustralya Polisi, 2006 yılında istihbarat düzenlemelerini kapsamlı bir şekilde gözden geçirmiş ve stratejik yetenek eksikliği ve operasyonel istihbarata aşırı vurgu tespit etmiştir. Polislikte istihbaratın ne olduğu ve istihbaratın çıktılarının neler olması gerektiği konusunda organizasyonda bilgi eksikliği olduğunu tespit etmiştir. Batı Avustralya Polisinin istihbarat yaklaşımının soruşturma odaklı olduğu ve bunun da kaliteli stratejik istihbaratın eksikliğiyle sonuçlandığı belirtilmiştir. Stratejik istihbarat eksikliğinin, teşkilatın ortaya çıkan tehditleri anlama becerisini engellediği ortaya çıkmıştır. İncelemenin ardından istihbarat yönetimi alanında da bir takım gelişmeler ortaya çıkmıştır. Teşkilat, istihbarat yönetimini kolaylaştırmak için Batı Avustralya Polis İstihbarat Modeli (WAPIM) adlı resmî bir istihbarat kılavuzu uygulamaya koymuştur. İstihbarat Direktörünün komutası altında ayrı bir istihbarat bölümü olan Devlet İstihbarat Bölümü oluşturulmuştur (Crous, 2011: 20).

Genellikle diğer kuruluşlarla işbirliği içinde, belirli insanları, yerleri ve davranışları sadece birkaç kişinin tutuklanması ve mahkûm edilmesi değil, sorunu veya faaliyeti ortadan kaldıran veya azaltan “çözümler” hedefleyerek sistematik bir şekilde elektronik gözetleme yapan, muhbirlerden gelen bilgi ve farklı kurumlardan gelen veri tabanlarının eşleştirilmesine kadar bir dizi karmaşık istihbarat kaynağı kullanan yaklaşımlar; suç kontrolüne yönelik stratejik, proaktif ve “istihbarat temelli” yaklaşımların yaygın savunulması ve benimsenmesinde kendini göstermektedir (Maguire, 2000: 333).

İstihbarata dayalı polislik ile uğraşmanın benzersiz zorluklarından birisi mahremiyetin korunması ve bireylerin insan haklarının korunmasıdır. İstihbarata dayalı polislik için ayrı bir kayıt sistemi ve destekleyici politikaların yanı sıra istihbarata dayalı polislikte kullanılan bilgilerin işlenmesinin uygun yöntemine dair eğitim olmalıdır (Carter, 2009: 91).

İstihbarata dayalı politika ve uygulamaya yapılan yatırım neticesinde, kolluk kuvvetleri ağır suçlar ve/veya organize suçlar ile uzun süredir devam eden mücadelede, polislik bağlamında, politika yapıcılarının ve polis yöneticilerinin geri çeviremeyeceği ölçüde, gelecekte maksimum fayda sağlanacaktır. Yasal süreç, toplum

sözleşmesinin sürdürülmesi, toplum bütünleşmesi ve insan haklarına uygunluk ile ilişkili risklerin muhtemel karşılıklarının, çok daha külfetli olan genel polislikte dağıtılmak yerine, kıt kaynakların yönlendirilmesi gereken alan, istihbarata dayalı polislik alanıdır. İstihbarata dayalı polisliğin getirilerine bakıldığında, politika yapıcılarının ve polis yöneticilerinin karşı koyamayacakları sonuçlar ortaya koymasına rağmen, ancak maliyeti bakımından, polis teşkilatlarının sınırlı kaynaklarına olan talepleri ve -büyük ölçüde kabul görmeyen- polisin meşruiyetine yönelik tehdidi, önemli, yapısal bir reform olmadan polisin, polisliğin sınırlarında kalması gerektiği anlamına geldiği iddia edilmektedir. Bu perspektiften, istihbarata dayalı polisliğin polislikte devrim yaratabileceği görüşünün kuruntu olduğu ve bunun da maliyetli bir görüş olduğu ileri sürülmektedir (James, 2017: 419).

İstihbarata dayalı polisliğin uygulanması, polisin karar alma sürecine daha stratejik bir yaklaşım getirecek kapsamlı bir liderlik yaklaşımını gerektirir. İstihbarat yöneticisi için en önemli liderlik konusu, polisteki istihbaratı delil düzeyinin ötesine, anlam çıkarma düzeyine taşımak ve kavrama ve stratejik bir yaklaşım sağlayan bir istihbarat ürünü oluşturabilmektir. Hem istihbarat yöneticisinin hem de polis yöneticisinin karşılaştığı zorluk, üst düzey polis yöneticilerine eğitim ve öğretim sağlanmasıdır. Eğitimin özellikle stratejik istihbarat ürünlerini anlamaya yönelik olması ve bu yöneticilerin suç ortamının stratejik resmini, uzun vadede sürdürülebilir suç azaltma stratejilerine dönüştürme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olması gerekir (Crous, 2011: 21-22).

3.5.5. Suçun Önlenmesinde veya Azaltılmasında İstihbarata Dayalı Polisliğin Uygulanması Örnekleri

Suç çeşidi bakımından suç azaltılmasını ele aldığı araştırmasında, Heaton (2009a), istihbarata dayalı polisliğin motorlu taşıt hırsızlıklarında diğer polislik modellerine göre daha fazla suç azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, istihbarata dayalı polisliğin tek başına yüksek düzeyde tekrarlanan suç türlerinde suçu makul bir düzeye kadar azaltabileceğini açık bir şekilde göstermiştir (Heaton, 2009a: 170).

İngiltere’de 1980’lerin sonlarında ve 1990’ların başlarında kayıtlı suçlarda ciddi artışların olduğu görülmektedir. İstihbarata dayalı polisliğin 1990’lardaki gelişimi, polis birimlerinin stratejik gelişimini etkileyen bazı ilginç sonuçlar

sunmaktadır. İstihbarata dayalı polislik modelini ilk aşamada uygulayan az sayıdaki teşkilatlardan olan Northumbria Polis Teşkilatı ve Kent Polis Teşkilatı, yöneticilerinin büyük desteğiyle suçların azaltılmasına, önlemesine yönelik olarak istihbarata dayalı polislik modelini uygulamaya başlamıştır. 2000 yılı Northumbria Polis Teşkilatı Raporuna göre, art arda sekiz yıl boyunca suçlarda azalma kaydeden tek bölge ve istihbarata dayalı polislik uygulamasının bir sonucu olarak acımasız suçluları uzun süreliğine hapse gönderen Northumbria Polisi ülkede önde gelen bir teşkilat olmuştur. Benzer şekilde, 2000 yılı Kent Polis Teşkilatı Raporuna göre, Kent Polis Teşkilatı “İngiltere ve Galler’deki 43 teşkilat arasında 1993-94’ten 1998-99’a kadar en iyi üçüncü suç azaltma sonuçlarını elde eden” teşkilat olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, polis teşkilatlarının istihbarata dayalı polislik uygulaması ile önemli ve kalıcı faydalar elde ettiğini göstermektedir (Hale vd. 2004: 304).

Kraliyet Polis Müfettişliği (HMIC)’nin 1991 yılı kayıtlı suçlardaki teftiş raporuna göre Northumbria, 106,7’lik bütün polis teşkilatları ortalaması ve 81,4’lük ulusal ortalama ile karşılaştırıldığında, 132,9 (1000 kişilik nüfus başına) ile ülkedeki en yüksek rakama sahiptir. Bu en tedirgin edici ve göreceli karşılaştırmadır. Kent Polisi de 1986’dan 1991’e kadar olan dönemde benzer şekilde suç artışı baskısı altındaydı ve kayıtlı suçlarda yüzde 83 artış yaşandı. Bu artış, İngiltere ve Galler’deki polisin sorumluluk alanlarında yüzde 37’lik ortalama artışla karşılaştırıldığında, ikinci en büyük artışa karşılık gelmektedir. Bu teşkilatların bölgelerinde maruz kaldıkları suç artışlarını tersine çevirme yeteneğinde istihbarata dayalı polisliğin ana faktör olup olmadığı veya bunların artış öncesi durumlarına dönüp dönmeyeceği kuşkusuz net değildir. Bununla birlikte, kuvvetlerin istihbarata dayalı polisliğe olan bağlılığının devam etmesi şaşırtıcı değildir ve suçun azaltılması sonuçları, diğer teşkilatların da aynı şeyi yapması için güçlü bir neden olmuştur (Hale vd. 2004: 304).

Amerika’da Philadelphia Polis Teşkilatı sorumluluk sahasında küçük ve şiddet içeren suçların yoğun olduğu bölgelerde şiddet içeren suçları hangi polis taktiklerinin azalttığını araştırmak için Groff vd. (2015: 46) tarafından yapılan araştırmada, şiddet suçlarının yoğun olduğu bölgelerde uygulanan istihbarata dayalı polisliğin, kontrol bölgeleriyle karşılaştırıldığında şiddet içeren suçlarda yüzde 42, ağır suçlarda yüzde 50 azalma sağladığı görülmüştür. Suç yoğun bölgelerde suç işleyen kişilere odaklanan

sıcak nokta polislik taktiğinin etkinliği, mikro düzeydeki yerlerde istihbarata dayalı polislik taktiklerinin uygulanmasının verimli olabileceğini göstermektedir.

Yukarıda ele alınan istihbarata dayalı polislik uygulama örnekleri yalnızca geleneksel sokak suçlarına ve özellikle silahlı suçlara odaklanmış olsa da, terörizmle mücadelede de istihbarata dayalı polislik modeli büyük bir potansiyele sahiptir. Örneğin; 2005 yılında Londra metrosunda ve 2004 yılında Madrid treninde bombalama terör eylemlerinin ardından yaşanan tutuklamalar, güvenlik kameraları, toplumdaki gelen ihbarlar ve hapisane yetkilileri dâhil olmak üzere birçok kaynaktan toplanan istihbaratın, olay sonrası soruşturmalarda etkili olduğunu göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri (Florida), Kanada ve İngiltere’de terörist olduğundan şüphelenilen kişilerin tutuklanmaları, istihbaratın terörist grupları tanımlayabileceğini ve bir saldırıdan önce müdahaleye imkân tanıyabileceğini göstermektedir. Tüm suçları kapsayan bir yaklaşımın ötesinde, istihbarata dayalı polisliğin, kaynakları belirli suç türlerine, suç örgütlerine ve terörist tehditlere odaklanacak şekilde uygulandığında büyük olasılıkla etkili olması muhtemeldir (McGarrell vd., 2007: 147, 153).

11 Eylül saldırıları sonrası, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki birçok üst düzey polis yetkilisi, başlangıçta Birleşik Krallık’ta geleneksel suçlarla mücadele etmek için geliştirilen istihbarata dayalı polislik modelinde, istihbaratı hızla “yeniden keşfetmiştir”. Reaksiyondan ziyade önlemeye vurgu yapan istihbarata dayalı polislik, devlet ve yerel kurumları El-Kaide ve diğer terörist aktörlerle yapılan mücadeleye dahil etmenin bir yolu olarak görülmeye başlanmıştır (Jensen vd., 2013: 279).

Cichoracki küresel, ulusal, yerel ve siber alanlarda terörizmle mücadelede istihbarata dayalı polisliğin etkili bir model olup olmadığı araştırmasında, internetteki yeni sınırlamaların yanı sıra yerel, ulusal ve küresel düzeyde terörle mücadelede istihbarata dayalı polisliğin terörizmle mücadelede en etkili araç haline geldiğini, ancak tek başına uygulanmasının etkinliği belirlemek için yeterince güçlü bir değişken olmadığını ortaya koymuştur (Cichoracki, 2020: 57).

İstihbarata dayalı polislik ile kayıtlı suç oranları arasındaki ilişkiyi araştıran Heaton (2009b: 297), tekrarlanan suçlara veya tekrarlanan olaylara dayanan polis müdahalelerinde oldukça seçici olduğunda istihbarata dayalı polisliğin en üretken suçluların ve azıllı suçluların eylemlerini azaltmada etkili olabileceğini ortaya koymuştur. Yeni istihbarata dayalı polislik paradigması, çeşitli kolluk kuvvetlerine ve

istihbarat teşkilatlarına ortak kaynaklara eşit erişim sağlamasını, vatandaşların anayasal haklarını korumaya devam etmesini ve aynı zamanda polisliğin etkin olmasını sağlamalıdır (Jackson ve Brown, 2007: 121).

İstihbarata dayalı polislik modelinin kolluk kuvvetinin karar alma ve uygulama çerçevesi olarak kabul edilmesi ve uygulanması, yönetim anlayışında ve kurum kültüründe birtakım değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. İstihbarata dayalı polislik modelinden en üst seviyede yararlanabilmek için kapsamlı bir kurumsal değişiklik gerekmektedir (OSCE, 2017: 47). Bunun için öncelikle uygulanacak birimin emniyet müdürünün modelin ilkelerine uyumlu olması, hükümetin siyasi ve finansal açıdan destek vermesi, toplum destekli polislikle entegre olacak şekilde suç istihbarat biriminin oluşturulması, suç analiz biriminde nitelikli analist ve personel görevlendirilmesi, suç istihbarat faaliyetleri için hukuki düzenlemeler yapılması ve yöneticiler ile analistlere eğitim verilmesi gerekmektedir (Peterson, 2005: 15-16).

Bu bölümde, istihbarat kavramının tarihsel gelişimi, istihbarat çarkı, ilkeleri ve kapsamı ile istihbarat kaynakları ve haber toplama yöntemleri ele alınmıştır. Son yüzyılın başlarında literatüre ve uygulamaya giren yapay zekânın istihbarat kaynağı olarak haber toplamadaki yeri, istihbaratın ve birçok polislik alanının temel bileşeni olan verinin (bireylere, yerlere vb. ait bilgiler) yapay zekâ aracılığıyla suçun önlenmesinde istihbarata dayalı polislik yaklaşımı ile kullanımı vurgulanmıştır. İstihbarata dayalı polislik modelinin suç ve suçlularla mücadelede, teknolojik gelişmelerden azami ölçüde faydalanmasının da az maliyet getirmesi nedeniyle tercih edilmesinde bir etken olduğu görülmüştür. Suçun önlenmesinde veya azaltılmasında katkısı örnek uygulamalarda gözlenebilir olmasına rağmen istihbarat birimlerinin ya da yerel kolluk birimlerinin bilgi paylaşımında gizlilikte aşırıya kaçmalarının bazen başarısızlığa da götürebildiği ve uygulama kapsamında elde edilen verilerin kötüye kullanımı neticesinde başta insan hakları ihlallerine açık olmakla birlikte en önemlisi halkın polise olan güvenini kaybetme noktasına da götürülebileceği değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, modern polislik modellerinden istihbarata dayalı polislik yaklaşımının suçun önlenmesinde katkısını ve Türkiye’de uygulanabilirliğini değerlendirmek, uygulama örneklerini ve sahadaki yansımalarının irdelenmesi yoluyla araştırmak ve incelenen olgulara derinlemesine bir bakış sağlamaktır. Çalışma özellikle, suç önleme stratejilerinin suç önleme politikaları ve suçun önlenmesinde polislik modelleri ile kesişimini; modern devlette polisin yeni güvenlik yaklaşımlarında rolünü ve son olarak, istihbaratın ve haber toplama yöntemlerinin teknolojik gelişmelerle suçun önlenmesinde yeni bir olgu haline gelen istihbarata dayalı polislik yaklaşımını araştırmayı amaçlamıştır.

Toplumlarının refah, huzur ve güven içerisinde yaşamasını isteyen ülkeler, günümüzde birçok alanda olduğu gibi suçun önlenmesi konusunda da devletin gücünü artırmak istemektedir. Her ne kadar suçun işlenmesi ile birlikte suçun sonuçlarını tamamen silmek hiçbir zaman mümkün olmasa da, başta suçun mağduru olmak üzere suçtan zarar görenlerin zararlarını hafifletmek ve toplumda suç nedeniyle oluşabilecek olumsuz algı, alınacak önlemler ve uygulanacak metotlarla azaltılabilecektir.

İşlenen suç, suçun mağdurunun birey ya da devlet olmasına bakılmaksızın kamu güvenliğini ve huzurunu bozar ya da en azından tehlikeye atar. Kamu düzeninin sağlanması, suç teşkil eden faaliyetlerin önlenmesi ve dolayısıyla bireylerin ve toplumun hak ve çıkarlarının daha iyi korunmasıyla mümkündür. Şüphesiz, hukuk ve ceza adaleti sistemleri, ceza sonrası davaların ele alınmasına yönelik ortak standartlar ve prosedürler oluşturmaktadır. Bu nedenle, suç işleyen kişilere belirli yaptırımlar uygulanmaktadır.

Suç, devleti oluşturan her toplumda toplumsal bir yara haline geldiğinden, önlenmesi tedavisinden daha iyidir. Suç, can, sağlık ve mal kaybına neden olduğundan çoğu zaman geri dönüşü mümkün olmamakta ve suçun işlenmesi durumunda suçla mücadele için alınan tedbirler (önleyici tedbirler, suçun önlenmesi), istenilen düzeyde sonuçlanmayabilmektedir. Bu nedenle, suçun önlenmesi kapsamında suçun işlenmiş bir suçla ilgili olup olmadığına bakılmaksızın, suçun önlenmesine yönelik yöntemlere başvurulmalıdır.

Suç önleme, birkaç kategoriye ayrılabilir. Fiziksel ve sosyal çevreye müdahale ederek, suç fırsatlarını azaltarak suç önlenir. Bu önleme yönteminin amacı, suçta

yol açan fiziksel ve sosyal faktörlerin ortadan kaldırılmasıdır. Burada, suçluları veya suça meyilli olanları engellemeye veya suçluları ıslah etmeye ya da rehabilite etmeye yönelik bir girişim söz konusu değildir. Suç işleyebilecek potansiyel gruplara yönelik önleyici faaliyetler yürütülebilir. Başka bir ifadeyle, suç işleme potansiyeli taşıyan kişi veya gruplara erken müdahalenin suçun azaltılmasında olumlu etkisi görülebilmektedir. Bu nedenle, burada erken teşhis ve müdahale büyük önem taşımaktadır. Bir diğer önleme şekli olan caydırıcılık ise suçluların yeniden suç işlemelerini önlemeyi amaçlayan önleyici bir tedbirdir. Bu yöntem, cezaevinden çıkan suçluların yeniden suçlu olmasının önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Bu yöntemin amacı, suçun tekrarının önlenmesidir. Rehabilitasyon programlarına halkın katılımı, cezaevindeki bireylere yönelik eğitim, serbest bırakılan hükümlüler için iş bulma ve infaz sonrası destek, suçun önlenmesinde uygulanabilecek önleyici tedbirlerdendir.

Suçun önlenmesi süreci, sadece adli ve kolluk makamlarının girişimlerine, çabalarına bırakılabilecek bir süreç değildir. Tüm vatandaşlar ve toplumun her kesimi bu sürece katılmadığı takdirde, suçun önlenmesinde tam anlamıyla başarı sağlanması beklenilmemelidir. Bir model geliştirmeden önce, toplumsal bir analiz yapılması gerekir. Dünyanın farklı ülkelerinde uygulanan modellerin, her zaman her yerde (sihirli bir değnekle dokunma gibi) başarılı olması beklenilmemelidir.

Çocuklar ve gençler, suç önleme politikasının en önemli unsurları arasında yer almaktadır. Ekonomik, kültürel ve sosyal politika vb. çeşitli politikalar ile önleyici tedbirler yoluyla suçun nedenlerinin azaltılması, eğitim veya sosyalleşme, barınma, çalışma, boş zaman vb. gibi alanlarda yapılacak desteklerle, çocukların ve gençlerin suçtan uzaklaştırılmaları ile suçların önlenmesi amaçlanmaktadır. Polisin suçla mücadelede, ilgili yapıları bozma ve potansiyel mağdurları önleyici polislik yoluyla uyarması, suçla mücadele konusundaki başarısını artıracaktır. Toplumsal kalkınma modeli, özellikle gençlerin suça yönelmesini engelleyen bütüncül bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, sosyal organizasyon teorisine benzer şekilde aile, arkadaşlar, okul ve toplulukları kapsayan sosyalleşme sürecini vurgulamaktadır. Bu kavramın temel noktası, gençlerin yasalara uymasındır ki, bunun sonucunda, akranlarının suç işlemesini önlemek için davranışlarını geliştirecek ve sosyal bir duvar inşa edecek bilgiye sahip olabileceklerdir.

Toplumda bireylerin, suç önleme ve suçlu rehabilitasyon programlarının

oluşturulması ve uygulanmasına katılımı çeşitli yollarla gerçekleştirilebilir. Özellikle, genel önleme alanında halkın katılımının artırılması ve kalkınmanın temel unsurları olan eğitim, sağlık, barınma, sosyal refah, kültür ve eğlence konularına ağırlık verilmesine dikkat edilmelidir. İnsanları bu yöntemle ilgili riskler konusunda bilinçlendirmek, önleyici tedbirlerde önemli bir rol oynamaktadır. Çocukluk ve ergenlik dönemi fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimin hızla ilerlediği dönemlerdir. Bu dönemler, gelecekteki duygu, düşünce ve davranışların gelişmesinde ve oluşmasında oldukça önemlidir. Özellikle bu dönemlerinde gençlere sosyal projelerle ulaşarak fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine katkı ile birlikte suçun önlenmesinde önemli adımlar atılabilir.

Kamuoyu, din, eğitim, kentleşme, sanayileşme ve köyden kente göç suç kontrolünü etkileyen sosyal faktörlerdendir. Gayri resmî denetleyici yapıların (örneğin aile, okul, cami ve kilise gibi) sayısının azaldığı durumlarda, resmî denetleyici makamlara suç kontrolü anlamında daha çok iş düşecektir. Okullar ve aileler, gençlerin ve yetişkinlerin gelecekte suça sürüklenmelerinin önlenmesinde temel başlangıç noktası olmalıdır. Aile, aynı zamanda suçun önlenmesinde, önemli bir sosyal güçtür. Köylerden kentlere göç nedeniyle aile birliği zayıflayabilmekte, yetişkin çocukların anne-babalarına karşı tutumları değişebilmekte, ebeveyn denetimi çocuklar nezdinde kabul edilemez hale gelebilmekte ve bunun sonucunda çocuklar kontrolün zayıflaması nedeniyle suça yönelme eğiliminde olabilmektedirler. Kırsaldan kente göçün önüne geçmek amacıyla, köylerde gençlere yönelik iş imkânları artırılmalı, kalkınma ajansları aracılığı ile projeler geliştirilerek gençlerin köylerde hem tarım, hayvancılık gibi alanlarda kendilerine ve ülke ekonomisine katkı sağlamaları, hem de şehirlere göçle birlikte ortaya çıkabilecek suç artış oranının azaltılması hedeflenmelidir.

Suçun önlenmesi, kullanılan yöntemlere bağlı olarak pozitif bir önlem veya potansiyel failin korkutulması gibi negatif bir önlem olarak da tanımlanabilir. Suç işleyen kişilerin cezalandırılması ve suç işlendiğinde yakalanma ihtimalinin yüksek olması, suç karşılığında uygulanacak cezaların artırılmasından daha etkilidir. Polisin halkın tarafında olduğunu hissetmesini, halkın polise saygı duymasını ve onlara yardımcı olmasını sağlayacak gerçekçi bir suç önleme politikası gereklidir. Belki de, her zamankinden daha fazla kontrol, etkili ve anlamlı bir güvenlik ve adaletin tesisi için en çok gerekli olan unsurdur. Resmî toplumsal kontrol, yasalar, yargı, polis ve

infaz kurumları tarafından yürütülür. Bu resmî kurumların amacı, caydırıcılık etkisinin yanında suçu önlemek ve suçla mücadele etmek olmalıdır.

Şehirlerde suça neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması, şehir sakinlerinin güven ve emniyet duygusunun artırılması ve şehirlerdeki yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, suçun önlenmesinin kentsel yaşamda ulaşmak istediği üç hedeftir. Şehirlerde güvenliğin sağlanması ve suçun önlenmesinde belediyeler, suçla etkin bir mücadele sisteminin önemli bir bileşenidir. Şehirlerde suç önleme ve güvenliğin sağlanmasında, belediyelerin aşırı bürokratik ve idari engelleri ortadan kaldırması kritik öneme sahiptir.

Önleyici tedbirler suçla mücadelede etkili olmakla birlikte, aynı zamanda bireysel özgürlükleri etkilemektedir. Bu tedbirlerin çoğu, insan özgürlüklerinin azaltılmasına veya tamamen ortadan kaldırılmasına yol açan faaliyetlerle ilgilidir. Bu durum, suçla ilgili olabileceği gibi suçu oluşturan unsurların ortadan kaldırılması şeklinde de olabilir. Önleyici tedbirlerin uygulanışında, insan hakları göz önünde bulundurulmalı ve tedbirler aşırıya kaçılmadan orantılılık ilkesi ile uygulanmalıdır.

Cezai tedbirlerin yerini alan tedbirler olarak tanımlanan suçların işlenmesine neden olan ve kolaylaştıran koşulların ve ortamların değişmesi, suça neden olan faktörlerin önlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu tedbirlere aynı zamanda suç politikası tedbirleri de denilmektedir. İçeriği itibariyle idari, eğitimsel ve ekonomik tedbirleri ele almaktadır. Örneğin; karanlık ve dar sokaklar suçu kolaylaştırır. Bu alanların aydınlatılması suç işlenmesini önleyici tedbirlerden biridir. Suçluluk birdenbire ortaya çıkmaz; okuldan kaçma ve zorbalık gibi çocuklukta başlayan antisosyal davranışlar, gençlik döneminde ehliyetsiz araba kullanmak gibi sapma davranışlara, yetişkinlikte ise eşlere ve çocuklara yönelik şiddet uygulamak gibi şiddet ve suç teşkil eden davranışlara dönüşebilir.

Suç önleme stratejisi olarak alınan önlemler ilk aşamada caydırıcı, sonra önleyici ve nihayetinde koruyucu olmalıdır. Bir suç işlenmeden önce, potansiyel fail kişi için kanun vb. bir caydırıcılığın olması, suç önleme tedbirlerine rağmen suç yine de işlenecekse, suç sürecinin başlaması ile suçlunun amacına ulaşmasını engelleyerek bunun önüne geçilebilir olması ve son olarak eğer suçu işleyecek kişi için önlemler yeterli gelmemiş ise korunanların işlenen suçtan asgari seviyede etkilenmesini sağlayıcı tedbirler alınması gerekmektedir (Göcek, 2020: 16).

Faile yönelik sosyal davranışın, suç kontrolü ve suçla mücadele ile ilgili olarak çeşitli amaçları olabilir. Bunlar, suç işleyen kişinin kişilik özelliklerini yok etme ya da iyileştirme, suç işleyenin gelecekte çevreye etkisine yönelik eylemin önlenmesi ve diğer insanlarda hukuk bilinci kazandırarak genel önlemedir. Yeniden topluma kazandırma ve caydırıcılık, suçun önlenmesinde iki önemli bileşendir. Suç karşılığında uygulanan cezai yaptırımlar, faileri ve toplumdaki diğer kişileri suç işlemekten vazgeçirebilir. Suçun önlenmesi için, suçluların cezalarının infazı sırasında rehabilite edilmesi de çok önemlidir.

Çoklu müdahale politikalarını ifade eden bütüncül modellerin suç oranını azaltmak için daha etkili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, suç sayısının azaltılmasına katkıda bulunabileceği düşünülen yöntemlerin temel bileşenleri şunlardır (Kızmaz, 2022: 49-50):

- 1) Bireysel suç eğilimlerini azaltmaya ya da engellemeye yönelik öz kontrolün güçlendirilmesi, suça yönelime müdahale, sosyal-psikolojik sorunların azaltılmasına yönelik araştırma veya programların yapılması vb. önleyici tedbirlerin uygulanması.
- 2) Halkın ekonomik ve sosyal refahını temel alan ekonomik kalkınma, şiddetin ve suç alt-kültürel yapının reddi, sosyal kalkınma ve aile, din vb. kurumsal yapıların güçlülüğü gibi önleyici tedbirlerin tasarlanması.
- 3) Cezai yaptırımların ve cezaevlerinin caydırıcılığı, rehabilitasyon programları vb. ya da ceza adalet sisteminin iyileştirilmesine ilişkin düzenlemeler yapılması.
- 4) Çevreden ve fiziki ortamlardan kaynaklı fırsat unsurlarının azaltılması ile fırsat teorilerini geliştirmek ve uygulamak.
- 5) Problem odaklı polislik, suç yoğun polisliği, toplum destekli polislik, istihbarata dayalı polislik vb. proaktif polislik modellerinin geliştirilmesi ve uygulanması.
- 6) Hukuka uyum sürecinde kültürel gelişme ve otokontrolün geliştirilmesi vb. ile insan doğasının sosyal yaşamda değiştirilme süreçlerinin yaşanması.

Suç önlemeye yönelik bir programın uygulanmasına karar verirken, mevcut en iyi delilin dikkate alınması suç önlemede başarı için çok önemlidir. Elde edilen sonuca göre, hangi durumda hangi modelin uygulanacağına karar verilmelidir. Tezin araştırma konusu olan istihbarata dayalı polislik yaklaşımının suç önlemede uygulama örneklerinden elde edilen bulgulara göre, özellikle tekrar işlenen suçların önlenmesinde ve mükerrir suçluların tekrar suç işlemelerini önlemede, geleneksel

haber toplama yöntemlerinin yanında özellikle teknolojik gelişmeleri de (yapay zekâ, kapalı devre televizyon sistemleri, yaka kameraları vb.) kullanarak henüz suç işlenmeden istihbarat temininde ve dolayısıyla suçun önlenmesinde veya mevcut suç oranlarının azaltılmasında önleyici rol oynadığı görülmektedir.

İstihbaratın suçun önlenmesinde uygulanmasının gecikmesine örnek olarak ABD'deki 11 Eylül saldırıları gösterilebilmektedir. Bu saldırılardan sonra, başta ABD olmak üzere Avrupa ülkeleri ile birlikte birçok ülke yeni güvenlik yaklaşımlarından güvenlikleştirme yaklaşımı ile güvenlik tanımında birey devlet ikilisinden devleti öncelemeye başlamış ve devletin güvenlik sorununu beka sorunu olarak görmeye başlamıştır. Ne varki, toplum nezdinde alınan tedbirlerde kullanılan büyük veri kapsamında elde edilen veriler, kriminalistik alanında suçla ilgili belli kriterlere uyan belirli gruptaki bireylerin (önceden suç işlemiş kişileri vb.) muhtemel suçlu olarak algılanmasına yol açabilmekte ya da büyük verinin devlet kurumları tarafından güvenlik tanımı çerçevesinde kullanılabilir olması, toplumda 'biri bizi gözetliyor' düşüncesi ile bireylerde gözetim altında yaşanan bir toplum algısını doğurabilmektedir. Bu nedenle, istihbarata dayalı polislik yaklaşımında her düzeydeki görevlilerin uygulamanın her aşamasında yasalara uyması, hesap verebilir bir görev anlayışı içerisinde ve insan haklarına saygılı, mesleki etik kurallara uygun hareket etmesi, polislik literatüründe suçun önlenmesinde bir devrim olarak nitelendirilen istihbarata dayalı polislik yaklaşımının meşruiyeti açısından son derece önemlidir. Kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat birimlerinin elde ettikleri veriler, mahremiyetin ve insan haklarının bu yaklaşımda göz önünde tutulması, suçun işlenmeden önlenmesi kadar bireylerde oluşturacağı güvende olmama düşüncesini de göz önünde tutmayı gerektirmektedir.

Polislik Modelleri ve Sık İşlenen Suçların Azaltılması isimli çalışmasında Heaton (2009a: 170)'ında bahsettiği gibi, hiçbir polislik modelinin diğer modellerden sürekli olarak daha iyi veya daha kötü suç azaltma sonuçları sağlamadığı ifade edilebilir.

Mevcut güvenlik anlayışından kaynaklanan kurumlar arası aşırı izolasyon nedeniyle bilgi paylaşımından kaçınılmaktadır. Kurumlar, bilgi paylaşımını gerektiren bir kurum kültürünü desteklemek ve bilmesi gerekenler ilkesi doğrultusunda, bilgiyi kendi bünyesinde tutmaya devam etmek yerine, yerel kolluk kuvvetleri ile merkezi

istihbarat birimleri arasında karşılıklı istihbarat paylaşımı, suçun önlenmesi amacıyla yönelik olarak gerçekleştirilmelidir.

Ulusal mevzuat, istihbarata dayalı polislik faaliyetlerine izin vermeli ve konuya ilişkin özel hükümler içermelidir. Verilerin toplanması, saklanması, işlenmesi ve paylaşılması, uluslararası insan hakları ve veri koruma standartlarına, hukukun üstünlüğüne, etik değerlere ve uluslararası standartlara uygun olmalıdır. İstihbarata dayalı polislik modelinde, farklı kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat teşkilatlarının ortak kaynaklara eşit erişime sahip olması, vatandaşların anayasal haklarını korumaya devam etmesi ve kolluk kuvvetlerinin etkinliğini artırması hedeflenmelidir.

İstihbarata dayalı polislik modelinin kolluk kuvvetinin karar alma ve uygulama yöntemi olarak benimsenmesi ve uygulanması, yönetim anlayışında ve kurum kültüründe önemli değişiklikler gerektirir. İstihbarata dayalı polislik modelini uygulamada en üst başarı düzeyine çıkarabilmek için kapsamlı bir kurumsal değişiklik gerekmektedir. Bunun için öncelikle birimin polis yöneticisinin modele uyması, hükümetin finansal ve siyasi destek sağlaması, toplumun destekli polisle uyumlu olması, nitelikli personel ve analistlerin görevlendirilmesi, suç istihbarat faaliyetleri için hukuki düzenlemeler oluşturulması ve yöneticilere ve analistlere eğitim verilmesi gerekir.

İstihbarata dayalı polisliğin uygulanması, polisin karar alma sürecine daha stratejik bir şekilde yaklaşmasını sağlayacak kapsamlı bir yönetim stratejisi gerektirir. Polis istihbaratını delil düzeyinden anlam çıkarma düzeyine taşımak ve kavrama ve stratejik bir yaklaşım sağlayan bir istihbarat ürünü oluşturmak, istihbarat yöneticisi için en önemli liderlik konusudur. Hem istihbarat, hem de polis yöneticileri, üst düzey polis yöneticilerine eğitim vermede zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Eğitim, stratejik istihbarat çıktılarını anlamaya yönelik olmalı ve yöneticilerin suç ortamının stratejik boyutunu zaman içinde sürdürülebilir olan suç azaltma stratejilerine dönüştürme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaya odaklanmalıdır.

Türkiye’de istihbarata dayalı polislik modeli, benimsenmeden önce ve uygulama sırasında Bakanlık ve Emniyet Teşkilatının üst kademe yöneticileri tarafından açıkça desteklenmelidir. Emniyet Teşkilatında görevli tüm personel, istihbarata dayalı polislik uygulamaları süresince yapmakla sorumlu olduğu görevlerini bilmelidir.

İstihbarata dayalı polislik, sadece uzmanlık gerektiren birimlerde değil, teşkilatın tamamında ve tüm polislik faaliyetlerinde uygulanmalıdır. Teşkilatın her biriminde, yaptığı analizleri karar alıcılarla doğrudan paylaşacak analistler bulunmalıdır. Ayrıca, değişim sürecinde, teşkilatın tüm birimleri ve personeli arasında suç önleme odaklı bilgi paylaşma kültürünün benimsenmesine çalışılmalıdır.

Emniyet Genel Müdürlüğü, stratejik analiz ve değerlendirmelere dayanarak istihbarata dayalı polislik uygulamasının suçun önlenmesinde uygulanmasına yönelik ulusal stratejik planlar geliştirmelidir. Bu planlar çerçevesinde, operasyonel planlar geliştirilmeli ve insan, teknik ve finansal kaynaklar bu planlar kapsamında tahsis edilmelidir.

Emniyet Genel Müdürlüğünde ve İl Emniyet Müdürlüklerinde stratejik ve operasyonel planlar yapılması için düzenlenen toplantılarda, istihbarata dayalı polisliğe yönelik önceliklerin belirlenmesi, görevlendirme ve koordinasyonun sağlanması önem arz etmektedir.

Süreç içerisindeki veri, bilgi ve istihbaratın toplanması ve paylaşılmasına dair uluslararası standartlara uygun mekanizmalar oluşturulmalıdır. Tüm kolluk görevlilerinin suçlara veya şüphelilere dair elde ettikleri bilgileri paylaşmaları için yasal düzenleme yapılmalı ve etkili iletişim kanalları oluşturulmalıdır. İstihbarat süresince yapılan tüm faaliyetler hukuki güvence altına alınmalı ve personelin bu kurallara uyması sağlanmalıdır.

Ülke genelinde merkezi bir “Suç İstihbarat Birimi” kurulmalıdır. Merkez taşra teşkilat yapısına sahip Türk Polis Teşkilatında, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde bir şube müdürlüğü bu faaliyeti yürütebileceği gibi, Merkez Teşkilatına bağlı farklı birim/daire başkanlığı da kurulabilir. Merkez teşkilatına eklenecek (taşra yapılanması uzantısı ile) yeni birimin en temel misyonu, ‘Önleyici Polislik’ olmalıdır. Mevcut yapıda faaliyetlerini yürüten başta Toplum Destekli Polislik şube müdürlüğü olmak üzere Önleyici Hizmetler birimi, suç önleme birimi, güven timleri vb. birimler yeni oluşturulacak birim altında toplanmak suretiyle proaktif polislik anlayışına dayalı istihbarata dayalı polislik faaliyetleri tek bir merkezden yürütülebilir. Kamu ve özel sektörün kullanmakta olduğu Plaka Tanıma Sistemi, kamuya açık yerlerdeki kamera sistemleri gibi sistemlerden elde edilecek verilerden, polisin suç önlemesine katkı sağlayabileceği verilerin de entegre

edilebileceği merkezi bir birim olabilir. İllerdeki suç analiz birimleri ile iletişim kuran ve bilgi paylaşan bu birimin/dairenin kuruluşu ve faaliyetleri ulusal ve uluslararası mevzuata dayanmalıdır. Ulusal suç istihbaratına ilişkin verilerin muhafaza edileceği veri tabanı, söz konusu birim/daire tarafından yürütülmeli ve bu verilere dayanarak suçla mücadelede ulusal stratejiler geliştirilmelidir.

Emniyet Genel Müdürlüğü, ülke geneli ve il bazında analiz ve değerlendirmeler yaparak merkez ve taşra teşkilatıyla paylaşmalıdır. Suç analizinin sağlıklı yapılabilmesi için standart bir veri toplama ve raporlama prosedürü belirlenmelidir. Uluslararası standartlara uyan bir prosedür ve raporlama sistemi suçla mücadelede uluslararası iş birliğini de kolaylaştıracaktır.

İstihbarata dayalı polislik modelinin uygulanabilmesi için merkez ve taşra teşkilatının tümünü kapsayan bilgi teknolojileri altyapısı gereklidir. Ülkemizde kurulu olan POLNET bilişim ağı veri ve bilgi paylaşımının etkili bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. POLNET ile yeni kurulacak suç istihbarat veri tabanının entegresi sağlanmalı ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin ulusal ve uluslararası hukuka uygunluğu denetlenmelidir.

Ulusal ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, özellikle sınırşan suçlarla ilgili bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla ortak soruşturma ve operasyonlar yapılabilmesi için istihbarata dayalı polislik ve suçun önlenmesine yönelik oluşturulan ulusal stratejik analizler, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla paylaşılmalıdır.

Geri bildirim mekanizmasının sağlıklı çalışması sağlanmalıdır. İstihbarat raporlarını kullanan yöneticiler, bu kararlar doğrultusunda harekete geçen araştırma memurları ve devriye memurları analistlere geri bildirimde bulunarak, olumlu ve olumsuz hususları paylaşarak sistemin iyileştirilmesine katkıda bulunmalıdır.

Kalite yönetimi ve denetlemesi yapılmalıdır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından istihbarata dayalı polislik uygulamalarının kaliteli olabilmesi için hedefler ve sonuçlar üzerindeki etkileri, insan ve finans kaynaklarının tahsisinin etkinliği, personelin eğitimi ve performansı gibi konularda bir denetleme ve kalite kontrol sistemi kurulmalıdır.

Sonuç olarak bu çalışma, modern polislik anlayışı çerçevesi içinde istihbarata dayalı polislik yaklaşımının suçun önlenmesinde etkili bir yöntem olduğunu vurgulayarak proaktif polislik anlayışına önemli bir katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bu

polislik modelinin, Türkiye’de güvenlik kapsamında uygulanabilir bir model olduğu düşünölmektedir. Sonuçları teörinin ötesine giderek uygulamada politika yapımına uzanmakta ve gelecekte daha etkin, hassas ve teknolojik olarak entegre suçla mücadele politikalarının şekillendirilmesine yardımcı olabilecek içgörüler sunmaktadır.

Güvenlik unsuru, devletlerin bütçelerinden büyük pay ayırdıkları ve devletin vatandaşına temin ve tesis etmekle görevli olduğu en temel işlevlerinden birisidir ve her zaman olmaya devam etmektedir. Ülkelere maliyeti açısından, suç işlendikten sonra elde edilen istihbarata göre suç işlenmeden elde edilen ve kullanılan istihbarata dayalı polislik modelinin daha az maliyetli olduğu iddiası ve veri mahremiyetinin bu yöntemde can alıcı bir unsur olması nedeniyle istihbarata dayalı polislik faaliyetinde elde edilen verilerin nasıl kontrol edilmesi gerektiğinin incelenmesi için gelecek çalışmalarda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Acar, Ünal, (2011), *İstihbarat*, 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Acar, Ünal ve Urhal, Ömer, (2007), *Devlet-Güvenlik-İstihbarat-Terörizm*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Köker, Levent, (2018), *Kral - Devlet Ya da Ölümlü Tanrı*, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Akarsu, Hayal, (2020), “Proactive Policing, Crime Prevention, and State Surveillance in Turkey”, *Brandeis University Crown Center for Middle East Studies*, No: 135.

Akat, Mehmet, (1974), “Machiavel - Bodin ve Hobbes’ da Monarşi Anlayışı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 40, S. 1-4, İstanbul, s.553-587.

Akers, Ronald L., (2012), *Criminological Theories Introduction and Evaluation*, 2nd Edition, USA: Routledge.

Akgül-Açıkmeşe, Sinem, (2011), “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 30 (Yaz), s.43-73.

Akın, Fehmi ve Pektaş, Ethem Kadri, (2010), “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. XII, S. II, s.23-49.

AL-Rummana, Galal A.; Al-Ahdal, Abdulrazzaq H. A. and Shinde, G.N., (2021), “The Role of Big Data Analysis in Increasing the Crime Prediction and Prevention Rates”, Subhendu Kumar Pani, Sanjay Kumar Singh, Lalit Garg, Ram Bilas Pachori and Xiaobo Zhang (eds.), *Intelligent Data Analytics for Terror Threat Prediction Architectures, Methodologies, Techniques and Applications*, USA: Wiley and Scrivener Publishing, s.209-220.

Alach, Zhivan, (2011), “The Emperor is Still Naked: How Intelligence-Led Policing Has Repackaged Common Sense as Transcendental Truth”, *The Police Journal*, 84 (1), s.75-97, <https://doi.org/10.1350/pojo.2011.84.1.523>, E.T. 10 Ocak 2024

Alyot, Halim, (1947), *Türkiye 'de Zabıta Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum*, Ankara: Kanaat Basımevi.

Anderson, Richard, (1997), “Intelligence-Led Policing: a British Perspective”, Angus Smith (ed.), *Intelligence-Led Policing: International Perspectives on Policing in the 21st Century*, New Jersey: International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts (IALEIA), s.5-9.

Ateş, Hasan, (2017), *Vekâlet Savaşı Stratejisi Ekseninde Gizli Kuvvet İstihbarat*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Ayhan, Ufuk, (2016), “Crime Prevention Techniques and Crime Prevention in Turkey”, *Sarajevo Journal of Social Sciences, Inquiry*, 2 (1), s.161-174, 10.21533/isjss.v2i1.60, E.T. 10 Ocak 2024

Aydınlı, Halil İbrahim ve Ayhan, Veysel, (2004), “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi Perspektifinden İktidarın Sınırlandırılması Tartışması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1, Sivas, s.67-84.

Ayhan, İrem ve Çubukçu, K. Mert, (2007), “Suç ve Kent İlişkisine Ampirik Bakış: Literatür Taraması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, S. 5, s.30-55.

Aydın, Ahmet Hamdi (2014), “Suç Önleminin Önemi ve Etkisi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3), s.82-84, DOI:10.18493/kmusekad.69123, E.T. 29 Ağustos 2022

Aydın, Mustafa, (1996), “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 51, S. 01, s.71-114,

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36383>, E.T. 10 Ocak 2024

Aydın, Mustafa, (2004), “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 1, S. 1, Bahar, s.33-60.

Babuta, Alexander and Oswald, Marion, (2021), “Machine Learning Predictive Algorithms and the Policing of Future Crimes: Governance and Oversight”, John L.M. McDaniel and Ken G. Pease (eds.), *Predictive Policing and Artificial Intelligence*, New York: Routledge, s.214-236.

Bakan, Zerrin Ayşe, (2007), “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları”, 21. Yüzyıl Ekim / Kasım / Aralık, s. 35-50, <https://www.researchgate.net/publication/330938316>, E.T. 22 Ocak 2024

Bakan, Selahaddin ve Şahin, Sonay, (2018), “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, C. 4, S. 2, s.135-152 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/610650>, E.T. 10 Ocak 2024

Baldwin, David A., (1995), “Security Studies and The End of The Cold War”, *World Politics*, V. 48, October, s.117-141.

Balzacq, Thierry, (2005), “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, *European Journal of International Relations*, C. 11, S. 2, s.171-201.

Bayley, David, H., (1975), “The Police and Political Development in Europe”, Charles Tilly (ed.), *The Formation of National State in Western Europe*, New Jersey: Princeton University Press, s.328-379.

Bayley, David, (2014), “Human Rights In Policing: A Global Assessment”, *Policing and Society*, 25(5), s.540-547, <https://doi.org/10.1080/10439463.2014.895352>.

Bayram, Ahmet Kemal, (2017), “Jean-Jacques Rousseau” Aydınlanma Karşıtlığı, Eşitlik ve Özgürlük, Beriş, Hamit Emrah ve Duman, Fatih (Ed.), “Siyasal Düşünceler Tarihi”, Ankara: Orion Kitabevi, s.577-607.

Baysal, Başar ve Lüleci, Çağla (2015), “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl: 11, S. 22, Ekim, s.61-96.

Beccaria, Cesare, (2022), *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, (Çev. Sami Selçuk), İstanbul: İmge Kitabevi.

Bedi, Suneal, (2021), “The Myth Of The Chilling Effect”, *Harvard Journal of Law & Technology*, C. 35, S. 1, Fall, s.267-307.

Benson, Michael L. ve Madensen, Tamara. D., (2007), “Situational Crime Prevention and White-Collar Crime”, Henry N. Pontell and Gilbert Geis (eds.), *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*, USA: Springer, s.609-626.

Beriş, Hamit Emrah, (2008), “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 63, S. 1, Ankara, s.55-80.

Beriş, Hamit Emrah, (2017), “Jean Bodin” Egemenlik Kuramı”, Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman, (ed.), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Orion Kitabevi, s.351-380.

Beriş, Hamit Emrah ve Duman, Fatih, (2017), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Orion Kitabevi.

Bilgin Aytaç, Gizem, (2017), “Değişen Güvenlik Teorileri Üzerinden 1990-2005 Dönemi Türkiye’nin Güvenlik Politikalarının Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.10, S.54, s.269-278, <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434594>, E.T. 14 Şubat 2024

- Bilgin, Pınar, (2010), “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM)*, Ocak 8 (14), s.70-96.
- Billante, Nicole, (2003), “The Beat Goes On: Policing for Crime Prevention”, *Issue Analysis*, No: 38, New South Wales: The Centre for Independent Studies.
- Birdiqli, Fikret, (2011), “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 31, Yıl: 2011/2, s.149-169, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/219588>
- Birdiqli, Fikret, (2020), “Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Şubat, UGK Özel Sayısı, s.235-260, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/986754>, E.T. 10 Ocak 2024
- Booth, Ken, (1997), “Security and Self: Reflections of a Fallen Realist”, (eds.) Keith Krause and Michael C. Williams, *Critical Security Studies Concepts and Cases Borderlines Series*, s.83-119, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bow_Street_Runners, (2024), https://en.wikipedia.org/wiki/Bow_Street_Runners, E.T. 02 Şubat 2024
- Braga, Anthony A., (2001), “The Effects of Hot Spots Policing on Crime”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 578, s.104-125.
- Braga, Anthony A., (2006), “The Crime Prevention Value of Hot Spots Policing”, *Psicothema*, C. 18, S. 3, s.630-637.
- Braga, Anthony A., (2008), “Police Enforcement Strategies to Prevent Crime in Hot Spot Areas”, *Crime Prevention Research Review*, S. 2, Washington, D.C.: U.S. Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services, s.1-36.

- Braga, Anthony A.; Turchan, Brandon S.; Papachristos, Andrew V. and Hureau, David M., (2019), "Hot Spots Policing and Crime Reduction: An Update of An Ongoing Systematic Review and Meta-Analysis", *Journal of Experimental Criminology*, C. 15, s. 289-311.
- Brayne, Sarah, (2017), "Big Data Surveillance: The Case of Policing", *American Sociological Review*, 82(5), s. 977-1008.
- Bowling, Benjamin; Phillips, Coretta; Campbell, Alexandra and Docking, Maria, (2004), "Policing and Human Rights, Eliminating Discrimination, Xenophobia, Intolerance and the Abuse of Power from Police Work, Identities, Conflict and Cohesion Programme", Paper Number 4, United Nations Research Institute for Social Development, s.1-27.
- Brantingham, Paul J., ve Faust, Frederic L., (1976), "A Conceptual Model of Crime Prevention," *Crime and Delinquency*, 22(3), s.284-296.
- Brauch, Hans Günter, (2008a), "Conceptual Quartet of Security, Peace, Development and Environment, Building Sustainable Future-Enacting Peace and Development", Global Conference, 15-17 July 2008, University of Leuven, Belgium, s.1-23.
- Brauch, Hans Günter, (2008b), "Conceptual Quartet: Security and its Linkages with Peace, Development, and Environment", (eds.) Hans Günter Brauch; Úrsula Oswald Spring; Czeslaw Mesjasz; John Grin; Pál Dunay; Navnita Chadha Behera; Béchir Chourou; Patricia Kameri-Mbote ve P. H. Liotta, *Globalization and Environmental Challenges-Reconceptualizing Security in the 21st Century*, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, C: 3, New York: Springer, s.65-98.
- Brauch, Hans Günter, (2008c), "Introduction: Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century", (eds.) Hans Günter Brauch; Úrsula Oswald Spring; Czeslaw Mesjasz; John Grin; Pál

Dunay; Navnita Chadha Behera; Béchir Chourou; Patricia Kameri-Mbote ve P. H. Liotta, *Globalization and Environmental Challenges - Reconceptualizing Security in the 21st Century*, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, C. 3, New York: Springer, s.27-43.

Brauch, Hans Günter, (2008d), “Securitization of Space and Referent Objects”, (eds.) Hans Günter Brauch; Úrsula Oswald Spring; Czeslaw Mesjasz; John Grin; Pál Dunay; Navnita Chadha Behera; Béchir Chourou; Patricia Kameri-Mbote ve P. H. Liotta, *Globalization and Environmental Challenges - Reconceptualizing Security in the 21st Century*, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, C. 3, New York: Springer, s.323-344.

Brown, Steven, (2007), “The Meaning of Criminal Intelligence”, *International Journal of Police Science and Management*, 9 (4), s.336-340.

Buluz, Başak ve İçer, Zafer, (2019), *9. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali Akademik Programı*, 22-28 Kasım 2019, İstanbul, https://robotic.legal/wp-content/uploads/2020/05/YAPAY_ZEKANIN_CEZA_MUHAKEMESINDE_KI_ROLU.pdf, E.T. 29 Ağustos 2022

Burcher, Morgan ve Whelan, Chad, (2019), “Intelligence-Led Policing in Practice: Reflections From Intelligence Analysts”, *Police Quarterly*, 22(2), s.139-160, <https://doi.org/10.1177/1098611118796890>.

Burkay, Senem, (2008), *Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Buzan, Barry, (1983), *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Great Britain: Wheatsheaf Books.

Buzan, Barry, (2016), *People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, 25th Anniversary ed., United Kingdom: The ECPR Press.

Buzan, Barry, Waever, Ole ve Wilde, Jaap De, (1998), *Security: A New Framework for Analysis*, USA: Lynne Rienner Publishers.

Bilişim Bülteni, (2024), Bilişim Bülteni, EGM Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Daire Başkanlığı, E.T. 05 Temmuz 2024

Candemir, Ersin, (2000), *Kamu Güvenliğinin Sağlanmasında Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanılması-Ankara İli, Çankaya İlçesi Pilot Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü.

Carnoy, Martin, (1984), *The State and Political Theory*, USA: Princeton University Press.

Carter, David L., (1990), *Law Enforcement Intelligence Operations: Concepts, Issues, and Terms*, MI: Michigan State University.

Carter, David L., (2009), *Law Enforcement Inteligence: A Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement Agencies*, 2nd ed., U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.

Carter, Jeremy G. and Phillips, Scott W., (2013), "Intelligence-led Policing and Forces of Organisational Change in the USA", *Policing and Society: An International Journal of Research and Policy*, 25 (4), s.333-357, DOI: 10.1080/10439463.2013.865738

CIA, (2004), *Intelligence Definitions*, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP91M00696R000200050015-4.pdf> (E.T. 27 Ekim 2023).

Chapman, Brian, (1971), *Police State - Key Concepts in Political Science*, London: Macmillan and Co.

- Chilvers, Marilyn ve Weatherburn, Don, (2001), “Operation and Crime Review Panels: Their Impact on Break and Enter”, *Crime and Justice Statistics Bureau Brief*, April, NSW Bureau of Crime Statistics and Research, Sydney.
- Cichoracki, Caitlin, (2020), “The Effectiveness Of Intelligence Led Policing In Countering Terrorism On Global, National, Local, & Cyber Fronts”, Unpublished Master Thesis, Johns Hopkins University, USA: Baltimore, Maryland.
- Clarke, Ronald V., (1989), “Theoretical Background to Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) and Situational Prevention, ed. Susan Geason & Paul R. Winson, *The Conference Papers - Designing Out Crime: Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)*”, Australia: Australian Institute of Criminology, s.13-20.
- Clarke, Ronald V. (ed.), (1997), *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, Second Edition, New York: Criminal Justice Press.
- Hakan, Ahmet (Yapımcı), (2024), *Tarafsız Bölge*, [Televizyon Programı], 28 Şubat 2024, İstanbul: CNN Türk TV.
- Colquhoun, Patrick, (1803), *The Functions and Duties of A Constable; Containing Details and Observations Interesting To The Public*, London: W.Bulmer and Co. Cleveland-Row, St. James’s.
- Compendium, (2006), *Compendium of United Nations Standards and Norms in Crime Prevention and Criminal Justice*, Sales No. E.92.IV.1 and Corrigendum, New York: United Nations Publication.
- Connors, Edward and Webster, Barbara, (2001), *Transforming the Law Enforcement Organization to Community Policing*, Final Monograph, USA: NCJRS.
- COPS Office, (2014), *Community Policing Defined*, Washington, D.C.: U.S.

Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.

Cornish, Derek B., and Clarke, Ronald V., (2003), *Opportunities, Precipitators, and Criminal Decisions: A Reply to Wortley's Critique of Situational Crime Prevention*, *Crime Prevention Studies*, C. 16, s.41-96.

Crank, John P., Kadleck, Colleen, ve Koski, Connie M. (2010), *The USA, The Next Big Thing, Police Practice and Research: An International Journal*, C. 11, S. 5, s.405-422.

Crous, Charl, (2011), *Policing With Intelligence: Leading a Paradigm Change*, *The Journal of the Australian Institute of Professional Intelligence Professionals*, C. 19, S. 1, s.13-27.

Crawford, Adam, (2009), "The Preventive Turn in Europe", *Crime Prevention Policies in Comparative Perspective*, Adam Crawford (ed.), UK: Willan Publishing: s.xv-xxviii.

Crawshaw, Ralph, (1997), *Human Rights and the Theory and Practice of Policing*, *The International Journal of Human Rights*, C. 1, S. 1, Spring, London: Frank Cass: s.1-22.

Crawshaw, Ralph; Cullen, Stuart ve Williamson, Tom, (2007), *Human Rights And Policing*, Second Revised Edition, The Raoul Wallenberg Institute Professional Guides To Human Rights, C. 5, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Crowe, Timothy D., ve Fennelly, Lawrence (revised by), (2013), *Crime Prevention Through Environmental Design*, Third Edition, USA: Elsevier.

Çıtak, Emre, (2017), *Güvenlik ve İstihbarat: Yeni Güvenlik Politikaları ve Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü*, İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.

Dahl, Erik J., (2021), “The Localization of Intelligence: A New Direction for American Federalism”, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, C. 34, S. 1, s.151-178, <http://hdl.handle.net/10945/66491>, (E.T.16 Nisan 2024).

Daft, Richard L., (2008), *Management* (8th ed.), Mason, OH. Thomson South-Western.

Demir, Songül, (2017), ““G.W.F.Hegel” Hukuk Felsefesinin İlkeleri”, Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (ed.), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Orion Kitabevi, s.799-824.

Demirbaş, Timur, (2001), *Kriminoloji*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Demirbaş, Mehmet ve Kavıracı, Ozan, (2022), “Historical Development of Modern States and Police Organizations”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 27, S. 105, s.61-82.

Demirbaş, Timur, (2019), “Suçun Önlenmesi”, *Yaşar Hukuk Dergisi*, S. 1, C. 1, s.56-71, <https://dergipark.org.tr/en/pub/yhd/issue/42981/526204>, (E.T. 29 Ağustos 2022).

Demirci, Fatih, (2017), ““Thomas Hobbes” Güvenliği Garanti Etmek İçin Egemenlik”, Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (ed.), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Orion Kitabevi, s.399-462.

Department of the Army, (2006), *Human Intelligence Collector Operations*, Washington, DC: Field Manuel. S. 2-22.3, <https://irp.fas.org/doddir/army/fm2-22-3.pdf>, (E.T. 26 Eylül 2023).

Department of the Army, (2012), *Open-Source Intelligence*, Washington, D.C. Army Techniques Publication, S. 2-22.9, <https://irp.fas.org/doddir/army/atp2-22-9.pdf>, (E.T. 26 Eylül 2023).

Derbil, Süheyp, (1944), “Polis Kavramı”, *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1 S. 4, s.473-485.

Dinler, Veysel, (2019), “Problem Odaklı ve Toplum Destekli Suç Önleme”, Filiz Tepecik (ed.), *Suç Önleme Modelleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, s.90-111.

Dönmezer, Sulhi, (1981), *Kriminoloji*, 6. Baskı, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Dönmezer, Sulhi, (1994), *Kriminoloji*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Duijf, Stan, (2015), *Problem-oriented Policing & Intelligence-led Policing: Can these policing models reinforce each other?*, Literature Review Module: Policing Models,
<https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/91270.PDF>, (E.T. 12 Ocak 2024).

Dündar, A. Nihat, (1993), “Osmanlı Yönetiminde 78, Cumhuriyet Döneminde 70 Yılı Geride Bırakan Bir Teşkilat... “Polis Teşkilatı””, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 65, S. 401, Aralık 1993’ten ayrı bası, s.213-214.

Dworkin, Ronald M., (2011), “Siyasal Anayasanın Ahlaki Temelleri”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 28, s.27-39,
https://ayam.anayasa.gov.tr/media/4525/ronald_mdworkin.pdf, (E.T. 25 Ocak 2024).

ECOSOC, (2002), *Resolution 2002/13*, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/resolution_2002-13.pdf, (E.T. 28 Şubat 2024).

Edgar, Jim; Kustra, Bob; Bensinger, Peter B. and Baker, Thomas F., (1995), *Community Policing for Law Enforcement Managers*, USA: Illinois Criminal Justice Information Authority.

EGM, (2009), *Emniyet Genel Müdürlüğü Toplum Destekli Polislik Hizmet Standardı Uygulamaları*, 3. Baskı, Ankara: Başak Matbaacılık.

Egm.gov.tr, (2023), *Tarihte Polis*, <https://www.egm.gov.tr/tarihce>, (E.T. 30 Kasım 2023).

EGM İstihbarat Başkanlığı, (2023), *İstihbarata İlişkin: İstihbarat ve Önemi*. <https://www.egm.gov.tr/istihbarat/istihbarata-iliskin>, (E.T. 05 Ekim 2023).

Emeklier, Bilgehan, (2011), “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”, *Bilge Strateji*, C. 3, S. 4, s.139-184.

Emeklier, Bilgehan ve Sandıklı, Atilla, (2011), “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (ed.), *Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı: 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar'ın Güvenliği*, 28-29 Nisan 2011, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: s.2-67.

Emmers, Ralf, (2013), “Securitization”, *Contemporary Security Studies*, (ed.) Alan Collins, Third Edition, UK: Oxford University Press: s.131-144.

Emsley, Clive, (1999), *Gendarmes and The State In Nineteenth-Century Europe*, New York: Oxford University Press.

Emsley, Clive, (1999a), “A Typology of Nineteenth-Century Police”, *Crime History and Society*, Open Edition Journals, C. 3, S. 1, s.29-44, DOI: 10.4000/chs.934, (E.T. 12 Mart 2024).

Erbuğa, Gökçe Sinem, (2020), “Durumsal Suç Önleme Yaklaşımı Çerçevesinde Beyaz Yakalı Suçların Önlenmesi”, *İzmir İktisat Dergisi*, C. 35, S. 3, s.593-609, DOI: 10.24988/ije.201935311, <https://dergipark.org.tr/en/pub/ije/article/688525>, (E.T. 26 Ağustos 2022).

Evcim, Hakkı, (2011), “Sosyolojik Açıdan Afyonkarahisar İlinde Suç ve Suçluluk: Yaralama ve Cinayet Suçları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Friedrich, Carl Joachim, (1974), *Limited Government: A Comparison*, USA: Prentice-Hall.

Friedrichs, Jörg, (2004), *European Approaches to International Relations Theory: A House with Many Mansions*, USA: Routledge.

formation-ecole-gendarmerie-chaumont.fr, (2023), https://www.formation-ecole-gendarmerie-chaumont.fr/Documentation/Traditions/HISTOIRE_MODERNITE/Histoire_et_modernite.pdf, (E.T. 11 Şubat 2023).

Ganapathy, Jaishankar Ajmal Nimruzi, ve Nyborg, Ingrid L. P., (2018), “Can Technology Built Trust? Community-Oriented Policing and ICT in Afghanistan”, Georgios Leventakis ve M. R. Haberfeld (eds.), *Community-Oriented Policing and Technological Innovations*, Switzerland: SpringerBriefs in Policing (ebook).

Gider, Hüsnü, (1961), *Genel Kriminoloji ve Adalet Psikolojisi*, Ankara: Devrim Matbaası.

Gill, Peter, (1998), “Making sense of police intelligence? The use of a cybernetic model in analysing information and power in police intelligence processes”, *Policing and Society*, C. 8, S. 3, s.289-314, DOI: 10.1080/10439463.1998.9964793, (E.T. 1 Mayıs 2024).

Glensor, Ronald W., ve Peak, Ken, (1996), “Implementing Change: Community-Oriented Policing and Problem Solving”, *FBI Law Enforcement Bulletin*, C. 65 S. 7, s.14-21.

Goldstein, Herman, (1979), *Improving Policing: A Problem-Oriented Approach*, https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/improving_policing_a_problem-oriented_approach_goldstein_crime_delinquency.pdf, (E.T. 12 Aralık 2023).

Goldstein, Herman, (1987), “Toward Community-Oriented Policing: Potential, Basic Requirements, and Threshold Questions”, *Crime and Delinquency*, C. 33, S. 1, s.6-30.

Göcek, Emre, (2020), “Önleyici Polislik Stratejileri: Fiziksel Güvenlik”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

GJISI, (Global Justice Information Sharing Initiative) (2009), *Navigating Your Agency's to Intelligence-Led Policing*, U.S. Department of Justice, the Office of Justice Programs.

GJISI, (Global Justice Information Sharing Initiative) (2003), *The National Criminal Intelligence Sharing Plan*, U.S. Department of Justice, the Office of Justice Programs.

Graham, John, (1990), *Crime Prevention Strategies in Europe and North America*, Finland: Helsinki Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations (HEUNI).

Groff, Elizabeth R.; Ratcliffe, Jerry H.; Haberman, Cory P.; Sorg, Evan T.; Joyce, Nola M. ve Taylor, Ralph B., (2015), “Does What Police Do At Hot Spots Matter? The Philadelphia Policing Tactics Experiment”, *Criminology*, S. 53, s.23-53, <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12055>, (E.T. 23 Nisan 2024).

Gül, Hüseyin, (2018), “Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi ve Politikaları ile Bu Alanlardaki Araştırmalara Etkileri”, *Yasama Dergisi*, C. 36, S. 5, s.5-26.

Güllü, İsmail, (2014), “Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Karamanoğlu*

Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C. 16, (Özel Sayı: I), S. 3, s.104-107, DOI:10.18493/kmusekad.11567, <https://dergipark.org.tr/en/pub/kmusekad/article/125446>, (E.T. 29 Ağustos 2022).

Gülmez, Mesut, (1983), “Polis Örgütünün İlk Kuruluş Belgesi ve Kaynağı”, *Amme İdaresi Dergisi*, S. 4, C. 16, s.3-15.

Güvenlik Terimleri Sözlüğü (GTS), (2017), İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları, Ankara: İmak Ofset Basım Yayın.

Hale, Chris; Heaton, Rob ve Uglow, Steve, (2004), “Uniform styles? Aspects of police centralization in England and Wales”, *Policing and Society*, C. 14, S. 4, s.291-312, DOI: 10.1080/1043946042000286038, (E.T. 19 Nisan 2024).

Heaton, Robert, (2000), “The Prospects for Intelligence-Led Policing: Some Historical and Quantitative Considerations”, *Policing and Society: An International Journal*, C. 9, S. 4, s.337-355, DOI: 10.1080/10439463.2000.9964822, (E.T. 19 Nisan 2024).

Heaton, Robert, (2009a), “Policing Styles and Volume Crime Reduction”, *Policing: A Journal of Policy and Practice*, C. 3, S. 2, s.161-171, <https://doi.org/10.1093/police/pap004>, (E.T. 16 Nisan 2024).

Heaton, Robert, (2009b), “Intelligence-Led Policing and Volume Crime Reduction”, *Policing: A Journal of Policy and Practice*, C. 3, S. 3, s.292-297, <https://doi.org/10.1093/police/pap018>, (E.T. 16 Nisan 2024).

Herman, Michael, (1996), *Intelligence Power In Peace and War*, Cambridge University Press.

Herman, Michael, (2001), *Intelligence Services in the Information Age: Theory and Practice*, London: Frank Cass.

Hobbes, Thomas, (1839), *Leviathan, or The Matter, Form and Power of A Commonwealth The English Works of Thomas Hobbes of Malmesbury, C. VIII, Leviathan*, London: John Bohn.

Hobbes, Thomas, (2011), *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, Semih Lim (Çev.), 9. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hoogenboom, Bob ve Punch, Maurice, (2012), “Developments in Police Research: Views from Across the North Sea”, Tim Newburn ve Jill Peay (eds.), *Policing: Politics, Culture And Control-Essays in Honour of Robert Reiner*, Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing: s.69-88.

Hope, Tim, (2009), “The Political Evolution of Situational Crime Prevention in England and Wales”, Adam Crawford (ed.), *Crime Prevention Policies in Comparative Perspective*, UK: Willan Publishing: s.38-61.

HUDEP, (1994), *Human Development Report*, United Nations Development Programme, New York: Oxford University Press.

IALEIA, (2004), *Law Enforcement Analytic Standards*, Richmand, VA: The U.S. Department of Justice’s Global Justice Information Sharing Initiative.

İçer, Zafer ve Buluz, Başak, (2019), *Yapay Zekânın Ceza Muhakemesindeki Rolü ve Geleceği*, 9. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, https://www.academia.edu/41074795/YAPAY_ZEK%C3%82NIN_CEZA_MUHAKEMES%C4%B0NDEK%C4%B0_ROL%C3%9C_VE_GELECE%C4%9E%C4%B0, (E.T. 29 Ağustos 2022).

İrdem, İbrahim, (2020), “İç Güvenlik, Kamu Düzeni ve Yeni Kamu Hizmeti Perspektifinden Güvenlik Yönetimi”, İbrahim İrdem (ed.), *İç Güvenlik Yönetimi ve Polislik*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları: s.17-45.

Jablonsky, David, (2006), “National Power”, (ed.) J. Boone Bartholomees, *U.S. Army*

War College Guide to National Security Policy and Strategy, 2nd Edition, Strategic Studies Institute, US Army War College Press, s.127-142, <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep12025.14.pdf>, (E.T. 28 Eylül 2023).

Jackson, Arrick L. ve Brown, Michael, (2007), “Ensuring Efficiency, Interagency Cooperation, and Protection of Civil Liberties: Shifting from a Traditional Model of Policing to an Intelligence-Led Policing (ILP) Paradigm”, *Criminal Justice Studies*, C. 20, S. 2, s.111-129, DOI: 10.1080/14786010701396855, (E.T. 11 Mayıs 2024).

Jagland, Thorbjørn, (2015), *State of Democracy, Human Rights and The Rule of Law In Europe - A Shared Responsibility for Democratic Security in Europe*, Report by the Secretary General of the Council of Europe, Strasbourg: The Council of Europe.

James, Adrian, (2011), “The Influence of Intelligence-Led Policing Models on Investigative Policy and Practice in Mainstream Policing 1993-2007: Division, Resistance and Investigative Orthodoxy”, Unpublished PhD. Thesis, London: the Department of Social Policy of the London School of Economics and Political Science.

James, Adrian, (2013), *Examining Intelligence-Led Policing-Developments in Research, Policy and Practice*, UK: Palgrave Macmillan.

James, Adrian, (2016), *Understanding Police Intelligence Work*, Great Britain: Policy Press.

James, Adrian, (2017), “The Path to Enlightenment: Limiting Costs and Maximizing Returns from Intelligence-Led Policy and Practice in Public Policing”, *Policing: A Journal of Policy and Practice*, C. 11, S. 4, December, s.410-420, <https://doi.org/10.1093/police/paw050>, (E.T. 02 Ocak 2022).

James, Adrian; Phythian, Mark; Wadie, Fiona ve Richards, Juliana, (2017), “The road

not taken: understanding barriers to the development of police intelligence practice”, *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, C. 19, S. 2, s.77-91.

Jasch, Michael, (2009), “Going Around In Circles? Reflections On Crime Prevention Strategies In Germany”, Adam Crawford (ed.), *Crime Prevention Policies in Comparative Perspective*, UK: Willan Publishing: s.196-213.

Jensen, Carl J. III; Regens, James L. ve Griffin, Natalie, (2013), “Intelligence-led policing as tool for countering the terrorism threat”, *Homeland Security Review*, C. 7, S. 3, s.265-284.

Joint Publication, (2013), *Joint Intelligence*, The Armed Forces of the United States, https://irp.fas.org/doddir/dod/jp2_0.pdf, (E.T. 27 Eylül 2023).

Janetta, Jesse, (2006), *Compstat for Corrections, Working Paper, Center for Evidence-Based Corrections, University of California Irvine*, <https://bpb-us-e2.wpmucdn.com/sites.uci.edu/dist/0/1149/files/2006/12/COMPSTATforCorrectionsWorkingPaper.pdf>, (E.T. 27 Ocak 2024).

Kahn, David, (2002), “İstihbaratın Tarihsel Teorisi”, *Avrasya Dosyası*, (İstihbarat Özel), C. 8, S. 2, s.5-20.

Kanlı, İmam Bakır ve Kaplan, Burak, (2018), “Kentsel Güvenliğin Sürdürülebilirliğinde İleri Teknolojilerin Kullanılması: Coğrafi Bilgi Sistemleri”, *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, s.143-186,
DOI:10.30626/tesamakademi.419248,<https://dergipark.org.tr/en/pub/tesamakademi/article/419248>, (E.T. 29 Ağustos 2022).

Karabulut, Bilal, (2021), “Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Güvenlik Yaklaşımları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 51-87, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1612741>,

(E.T. 10 Ocak 2024).

Karacasulu, Nilüfer, (2007), “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 3, S. 9, s.82-100.

Karakehya, Hakan, (2019), “Suçun Önlenmesinde Caydırıcılık ve Islah”, Filiz Tepecik (ed.), *Suç Önleme Modelleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, s.20-47.

Karakehya, Hakan, (2019), “Suçu Önleyici Kolluk Faaliyetleri”, Filiz Tepecik (ed.), *Suç Önleme Modelleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, s.48-69.

Karan, Kaya, (2008), *Türk İstihbarat Tarihi Yıldız İstihbarat Teşkilatı ve Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e*, 1. Baskı, İstanbul: Truva Yayınları.

Karan, Kaya, (2015), *Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı*, Ankara: Kripto Yayınları.

Karn, Jacqui, (2013), *Policing and Crime Reduction, The Evidence and Its Implications for Practice*, Great Britain: The Police Foundation.

Kaya, Hasan, (2012), “Fransız ve Türk Emniyet Teşkilatlarının Adli Kolluk Tarihçeleri Üzerine Bir Mukayese”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaynak, Mahir, (2006), *İstihbarat ve Terör Oyunları*, 2. Baskı, İstanbul: Selis Kitaplar.

Kelling, George L., ve Wilson, James. Q, (1982), “Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety”, *The Atlantic Monthly*, March 1, s.29-38.

Kelling, George L., (2000), “Foreword”, Willard M. Oliver (ed.), *Community Oriented Policing: Classical Readings*, United States: Prentice-Hall.

Kent, Sherman, (1965), *Strategic Intelligence for American World Policy*, Archon

Books, USA: Connecticut.

Kızmaz, Zahir (2005), “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 29, S. 2, s.149-174.

Kızmaz, Zahir, (2019), “Suç Nasıl Önlenebilir? Bütüncül Bir Model Gereksinimi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 46, s.285-307, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/51578/668832>, (E.T. 26 Ağustos 2022).

Kızmaz, Zahir, (2021), “Gelişmiş Batı Ülkelerinde Suç Oranlarının Düşmesinde Etkili Olan Faktörler (1990-2008)”, *Journal of Penal Law and Criminology*, C. 9, S. 2, s.433-478, DOI:10.26650/JPLC2021-949329, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1812355>, (E.T. 29 Ağustos 2022)

Kızmaz, Zahir, (2022), “Gelişmiş Batı Ülkelerinde Suç Oranlarının Düşmesinde Güvenlik Yaklaşımının Etkisi”, *İnsan ve Toplum*, C. 12, S. 2 , s.25-58. <https://dergipark.org.tr/en/pub/insanvetoplum/issue/70340/1131800>, (E.T. 26 Ağustos 2022).

Koçel, Tamer, (2020), *İşletme Yöneticiliği*, 18. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Küçükay, Alper, (2019), “Suç Önleme Stratejileri ve Güvenlik Politikalarına Psikolojik Bir Bakış”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, Yıl: 11, S. 38, Nisan, s.343-392.

Lijphart, Arend, (1974), “The Structure of the Theoretical Revolution in International Relations”, *International Studies Quarterly*, C. 18, S. 1, March, s.41-74, <https://doi.org/10.2307/2600260>, (E.T. 04 Temmuz 2024).

Legro, Jeffrey W. and Andrew Moravcsik, (1999), “Is Anybody Still a Realist?”,

International Security, C. 24, S. 2, Fall, s.5-55.

Leman-Langlois, Stéphane; Shearing, Clifford D.; Liora Lazarus, Alenka Obal ve Mutuma Ruteere, (2011), “Human Rights Implications of New Developments in Policing”, *The International Council On Human Rights Policy Project on Social Control and Human Rights Research Paper*, Final Draft, https://www.academia.edu/10513627/HUMAN_RIGHTS_IMPLICATIONS_OF_NEW_DEVELOPMENTS_IN_POLICING, (E.T. 01 Mayıs 2024).

Li, Jin; Ye, Ziwei ve Zhang, Caiming, (2022), “Study on the Interaction Between Big Data and Artificial Intelligence”, *Systems Research and Behavioral Science*, Research Paper, S. 39, s.641-648, John Wiley & Sons Ltd., DOI: 10.1002/sres.2878, (E.T. 14 Ağustos 2024).

Lilly, Robert J.; Cullen, Francis T. ve Ball, Richard A., (2019), *Criminological Theory Context and Consequences*, Seventh Edition, USA: SAGE Publications.

Locke, John, (1980), *Second Treatise of Government*, USA: Hackett Publishing Company.

Locke, John, (2016), *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme-Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*, Fahri Bakırcı (Çev.), 3. Baskı, Ankara: Eksi Kitaplar.

Lombardo, Robert and Lough, Todd, (2007), “Community Policing: Broken Windows, Community Building, And Satisfaction With The Police”, *The Police Journal*, C. 80, s.117-140.

Lyman, J., L., (1964), “The Metropolitan Police Act of 1829: An Analysis of Certain Events Influencing the Passage and Character of the Metropolitan Police Act in England”, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, C. 55, S. 1, s.141-154, <https://doi.org/10.2307/1140471>, (E.T. 13 Mayıs 2024).

- Maguire, Mike, (2000), "Policing by risks and targets: Some dimensions and implications of intelligence-led crime control", *Policing and Society: An International Journal*, C. 9, S. 4, s.315-336, DOI: 10.1080/10439463.2000.9964821, (E.T. 16 Nisan 2024).
- Maguire, Mike ve John, Tim, (2006), "Intelligence Led Policing, Managerialism and Community Engagement: Competing Priorities and the Role of the National Intelligence Model in the UK", *Policing and Society: An International Journal of Research and Policy*, C. 16, S. 1, s.67-85, DOI: 10.1080/10439460500399791, (E.T. 02 Ocak 2022).
- Marshall, Gordon (Ed.), (1998), *A Dictionary of Sociology*, Second Edition, Great Britain: Oxford University Press.
- Mashiloane, Ntja Patrick, (2014), "The Use of Intelligence Led Policing In Crime Prevention by The South African Police Service", Unpublished Doctorate Thesis, University of South Africa: Police Science.
- McGarrell, Edmund F.; Freilich, Joshua D., ve Chermak, Steven, (2007), "Intelligence-Led Policing As a Framework for Responding to Terrorism", *Journal of Contemporary Criminal Justice*, C. 23, S. 2, s.142-158, <https://doi.org/10.1177/1043986207301363>, (E.T. 16 Nisan 2024).
- McMullan, John L., (1998), "Social Surveillance and the Rise of the 'Police Machine'", *Theoretical Criminology*, C. 2, S. 1, s.93-117.
- McLaughlin, Eugene, (2001), "Geographies of Crime", Eugene McLaughlin ve John Muncie (eds.), *The Sage Dictionary of Criminology*, London: SAGE Publications.
- Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, (1911), *Yüzonbirinci İnikad 17 Mayıs 1327*, Devre: 1, C. 7, İçtima Senesi: 3.

Merriman, John, (2006), *Police Stories: Building The French State, 1815-1851*, New York: Oxford University Press.

Meydan Larousse, (1992), *Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, 10. Cilt, 16. Cilt, Safa Kılıçoğlu, Nezihe Araz, Hakkı Devrim, İstanbul: Sabah Yayınları.

Miş, Nebi, (2012), “Güvenikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenikleştirme Siyaseti 1923-2003”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MİT, (2023a), *İstihbarat Oluşumu*, <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html> (E.T. 15 Eylül 2023).

MİT, (2023b), *MİT’in Görev ve Sorumlulukları*, <https://www.mit.gov.tr/2937.html> (E.T. 28 Ekim 2023).

Monk, Iain Hampsher, (2004), *Modern Siyasal Düşünce Tarihi-Hobbes’tan Marx’a Büyük Siyasal Düşünceler-*, Necla Arat (Çev.), İstanbul: Say Yayınları.

Muncie, John, (2001), “Biological Criminology”, Eugene McLaughlin ve John Muncie (eds.), *The Sage Dictionary of Criminology*, London: SAGE Publications.

Moyer, Imogene L., (2001), *Criminological Theories: Traditional and Nontraditional Voices and Themes*, USA: SAGE Publications.

Myhill, Andy, (2012), *Community Engagement in Policing: Lessons from the Literature*, London: National Policing Improvement Agency.

NATO, (2001), *NATO Open Source Intelligence Handbook*, <https://ia801403.us.archive.org/32/items/NATOOSINTHandbookV1.2/NATO%20OSINT%20Handbook%20v1.2%20-%20Jan%202002.pdf> (E.T. 25 Eylül 2023).

Neocleous, Mark, (2000), *The Fabrication of Social Order A Critical Theory of Police Power*, London: Pluto Press.

Newman, Oscar, (1996), *Creating Defensible Space*, USA: U.S. Department of Housing and Urban Development Office of Policy Development and Research.

Neyroud, Peter ve Beckley, Alan, (2012), *Policing, Ethics and Human Rights*, New York: Routledge.

Nietzel, Michael T., (1979), *Crime and Its Modification A Social Learning Perspective*, USA: Pergamon Press.

Nizamülmülk, (2021), *Siyasetname*, (çev. Mehmet Taha Ayar), XVI. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Oğuz, M. Cem ve Tok, Nafiz, (2017). ““John Locke” Klasik Liberal Siyaset Felsefesinin Temelleri”, Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (ed.), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Orion Kitabevi, s.465-497.

Okçabol, Derviş, (2016), *Zabıta Tarihi (1940-2. Basım)*, Tıpkı Basım, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Oliver, Willard M. (ed.), (2000), “Community Oriented Policing: Classical Readings, United States: Prentice-Hall.

Oliver, Willard M., (2004), *Community-Oriented Policing: A Systemic Approach to Policing*, Third Edition, United States: Pearson Custom Publishing.

O’Rawe, Mary ve Moore, Linda, (1997), *Human Rights On Duty: Principles For Better Policing-International Lessons For Northern Ireland*, Belfast: The Committee on the Administration of Justice.

Osborn, Nick, (2012), “To What Degree Have The Non-police Public Services Adopted The National Intelligence Model? What Benefits Could The National

Intelligence Model Deliver”, Unpublished Professional Doctorate Thesis, Portsmouth: University of Portsmouth.

OSCE, (2017), *OSCE Guidebook: Intelligence-Led Policing*, Vienna: OSCE.

Özcan, Arif Behiç, (2011), “Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD’nin Güvenlik Stratejileri”, *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 22, s.445-465, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/289003>, (E.T. 10 Ocak 2024).

Özcan, Hüseyin, (1969), *Polis İçin Mesleki, Adli, İdari Kanunlar ve Genel Bilgi Ansiklopedisi*, 1. Baskı, Ankara: Yeni Desen Matbaası.

Özdağ, Ümit, (2014), *İstihbarat Teorisi*, 14. Baskı, Ankara: Kripto Kitaplar.

Parliament.uk, (????), *Metropolitan Police*, <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/laworder/policeprisons/overview/metropolitanpolice/> (E.T. 28 Ekim 2022).

Payam, Mehmet Murat, (2019), “Dirençli Kentlerde Belediyelerin Suç Önlemedeki Rolüne Yeni Bir Bakış”, *İdealkent*, C. 10, S. 8, s.1020-1049. DOI: 10.31198/idealkent.634237, (E.T. 29 Ağustos 2022).

Payam, Mehmet Murat, (2018), “Yerel Yönetimler İçin Kentlerde “Yerel Suç Önleme Programı”, *İdealkent*, C. 9, S. 24, s.614-643, DOI:10.31198/idealkent.431920, <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/42146/431920>, (E.T. 29 Ağustos 2022)

PERF, (2013), “Compstat: Its Origins, Evolution, and Future In Law Enforcement Agencies”, *Bureau of Justice Assistance U.S. Department of Justice, Police Executive Research Forum (PERF)*, USA: Police Executive Research Forum, Washington, DC.

Penney, Jonathon W., (2022), “Understanding Chilling Effects”, *106 Minnesota Law Review 1451*, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3855619>, (E.T. 11 Temmuz 2024).

Peterson, Marilyn, (2005), *Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture (New Realities: Law Enforcement in the Post-9/11 Era)*, Washington, DC: U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Assistance.

Pierson, Christopher, (2004), *The Modern State*, Second Edition, London and Newyork: Routledge.

police-nationale, (2024), <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/nous-decouvrir/notre-histoire>, (E.T. 22 Mart 2024).

Polat, Oğuz, (2004), *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Raja, R. Arshath; Yuvaraj, Natarajan, ve Kousik, N.V., (2021), “Analyses on Artificial Intelligence Framework to Detect Crime Pattern”, Subhendu Kumar Pani; Sanjay Kumar Singh; Lalit Garg; Ram Bilas Pachori ve Xiaobo Zhang (eds.), *Intelligent Data Analytics for Terror Threat Prediction: Architectures, Methodologies, Techniques and Applications*, s.119-132, Scrivener Publishing LLC.

Ratcliffe, Jerry H., (2003), “Intelligence-Led Policing, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice”, *Australian Institute of Criminology*, S. 248, s.1-6.

Ratcliffe, Jerry H., (2004), “Crime Mapping and the Training Needs of Law Enforcement”, *European Journal on Criminal Policy and Research*, March, C. 10 S. 1, s65-83.

Ratcliffe, Jerry H., (2005), "The Effectiveness of Police Intelligence Management: A New Zealand Case Study, *Police Practice and Research*", C. 6, S. 5, December, s.435-451.

Ratcliffe, Jerry H., (2008), *Intelligence-Led Policing*, Oregon: Willan Publishing.

Ratcliffe, Jerry H., (2014), "Intelligence-Led Policing", Bruinsma, Gerben, & Weisburd, David (ed.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, New York: Springer Science+Business Media.

Ratcliffe, Jerry H., (2016), *Intelligence-Led Policing*, 2nd ed., New York: Routledge.

Rautenberg, Niclas ve Murray, Daragh, (2024), "Making Tangible the Long-Term Harm Linked to the Chilling Effects of AI-enabled Surveillance: Can Human Flourishing Inform Human Rights?", *Human Rights Review*, s.1-23, 10.1007/s12142-024-00727-6, (E.T. 19 Ağustos 2024).

Rigakos, George S.; McMullan, John L.; Johnson, Joshua, ve Özcan, Gülden (eds.), (2009), *A general police system: Political Economy and Security in the Age of Enlightenment*, Ottawa: Red Quill Books.

Rousseau, Jean-Jacques, (2011), *Toplum Sözleşmesi*, 7. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Santos, Rachel Boba, (2016), *Crime Analysis and Crime Mapping*, 4th Edition, California: Sage Publications.

Saygılı, Abdurrahman, (2014), "Jean Bodin'in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 63, S. 1, Ankara, s.185-198.

- Schreier, Fred, (2009), *Fighting the Pre-eminent Threat with Intelligence-led Operations*, Occasional Paper No 16, Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF).
- Scott, Michael S., (2003), "Getting The Police To Take Problem-Oriented Policing Seriously", *Crime Prevention Studies*, C. 15, s.49-77.
- Scott, Michael S. ve Kirby, Stuart, (2012), *Implementing POP Leading, Structuring, and Managing a Problem-Oriented Police Agency*, USA: Center for Problem-Oriented Policing The U.S. Department of Justice.
- Shaw, Margaret, (2009), "International Models of Crime Prevention", Adam Crawford (ed.), *Crime Prevention Policies in Comparative Perspective*, s.234-254, UK: Willan Publishing.
- Sherman, Lawrence W., (1997), "Policing for Crime Prevention", Lawrence W. Sherman; Denise C. Gottfredson; Doris Layton MacKenzie; John E. Eck; Peter Reuter ve Shawn D. Bushwayc(eds.), *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*, Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.
- Shapiro, Aaron, (2021), "Accountability and Indeterminacy in Predictive Policing", John L.M. McDaniel ve Ken G. Pease (eds.), *Accountability and Indeterminacy in Predictive Policing*, s.185-213, London: Routledge.
- Sokullu-Akıncı, Füsün, (1990), *Polis-Toplumsal Kurum Olarak Gelişmesi Polis Alt Kültürü ve İnsan Hakları*, İstanbul: Gümüş Basımevi.
- Sokullu-Akıncı, Füsün, (1999), *Kriminoloji*, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Soyaslan, Doğan, (2018), *Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)*, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Soytürk, Mehmet, (2012), “Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarma Teşkilatı”, *History Studies: International Journal of History*, C. 4, S. 2, s.301-316.

Sönmez, Ali, (2005), “Polis Meclisinin Kuruluşu ve Kaldırışı (1845-1850)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 37, s.259-275.

Stainer, Ian, (2016), “Enhancing Intelligence-Led Policing: Law Enforcement’s Big Data Revolution”, Anno Bunnik; Anthony Cawley; Michael Mulqueen ve Andrej Zwitter (eds.), *BIG DATA CHALLENGES Society, Security, Innovation and Ethics*, London: Palgrave Macmillan, s.97-113.

Subaşı, Erol, (2018), “Kapitalizmin Şafağında: Kent, Polis ve Güvenlik”, *Kent Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 23, s.113-133.

Süngü, Fatih, (2021), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kararlarında “Chilling Effect” Kavramı”, *İnsan Hakları Yılığ*, C. 39, s.105-134.

Sykes, Graham M., (1978), *Criminology*, USA: Harcourt Brace Jovanovich.

Şenel, Muazzez ve Şenel, A. Turhan, (1997), *İstihbarat ve Genel Güvenlik Konularımız*, 3. Baskı, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.

Şenel, Muazzez ve Şenel, A. Turhan, (2018a), *Kuramsal Kriminoloji Üzerine*, 2. Baskı (Tıpkıbasım), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Şenel, Muazzez ve Şenel, A. Turhan, (2018b), *Devlet Genel Güvenliği ve Polis*, 2. Baskı (Tıpkıbasım), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Şenel, Muazzez ve Şenel, A. Turhan, (2018c), *Temel Güvenlik Konularımız, Siyasi Polisin El Kitabı*, 2. Baskı (Tıpkıbasım), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Şenel, Muazzez ve Şenel, A. Turhan, (2018ç), *Stratejik İstihbarat*, 2. Baskı

(Tıpkıbasım), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Taylor, David, (1997), *The New Police in Nineteenth-Century England: Crime, Conflict and Control*, Manchester and New York: Manchester University Press.

TDV, (Türkiye Diyanet Vakfı), (2022), <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=su%C3%A7&page=1>, (E.T. 30 Ekim 2022).

TDK, (2023), “İstihbarat”, (sozluk.gov.tr), (E.T. 14 Eylül 2023).

TDK, (2023), “Suç”, (sozluk.gov.tr), (E.T. 11 Ocak 2023).

TECHINT, (2006), *Multi-Service Tactics, Techniques, and Procedures for Technical Intelligence Operations*, Virginia, USA: US Army Training and Doctrine Command, FM 2-22.401, <https://irp.fas.org/doddir/army/fm2-22-401.pdf>, (E.T. 25 Eylül 2023).

Tepecik, Filiz (ed.), (2019), *Suç Önleme Modelleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Tezsever, Serhat, (1999), *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi.

The 9/11 Commission, (2004), *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attack Upon the United States*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

Tilley, Nick, (2008), “Modern Approaches to Policing: Community, Problem-Oriented and Intelligence-Led”, Tim Newburn (ed.), *Handbook of Policing*, Second Edition, USA: Willian Publishing, s.373-399.

Tilley, Nick, (2009), *Crime Prevention*, USA: Willan Publishing.

Tilley, Nick ve Scott, Michael S., (2012), "The Past, Present and Future of POP, Policing", C. 6, S. 2, s.122-132, Oxford University Press, doi:10.1093/police/pas011, (E.T. 16 Nisan 2024).

Tilly, Charles, (1990), *Coercion, Capital, and European States: AD 990-992*, UK: Basil Blackwell.

Tiryakioğlu, Veysel, (2019), "Göktürk Devleti'ni Fetret'e Götüren Sebepler ve Çin'in Kurduğu Askeri Valilikler (Garnizonlar)", *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi (ANKAD)*, C. 3, S. 1, s.93-103.

Tongur, Hikmet, (1946), *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, Ankara: Kanaat Basımevi.

Tonry, Michael, ve Farrington, David P., (1995), "Strategic Approaches to Crime Prevention", David P. Farrington ve Michael Tonry (eds.), *Building a Safer Society - Strategic Approaches to Crime Prevention*, C. 19, Crime and Just, A Review of Research edited by Michael Tonry, USA: The University of Chicago Press, s.1-20.

Topçuoğlu, Tuğba, (2013), "Risk Odaklı Suç Önleme: Alternatif Bir Yaklaşım", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, C. 71, S. 1, s.1165-1176, <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuhfm/issue/9188/115209>, (E.T. 29 Ağustos 2022).

Torlak, Furkan, (2021), "Kültürel İstihbarat Faaliyetleri Bağlamında Britanya'nın Osmanlı Irak'ına Yönelik Faaliyetlerini Anlamlandırmak", M. Bulut; İ.H. Demircioğlu; T. Avaner; Gökhan İ. Öğünç; M. Kahya ve B. Sungur (ed)., *İstihbarat ve Güvenlik Üzerine Çalışmalar*, Ankara: Nobel: (ss. 41-49).

Tosun, Cumali, (2013), "Türkiye'de İç Güvenlik Teşkilatı ve AB Ülkeleriyle Karşılaştırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Treverton, Gregory, F., (2008), “Defining Domestic Intelligence”, *Reorganizing U.S. Domestic Intelligence: Assessing the Options*, RAND Corporation: s.15-20.

troopers.ny, (2024), <https://troopers.ny.gov/prevention-and-preparedness>, (E.T. 25 Mart 2024).

Türk, H. Bahadır, (2017), ““Niccolo Machiavelli” Devlet Kuramının Öncüsü”, Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (ed.), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Orion Kitabevi, s.307-350.

Tzu, Sun, (2014), *Savaş Sanatı*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Urhal, Ömer, (2008), *Kamu Güvenliği Açısından İstihbarat ve Örgütlü Suçlar*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Urhal, Ömer, (2009), *Küreselleşen Dünyada Güvenlik (Milli Güvenlik, Kamu Güvenliği, Örgütlü Suçlar ve Suç İstihbaratı)*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.

U.S. National Intelligence, (2013), *An Overview*, https://www.dni.gov/files/documents/USNI%202013%20Overview_web.pdf (E.T. 10 Ekim 2023).

Uzun, Elif, (2019), “Suç ve Suç Önleme Teorileri”, Filiz Tepecik (ed.), *Suç Önleme Modelleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, s.2-19.

Vural, Mehmet Zeki, (1973), *Polis Görev ve Yetkileri*, İstanbul: Yüksel Matbaası.

Wadman, Robert C. ve Allison, William Thomas, (2004), *To Protect and Serve: A History of Police in America*, USA: Pearson Prentice Hall.

Waeber, Ole, (1995), “Securitization and Desecuritization”, Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security*, New York: Columbia University Press.

- Walker, Darin; Brock, Deon ve Stuart, T. Ramon, (2006), “Faceless Oriented Policing: Traditional Policing Theories Are Not Adequate In Cyber World”, *Police Journal*, C. 79 S. 2, s.169-176.
- Walsh, William F. ve Vito, Gennaro F., (2019), *Police Leadership and Administration A 21st-Century Strategic Approach*, New York: Routledge.
- Weber, Max, (1961), “The Types of Authority”, Talcott Parsons, Edward Shils, Kaspar D. Naegle, Jesse R. Pitts (eds.), *Some Patterns of Political Organization and Authority, Theories of Society Foundations of Modern Sociological Theory*, C. 1, USA: The Free Press of Glencoe: s.626-632.
- Weisburd, David; Mastrofski, Stephen D.; McNally, Ann Marie; Greenspan, Rosan ve Willis, James J., (2003), “Reforming To Preserve: Compstat And Strategic Problem Solving In American Policing”, *Criminology & Public Policy*, C. 2 S. 3, s.421-456.
- Weisburd, David ve Eck, John E., (2004), “What Can Police Do to Reduce Crime, Disorder and Fear?”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, s.42-65, DOI: 10.1177/0002716203262548, (E.T. 02 Haziran 2024).
- Welsh, Brandon C. and Farrington, David P., (2012), “Crime Prevention and Public Policy”, David P. Farrington ve Brandon C. Welsh (eds.), *The Oxford Handbook of Crime Prevention*, Oxford Handbooks Online, New York: Oxford University Press: s.3-20.
- Welsh, Brandon C., (2007), *Evidence-Based Crime Prevention: Scientific Basis, Trends, Results and Implications for Canada*, <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsres/pblctns/vdnc-prvntn/vdnc-prvntn-eng.pdf>, (E.T. 20 Kasım 2023).
- Wiger, Matthew ve Atwell, Kyle, (2023), “Causal Logics of Proxy Wars”, Assaf Moghadam; Vladimir Rauta ve Michel Wyss (eds.), *Routledge Handbook of*

Proxy Wars, s.14-28, London: Routledge.

William F. Walsh ve Vito, Gennaro F., (2004), “The Meaning of Compstat”, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, C. 20, S. 1, s.51-69.

Williams III, Franklin P. ve McShane, Marilyn D., (2016), *Criminological Theory*, Seventh Edition, Boston: Pearson.

Wortley, Richard, (2001), “A Classification of Techniques for Controlling Situational Precipitators of Crime”, *Security Journal*, C. 14, s.63-82.

Wyvekens, Anne, (2009), “The Evolving Story of Crime Prevention in France”, Adam Crawford (ed.), *Crime Prevention Policies in Comparative Perspective*, s.110-129, UK: Willan Publishing.

Yakın, Aziz, (1969), *İstihbarat Casusluk ve Casuslukla Mücadele*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Dışişleri Akademisi Yayınları.

Yayla, Atilla, (2018), *Anayasa Teorisine ve Hukukuna Giriş*, Ankara: Liberte-Adres Yayınları.

Yılmaz, Sait, (2007), *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, 2. Baskı, İstanbul: Milenyum Yayınları.

Yılmaz, Sait, (2014), *ABD İstihbaratı, 1947-2014*, 2. Baskı, Ankara: Kripto Yayınları.

Yücel, Mustafa T., (1971), *Kriminolojik Notlar Toplum, Suçlu ve Ötesi*, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası.

Yücel, Mustafa T., (1973), *Suç ve Ceza Anatomisi*, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası.

Yücel, Mustafa T., (1986), *Kriminoloji “Suç ve Ceza”*, Ankara: Emekli Ofset.

Zedner, Lucia, (2015), *Güvenlik*, (Çev. Defne Orhun), İstanbul: Optimist Yayın Grubu.

Zengin, (2002), <https://zengin.av.tr/suc-nedir-ceza-hukukunda-suc-ne-anlama-gelir/>, e.t. 31.10.2022

Zinn, Rudolph, (2010), *Home Invasion: Robbers Disclose What You Should Know*, South Africa-Cape Town: Tafelberg.

Zürcher, Erick Jan, (2017), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner), İstanbul: İletişim Yayınları.

